

ANBRAGTE BØRN OG UNGES TRIVSEL 2014

15:01

MAI HEIDE OTTOSEN
METTE LAUSTEN
SIGNE FREDERIKSEN
DINES ANDERSEN

ANBRAGTE BØRN OG UNGES TRIVSEL 2014

MAI HEIDE OTTOSEN
METTE LAUSTEN
SIGNE FREDERIKSEN
DINES ANDERSEN

15:01

ANBRAGTE BØRN OG UNGES TRIVSEL 2014

Undersøgelsens følgegruppe

Tea Torbenfeldt Bengtsson, Københavns Universitet

Bente Boserup, Børns Vilkår

Gitte Jakobsen, FABU

Geert Jørgensen, LOS, De private sociale tilbud

Lene Jørgensen, FBU, ForældreLANDSforeningen

Mia Nordstrand, TABUKA

Trine Krab Nyby, Børnerådet

Jessie Brender Olesen, KL

Jakob Brixtofte Petersen, Socialstyrelsen

Morten Barsballe Schmidt, Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold

Søren Skjødt, FADD, Foreningen af Danske Døgninstitutioner

ISBN: 978-87-7119-276-6

e-ISBN: 978-87-7119-277-3

Layout: Hedda Bank

Forsidefoto: Adam Holm (modelfoto)

Oplag: 400

Tryk: Rosendahls – Schultz Grafisk A/S

© 2010 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver SFI's publikationer, bedes sendt til centret.

INDHOLD

4	Forord
5	Resume
8	Kapitel 1 – Baggrund, design og metode
16	Kapitel 2 – Børns trivsel på anbringelsesstedet
30	Kapitel 3 – Kontakt med familien
42	Kapitel 4 – Skolegang
56	Kapitel 5 – Helbred
70	Kapitel 6 – Fritid
78	Kapitel 7 – Venskaber
84	Kapitel 8 – Subjektiv trivsel
92	Kapitel 9 – Medinddragelse
100	Kapitel 10 – Særligt tema – Kontinuitet, skift og sammenbrud i børns anbringelser
108	Kapitel 11 – Sammenfattende konklusion og perspektiver
116	Referencer

FORORD

Denne undersøgelse er blevet til på foranledning af Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold, der har ønsket at få kortlagt, hvordan anbragte 11-17-årige børn og unge trives i forhold til deres anbringelsessted, familie, skole, helbred, fritid og venskaber. Desuden har undersøgelsen sat fokus på børn og unges oplevelser af at blive medinddraget og, som et særligt tema, også på deres erfaringer med kontinuitet og skift i anbringelsesforløbet. Disse temaer bliver i undersøgelsen belyst ud fra ca. 90 indikatorer.

Undersøgelsen er tilrettelagt som en panelundersøgelse. Det er således intentionen, at den skal gentages hvert andet år, så man løbende kan følge udviklingen i anbragte børn og unges trivsel. Den aktuelle undersøgelse er den første i rækken.

Undersøgelsen er gennemført som en survey, der er stilet til tilfældigt udvalgte grupper af børn og unge på 11, 13, 15 og 17 år, der i foråret 2014 var anbragt uden for hjemmet. 1.404 børn og unge har deltaget i undersøgelsen. Der skal rettes en meget stor tak til de mange interviewpersoner, som tog sig tid til at deltage i undersøgelsen. Besvarelsene fra dem udgør det helt grundlæggende fundament for den viden, som undersøgelsen her har frembragt.

I forbindelse med undersøgelsens tilrettelæggelse og gennemførelse er der blevet nedsat en følgegruppe. Følgegruppen har givet forskerne værdifuldt input i forskellige faser af undersøgelsen og skal takkes mange gange. Yderligere takkes utredare Marie Berlin, Stockholms Universitet, der har læst det næsten færdige manuskript og givet konstruktive kommentarer.

Seniorforsker og programleder Mai Heide Ottosen, der har været undersøgelsens leder, har sammen med seniorforsker Mette Lau- sten, seniorforsker Dines Andersen og forsker Signe Frederiksen stået for undersøgelsens tilrettelæggelse, bearbejdning og analyser. Stud.scient.soc. Asger Graa Andreasen har bidraget med at frembringe undersøgelsens kvantitative data. Videnskabelig assistent Stine Bagger har til undersøgelsen gennemført et mindre antal dyberegående interviews med døgninstitutionsanbragte børn.

Undersøgelsen er finansieret af Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold.

København, januar 2015

Agi Csonka
Direktør
SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

RESUME

RESULTATER

Denne undersøgelse kortlægger hvordan anbragte 11-17-årige børn og unge trives i forhold til deres anbringelsessted, familie, skole, helbred, fritid og venskaber. Desuden har undersøgelsen sat fokus på børns og unges oplevelser af at blive medinddraget og, som et særligt tema, også på børns og unges erfaringer med kontinuitet og skift i anbringelsesforløbet. Disse temaer er belyst ud fra ca. 90 indikatorer.

Undersøgelsen omfatter både børn, der bor i plejefamilier, og børn, der er anbragt på institutioner. 60 pct. af de 11-17-årige, som har deltaget i undersøgelsen, bor i en plejefamilie, mens de fleste øvrige er institutionsanbragte på en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted. En mindre gruppe (9 pct.) er anbragt andetsteds, fx på eget værelse eller en efterskole. Børn i plejefamilier var hyppigere yngre – ofte i førskolealderen – da de blev anbragt første gang, og de har typisk været anbragt i den aktuelle plejefamilie gennem længere tid.

Når man vurderer trivselsniveauet blandt anbragte børn og unge, er det væsentligt at have in mente, at en del har et i forhold til børnebefolkningen generelt dårligere udgangspunkt for at trives. Blandt anbragte børn og unge finder vi således en betydelig højere forekomst af selvrapporterede handicap, langvarige sygdomme og mentale trivselsproblemer. Børn med sådanne vanskeligheder fordeler sig ikke ensartet blandt de forskellige anbringelsesformer. Hos de børn og unge, der er anbragt på

døgninstitutioner eller socialpædagogiske opholdssteder, har anbringelsesårsagerne ofte en anden og mere alvorlig karakter, og problemtungden er gennemgående tungere i forhold til dem, der bor i plejefamilier. Når de plejefamilieanbragte scorer mere positivt på en række af undersøgelsens trivselsmål, må det bl.a. ses i sammenhæng med, at de på nogle områder har færre udfordringer end børn og unge, der er institutionsanbragte.

Blandt undersøgelsens centrale resultater er:

- Både registerbaserede data og børnenes egne udsagn afspejler, at der ofte er færre materielle og sociale ressourcer i anbragte børns oprindelige familier – og det er sikkert i mange tilfælde netop begrundelsen for, at de er blevet anbragt. Trods fraværet af familieressourcer føler de anbragte børn sig omtrent i lige så høj grad elsket af deres biologiske forældre som børn, der ikke er anbragte. Relationen til forældrene ser dog ud til at være svagere for de ældre 17-årige end for de yngre 11-årige børn.
- De anbragte børns besvarelser om, hvordan de har det med at bo på et anbringelsessted, efterlader helt overordnet det indtryk, at flertallet af børnene bliver støttet af de voksne på anbringelsesstedet, og at børnene gennemgående trives og har det godt der, hvor de bor. Dette overordnede billede dækker imidlertid over nogle betydelige variationer, når det kommer til, hvilken anbringelsesform børn er i. Børn og unge, der lever i plejefamilier, er hyppigere mere glade for deres anbringelsessted end børn på døgninstitutioner og socialpædagogiske opholdssteder. De familieplejeanbragte børn føler sig i højere

grad støttet og holdt af, og de oplever hyppigere, at anbringelsesstedet er trygt, harmonisk og hjemligt. Ved en sammenstilling af, hvordan anbragte og ikke-anbragte børn oplever deres omsorgsmiljø, viser det sig, at anbragte børn – især de yngre – på en række områder ikke forekommer at være mere ugunstigt stillet end børn, der lever i almindelige familier. Det er et meget positivt resultat, at anbragte børn i næsten samme grad som børn i almindelige familier oplever, at der er voksne på det sted, hvor de bor, som holder af dem.

- Undersøgelsen viser, at anbragte børn er sårbare i forhold til deres relationer og netværk til jævnaldrende. 11- og 15-årige anbragte har sjældnere venner end ikke-anbragte jævnaldrende, og de rapporterer hyppigere om ensomhed og om at være udsat for mobning. Undersøgelsesresultaterne tyder på, at anbringelsesformen spiller en rolle i forhold til børns mulighed for at have samvær med venner. Børn, som er anbragt i en plejefamilie, er oftere end institutionsanbragte børn sammen med venner, og de føler sig sjældnere ensomme. Desuden betyder det noget, hvor lang tid barnet har været anbragt på det aktuelle anbringelsessted. Børn, som har været anbragte på stedet i under ét år, føler sig oftere ensomme og har færre venner end børn, der har været på stedet i længere tid.
- Som et særligt tema har undersøgelsen fokuseret på kontinuitet og skift i børns anbringelsesforløb. Vi har herunder set på, hvilke begrundelser børn og unge selv giver, hvis de fornylig er flyttet til et andet sted. Resultaterne viser, at halvdelen af de 11-17-årige har oplevet mindst et skift gennem deres samlede anbringelsesforløb. Børn, der på undersøgelsestidspunktet bor i en plejefamilie, har gennemgående haft mere stabile anbringelsesforhold end børn, der er anbragt på en institution. 20 pct. af undersøgelsens børn har haft erfaringer med at flytte inden for de sidste 2 år, og blandt dem oplyser halvdelen, at flytningen ikke var planlagt. Det indikerer, at et anbringelsesforløb er brudt sammen. De hyppigste grunde til, at anbragte børn

flytter til et andet sted, beror efter børnenes egne besvarelser på et mismatch mellem barnet og anbringelsesstedet, på problemstillinger hos barnet selv eller på forhold i barnets familie. Er barnet flyttet pga. et mismatch eller pga. af egne problemer har der hyppigere været tale om et uplanlagt end om et planlagt skift. De fleste børn – næsten 8 ud af 10 – som for nylig har oplevet et skift i anbringelsen, oplyser, at deres liv er blevet lidt eller meget bedre, efter at de er flyttet. Det må siges at være et overordentligt positivt resultat, og det bidrager til at nuancere diskussionen om sammenbrud i anbringelser.

For yderligere og mere detaljeret sammenfatning af undersøgelsens resultater henviser vi til rapportens konkluderende og perspektiverende kapitel 11.

PERSPEKTIVER

Ud fra børnenes besvarelser ser det overordnet ud til, at anbringelsesstederne sikrer, at børns basale behov (i forhold til fx fysiske rammer, søvn, kost, helbredsforebyggelse, lektiehjælp) bliver varetaget forsvarligt, dvs. på et niveau, som stiller de anbragte børn omtrent lige så gunstigt som børn, der ikke er anbragte. På nogle områder synes institutionerne dog at halte bagud. Som nævnt oplever flertallet af børnene også at blive socialt støttet, og mange er glade for deres anbringelsessted, som de i vid udstrækning oplever som trygt, hjemligt og harmonisk. Billedet er dog mere positivt blandt familieplejeanbragte børn end blandt børn, der bor i et institutionelt miljø. På institutionerne er der ganske høje andele af børn og unge, som føler sig mindre trygge på deres anbringelsessted. Her ser vi en udfordring, som døgninstitutionerne kan arbejde videre med. Vi finder det også påfaldende, at institutionsanbragte børn og unge i noget mindre grad end børn i plejefamilier oplever at have personlig frihed.

Skønt der på nogle områder er paralleller mellem anbragte børns oplevelser af deres omsorgsmiljø på anbringelsesstederne og det hverdagsliv, ikke-anbragte børn har i deres familier, er der betydelige forskelle på andre områder. En væsentlig del af disse forskelle lader sig samle under begrebet orienteringen mod omverdenen. Problemstillingen gælder særligt, men ikke kun, de institutionsanbragte børn og unge.

Undersøgelsen efterlader for det første et samlet indtryk af, at ganske mange anbragte børn og unge befinder sig i et lukket univers på anbringelsesstedet uden udfoldede muligheder for at etablere omverdensrelationer til jævnaldrende, der lever et 'normalt' liv. Den vurdering baserer vi dels på, at især institutionsanbragte børn og unge sjældnere deltager i organiserede fritidsaktiviteter, dels på anbragte børns og unges oplysninger om, at de sjældent er sammen med venner (uden for anbringelsesstedet) i fritiden.

For det andet peger undersøgelsen på, at anbragte børn og unge – og særligt de institutionsanbragte – er mindre gunstigt stillede end deres jævnaldrende i almindelighed, når det kommer til børns og unges dannelse eller omverdensforståelse. Denne konklusion drager vi ud fra anbragte børns besvarelser om adgang til at læse bøger, erfaringer med at følge med i nyhedsstrømmen og ikke mindst ud fra børns erfaringer med, om de har tilgængelige voksne, der kan overføre kulturel kapital til dem fx via samtaler om politiske eller kulturelle emner. Et øget fokus på dimensionen om dannelse kan ruste børnene og de unge i forhold til et fremtidigt uddannelsesforløb og i forhold til deltagelse i samfundslivet. Problemstillingen accentueres af, at ganske mange anbragte børn og unge rapporterer om vanskeligheder med skolegangen.

Alt i alt peger undersøgelsens resultater således på, at selvom anbringelsesstederne på mange områder ser ud til at skabe gode

rammer for børns og unges hverdagsliv i anbringelsesforløbet, så er der et forbedringspotentiale omkring omverdensorienteringen, særligt på institutionerne, når målet er at normalisere anbragte børns barn- og ungdom og støtte dem til en mindre problemfyldt overgang til voksenlivet.

OM UNDERSØGELSENS GRUNDLAG

Undersøgelsen er gennemført som en survey stillet til tilfældigt udvalgte grupper af børn og unge på 11, 13, 15 og 17 år, der i foråret 2014 var anbragt uden for hjemmet. Af stikprøvens 2.600 individer har 1.404 børn og unge deltaget i undersøgelsen på grundlag af face-to-face-interviews (11- og 13-årige) eller gennem et web-baseret skema (15- og 17-årige). Det svarer til, at 55 pct. af den samlede stikprøve og 64 pct. af den interviewbare stikprøve har deltaget i undersøgelsen.

Undersøgelsen er tilrettelagt som en panelundersøgelse. Det indebærer, at det er de samme respondenter, som medvirker i dataindsamlingerne fra gang til gang. Det er således intentionen, at undersøgelsen skal gentages hvert andet år, så man løbende kan følge udviklingen i anbragte børns og unges trivsel.

De allerfleste fremviste analyser i rapporten er baseret på aldersvægtede gennemsnit, som korrigerer for, at populationen af anbragte børn og unge består af flere 17-årige end 11-årige. Hvor det har været muligt, har vi sat de anbragte børns og unges besvarelser i perspektiv med resultater fra en trivselsundersøgelse udført blandt børn og unge, der ikke er anbragt. Desuden er registerbaserede data inddraget i analyserne. I undersøgelsen indgår også illustrerende citater fra samtaler med et mindre udvalg af børn og unge, som er anbragt på en døgninstitution.

KAPITEL 1

BAGGRUND, DESIGN OG METODE

FORMÅLET MED UNDERSØGELSEN

Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold har ønsket at få gennemført en statistisk baseret trivselsundersøgelse blandt 11-17-årige børn og unge, som er anbragt uden for hjemmet. Det sker som en udløber af aftalen om kommunernes økonomi for 2006 mellem Finansministeriet, KL, Danske Regioner, Danmarks Statistik og det daværende Indenrigs- og Socialministerium. Selvom det i dag er muligt at indhente informationer om udsatte og anbragte børns forhold gennem de administrative registre fra fx Ankestyrelsen og Danmarks Statistik (via hjemmesiderne www.ast.dk og www.dst.dk), kan disse ikke levere oplysninger om, hvordan anbragte børn og unge trives i deres anbringelse og øvrige hverdagsliv. Indsigt, der bredt kan belyse, hvordan børn og unge har det, fordrer andre undersøgelsesmetoder, som indebærer, at man spørger børnene selv.

Trivselsundersøgelsen er en del af et større tværoffentligt dokumentationsprojekt på området for udsatte børn og unge, der bl.a. har til formål at bidrage med en større viden om, hvilke foranstaltninger udsatte børn og unge modtager, og hvilke tiltag som virker. Formålet med den aktuelle undersøgelse er at foretage jævnlige tilbagevendende "temperaturmålinger" blandt anbragte børn for at belyse udviklingen i deres trivsel og at tilgængeliggøre resultaterne af disse målinger på en anvendelsesorienteret måde for aktører på det social- og børnepolitiske område.

TRIVSELSBEGREBET I DENNE UNDERSØGELSE

Trivsel er en multidimensional størrelse, der ikke entydigt lader sig definere eller måle. Der er tale om et overordnet begreb, der refererer til kvaliteten ved børns liv. Børns trivsel/velfærd og afsavn (deprivation) kan forstås som to sider af den samme sag (Bradshaw, Hoelscher & Richardson, 2006). Fra et børnerettighedsperspektiv kan velfærd og trivsel forstås som realiseringen af børns rettigheder og opfyldelsen af muligheden for det enkelte barn til at være alt det, som han eller hun har potentiale til at

være. I hvilken udstrækning dette opnås, kan man måle enten gennem positive outcomes eller, hvis man fokuserer på afsavn, gennem negative outcomes-mål.

Den aktuelle trivselsundersøgelse er – ligesom formålsparagrafen om særlig støtte til børn og unge (servicelovens § 46) og den socialfaglige sagsbehandlings- og udredningsmetode ICS (Integrated Children's System, se fx Koldsø, 2012) – funderet i en bred udviklingsøkonomisk tænkning, hvor dobbeltheden og samspillet mellem mikro- og makrosystemiske niveauer fastholdes. Det primære opvækstmiljø (der som oftest er familien) har en stor betydning for børns opvækstbetingelser, samtidig med at børns liv og udvikling også bliver påvirket af andre domæner på forskellige systemiske niveauer. Det kan fx være skolen, lokalmiljøet, jævnaldrendegruppen etc. (Bronfenbrenner & Morris, 1998). Et barns generelle trivsel indebærer derfor trivsel på mange niveauer og i flere forskellige arenaer og påvirkes af samspillet mellem disse niveauer og arenaer.

Måling af anbragte børn og unges trivsel tager overordnet set udgangspunkt i servicelovens formålsparagraf, suppleret med temaer omkring børns kendskab til egne rettigheder, børns oplevelse af anbringelsen og de indikatorer, der indgår i tilsynsreformen omkring godkendelse og tilsyn på anbringelsessteder. Det betyder, at undersøgelsen omfatter følgende temaer:

- Børns oplevelse af deres anbringelsessted, herunder kontakten med de voksne
- Kontakt til familien
- Skolegang
- Helbred og sundhed
- Fritid
- Venskaber
- Subjektiv trivsel
- Kendskab til egne rettigheder.

Desuden baseres undersøgelsen så vidt muligt på validerede måleredskaber. For eksempel danner SDQ-skalaen (Strengths and Difficulties Questionnaire, se Goodman & Goodman, 2011) et vigtigt afsæt for trivselsmålingen og børnenes egen subjektive vurdering af egen trivsel. Vi har også inddraget andre velafprøvede og gennemtestede måleredskaber for trivsel, bl.a. nogle af de spørgsmål som anvendes i SFI's eksisterende forløbsundersøgelser på området (*Børn og unge i Danmark*, Ottosen m.fl., 2014, samt *Forløbsundersøgelsen af anbragte børn*, Lausten m.fl., 2013).

De anbragte er stillet over for en række følsomme spørgsmål omkring livstilfredshed og risikoadfærd i forhold til rygning, alkohol, hash og hårdere stoffer, og de unge på 15 og 17 år er spurgt til udsathed og overgreb. I de tilfælde, hvor de 15- og 17-årige har svaret på web-skemaet, er besvarelsen automatisk anonymiseret, da den lagres i den elektroniske database for besvarelser, uden at andre ser besvarelsen. I de tilfælde, hvor de unge er blevet interviewet af en person fra SFI's interviewerkorps, har intervieweren instrueret de unge i selv at udfylde den del af spørgeskemaet på den bærbare computer, som intervieweren har med. De har fået tilbudt at få læst spørgsmålsformuleringen og svarkategorierne højt, men har selv tastet deres svar ind og trykket sig videre til næste spørgsmål. Denne fremgangsmåde har været med til at sikre de unges anonymitet over for intervieweren. Alle unge, uanset hvad de har svaret i den selvbesvarede og følsomme del af spørgeskemaet, har fået udleveret oplysninger om Børnetelefonen og et visitkort med telefonnummeret til en psykolog med information om, at de til enhver tid kan henvende sig det ene eller begge steder, hvis de har brug for at tale med nogen. Alle interviewere er ligeledes instrueret grundigt i deres skærpede underretningspligt og har fået udleveret instrukser i, hvad de skal gøre, hvis de vurderer, at der er bekymrende forhold omkring barnet eller den unge, der kræver en underretning.

STIKPRØVEN

Undersøgelsen er gennemført som en aldersstratificeret stikprøveundersøgelse, stilet til tilfældigt udvalgte grupper af børn og unge på 11, 13, 15 og 17 år, der i foråret 2014 var anbragt uden for hjemmet.

Ifølge Ankestyrelsens anbringelsesstatistik ultimo 2013 er der anbragt 616 11-årige, 862 13-årige, 1.245 15-årige og 1.854 17-årige (Tal fra Ankestyrelsen, www.ast.dk/tal-og-undersogelser/tal-fra-ankestyrelsen). Der blev pr. 1. februar 2014 udtrukket 650 personer fra kohorterne 2002 (11 år), 2000 (13 år), 1998 (15 år) og 650 unge født i sidste halvdel af 1996 (17 år og ikke fyldt 18 år inden 1. juli 2014), så den samlede stikprøve består af 2.600 børn og unge. Fordi der ikke er anbragt 650 11-årige født i 2002, blev den endelige stikprøve på 2.539 børn og unge. Stikprøven er koncentreret om de fire aldersgrupper for at kunne tilvejebringe så klare og sikre resultater som muligt. Data kan derved opdeles efter nødvendige og relevante parametre (fx køn og anbringelsessted), så resultaterne stadig er valide for yngre såvel som for ældre børn i undersøgelsen.

UNDERSØGELSENS GENNEMFØRELSE

Dataindsamlingen fandt sted i foråret 2014. Alle de udtrukne 2.539 børn og unge modtog et brev, hvori der stod, at de var udtrukket til at deltage i en trivselsundersøgelse blandt anbragte børn og unge, og at det var dem og ikke andre omkring dem, der skulle deltage. Før kontakten med de 11- og 13-årige blev de biologiske forældre informeret og havde her mulighed for at afslå deltagelse på barnets vegne, hvis de ikke ønskede, at deres barn skulle deltage i undersøgelsen. Forældrene til de 15- og 17-årige blev også informeret, men det var de unge selv, der skulle tage beslutningen om deltagelse eller ej. Samtidig med breve til børnene og de unge blev der også sendt breve til anbringelsesstederne, så alle voksne omkring de anbragte, dvs. biologiske forældre, plejeforældre og/eller lederne på institutionerne, var informeret og derfor kunne tale med barnet/den unge om undersøgelsen og om deltagelsen.

De 11- og 13-årige blev opsøgt på anbringelsesstedet af en interviewer fra SFI's interviewerkorps, hvor de gennemførte spørgeskemaet som et interview med barnet selv. De 15- og 17-årige fik i brevet tilbud om at kunne besvare spørgeskemaet over internettet som en web-besvarelse. Hvis de unge inden for et nærmere fastsat tidsrum efter modtagelsen af det første brev ikke havde besvaret web-skemaet, blev de kontaktet og fik tilbud om at få besøg af en interviewer, som de 11- og 13-årige, hvorved spør-

geskemaet blev gennemført som et interview. Godt en tredjedel af besvarelserne fra de 15- og de 17-årige (hhv. 35 og 37 pct.) er gennemført via interview.

Børn og unge med handicap og betydelig og varig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne anbringes efter samme regler og paragraffer i servicelovens kapitel 11 om særlig støtte til børn og unge, som omsorgssvigtede børn anbringes efter. Samtidig bliver nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne ikke noteret i registreret som selvstændig årsag for anbringelse i kommunernes indberetnings-skemaer til Ankestyrelsens anbringelsesstatistik, men er samlet med andre udslagsgivende årsager til anbringelse, hvor flere årsager til beslutning om anbringelse kan markeres. Det er derfor ikke muligt at føre statistikker over, hvor mange børn og unge der har et handicap eller en så nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, at de ikke vil kunne besvare et web-skema eller gennemføre et interview. Efter udsendelse af breve til børnene og de unge blev SFI efterfølgende kontaktet af en del forældre og anbringelsessteder, der forklarede om børnenes og de unges funktionsevne, og dette blev noteret som 'bortfald pga. handicap/funktionsnedsættelse'. Vi har i alt noteret, at 273 af de kontaktede 2.539 børn og unge ikke var i stand til selv at svare på en trivselsundersøgelse for anbragte børn og unge. Det svarer til 11 pct. af stikprøven.

Tabel 1.1 viser stikprøvens størrelse og antal opnåede besvarelser for de enkelte aldersgrupper. Da 13 pct. af stikprøven ikke kunne interviewes (340 børn og unge), enten fordi de har et han-

dicap eller en funktionsnedsættelse, der gør, at de ikke kan gennemføre et interview selv, eller fordi de ikke længere er anbragt, reduceres den interviewbare del af stikprøven til 2.199 børn og unge. Med 1.404 besvarelser er den samlede opnåelsesprocent 64 pct. Cirka hver fjerde (28 pct.) af de udtrukne børn og unge er at finde i kategorien 'afslået deltagelse'. Størstedelen af dem er børn og unge, der selv ikke har ønsket at deltage, mens forældre, plejefamilier og institutioner også har afslået, at 'deres børn' deltager i undersøgelsen.

ANVENDTE BAGGRUNDSVARIABLE I UNDERSØGELSEN

Hele vejen gennem rapporten er der anvendt fire faste baggrundsvARIABLE i analysen af undersøgelsesmateriale: alder, køn, anbringelsesform og anbringelsesvarighed. Vi opdeler i de allerfleste tilfælde trivselsindikatorerne efter alder, dvs. at vi for hver figur viser fordelingen over eller andelen af 11-, 13-, 15- og 17-årige (der kan være undtagelser, hvis der overhovedet ikke er forskel på fordelingen af svarene over alder). Ligeledes opdeler vi svarene for trivselsindikatorer på køn. Vi opdeler på alder og køn, da mange almene udviklingsbetingelser, og her taler vi ikke kun om anbragte børn og unge, men om børn og unge generelt, er køns- og aldersbestemte. Det samlede mål for trivsel kan således dække over meget forskellige niveauer af trivsel, enten mellem piger og drenge, eller mellem de yngste på 11 år og de ældste på 17 år. Der er stor forskel på rammerne for de forskellige anbringelsesformer. Det er derfor naturligt at vise trivselsin-

TABEL 1.1 Oversigt over personer, opnåelse og bortfald i Trivselsundersøgelsen af anbragte børn og unge. Procent.

	11 år	13 år	15 år	17 år	Total
Stikprøve	589	650	650	650	2.539
Bortfald pga. handicap eller ikke længere anbragt	88	93	88	71	340
Interviewbar stikprøve	501	557	562	579	2.199
Interview eller web-besvarelse gennemført	303	359	391	351	1.404
Opnåelsesprocent	60	64	70	61	64
Bortfald pga. afslået deltagelse:					
Afslået af barn/ung selv	13	16	18	21	17
Afslået af forældre	12	7	0	0	5
Afslået af institutionen	1	2	3	2	2
Afslået af plejefamilie	9	5	1	1	4
Almindeligt bortfald (ikke truffet, flyttet, på hospitalet, sprogvanskeligheder)	4	6	8	15	9

dikatorerne opdelt på familiepleje, døgninstitution, socialpædagogisk opholdssted, og 'andet sted', som samler de få, der ikke kan placeres i de andre kategorier. De største grupper under 'andet sted' er børn og unge på kost-/efterskoler og unge, der er anbragt på eget værelse. Endelig har varighed af anbringelsen betydning for trivslen. Børnene og de unge er blevet spurgt, hvor længe de har boet på det sted, hvor de er anbragt på interviewtidspunktet. De er ikke blevet bedt om at angive eksakte datoer, men blot svare, hvorvidt de har boet på stedet mindre end 6 måneder, 6-12 måneder, 1 år, 2 år, 3 år, 4 år eller 5 år eller mere. Anbringelsesvarighed er i analyserne samlet til kategorierne: Op til 1 år, op til 3 år, op til 5 år og 5 år eller længere.

KONTEKST FOR ANALYSEN

Trivselsundersøgelsen blandt anbragte børn og unge skal ses som et kærkomment supplement til de mange trivselsundersøgelser, der foretages blandt børn (se fx Martorano m.fl., 2014; Ottosen m.fl., 2014, 2010; Rasmussen & Due, 2011), der oftest ser på børnebefolkningen i al almindelighed, som ikke er udsat. Vi kan nu med større sikkerhed udtale os om anbragte børns trivsel uden at skulle tage det forbehold, at de undersøgelser, vi refererer til, er undersøgelser af børnebefolkningen generelt.

Tidligere undersøgelser har vist, at levevilkår og social baggrund for forældre til anbragte børn og unge er mere risikofyldt og meget anderledes end levekår og social baggrund for forældre generelt (se fx Egelund m.fl., 2008; Lausten m.fl., 2013). Disse

oplysninger er baseret på de baggrundsfaktorer, der findes i registerdata på Danmarks Statistik. I tabel 1.2 og 1.3 sammenligner vi levevilkår og social baggrund for mødre til anbragte børn og unge i 2014 fra kohorterne 1996, 1998, 2000 og 2002 med levevilkår og social baggrund for mødre fra de samme fire kohorter, men hvis børn ikke er anbragt uden for hjemmet.

Tabellerne er baseret på mødrenes sociale baggrund, da tidligere undersøgelser har vist, at der ikke findes oplysninger om far for en stor andel af de anbragte børn og unge (enten fordi der ikke er registreret en far ved fødsel, eller fordi far er forsvundet ud af det registrerede system på andre måder end ved dødsfald og flytning til udlandet, se Lausten m.fl., 2013, hvor andelen af anbragte, hvorom der ikke findes oplysninger om far, er på 16 pct.).

Blandt de anbragte børn og unge har en relativt stor andel (13 pct.) oplevet at miste en eller begge forældre pga. dødsfald, noget der kun overgår 2 pct. af de børn og unge, der ikke er eller har været anbragt på noget tidspunkt.

Det eneste område, hvor der ikke er signifikant forskel mellem den anbragte og den ikke-anbragte population af børn og unge, er i forhold til etnisk oprindelse. Baseret på Danmarks Statistiks opdeling på dansk oprindelse, indvandrere og efterkommere er 89 pct. af de fire kohorter af dansk oprindelse, 3-4 pct. er indvandret til Danmark, mens 7-8 pct. er efterkommere af forældre, der er indvandret eller flygtet til Danmark.

TABEL 1.2 Børn, der i 2011 har oplevet at miste en forælder pga. forælders død og børns etniske oprindelse opgjort efter, om barnet er anbragt uden for hjemmet eller ej i 2014. Procent.

	Alle børn fra kohorterne 1996, 1998, 2000 og 2002, der ikke har været anbragt	Alle børn fra kohorterne 1996, 1998, 2000 og 2002, der er eller har været anbragt
Andel børn, der har mistet en mor og/eller en far	2	13
Børnenes etniske oprindelse:		
Etnisk dansk oprindelse	89	89
Indvandrer	3	4
Efterkommer	8	7

I forhold til mødres sociale baggrund har vi i tabel 1.3 mors familieforhold, mors højeste uddannelsesniveau, mors tilknytning til arbejdsmarkedet og om mor lever i en husholdning, hvor den samlede husstandsindkomst er lavere end 50 pct. af medianindkomsten, hvilket vil sige, at de lever under fattigdomsgrænsen.

Anbragte børns mødre bor i helt anderledes familieforhold end mødre til børn, der ikke er anbragt. Hvor 66 pct. af de ikke-anbragte bor sammen med både far og mor, har kun 14 pct. af de anbragte mor og far i samme hjem. Det vil bl.a. sige, at når anbragte børn er hjemme på samvær med mor, så er far der ikke. Anbragte børns mødre er i langt højere grad enten samboende med en anden partner end far (25 pct.) eller enlige (53 pct.).

Uddannelsesniveau og tilknytning til arbejdsmarkedet er de faktorer, der oftest analyseres, når man taler om overdragelse af kultur og klasse fra forældre til børn (se fx Olsen m.fl., 2014). Når 61 pct. af mødre til anbragte ikke har højere uddannelse end grundskole, og når 66 pct. af de anbragtes mødre står uden for arbejdsmarkedet, står det i skærende kontrast til, at mødre i dagens Danmark står med et uddannelsesniveau og en tilknytning til arbejdsmarkedet, der er på højde med mændenes. 76 pct. af alle mødre til ikke-anbragte børn har en erhvervskompetencegivende uddannelse (dvs. en erhvervsfaglig, kort videregående, mellemlang videregående eller lang videregående uddannelse), og 87 pct. af dem er tilknyttet arbejdsmarkedet (og kun 5 pct. af dem er arbejdsløse). Der er altså en kraftig tendens til, at anbragte børn og unge ikke kommer fra hjem, hvor mor har en uddannelse og er i beskæftigelse.

TABEL 1.3 Mødres sociale baggrund i 2011, fordelt på forskellige variable og opdelt efter, om barnet er anbragt uden for hjemmet eller ej i 2014. Procent.

	Alle børn fra kohorterne 1996, 1998, 2000 og 2002, der ikke har været anbragt	Alle børn fra kohorterne 1996, 1998 2000 og 2002, der er eller har været anbragt
Mors familieforhold:		
Kernefamilie (bor sammen med far)	66	14
Stedfamilie (bor sammen med en anden end far)	12	25
Enlig	21	53
Andet	1	8
Mors højeste uddannelsesniveau:		
Manglende information	2	4
Grundskole	16	61
Gymnasial udd.	6	4
Erhvervsfaglig udd.	37	23
Kort videregående udd.	5	2
Mellemlang videregående udd.	25	6
Lang videregående udd.	9	1
Mors tilknytning til arbejdsmarkedet:		
Uden for arbejdsmarkedet	13	66
Arbejdsløs	5	6
Lønmodtager	38	20
Selvstændig	4	1
Funktionær i øvrigt	24	4
Leder, overordnet funktionær	16	2
Andel mødre, der lever under fattigdomsgrænsen:	5	9
Antal observationer	265.631	5.148

BORTFALDSANALYSE

I denne undersøgelse har vi tre typer af bortfald (tabel 1.1): bortfald pga. handicap eller ikke længere anbragte, bortfald pga. afslået deltagelse og bortfald pga. ikke truffet, flyttet eller sprogvanskeligheder. Et sådan bortfald af forskellige grupper kan selvfølgelig have indvirkning på undersøgelsens resultater, hvorfor vi har lavet en bortfaldsanalyse. Analysen er gennemført med udgangspunkt i registerdata fra Danmarks Statistik. Tabel 1.4 viser således, hvordan baggrundskarakteristika (de samme, som vi har brugt i tabel 1.3) fordeler sig for børn og unge, der har gennemført besvarelsen og for børn og unge i de tre grupper af bortfald.

Der er ikke signifikante forskelle på baggrundskarakteristika mellem grupperne af 'gennemførte besvarelser', 'bortfald pga. afslået deltagelse' og 'almindeligt bortfald'. Oplysningerne fra interviewe-

ne er således repræsentative for gruppen af anbragte som helhed på de baggrundsfaktorer, der er indgået i bortfaldsanalysen.

I forhold til gruppen af børn, der – på grund af handicap eller ikke længere anbragt – ikke har deltaget i besvarelsen, er der signifikante forskelle til de tre andre grupper. Mødrene har generelt et højere uddannelsesniveau, er mere tilknyttet arbejdsmarkedet og lever i højere grad end andre mødre til anbragte i kernefamilie sammen med faren til barnet. Bortfaldet af besvarelse fra denne gruppe kan derfor karakteriseres som skævt i forhold til baggrundskarakteristika, men vi kan ikke afgøre, om dette skæve bortfald vil være korreleret med nogen spørgeskemavariabel. Vi har valgt ikke at vægte for et skævt bortfald i forhold til handicappede, da vi 1) ikke kan korrigerer korrekt (der er ingen statistikker, der siger, hvor mange børn der er handicappede, endsize hvor mange handicappede børn der er anbragt), og 2) ikke forventer, at svarene omkring trivsel i

TABEL 1.4 Mødres sociale baggrund fordelt på forskellige variable i 2011 opdelt efter, om barnet/den unge har gennemført besvarelsen eller tilhører en af de tre grupper af bortfald: handicap, deltagelse afslået eller almindeligt bortfald. Procent.

	Gennemførte besvarelser	Bortfald pga. handicap, ikke anbragte	Bortfald pga. afslået deltagelse	Almindeligt bortfald
Mors familietype:				
Kernefamilie (bor sammen med far)	13	31	13	13
Stedfamilie (bor sammen med en anden end far)	27	22	27	28
Enlig	51	45	52	51
Andet	9	3	7	9
Mors uddannelsesniveau:				
Manglende information	5	4	5	4
Grundskole	69	52	65	58
Gymnasial udd.	3	3	3	5
Erhvervsfaglig udd.	17	24	22	25
Kort videregående udd.	1	4	1	2
Mellemlang videregående udd.	4	11	3	7
Lang videregående udd.	1	4	1	0
Mors tilknytning til arbejdsmarkedet:				
Uden for arbejdsmarkedet	75	54	71	62
Arbejdsløs	6	8	6	7
Lønmodtager	15	24	18	24
Selvstændig	1	2	1	1
Funktionær i øvrigt	2	5	3	5
Leder, overordnet funktionær	2	6	1	1
Andel mødre, der lever under fattigdomsgrænsen:	8	9	13	9
Antal observationer	1.404	340	605	190

anbringelsen ville være anderledes fordelt for de handicappede børn og unge end for de børn og unge, der har svaret.

ALDERSVÆGTET GENNEMSNIT

Den aldersstratificerede stikprøve, hvor der er udtrukket 650 fra hver af aldersgrupperne 11, 13, 15 og 17 år, indebærer, at de yngre aldersgrupper er relativt overrepræsenterede, og de ældre aldersgrupper er relativt underrepræsenterede i forhold til den faktiske fordeling af anbragte børn og unge. Hvis trivslen for yngre og ældre anbragte er væsentlig forskellig, vil et uvægtet gennemsnit være misvisende. Vi har derfor valgt at aldersvægte data som vist i tabel 1.5, således at materialet er repræsentativt for hele populationen af anbragte 11-, 13-, 15- og 17-årige.

Ved at vise aldersvægtede gennemsnit antager vi, at der er forskel på besvarelsenerne over alder. Samtidig forudsætter vi, at de børn og unge, der ikke har deltaget i undersøgelsen, ikke adskiller sig væsentligt inden for den enkelte aldersgruppe. Med de aldersvægtede gennemsnit, der er vist i alle figurer gennem hele rapporten, kan vi derfor tillade os at tale om populationen af anbragte børn og unge generelt.

Der er imidlertid selv efter vægtningen en overrepræsentation af børn og unge i familiepleje, mens børn og unge på døgninstitution eller socialpædagogisk opholdssted er underrepræsenteret. Dette skyldes sandsynligvis det skæve bortfald i forhold til børn og unge, der ikke selv kan deltage i et interview eller besvare et

webbaseret spørgeskema pga. handicap. Da anbragte med handicap er mere tilbøjelige til at være anbragt på institution, er børn og unge med institutionslignende anbringelser underrepræsenteret. Vi har ikke korrigeret for dette skæve bortfald, da der – som nævnt – ikke findes statistikker over, hvor børn og unge med handicap og/eller funktionsnedsættelse er anbragt. Man kan derfor ikke foretage en korrekt korrektion.

ANVENDTE STATISTISKE METODER

Trivselsundersøgelsen er baseret på deskriptive analyser og figurative sammenhænge. I deskriptive analyser antages der ofte som udgangspunkt, at der ikke er forskel på fordeling af svar til et spørgsmål mellem to grupper af børn, eller at der ikke er forskel på andelen, der svarer noget bestemt, mellem de to grupper af børn (nulhypotesen). En test for signifikans kan derfor bruges til at undersøge, om data strider mod den hypotese. Signifikans-tests gør det muligt at vurdere, om de fundne sammenhænge og forskelle er rigtige, eller om det blot er udtryk for statistiske tilfældigheder. Vi har gennem hele rapporten primært anvendt chi-2 test og t-test.

Når vi har brugt chi-2 test, har vi testet sammenhængen mellem to skalavariabler, fx anbragte børns ønsker til kontakt med søskende og anbringelsesvarighed. Signifikansniveauet, der angiver sandsynligheden for, om sammenhængene er tilfældige eller ej, afhænger af antallet af kategorier i de anvendte variable og antallet af personer i cellerne i de enkelte kategorier.

TABEL 1.5 Populationen af anbragte børn og unge ultimo 2013, stikprøvestørrelsen og den aldersvægtede omregningsfaktor.

	Populationen, ultimo 2013	Stikprøven, feb. 2014	Vægt	Vægtet stikprøve-størrelse
11 år	616	589	0,58	341,7
13 år	862	650	0,74	478,2
15 år	1.245	650	1,06	690,6
17 år	1.854	650	1,58	1.028,5
I alt	4.577	2.539		2.359,0

T-test bruges, når vi vil sammenligne to middelværdier for to grupper af børn, eksempelvis andelen, der ikke går til en fritidsaktivitet, for hhv. 11-årige og 15-årige.

Alle de sammenhænge og forskelligheder, der er kommenteret i kapitlerne 1-10, er statistisk signifikante på et 5-procents-niveau, hvilket sikrer, at det, vi fremhæver i rapporten, ikke kan siges at være fremkommet blot på grund af statistiske tilfældigheder.

PERSPEKTIVERING AF DE KVANTITATIVE UNDERSØGELSESFUND

For at vurdere, om niveauet for trivsel blandt anbragte børn og unge på de forskellige målte områder er højt eller lavt, kan det være hensigtsmæssigt med et sammenligningsgrundlag. Til dette formål inddrager vi data fra panelundersøgelsen *Børn og unge i Danmark* (Ottosen m.fl., 2014, 2010), der løbende indsamler viden om velfærd og trivsel blandt ca. 7.600 tilfældigt udvalgte børn og unge i aldersgrupperne 3, 7, 11, 15 og 19 år. En del af de trivselsindikatorer, som indgår denne trivselsundersøgelse, har også været anvendt i *Børn og unge i Danmark*. Ved at bringe disse to undersøgelser sammen har vi mulighed for at sammenligne forholdene for anbragte og ikke-anbragte på 11 og 15 år. De data, som anvendes fra *Børn og unge i Danmark*, er indsamlet i foråret 2013 (Ottosen m.fl., 2014). Når vi gennem rapportens kapitler refererer til ikke-anbragte eller børn i al almindelighed, er det således data for 11- og 15-årige fra *Børn og unge i Danmark*, der refereres til. De omtales som ikke-anbragte, uagtet at der også er

nogle få anbragte børn og unge blandt de tilfældigt udvalgte til *Børn og unge i Danmark* undersøgelsen.

Vi ved fra tidligere forskning, at anbragte børns livsvilkår og hverdagsliv på en række områder adskiller sig fra det liv, de fleste børn har – det gælder ikke mindst for de børn, der bor på en institution (se fx Egelund, 2010). For at kunne sætte lidt flere ord på, hvordan anbragte børn trives i hverdagen, har vi til denne undersøgelse talt med seks drenge og piger på 11, 13 og 15 år, der alle bor på en døgninstitution. Vi talte med dem om udvalgte temaer, som denne spørgeskemaundersøgelse belyser, bl.a. om deres oplevelser af medbestemmelse, deres fremtidsforventninger og eventuelle erfaringer med skift i anbringelsesforløbet. Hensigten med disse samtaler har ikke været at gennemføre en egentlig kvalitativ undersøgelse, men snarere at opnå en uddybende indsigt om disse problemstillinger, set fra børns eget perspektiv. I formidlingen af resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen, har vi visse steder illustrerende valgt at inddrage citater fra samtalerne med børnene.

RAPPORTENS DISPOSITION

Rapporten består af ni kapitler, der svarer til de otte temaer, beskrevet ovenfor, som følger servicelovens formålsparagraf, og et niende tema, der i denne rapport fokuserer på kontinuitet, skift og sammenbrud i anbringelsen. Det er intentionen, at der for hver temperaturmåling af trivslen blandt anbragte vil være et nyt særligt tema, der behandles ved siden af de faste otte temaer.

KAPITEL 2

BØRNS TRIVSEL PÅ ANBRINGELSESSTEDET

INDLEDNING

Dette kapitel sætter fokus på, hvordan anbragte 11-17-årige børn trives med deres aktuelle anbringelsessted, som er det sted, der må betragtes som det væsentligste omsorgsmiljø for dem i hverdagen. Vi belyser dette gennem fire temaer: Først følger en generel beskrivelse af, hvilke anbringelsessteder børn og unge bor på, herunder bl.a., hvor lang tid de har været anbragt på stedet. Det andet tema handler om den sociale, dannelse-mæssige og emotionelle støtte, som børnene oplever at få fra de voksne på deres anbringelsessted. Det tredje tema retter fokus på børn og unges oplevelser af forekomst af konflikter og sanktioner på anbringelsesstedet, mens det fjerde og sidste tema belyser, i hvilken udstrækning børn og unge forbinder deres anbringelsessted med hjemlighed og harmoni. Kapitlets sidste del belyser ud fra et udvalg af undersøgelsens trivselsindikatorer, om anbragte børns hverdagsliv på og trivsel med deres anbringelsessted adskiller sig fra eller ligner de forhold, som børn, der ikke er anbragt, oplever at have i familien.

BØRNS ANBRINGELSESSTEDER

ANBRINGELSESFORMER OG VARIGHED

Et flertal af de 11-, 13-, 15- og 17-årige, der deltager i undersøgelsen, er anbragt i familierelaterede og ikke-familierelaterede plejefamilier, jf. figur 2.1. Således er 60 pct. anbragt i familiepleje, mens 18 pct. er anbragt på en døgninstitution. 13 pct. bor på et socialpædagogisk opholdssted. Endelig er 9 pct. anbragt andre steder – det vil sige på kostskoler, efterskoler eller på eget værelse/hybel. Denne fordeling (hvor der er korrigeret for stikprøvens alderssammensætning) afviger noget fra Ankestyrelsens anbringelsesstatistik, der bl.a. har registerbaserede informationer om alle anbragte børns anbringelsessteder (www.ast.dk). Ved udgangen af 2013 var det iflg. registeroplysningerne knap halvdelen (46 pct.) af de anbragte børn og unge i de fire aldersgrupper, der boede i en plejefamilie, mens de øvrige boede andetsteds, dvs. på en døgninstitution (21 pct.), et socialpædagogisk opholdssted (19 pct.) eller andre steder (14 pct.). Forskellen mellem spørgeskemaundersøgelsen og de registerbaserede informationer kan med stor sandsynlighed

ANVENDTE TRIVSELSINDIKATORER

Børns anbringelsessteder

Eget værelse

Voksnes støtte til børn

Hjælp til skolearbejdet af voksne på anbringelsesstedet

Social og kulturel overføring fra voksne til børn på anbringelsesstedet

Social støtte fra voksne til børn på anbringelsesstedet

Oplevelse af, at de voksne på stedet holder af én

Konflikter og sanktioner

Børns konflikter med voksne på anbringelsesstedet

Erfaringer med at få frataget sin mobil som straf

Erfaringer med at blive udsat for overgreb af voksne på anbringelsesstedet

Hjemlighed og harmoni

Oplevelse af at føle sig hjemme på anbringelsesstedet

Oplevelse af at have tilstrækkeligt med privatliv

Oplevelse af at føle sig tryk på anbringelsesstedet

Oplevelse af harmoni på anbringelsesstedet

Oplevelse af at have det godt med at bo på anbringelsesstedet

forklares som en bortfaldsproblematik, dvs. at en del af de børn og unge, som blev udvalgt til undersøgelsen, men fravalgte at deltage, er anbragt andre steder end i en plejefamilie, jf. også kapitel 1.

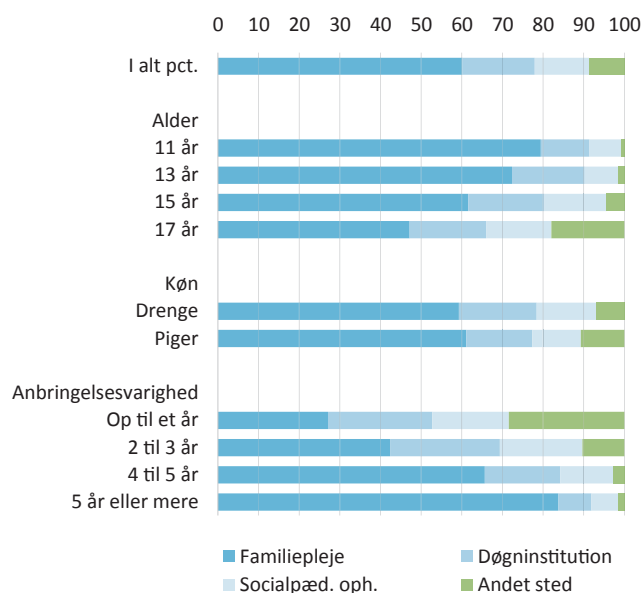
18 pct. af børnene og de unge har været anbragt det samme sted i under 1 år, 40 pct. har været anbragt det samme sted i 1 til 5 år, mens de resterende 42 pct. har været anbragt det samme sted i 5 år eller mere. For halvdelen af de undersøgte børn og unge gælder det, at deres nuværende anbringelsessted er det første sted, de har været anbragt (48 pct.), 32 pct. har været anbragt ét andet sted, mens 20 pct. har været anbragt to eller flere steder (ikke vist i figurform). Det ses af figur 2.1, at det især er de 11-årige, der bor i plejefamilie (79 pct.). Med stigende alder kommer de andre anbringelsesformer til. Det er således kun 47 pct. af de 17-årige, der bor i plejefamilie; de er relativt hyppigere anbragt et 'andet sted', fx på efterskoler, kostskoler eller på eget værelse.

Det fremgår ligeledes af figur 2.1, at der ikke er en nævneværdig kønsforskel henover de forskellige typer anbringelsesformer. Til gengæld er der en tydelig differentiering i anbringelsesvarigheden. Kun 27 pct. af dem, der har været anbragt i under 1 år, er anbragt i en plejefamilie, mens de familieplejeanbragte udgør hele 84 pct. af dem, der har været anbragt samme sted i 5 år eller mere. Grunden til denne forskel kan bero på, at de familieplejeanbragte er blevet anbragt i en tidligere alder. Denne antagelse

understøttes af, at de, der er anbragt i familiepleje, har en lavere alder ved første anbringelse set i forhold til børn i andre anbringelsesformer. For eksempel var 59 pct. af de familieplejeanbragte børn i førskolealderen, da de blev anbragt første gang, mens det tilsvarende kun gælder for 25 pct. af de børn og unge, der er anbragt på en døgninstitution. Vi vender tilbage til problemstillingen om kontinuitet og skift i børns anbringelsesforløb i kapitel 10.

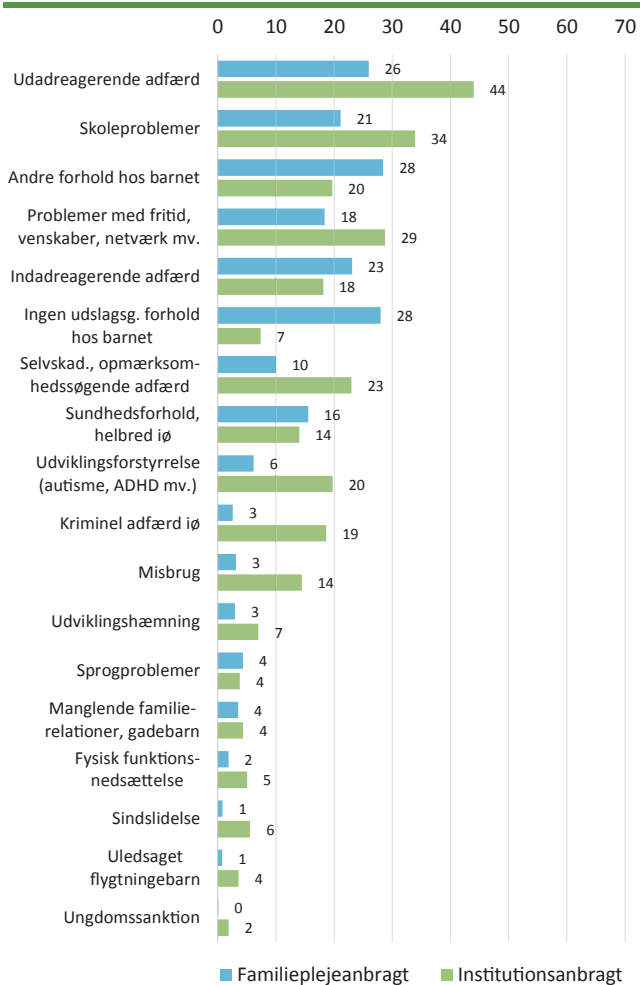
Disse variationer, som vi finder mellem familieplejeanbragte og institutionsanbragte børn, peger hen mod, at det kan være forskellige omstændigheder, der fører til, at et barn placeres i en plejefamilie hhv. på en institution. Det har vi søgt at belyse med afsæt i Ankestyrelsens anbringelsesregister, der indsamler administrative informationer om, hvad der er udslagsgivende forhold for beslutningen om, at børn og unge anbringes. Vi har udtrukket den sidst gældende beslutning for hvert barn eller ung, der er registreret i Ankestyrelsens anbringelsesdata fra 2006-2014. Vores beregningsgrundlag er baseret på 10.602 beslutninger, som vi har opdelt efter, om barnet eller den unge er anbragt i en familiepleje, på en institution (døgninstitution eller socialpædagogisk opholdssted) eller er anbragt et 'andet sted'. Opgørelsen er således baseret på alle anbragte børn og unge og ikke kun på de 11-17-årige, som har deltaget i den aktuelle spørgeskemaundersøgelse. Vi fokuserer her på forskelle og ligheder mellem anbragte i en familiepleje hhv. på en institution.

FIG. 2.1: Anbragte 11-17-årige, fordelt efter anbringelsesformer. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

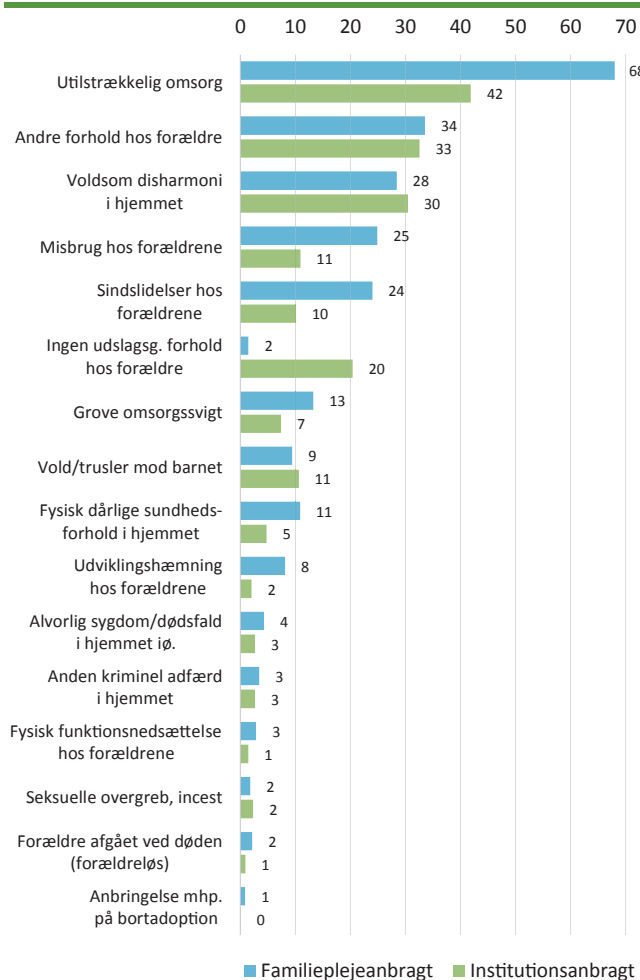
Figur 2.2 belyser andele beslutninger, hvor forhold hos barnet selv har været udslagsgivende for anbringelsen. Det ses, at barnet i et noget eller betydeligt større omfang er anbragt på en institution frem for i en familiepleje, hvis barnet har udadreagerende adfærd, skoleproblemer, problemer med fritid og venner, selvskadende adfærd, er udviklingsforstyrret, kriminel, har misbrugsproblemer, er udviklingshæmmet, har en fysisk funktionsnedsættelse eller er sindslidende. Børn og unge med indadreagerende adfærds- eller tilpasningsproblemer (fx emotionelle problemer) er lidt hyppigere anbragt i en familiepleje. Opgørelsen tyder som helhed på, at der blandt de institutionsanbragte børn hyppigere er en ophobning af problembelastninger, der formodentlig antages at kunne blive håndteret bedst i et behandlingsorienteret institutionsmiljø, hvor der er professionelle voksne.

FIG. 2.2: Udslagsgivende årsager til anbringelser af børn og unge. Fordelt på familiepleje og institutionsanbringelse. Forhold hos barnet. Procent

Figur 2.3 viser andele anbringelsesbeslutninger, hvor forhold hos barnets forældre eller forhold i hjemmet har været udslagsgivende. Her ses, at børn hyppigere er anbragt i en plejefamilie frem for på en institution, hvis forældrene har givet barnet utilstrækkelig omsorg (eller der har været groft omsorgssvigt), hvis forældrene har problemer med misbrug, er sindslidende eller udviklingshæmmede, eller hvis den fysiske sundhedstilstand i hjemmet har været dårlig. Anbringelser i familiepleje frem for på en institution kan således i vid udstrækning henføres til forældres manglende mulighed for eller evne til at tage sig forsvarligt af børnene, uden at der nødvendigvis er noget galt med barnet selv. En anbringelse i en plejefamilie synes således at afspejle en opfattelse af, at en plejefamilie kan give barnet en kompenserende stabil opvækstramme i et familielignende omsorgsmiljø.

FIG. 2.3: Udslagsgivende årsager til anbringelser af børn og unge. Fordelt på familiepleje og institutionsanbringelse. Forhold hos forældrene. Procent

Selvom der blandt de familieplejeanbragte børn og unge også forekommer anbringelsesbeslutninger, som er begrundet i barnets individuelle forhold, er de her fremhævede variationer væsentlige at holde sig in mente, når vi i det følgende beskriver trivselsbilledet blandt børn og unge, der bor under forskellige anbringelsesformer.

FYSISKE RAMMER PÅ ANBRINGESESSTEDET: EGET VÆRELSE

Som en indikator på de fysiske rammer for de anbragte børns hverdag på anbringelsesstedet har vi valgt at se på, hvor mange der har eget værelse, og hvor mange der ikke har. At have et sted, man kan kalde ens eget, kan skabe forudsætninger for, at barnet kan have et privatliv og styrke oplevelsen af hjemlighed.

Vores data viser, jf. figur 2.4, at det er meget få børn og unge, der ikke har eget værelse. Kun 31 af de 1.398, der har svaret på spørgsmålet, har oplyst, at de ikke har deres eget værelse, og det svarer til lidt over 2 pct. Figuren viser, at de, der er anbragt 'andet sted' – og som overvejende er ældre – hyppigere end andre anbragte ikke har eget værelse (12 pct. – svarende til 14 af de 121 personer, der befinder sig i denne kategori (korrigeret for alder). Det er imidlertid ikke så mærkeligt, idet kategorien bl.a. indbefatter kost- og efterskoler, hvor det ikke nødvendigvis er meningen, at man skal have eget værelse. På disse steder kan det være filosofien, at eleverne skal opbygge sociale kompetencer ved at dele rum med de andre medstuderende.

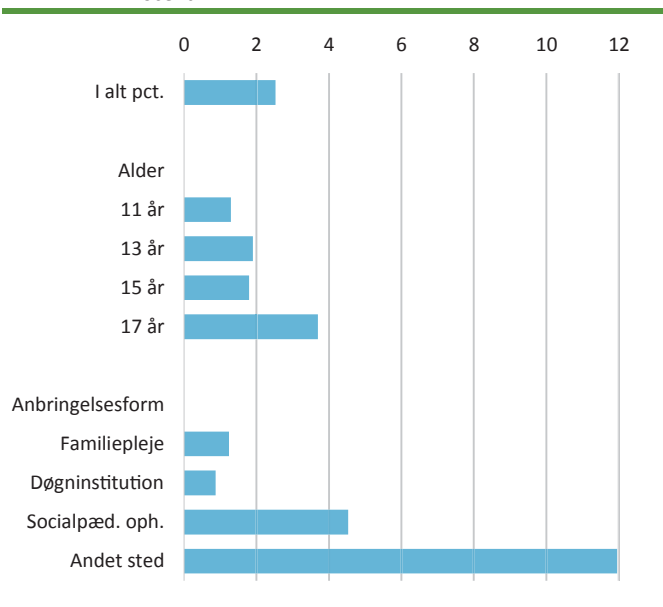
VOKSNES STØTTE TIL BØRN

De voksne omsorgspersoner på barnets anbringelsessted skal på forskellig vis kompensere for de forældreressourcer, som børn i almindelighed har til rådighed, men som ikke er tilgængelige for et barn, der er blevet anbragt uden for hjemmet. At udøve en omsorgs- eller forælderrolle, der fremmer et barns fysiske, følelsesmæssige, sociale og intellektuelle udvikling, rummer flere dimensioner og kan udfoldes gennem forskellige opdragelsesstile og typer af praksis i dagligheden. I dette afsnit belyser vi ved hjælp af fire indikatorer, om barnet oplever at kunne hente støtte, der kan fremme den intellektuelle udvikling (konkret i form af lektiehjælp og bredere i form af dannelse), om det kan hente social støtte, og endelig om det oplever, at de voksne på stedet holder af det.

HJÆLP TIL SKOLEARBEJDET

En meget konkret form for hjælp, som kan støtte børns intellektuelle eller kognitive udvikling, er hjælpen med lektier. Vi spurgte undersøgelsens børn og unge, om anbringelsesstedets voksne hjalp dem med skolearbejdet. Mange skolebørn har i større eller mindre udstrækning brug for hjælp til lektierne. Det er dog ikke altid, at de voksne omkring et barn kan hjælpe så meget, de gerne ville, fordi det faglige niveau på særligt skolens sidste trin kan overstige omsorgspersonernes formåen. Samtidig har elever, der er meget dygtige, måske slet ikke behov for hjælp. Derfor er det ikke entydigt, hvordan man skal fortolke det, hvis børn aldrig får hjælp til skolearbejdet.

FIG. 2.4: Andelen af de 11-17-årige børn og unge, der ikke har eget værelse. Fordelt på alder og anbringelsesform. Procent

Figur 2.5 viser børnenes besvarelser henover alder og anbringelsesform. Som helhed er det knap halvdelen af børnene, der altid oplever at kunne få hjælp, og yderligere godt 20 pct., der siger, at de ofte får hjælp. 32 pct. af børnene og de unge oplyser, at de sjældnere eller aldrig får hjælp. Figuren viser, at de voksnes støtte til lektierne falder med børnenes stigende alder. Familieplejeanbragte børn – som jo også hyppigere er yngre end børn og unge i andre anbringelsesformer – oplever hyppigere end andre anbragte børn og unge at få hjælp til lektierne.

SOCIAL OG KULTUREL OVERFØRING

En ting er den konkrete hjælp til skolearbejdet, noget andet er, om de voksne på anbringelsesstedet i bredere forstand bidrager til udvikling af den dannelse og omverdensforståelse, som på sigt giver børn og unge mennesker forudsætninger for at begå sig i samfundslivet.

Formidlingen af social og kulturel kapital fra voksne til unge er blevet belyst ved spørgsmål til de 15- og 17-årige om, hvor tit, det sker, at "de voksne på stedet diskuterer politiske eller sociale emner med dig" og "de voksne diskuterer bøger, film eller fjernsynsprogrammer med dig". Vi taler om en meget høj overføring af politisk/kulturel forståelse og viden, hvis de unge har svaret, at den slags emner bliver diskuteret dagligt eller i det mindste flere gange om ugen. Omvendt taler vi om en meget svag overføring, hvis sådanne emner meget sjældent (dvs. ikke hver måned) bliver diskuteret med de voksne på stedet. 26 pct. af de unge oplyser,

jf. figur 2.6, at de befinder sig i et miljø med en meget stærk formidling af politisk/kulturelle værdier, mens 31 pct. befinder sig på steder, hvor denne overføring er meget svag. De øvrige befinder sig i mellemområdet. Figur 2.6 viser videre, at der er en nævneværdig forskel på, hvor stor overføringen er i familiepleje i forhold til døgninstitutionerne og de socialpædagogiske opholdssteder. I plejefamilierne oplever 32 pct. af de unge en meget høj overføring, mens det samme gælder for 15 pct. af de døgninstitutionelt anbragte og 19 pct. af de, der er anbragt i socialpædagogiske opholdssteder. Der ses altså en forskel på de voksnes overførsel af politisk-kulturel kapital, idet de voksne i plejefamilier hyppigere taler om politiske og kulturelle emner med de anbragte børn i forhold til dem, der har ansvar for børn og unge, som er anbragt under andre former.

SOCIAL STØTTE TIL BØRN OG UNGE

En måde at vurdere kvaliteten af relationen mellem barn og voksne på er ved at undersøge, om barnet eller den unge oplever at kunne bruge de voksne på anbringelsesstedet som ressourcepersoner eller social støtte, hvis barnet eller den unge har brug for hjælp. Inspireret af andre undersøgelser belyste vi denne dimension for de 11-17-årige ved at bede dem tage stilling til tre udsagn:

- "Du kan regne med, at de voksne her på stedet lytter til dig"
- "Du kan gå til de voksne her på stedet for at få et råd"
- "Du kan regne med hjælp fra de voksne her på stedet, hvis du har et problem."

FIG. 2.5: Andelen af anbragte 11-17-årige, der angiver at få hjælp til skolearbejde. Fordelt på alder og anbringelsesform. Procent

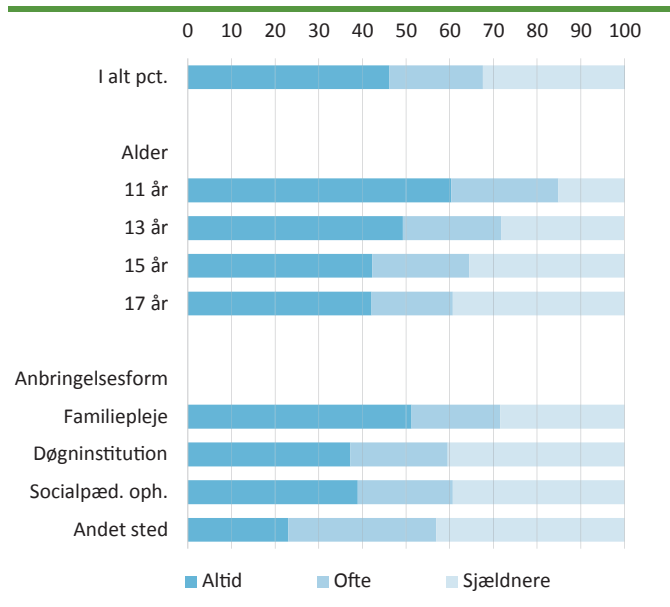
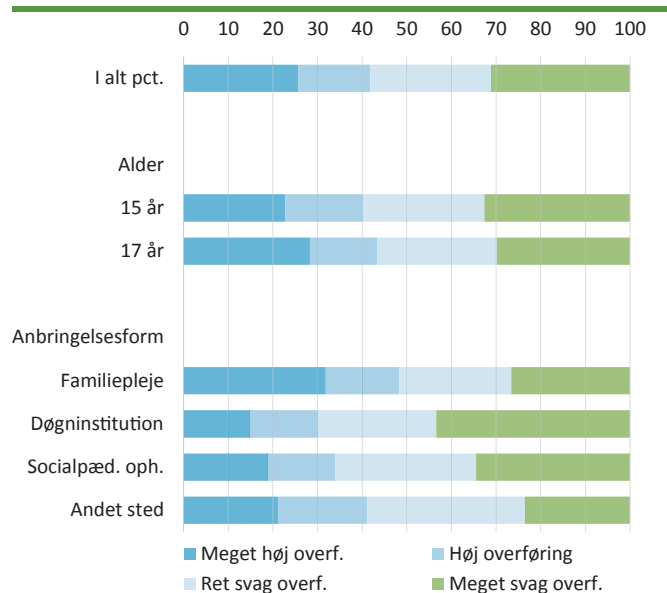

FIG. 2.6: Social og kulturel overførsel blandt anbragte 15-17-årige. Fordelt på alder og anbringelsesform. Procent

Besvarelsene på de tre udsagn er ved hjælp af et pointsystem blevet samlet i én indeksvariabel, som måler dimensionen 'social støtte'. Fordelingerne fremgår af figur 2.7, som viser, at over halvdelen af de anbragte børn og unge mener, at de altid ville kunne gå til de voksne for at få råd eller støtte, hvis de skulle få brug for det. Denne tendens varierer ikke nævneværdigt for de forskellige aldre, men blandt de ældste anbragte ses dog en noget højere andel, der aldrig mener at kunne få nogen støtte (27 pct.) sammenlignet med den yngste aldersgruppe (16 pct.). Der kan imidlertid iagttages en betydelig forskel mellem de forskellige anbringelsesformer, idet 12 pct. af de plejefamilieanbragte børn og unge svarer, at de sjældent eller aldrig kan få social støtte af de voksne, mens det samme gælder for hele 47 pct. af de døgninstitutionelt anbragte, for 37 pct. af de, der er anbragt på socialpædagogisk opholdssted, og for halvdelen af dem, der er anbragt et 'andet sted'.

AT BLIVE HOLDT AF DE VOKSNE PÅ ANBRINGELSESTEDET

Det er normalt, at forældre elsker deres børn, og at disse også føler sig elsket af forældrene. Det er vigtigt for børns emotionelle udvikling og for deres evne til at danne relationer, at de modtager kærlighed og omsorg, og at de bliver set som den, de er. Men kan børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, forvente, at de voksne på anbringelsesstedet skal elske eller holde af dem? Til syvende og sidst står de voksne – og sikkert især på døgninstitutionerne – i et professionelt forhold til børnene.

Vi spurgte børnene, om de oplevede, at der er voksne på stedet, der holder af dem. Det må, jf. figur 2.8, betragtes som et meget positivt resultat, at 74 pct. af de anbragte børn og unge har oplevelsen af, at der altid er voksne på anbringelsesstedet, som holder af dem, og yderligere 15 pct., som svarer, at de ofte føler sig holdt af. Kun 11 pct. har oplevelsen af, at de voksne på stedet sjældent eller aldrig holder af dem.

At dømme ud fra besvarelsene er tendensen, at plejefamilierne er med til at skabe nogle rammer, hvor de anbragte i højere grad føler, at de bliver holdt af. Således svarer hele 87 pct. af de plejefamilieanbragte, at de altid føler, at de voksne holder af dem, mens andelen af de døgninstitutionsanbragte og de anbragte på socialpædagogiske opholdssteder, der svarer det samme, er henholdsvis 46 og 56 pct. (jf. figur 2.8). De, der ikke er anbragt i familiepleje, er med andre ord mere forbeholdne overfor at svare "altid" på spørgsmålet, men det er på den anden side positivt, at kun omkring hver femte har svaret, at de sjældnere oplever, at de voksne holder af dem.

KONFLIKTER OG SANKTIONER

KONFLIKTER

At leve i et miljø, hvor stemningen er spændt, eller hvor der ofte er udtalte konflikter, belaster alt andet lige tilværelsen, uanset om man er et barn eller en voksen, og uanset om man bor i en familie, på et anbringelsessted eller et helt tredje sted. For at

FIG. 2.7: Anbragte 11-17-årige, der oplever at få social støtte af voksne på anbringelsesstedet. Fordelt på alder og anbringelsesform. Procent

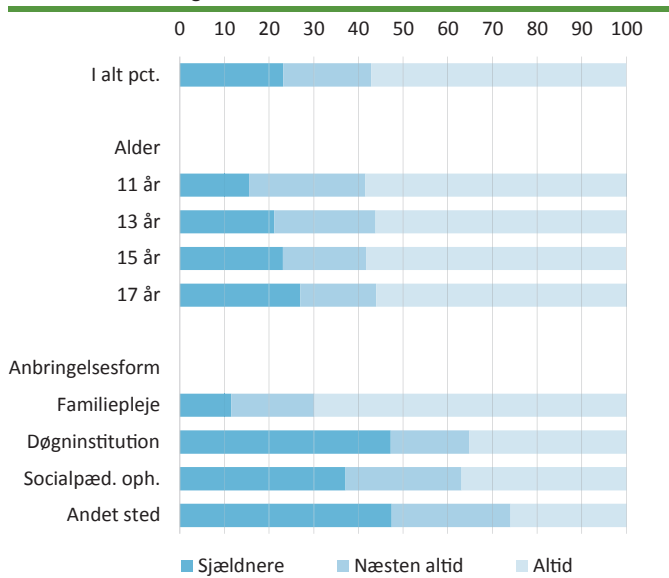
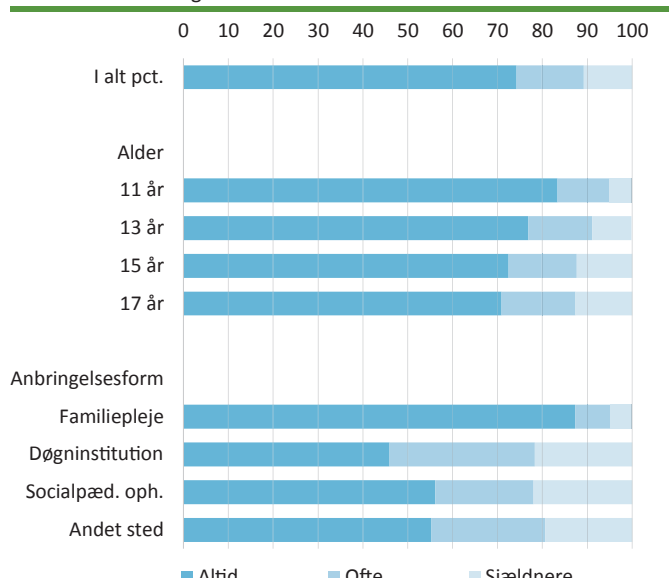

FIG. 2.8: Anbragte 11-17-årige, der oplever, at de voksne på anbringelsesstedet holder af dem. Fordelt på alder og anbringelsesform. Procent

indkredse om anbragte børn og unge lever med sådanne belastninger i hverdagen, spurgte vi dem om, hvor hyppigt de havde konflikter med de voksne på anbringelsesstedet, jf. figur 2.9.

Som helhed er det 13 pct. af de anbragte børn og unge, der rapporterer, at de lever i et miljø, hvor der er et meget højt konfliktniveau mellem dem og de voksne, og yderligere 13 pct., der oplyser, at konfliktniveauet er højt. Det vil sige, at hver fjerde anbragte tit oplever, at der er konflikter med voksne. Det er derudover bemærkelsesværdigt, at den begyndende selvstændiggørelse i teenagealderen ikke betyder, at konfliktniveauet bliver højere. Når konfliktniveauet undersøges i forhold til køn, er tendensen, at piger lidt hyppigere end drenge oplever konflikter med de voksne. Det ses videre, at børn og unge på døgninstitutioner og socialpædagogiske opholdssteder i et noget større omfang end børn i plejefamilier er eksponerede for hyppige konflikter med de voksne.

STRAF – MOBILEN SOM EKSEMPEL

Under problemstillingen om konflikter har vi også interesseret os for, i hvilken udstrækning unge udsættes for straf og sanktioner. Dette tema kan indkredses på mange måder, men vi har her valgt at bruge fratagelse af unges ejendom som eksempel. Mange unge har et meget nært forhold til deres elektroniske grej, fx deres mobiltelefon, og kan opleve det som indgribende, hvis det bliver taget fra dem. Derfor blev de 15- og 17-årige spurgt, om de havde været ude for, at voksne på anbringelsesstedet havde taget deres mobil, tablet, pc eller lignende fra dem for at straffe dem.

For 23 pct. af de anbragte unge gælder det, jf. figur 2.10, at de flere gange har fået taget deres mobil eller lignende som straf for en foreteelse, mens yderligere 15 pct. har oplevet det en enkelt gang. 60 pct. har aldrig oplevet noget sådant. Der ses en tendens til, at især døgninstitutionerne benytter sig af denne sanktionsmetode, idet 34 pct. af de adspurgte børn og unge flere gange har oplevet en sådan sanktion.

Det er ud fra spørgeskemaundersøgelsen ikke nemt at vurdere, hvad der kan ligge bag, når en ung anbragt får frataget sin mobil af en voksen. Set fra et hverdagslivsperspektiv er der kvalitativ forskel på, om fratagelsen af mobilen sker som en vilkårlig straf for en foreteelse, der ikke har med telefonen at gøre; om telefonen bliver taget, fordi den unge har forbrudt sig mod regler om mobilbrug (fx SMS'et under måltidet); eller om den unge føler det som en straf, at mobilen bliver taget, selvom hensigten med fratagelsen er en helt anden. Set fra et socialpolitisk perspektiv berører spørgsmålet om fratagelsen af mobilen desuden også det juridisk meget komplekse tema om professionelle voksnes udøvelse af magtanvendelse over for anbragte børn og unge. Denne undersøgelse har hverken til hensigt eller mulighed for at afdække disse komplekse processer.

De samtaler, vi har haft med institutionsanbragte børn, efterlader dels indtryk af, at problemstillingen om mobiltelefonen er et varmt emne. Dels kæder de også spørgsmålet om brug af mobilen sammen med, at der kan være rigtig mange husregler

FIG. 2.9: Anbragte 11-17-åriges konfliktniveau med voksne. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

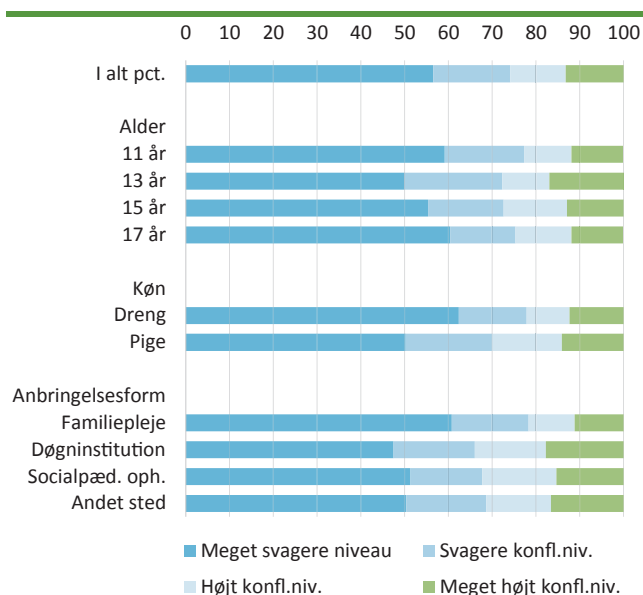
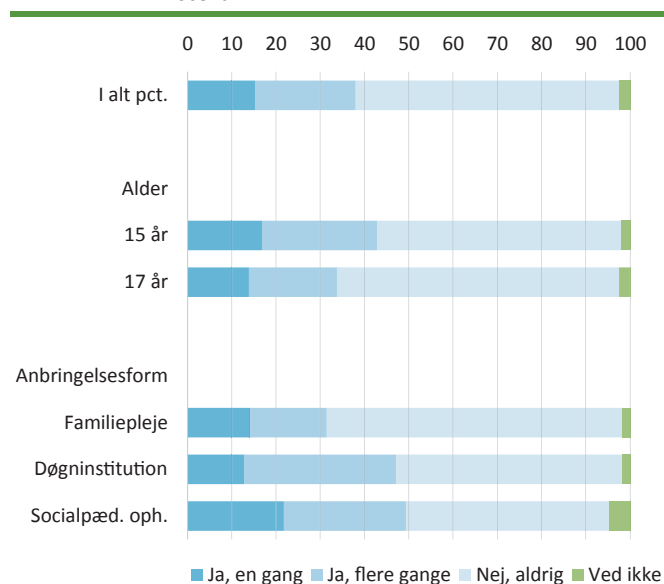

FIG. 2.10: Anbragte 15-17-årige, der har fået taget deres mobil mv. som straf. Fordelt på alder og anbringelsesform. Procent

på et anbringelsessted. Børnene skal fx spørge om lov til at spille computer og bede om lov til at se fjernsyn. Der er også faste regler om sengetider, som nogle børn ikke synes er helt retfærdige. Reglerne omfatter fx også bestemmelser om, hvad der må – og ikke må – være på børnenes værelser efter sengetid. Nogle børn fortæller, at personalet på deres anbringelsessted tager børnenes mobiltelefoner og tablets fra dem om aftenen:

De er bange for, at børnene skriver til hinanden og siger "skal vi lige gå udenfor i nat?" og alt muligt. Det er de bange for, og så er de også bange for, at vi ikke kan falde ordentligt i søvn, hvis vi ligger og ser på Youtube eller et eller andet hele natten. Og så slukker de også nettet om natten. Nogle gange synes jeg, det er træls. For så kan jeg ikke få lov at have NOGET på mit værelse.

I nogle tilfælde bliver børnenes mobiler således deponeret ud fra et hensyn, der ifølge børnene selv udspringer af behovet for både at kontrollere og beskytte børnene. Nogle børn giver udtryk for, at det er irriterende, bl.a. fordi de så er henvist til at ligge og kigge ud i luften. Andre børn kan imidlertid godt se pointen, som denne 13-årige dreng, der for tiden var inde i en dårlig søvnrytme:

Dreng: Nogle gange kan jeg bare ikke sove, og det er noget, jeg har vænnet mig til, at jeg er sent vågen. Det er noget, jeg har vænnet mig til, og det er en dårlig vane, synes jeg, fordi jeg er mega træt i skolen. Og så får jeg sovet om dagen, og så kan jeg ikke sove om aftenen.

Interviewer: Men du ligger og kigger på din telefon på Youtube (om natten) – tror du ikke, det er bedre, du lader den ligge?

Dreng: Det kan jeg ikke. Så, ja ... Det er måske en god idé, hvis de tager den (telefonen) fra mig.

Børnene kan imidlertid også fortælle om episoder, hvor mobilene bliver taget fra dem som vilkårlig straf. Her en pige, der få dage, før vi talte med hende, havde været involveret i en konflikt med de voksne:

Pige: Det var i tirsdags, tror jeg, hvor mig og min veninde, vi var sure på de voksne. Så diskuterede vi. Så tog de vores telefoner. Så kunne vi ikke få dem i – jeg ved det ikke – 2 timer, tror jeg.

Interviewer: Hvorfor tog de dem?

Pige: Ved det ikke.

Interviewer: Var det, fordi I havde gjort noget med telefonerne, de ikke ville have?

Pige: Næ.

OVERGREB FRA VOKSNE

Vi har i forlængelse af spørgsmålet om straf også søgt at belyse, om anbragte børn har oplevet at blive udsat for fysiske overgreb

af de voksne på deres anbringelsessted. Vi spurgte de 15- og 17-årige – med henvisning til det aktuelle anbringelsessted – om de unge havde oplevet at blive slået eller blive udsat for anden form for vold af voksne. Som det fremgår af figur 2.11, er udsathed for vold relativt lav, idet i alt 7 pct. af de unge oplyser, at de har været udsat for vold, heraf har 3 pct. erfaret det flere gange. Niveaulet svarer nogenlunde til, hvad andre undersøgelser om voksnes vold mod børn har vist (Ottosen m.fl., 2014, 2010), jf. også nedenfor. Undersøgelsen finder ikke en kønsforskel i forekomsten; til gengæld er der tegn på, at anbringelsesformen spiller ind, idet unge anbragte på døgninstitutioner i noget hyppigere omfang end unge i plejefamilier har oplevet at blive udsat for vold af voksne.

Vi har også spurgt, om de unge har haft erfaringer med at blive presset eller tvunget til noget seksuelt af voksne på anbringelsesstedet. Af de respondenter, der har haft mulighed for at svare på, om de har været udsat for seksuel tvang, har 1 pct. besvaret bekræftende på dette spørgsmål. Ifølge vores alderskorrigerede opgørelser svarer det til, at 7 ud af 795 har svaret "Ja, én gang", mens 2 har svaret "Ja, flere gange".

HJEMLIGHED OG HARMONI

HJEMLIGHED

Hjem er et flertydigt og komplekst begreb, som både henviser til det sted, hvor man bor og tillige er ladet med betydninger af for-

trolighed, tæthed og tilhørsforhold (Ottosen, 2009). Spørgsmålet er, om et anbringelsessted opleves som et hjem for barnet? På den ene side er der en tradition for at tænke anbringelsessteder ind i et hjemlighedsunivers – jf. at det før i tiden hed 'børnehjem'; på den anden side forekommer der at være et indbygget modsætningsforhold mellem et hjem og en institution.

Vi spurgte deltagerne i undersøgelsen om, hvor godt de følte sig hjemme på deres aktuelle anbringelsessted, jf. figur 2.12. To tredjedele af børnene har svaret, at de føler sig meget hjemme, og yderligere 19 pct., at de føler sig nogenlunde hjemme på stedet. Kun 13 pct. svarer, at de føler sig lidt eller slet ikke hjemme. Dette fund er mere positivt, end vi havde forventet.

Undersøgelsen viser, at der er betydelige forskelle i besvarelsenerne, afhængigt af om børnene lever i en plejefamilie eller på en institution hhv. et opholdssted. Blandt børn i plejefamilier føler 84 pct. sig meget hjemme og kun 4 pct. sig lidt eller ikke hjemme. Blandt børn på døgninstitutioner er de tilsvarende andele 38 pct., hhv. 33 pct. En del institutionsanbragte børn må således have ambivalente følelser omkring, hvorvidt deres sted kan være et hjem.

Ikke overraskende er der også en sammenhæng mellem oplevelsen af 'hjemlighed', og hvor lang tid, de har boet på anbringelsesstedet: jo længere tid, desto hyppigere opleves stedet som deres hjem.

FIG. 2.11: Anbragte 11-17-årige, der har været udsat for vold fra voksne på anbringelsesstedet. Fordelt på køn og anbringelsesform. Procent

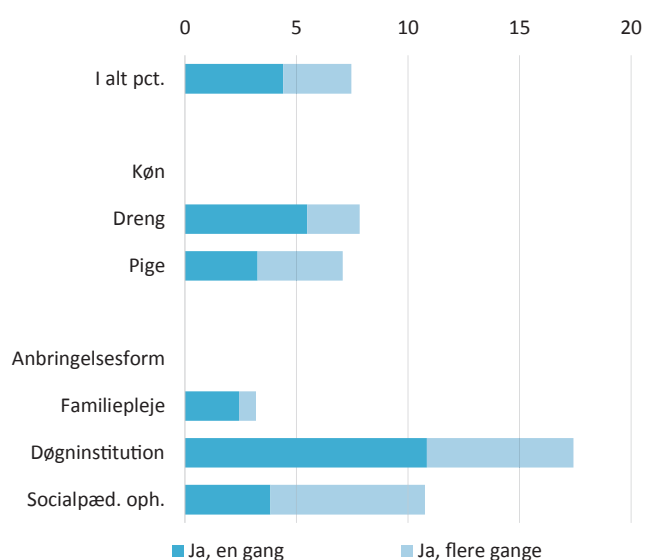
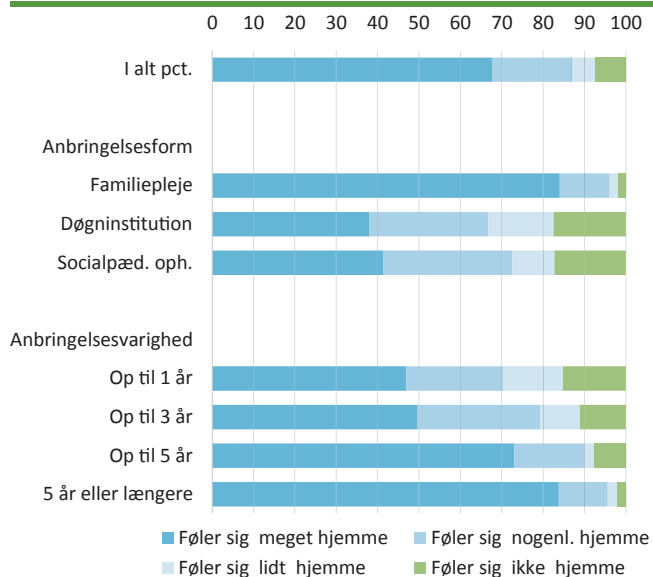

FIG. 2.12: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af at føle sig hjemme på anbringelsesstedet. Fordelt på anbringelsesform og varighed. Procent

Også nogle af de institutionsanbragte børn, som vi har talt uddybende med til denne undersøgelse, har gjort sig tanker om, hvorvidt anbringelsesstedet kan opfattes som et hjem. Nogle børn peger på, at anbringelsesstedet er deres hjem, fordi det er her, de har deres forankring, deres sociale netværk og deres hverdagsliv:

Det her, det ER mit hjem, fordi det er jo her, jeg bor og skal bo, indtil jeg bliver 18. Så man kan jo sagtens sige, at det her er mit hjem. Jeg har været vant til at bo her i 4 år nu (...) Dem, jeg bor sammen med, det er jo sådan en slags familie, fordi det er dem, jeg bor sammen med. Dem har jeg boet sammen med i de 4 år, jeg har boet her. Det er de samme, jeg bor sammen med. Så man kan godt sige, det er min familie jo. Men jeg har også en derhjemme. (pige, 11 år)

På en måde kalder jeg faktisk også det her for et hjem, og hjemme hos min mor kalder jeg også for et hjem. Her [er mest mit hjem]. Jeg går i skole her. Alle mine venner er her, og jeg har kun en ven derhjemme, og det er min veninde, og hende er jeg næsten aldrig sammen med. Altså, jeg går til aktiviteter her. Jeg skal snart gå til ridning igen. Jeg har gode venner, kontaktpædagoger – næsten alle mine ting er heroppe. (dreng, 13 år)

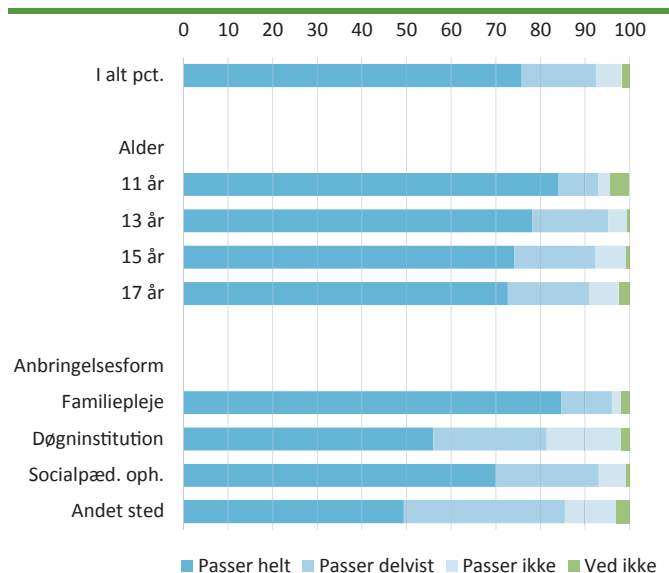
Andre deler imidlertid ikke oplevelsen af, at anbringelsesstedet er et hjem, men opfatter det snarere som et behandlingssted:

Jeg vil sige, at jeg bor derhjemme. Det her (anbringelsesstedet), det er et sted, jeg er. Jeg vil sige derhjemme, det er hjem. Her, det er et sted, man er ... ja, for at få hjælp til ting og sådan noget. (dreng, 13 år)

PRIVATLIV

Vi har i det foregående set, at langt de fleste anbragte børn og unge har eget værelse på anbringelsesstedet. Alligevel må man antage, at det kan være en udfordring for nogle af de anbragte børn at have tilstrækkeligt med privatliv, især hvis de bor et sted, hvor der også bor mange andre børn og unge, eller hvor de voksne udøver særlig kontrol over børnene. Derfor bad vi undersøgelsens deltagere om at tilkendegive, hvorvidt de var enige i udsagnet om, at de her på stedet havde tilstrækkeligt med privatliv. Besvarelsene ses af figur 2.13 og efterlader det dominerende indtryk, at for flertallet af de anbragte børn og unge er et utilstrækkeligt privatliv ikke noget problem (76 pct.). Figuren viser – måske ikke overraskende – at behovet for at have tilstrækkeligt privatliv stiger med alderen. Dertil kommer, at især de døgninstitutionelt anbragte er tilbøjelige til at svare, at de har utilstrækkeligt med privatliv (17 pct.), hvilket står i modsætning til børnene, der er plejefamilieanbragte, som yderst sjældent har dette problem. Fundene understøtter således vores antagelse om, at børn og unge, der lever i institutionelle kontekster, i højere grad bliver forstyrret og i mindre grad føler, at de kan være helt sig selv.

FIG. 2.13: Anbragte 11-17-årige, der oplever, at de har tilstrækkeligt privatliv. Fordelt på alder og anbringelsesform. Procent

TILSTRÆKKELIGT MED PRIVATLIV?

Børn har brug for privatliv, men det kan det undertiden knibe med, når man bor på en døgninstitution. En dreng fortæller om behovet for at kunne være sig selv:

Privatliv, det kan jeg godt have. Altså, jeg kan godt lide at være alene inde på mit værelse og hygge mig. Og ja, jeg elsker at være alene, fordi der er ikke nogen regler for at være alene.

Et andet barn, en pige, oplever generelt, at hun kan have sine ting for sig selv, men ...

... bare ikke slikket. Jeg har busted en af de andre i at gå ind og tage mit slik. Jeg kan åbenbart ikke lade mit slik ligge på bordet, uden det bliver taget, og det er bare irriterende.

TRYGHED PÅ ANBRINGELSESTEDET

Vi har også spurgt undersøgelsens deltagere, om de føler sig trygge ved at bo på deres aktuelle anbringelsessted. I tråd med, hvad det foregående har vist, efterlader besvarelsene også her et overordnet positivt resultat, jf. figur 2.14. Langt de fleste adspurgte børn og unge – 80 pct. – har tilkendegivet, at det passer helt, at de føler sig trygge, der hvor de bor. Kun 5 pct. mener ikke, at det passer. Ligesom ovenfor finder vi dog også her en variation i besvarelsene hen over alder, anbringelsesform og anbringelsesvarigheden på det aktuelle sted. Tendensen er, at de yngre børn lidt hyppigere føler sig trygge end de ældre. Når det gælder anbringelsesformen, svarer hele 93 pct. af de familieplejeanbragte, at det 'passer helt' at de føler sig trygge, mens kun 1 pct. ikke føler sig trygge. Det kontrasteres af besvarelsene blandt anbragte børn på døgninstitutioner, hvor de tilsvarende andele i oplevet tryghed hhv. utryghed er 55 hhv. 13 pct. I forhold til anbringelsesvarigheden er der ikke overraskende en tendens til, at børn, der har opholdt sig på anbringelsesstedet gennem mange år, hyppigere føler sig trygge, end dem, der kun har været der i kortere tid.

I de samtaler, som vi har haft med et lille udvalg af institutionsanbragte børn, har vi forsøgt at forstå, hvorfor børn ikke altid oplever, at døgninstitutionen er et trygt sted at være. Her fremhæver nogle børn, at det hænger sammen med de fysiske rammer:

Nogle gange synes jeg, der er lidt uhyggeligt om aftenen på gangen, når der er helt mørkt. På et tidspunkt kan jeg huske, at

jeg hørte lyde ude på gangen, og når jeg kiggede ud på gangen, så var der ikke nogen. Så kan jeg høre, at der er nogen, der står foran min dør, og når jeg så åbner døren, så er der ikke nogen.

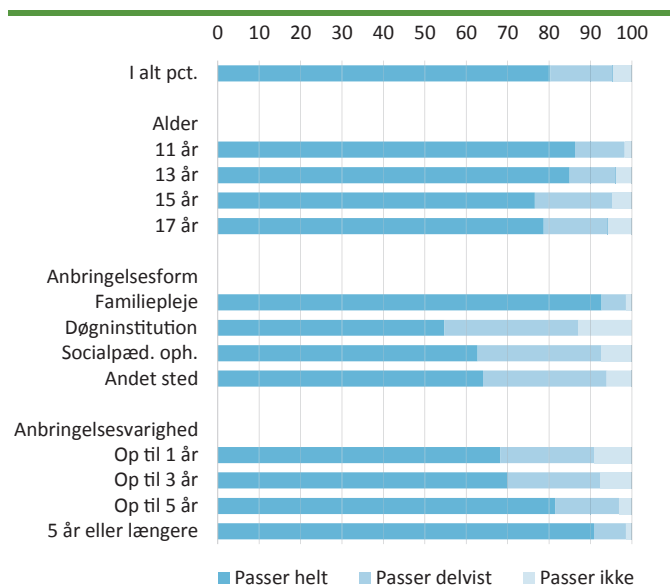
Andre har oplevet sig utrygge i forbindelse med konflikter mellem børn og de voksne. Her fortæller en pige om en episode, hvor hendes to brødre, der også bor på stedet, kom op at toppes med de voksne:

For lidt lang tid siden, så blev min lillebror sur, og så skulle de voksne holde ham. Og så min storebror ... det ville han ikke finde sig i, så han gik over i skuffen for at tage sådan en kniv, der var lang – ligesom en brødkniv. Den var bare spids i stedet for hakket, og så truede (han) de voksne med den. Så smed han den fra sig, og så skyndte jeg mig at tage den og lægge den tilbage i skuffen. Ja, og så gik mig og min veninde bare over på en anden afdeling. Jeg var meget nervøs for, hvad der var sket, fordi han havde truet med en kniv.

Et andet barn fortæller tilsvarende, hvordan konflikter med ældre børn og de voksne kan forplante sig som utryghed og skræmthed blandt de yngre børn og gøre det svært at bo på institutionen:

Nogle gange kommer de store op og slås med de voksne pga., at de ikke gider gøre, som de siger og sådan noget. Så kan der komme magtanvendelser på dem og sådan noget ... Så det er lidt dumt at bo her også.

FIG. 2.14: Anbragte 11-17-årige, der føler sig trygge, hvor de bor. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

Utrygheden ved stedet kan også udspringe af, at der opstår konflikter mellem børnene, eller som i dette tilfælde, hvor en dreng har følt sig mobbet af andre børn på stedet:

Nogle gange, hvis jeg er i gruppepres, så føler jeg mig ikke så tryk, men det har jeg været mange gange. Engang startede det med, jeg spillede fodbold alene, og jeg hyggede mig med det. Så kom der en person ud, som jeg spillede fodbold med og hyggede mig med og sådan noget. Og så kom der en person mere ud – det var så en af dem, jeg ikke bryder mig om – og begynder at drille mig. Og så begynder den anden person, jeg spillede fodbold med og hyggede mig med, også at drille mig. Og så kom der flere og flere og alt muligt. Så blev jeg sur til sidst, og så gik jeg min vej og gik ud i skoven. Og så fulgte de efter mig, og så løb jeg. Så kravlede jeg op i et træ, og så sad jeg bare deroppe. Så gik de bare forbi. De ville bare mobbe mig.

HARMONI PÅ ANBRINGELSESTEDET

I forlængelse af problemstillingen om oplevet tryk har vi også spurgt børnene og de unge, om de oplever, at dem, der bor på anbringelsesstedet, kommer godt ud af det sammen. Det kan enten være medlemmerne af plejefamilien, eller den gruppe børn, respondenterne bor sammen med, hvis der er tale om institutionsanbragte børn.

Besvarelsene afspejler, at godt 60 pct. oplever, at de lever i et harmonisk miljø, mens 32 pct. forholder sig mere tvivlende til udsagnet. 5 pct. synes ikke, at de bor i miljø, hvor man kommer godt

ud af det sammen. Yngre børn er hyppigere end de ældre, jf. figur 2.15, mere tilbøjelige til at mene, at der er en harmonisk stemning på stedet. Det hænger imidlertid sammen med, at de oftere bor i en plejefamilie. Ser vi således på de forskellige anbringelsesformer, er der betydelige variationer, idet 78 pct. af de familieplejeanbragte børn oplever, at de lever på et harmonisk sted, mens det samme kun gælder for omkring 30 pct. af de børn og unge, der bor på en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted.

TRIVSEL PÅ ANBRINGELSESTEDET

Den sidste indikator, der belyser børns oplevelse af deres anbringelsessted, har en global, dvs. mindre specifik karakter, og er baseret på et spørgsmål, der lyder: "Alt i alt, hvor godt har du det her, hvor du bor?".

I tråd med de foregående fund viser besvarelsene på dette spørgsmål, jf. figur 2.16, at knap to tredjedele af børnene og de unge synes, at de har det meget godt med at bo på stedet, og yderligere knap en fjerdedel synes, de har det godt. 17 pct. tilkendegiver, at de har det mindre godt. Igen ser vi, at et helt overvejende flertal (78 pct.) af de familieplejeanbragte børn trives rigtig godt med at være på deres anbringelsessted, mens det tilsvarende kun gælder for 29 pct. af de børn, der er anbragt på døgninstitution. Blandt disse er der også ganske store andele, som tilkendegiver, at de er mindre eller ikke så glade for at være der. Et næsten tilsvarende besvarelsesmønster ses for børn og unge, der er anbragt på socialpædagogiske opholdssteder.

FIG. 2.15: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af harmoni på anbringelsesstedet. Fordelt på alder og anbringelsesform. Procent

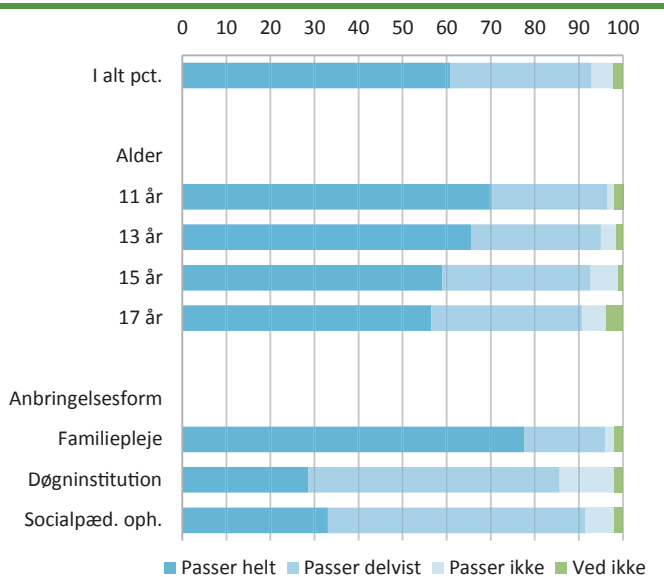
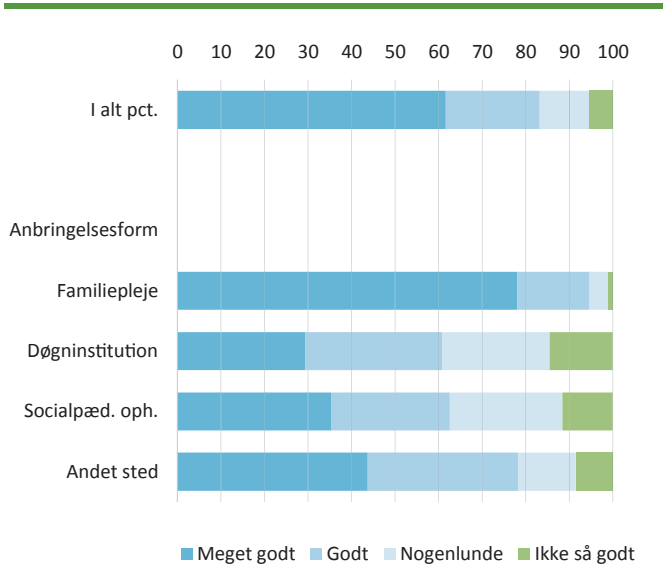

FIG. 2.16: Anbragte 11-17-åriges syn på, hvordan det er at bo på anbringelsesstedet. Fordelt på anbringelsesform. Procent

PERSPEKTIVERING: ANBRAGTE OG IKKE-ANBRAGTE BØRN

I det foregående har vi belyst, hvordan forskellige kategorier af anbragte børn har det på deres anbringelsessteder, herunder har vi sat fokus på, hvilken støtte de oplever at få fra de voksne, og i hvilken udstrækning de oplever konflikter og sanktioner hhv. hjemlighed og harmoni i hverdagen på anbringelsesstedet.

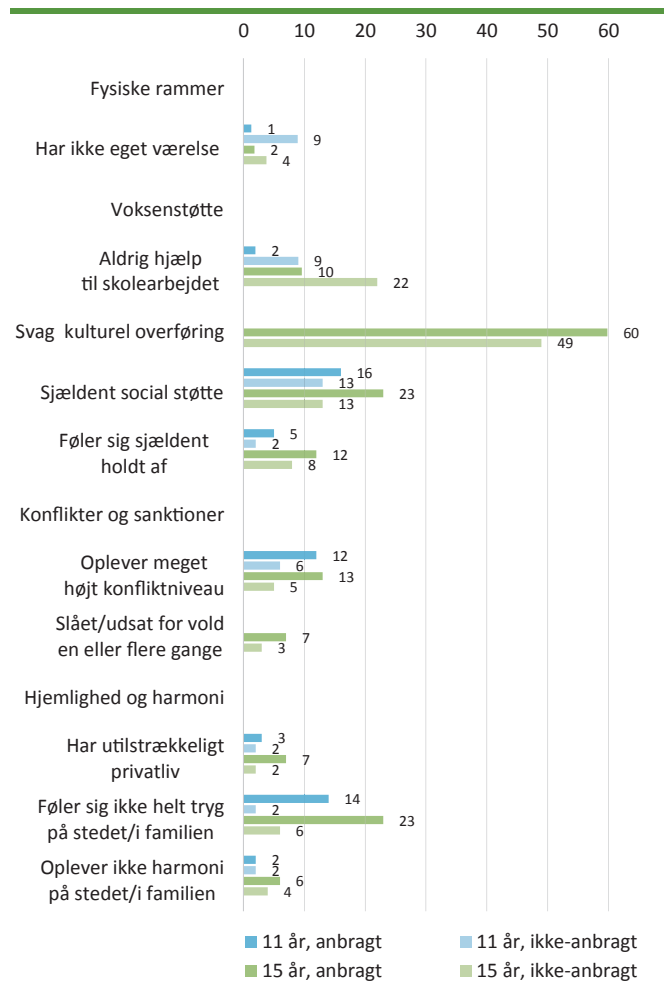
Vi vil nu kaste lys på, om disse børns erfaringer med deres omsorgsmiljø ligner eller adskiller sig fra de oplevelser, som børn, der ikke er anbragt, har med deres primære omsorgsmiljø, dvs. familien. Vores sammenligningsgrundlag er data fra undersøgelsen *Børn og unge i Danmark*, som blev indsamlet i 2013. Når de to undersøgelser sammenstilles, har vi mulighed for at inddrage informationer om 11- og 15-årige. Vi har udvalgt 10 indikatorer, som er anvendt i begge undersøgelser, og som dækker alle de fire temaer, der er beskrevet i dette kapitel.

Vi har af fremstillingsmæssige årsager valgt at sætte fokus på de andele af børn, for hvem omsorgsmiljøet fungerer mindre godt. Denne indfaldsvinkel kan bidrage til at kaste lys på, om børn, der er anbragt, forekommer at være urimeligt dårligt stillet i forhold til børn, der lever i en almindelig familie.

I forhold til det første tema om børns anbringelsessteder har vi udvalgt indikatoren om de fysiske rammer, dvs. andelen af børn, der ikke har deres eget værelse. Her viser en sammenstilling af de to undersøgelser, at anbragte børn er gunstigere stillet i forhold til ikke-anbragte børn, jf. figur 2.17. Mens 9 pct. af ikke-anbragte 11-årige ikke har deres eget værelse, gælder det tilsvarende kun for 1 pct. af de jævnaldrende anbragte børn.

I forhold til temaet om voksnes støtte til børn har vi inddraget fire indikatorer: I forhold til spørgsmålet om hjælp til skolearbejdet viser undersøgelsen, at færre anbragte børn aldrig får hjælp til lektier i forhold til børn, der lever i almindelige familier. Det tyder på, at anbringelsesstederne er opmærksomme på at understøtte barnet i at få et brugbart skoleforløb. Når det drejer sig om den bredere dannelse, dvs. de voksnes overføring af social og kulturel kapital til børn, er anbragte børn i 15-års-alderen til gengæld mindre gunstigt stillet end børn, der bor sammen med deres familier. Når det handler om at fungere som en social støtte for børn, er der ikke væsentlige forskelle mellem 11-årige anbragte og ikke-anbragte børn, mens 15-årige teenagere, der er anbragte, noget sjældnere møder den form for hjælp fra voksne i forhold til 15-årige, der bor sammen med deres familie. Endelig har vi set på den emotionelle betydning, dvs. om børns oplevelse af at være holdt af de voksne i omsorgsmiljøet. Her finder vi som

FIG. 2.17: Anbragte og ikke-anbragte 11- og 15-årige børns hverdag, det sted de bor. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

et meget positivt resultat, at selvom der er forskel mellem anbragte og ikke-anbragte børn, når det handler om den andel af børn, som sjældent oplever, at voksne holder af dem, så er den procentuelle forskel ikke særlig stor, kun 3-4 pct.

I forhold til temaet om konflikter og sanktioner har vi inddraget indikatorerne om oplevet højt konfliktniveau og udsathed for vold i omsorgsmiljøet. For indikatoren konflikter i omsorgsmiljøet ser vi, at anbragte 11- og 15-årige noget hyppigere end deres ikke-anbragte jævnaldrende har erfaringer med at leve i omgivelser, der er præget af spændinger, mens der ikke er væsentlige forskelle, når det handler om 15-åriges erfaringer med at blive udsat for vold af voksne i omsorgsmiljøet.

Det fjerde og sidste tema om hjemlighed og harmoni viser, at anbragte såvel som ikke-anbragte 11-årige børn sjældent oplever problemer med at have et utilstrækkeligt privatliv og tilsvarende sjældent oplever deres omsorgsmiljø som egentligt disharmonisk. Anbragte 15-årige oplever en smule hyppigere end jævnaldrende, der ikke er anbragt, disse vanskeligheder. Til gengæld må man også fastslå, at der er en udbredt statistisk signifikant variation, når det kommer til spørgsmålet om oplevet utryghed: Anbragte børn og unge på 11 hhv. 15 år føler sig hyppigere utrygge ved deres daglige omsorgsmiljø i forhold til jævnaldrende, der bor i almindelige familier.

Alt i alt efterlader denne gennemgang indtrykket af, at anbragte børn ikke er bemærkelsesværdigt dårligere stillet end ikke-anbragte børn, når det handler om ressourcerne til at understøtte børnene.

OPSAMLLENDE KONKLUSION

Gennemgangen af anbragte børns besvarelser om, hvordan de har det med at bo på et anbringelsessted, efterlader helt overordnet et positivt indtryk af, at et flertal af de 11-17-årige anbragte børn bliver støttet af de voksne på anbringelsesstedet, og at børnene gennemgående trives og har det godt der, hvor de bor. Undersøgelsen har imidlertid også vist, at dette overordnede billede dækker over nogle betydelige variationer, når det kommer til, hvilke anbringelsesformer børnene er i. Børn og unge i plejefamilier oplever således på langt de fleste indikatorer at være mere glade for deres anbringelsessted end børn på døgninstitutioner og opholdssteder. De familieplejeanbragte børn føler sig i højere grad støttet og holdt af, og de oplever hyppigere, at anbringelsesstedet er trygt, harmonisk og hjemligt.

Sammenligningen af, hvordan anbragte og ikke-anbragte børn oplever deres omsorgsmiljø, har vist, at anbragte børn ikke gennemgående forekommer at være mere ugunstigt stillet end børn, der lever i almindelige familier. Det er et meget positivt resultat, at anbragte børn i næsten samme grad som børn i almindelige familier oplever, at de voksne holder af dem.

Fundene fra denne gennemgang kan lægge op til den fortolkning, at familieplejen er en bedre opvækstramme for anbragte børn end institutionerne. En sådan konklusion er imidlertid forhastet, fordi der herved ikke er taget højde for, at de børn, der anbringes på institutioner, kan have nogle andre udfordringer end børn, der bliver placeret i en plejefamilie.

KAPITEL 3

KONTAKT MED FAMILIEN

INDLEDNING

Familiens struktur og sammensætning har stor betydning for børn og unges hverdag og udvikling generelt. I familien foregår en lang række læringsprocesser, som bevirker, at børn og unge indgår i sociale sammenhænge på forskellig vis. Familien er også det sted, børn og unge oftest trækker på for at få støtte, råd og vejledning. Børn og unge, som er anbragt uden for hjemmet, oplever i høj grad, at de ikke kan trække på deres forældre som resourcepersoner og ikke kan forvente at få hjælp og opbakning fra deres biologiske forældre (Børnerådet, 2012). På trods af dette har forholdet til hjemmet og kontakten med forældre stor betydning for, hvordan et barn eller en ung trives i en anbringelse og dermed, hvordan han eller hun fungerer i hverdagen. Eksempelvis kan barnet være bekymret for sin/sine forældre eller søskende. Hvis barnet har påtaget sig et ansvar i forhold til at få hjemmet til at fungere og har været den, der har draget omsorg for forælderen/forældrene eller søskende, kan bekymringen for, hvordan det går med mor, far eller søskende være så stor, at barnet mistrives på anbringelsesstedet og ikke er i stand til at tage imod den omsorg og støtte, der gives til dem selv. Derudover kan konflikter mellem forældre og anbringelsessted besværliggøre kommuni-

kationen mellem anbringelsesstedet og forældrene. En negativ holdning fra forældrene i forhold til anbringelsen eller anbringelsesstedet kan medføre, at barnet selv opfatter det som negativt at være anbragt. Omvendt kan en kritisk holdning til forældrene fra anbringelsesstedet også påvirke barnets trivsel i hverdagen (Børnerådet, 2012; Egelund m.fl., 2008; Socialstyrelsen, 2012). Herudover kommer savnet af familien. På trods af konflikter og manglende omsorg har anbragte børn og unge stor loyalitet over for deres familie og oplever et stort savn af den (Børnerådet, 2012). Det er derfor vigtigt, at anbragte børn i det omfang, det er muligt, støttes i kontakten til deres familie, men også støttes i at opbygge relationer til andre voksne, som de kan trække på, når de står over for udfordringer i livet. I dette kapitel beskrives anbragte børn og unges relationer til deres familie. Desuden beskrives barnets oplevelse af at få social støtte fra sine forældre, deres oplevelse af følelsesmæssig tilknytning til forældrene og deres oplevelse af harmoni i familien.

KONTAKT TIL FAMILIEMEDLEMMER

At anbragte børn og unge har komplekse familieforhold, er dokumenteret i andre undersøgelser. Her fremgår det, at anbragte

ANVENDTE TRIVSELSINDIKATORER

Kontakt til familiemedlemmer

Forældres familieforhold

Kontakt til mor og far

Samvær med mor og far

Kontakt med mor og far via telefon, SMS, mail eller chat

Kontakt med søskende

Kontakt med bedsteforældre

Familiens støtte til børn

Social støtte fra de biologiske forældre

Følelsesmæssig tilknytning til de biologiske forældre

At føle sig holdt af af sine biologiske forældre

Hjemlighed og harmoni

Oplevelse af at føle sig hjemme hos den biologiske forælder

Oplevelse af at have tilstrækkeligt med privatliv hjemme hos den biologiske forælder

Oplevelse af harmoni hjemme hos den biologiske forælder

15-årige langt oftere har mistet én eller begge forældre, at anbragte 15-årige oftere har færre helsøskende og flere halv-søskende end 15-årige generelt. Desuden viser undersøgelser, at anbragte 11-årige har mest kontakt med bedsteforældre på morens side og en sporadisk kontakt med øvrige familiemedlemmer, hvilket kan opleves som et tab af slægt (Egelund m.fl., 2008; Lausten m.fl., 2013).

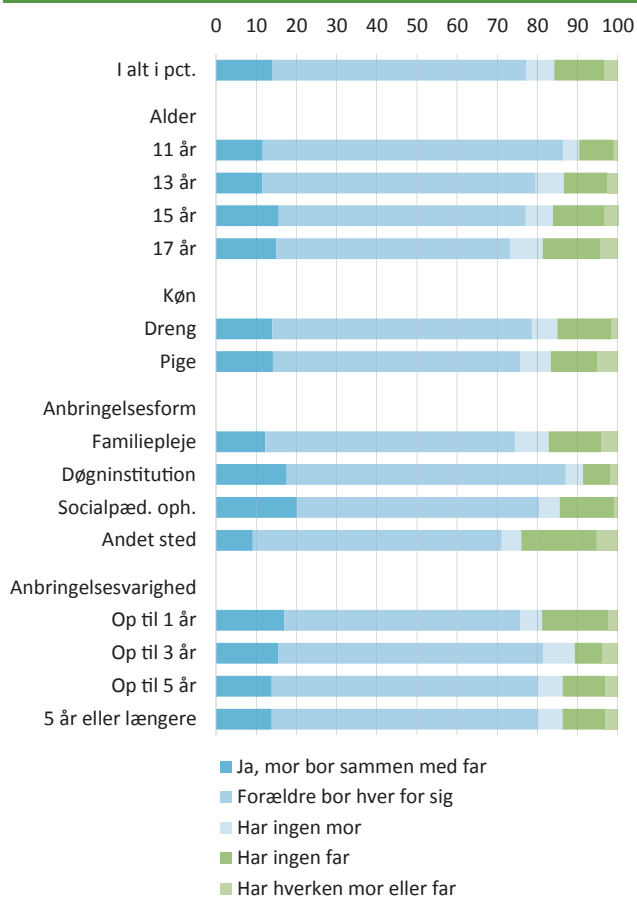
FORÆLDRES FAMILIEFORHOLD

Figur 3.1 viser andelen af forældre til anbragte børn, som bor sammen. 14 pct. af de anbragte børn fortæller, at deres forældre bor sammen, mens 63 pct. svarer, at deres forældre ikke bor sammen. Desuden er der 7 pct., som svarer, at de ikke har nogen mor. 13 pct. svarer, at de ikke har nogen far, og 3 pct. svarer, at de hverken har far eller mor. Kategorierne ingen mor, ingen far og hverken mor eller far dækker dels over de tilfælde, hvor forældrene er døde, men også over, at barnet ikke har kendskab til sine forældre, eller at barnet ikke har kontakt til dem. Af de 7 pct.,

som angiver, at de ingen mor har, er tre fjerdedele af mødrene døde. Det vil sige, at for en fjerdedels vedkommende er moren i live, men der er ingen kontakt. Af de 12 pct., som svarer, at de ingen far har, er to tredjedele af fædrene døde. Det vil sige, at for en tredjedel af dem, som svarer, at de ikke har nogen far, er faren i live, men der er ingen kontakt. Og endelig, af de 3 pct., som svarer, at de hverken har mor eller far, er to tredjedele af begge forældre døde. Der er altså for en tredjedel af dem, som svarer, at de hverken har far eller mor, tale om, at én eller begge forældre er i live, men der er ingen kontakt.

Signifikant flere 11-årige har én eller begge forældre end både 15- og 17-årige, jf. figur 3.1. Blandt 17-årige er der 26 pct., som ikke har en eller begge forældre. Blandt 11-årige er det 14 pct. Sandsynligheden for at have mistet én eller begge forældre er naturligt højere blandt 17-årige end blandt 11-årige alene i kraft af aldersforskellen. Desuden er der forskel alt efter, hvilken type anbringelsessted barnet bor på, jf. figur 3.1. Blandt anbragte på socialpædagogiske opholdssteder bor 20 pct. af forældrene stadig sammen. For anbragte på døgninstitution er der 17 pct. af forældrene, som bor sammen, mens der blandt anbragte i plejefamilie kun er 12 pct., hvis forældre stadig bor sammen. Der er altså signifikant færre børn med samboende forældre blandt børn i plejefamilier end på døgninstitution og på socialpædagogiske opholdssted. Derudover angiver flere børn, som er anbragt i plejefamilie, at de ikke har nogen mor/far/forældre end børn anbragt på døgninstitution og socialpædagogisk opholdssted. Der

FIG. 3.1: Anbragte 11-17-åriges biologiske forældres familieforhold. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

er altså klare forskelle i forældrenes familieforhold, alt efter hvor barnet er anbragt.

KONTAKT TIL MOR OG FAR

Af de børn, som svarer, at de har en mor eller far, viser figur 3.2, at 88 pct. har kontakt til deres mor, og 65 pct. har kontakt til deres far. Niveauet for kontakt til far er generelt lavere end for kontakt til mor. Der er en tendens til, at anbragte i plejefamilier har mindre kontakt til både deres mor og far end anbragte børn på andre typer af anbringelsessteder. Figur 3.2 viser, at 85 pct. af anbragte i plejefamilie har kontakt til deres mor, mens 92 pct. af anbragte på døgninstitution og 95 pct. på socialpædagogisk opholdssted har kontakt til deres mor. Herudover er der færre børn, som har kontakt til mor eller far, hvis de har været anbragt i mere end 5 år på det pågældende anbringelsessted. Der er ikke signifikant forskel mellem drenge og piger eller mellem aldersgrupper, med hensyn til om de har kontakt til deres forældre.

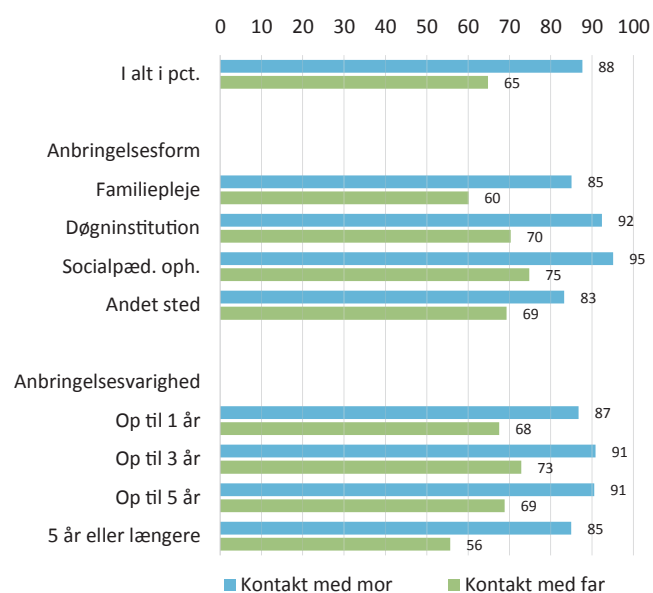
SAMVÆR MED MOR OG FAR

Når vi ser på graden af samvær med forældrene, varierer billedet. Figur 3.3.a og 3.3.b viser samværet med hhv. mor og far. For de børn og unge, som angiver, at de har mindst en af deres forældre, er 84 pct. sammen med deres mor mindst én gang om måneden og 76 pct. sammen med deres far mindst én gang om måneden. En af årsagerne til den højere grad af kontakt med mor end med far kan være de komplekse familieforhold, som de anbragtes familier har, som er beskrevet ovenfor. Den høje andel af forældre,

som ikke bor sammen (jf. figur 3.1), bevirker bl.a., at når barnet fx skal hjem på weekend, er der to hjem, hvilket kan vanskeliggøre opretholdelse af stabil kontakt til begge hjem. Derudover kan konflikter mellem forældrene betyde, at barnet ikke har kontakt med den ene af forældrene. Der er ikke forskel på piger og drenge med hensyn til, hvor ofte de ser deres mor, men der er signifikant hyppigere kontakt mellem drenge og deres far end mellem piger og deres far. 30 pct. af anbragte piger ser aldrig eller kun sjældent deres far. Til sammenligning er der 20 pct. af drengene, som aldrig eller kun sjældent ser deres far. Det ser ikke ud til, at der er tale om en alderseffekt. Forskellen mellem drenge og piger er den samme blandt alle aldersgrupper. Det vil altså sige, at 10 procentpoint flere piger end drenge aldrig eller kun sjældent ser deres far.

Andelen, som er sammen med deres mor mindst én gang om måneden, er størst blandt de 11-årige og lavest blandt de 17-årige. Det betyder, at der er flest af de 17-årige, som sjældent eller aldrig er sammen med deres mor. For mange af de 17-åriges vedkommende er situationen den, at de snart står overfor at skulle forlade anbringelsesstedet og stå på egne ben. Undersøgelser viser, at overgangen til voksenliv er vanskelig for mange unge generelt, men at gruppen af anbragte ud over de sædvanlige ungdomsproblemer og identitetsdannelse også har en række andre udfordringer oven i (Luckow m.fl., 2013). Det faktum, at 19 pct. af de 17-årige kun sjældent eller aldrig er sammen med deres mor, og 28 pct. sjældent eller aldrig er sammen med deres far,

FIG. 3.2: Andel anbragte 11-17-årige, som har kontakt med mor og far. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

BØRNECITAT: DET ER GODT AT KOMME HJEM HVER ANDEN WEEKEND

Jeg er glad for at komme hjem hver anden weekend. Jeg tror ikke, at jeg ville kunne holde til at komme hjem hver weekend. Det ville jeg ikke kunne holde til. [...] Det er det der med min bror og sådan noget. Og så skal man lave en masse ting hele tiden, og jeg kan ikke rigtigt få lov til at slappe af. Jeg har nogle gange også brug for at være alene uden at se hinanden hele tiden og sådan noget. [Her på anbringelsesstedet] er der hele tiden nogen til at hjælpe en ..., hvis man har et problem eller gerne vil nogen steder hen ... eller hvad man nu vil ...

Dreng, 13 år

kan gøre overgangen til voksenlivet mere vanskelig i og med, at mor og far oftest er de ressourcepersoner, som unge mennesker trækker på for at få hjælp, råd og vejledning på deres vej ind i voksenlivet.

Hvis vi ser på graden af samvær i forhold til det sted, barnet er anbragt, er det iøjnefaldende, at særligt børn anbragt på døgninstitution hyppigt ser både deres mor og far. Henholdsvis 33 pct. og 30 pct. af børn anbragt på døgninstitution har ugentligt samvær med deres mor og far. Det kan skyldes, at børn anbragt på døgninstitution oftere har fysiske og psykiske handicap, som ikke er relateret til sociale problemer, hvilket gør forældrene til en mere ressourcestærk gruppe, som i højere grad formår at besøge eller have barnet hjemme regelmæssigt. Andre undersøgelser har vist, at forældre til anbragte børn på døgninstitutioner og socialpædagogiske opholdssteder har flere ressourcer bl.a. i form

af uddannelse, tilknytning til arbejdsmarkedet og indkomst (Frederiksen, 2012). Derfor kan en del af baggrunden for det højere ugentlige samvær med forældre for anbragte på døgninstitution være, at denne gruppe har bedre udgangspunkt for et hyppigt kontinuert samvær.¹ Herudover kan det være nemmere for forældre "følelsesmæssigt" at komme på besøg på en døgninstitution eller et opholdssted end hjemme hos en plejefamilie.

Varigheden af anbringelsen har også betydning for graden af samvær med forældrene. Blandt dem, som ser deres mor hver uge, er der flest, som har været på anbringelsesstedet under 1 år, og færrest, som har været på anbringelsesstedet i mere end 5 år. Blandt dem, som ser deres far hver uge, er der lige mange, som har været på anbringelsesstedet under 1 år og op til 3 år (20 pct.), og lige mange, som har været på anbringelsesstedet op til 5 år og i mere end 5 år (10-11 pct.).

FIG. 3.3.a: Hyppigheden af samvær med mor blandt 11-17-årige anbragte. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

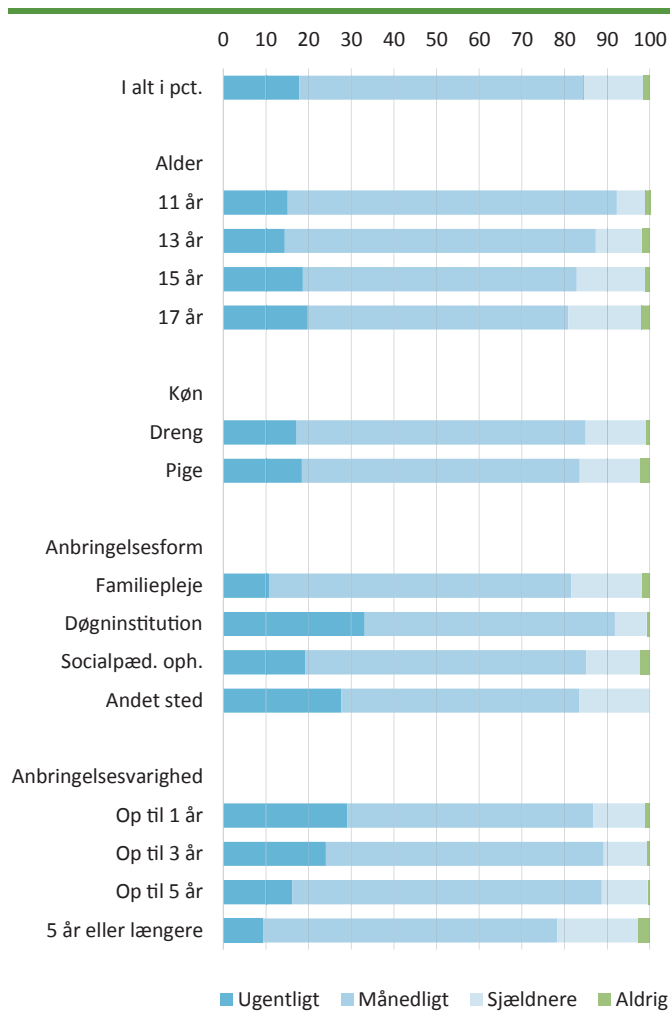
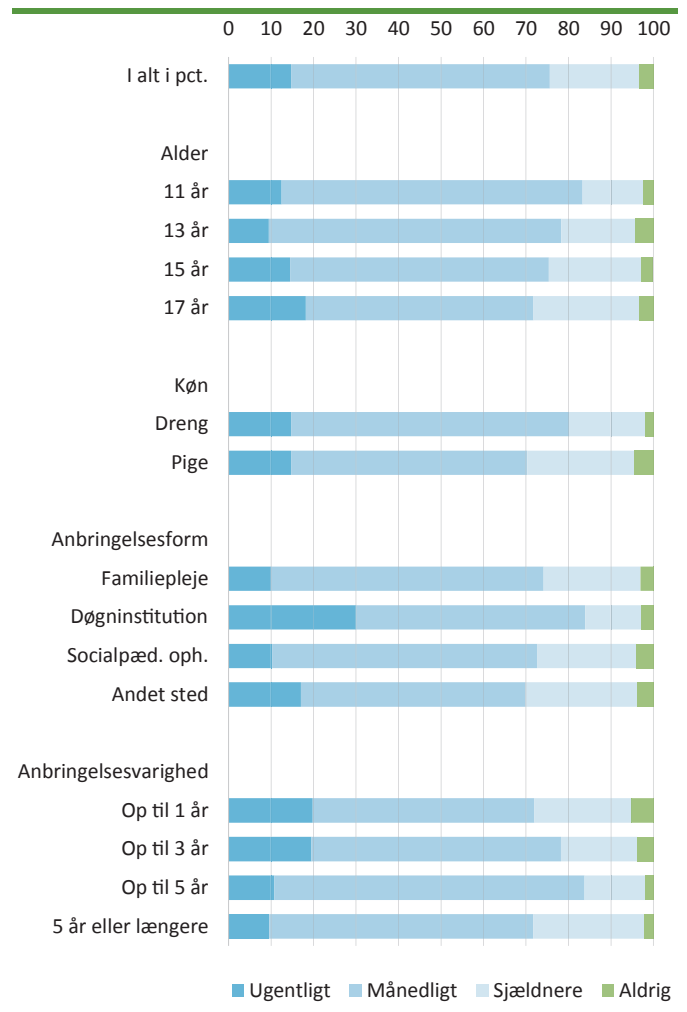

FIG. 3.3.b: Hyppigheden af samvær med far blandt 11-17-årige anbragte. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

KONTAKT TIL MOR OG FAR VIA TELEFON, SMS, MAIL ELLER CHAT

Ud over at være sammen med sin mor, far eller begge enten på anbringelsesstedet, i hjemmet eller et tredje sted, har de anbragte børn også mulighed for at have kontakt med forældrene via telefon, SMS, mail eller chat. Figur 3.4.a og 3.4.b viser kontakthypigheden via disse medier med mor og far. Knap 60 pct. svarer, at de har kontakt med deres mor én gang om ugen eller oftere, og 47 pct. har kontakt med deres far via telefon, SMS, mail eller chat én gang om ugen eller oftere. Generelt set må det betegnes som positivt at have kontakt med sine forældre. Dog kan der være tilfælde, hvor kontakt med forældrene kan have en negativ påvirkning af barnet. Eksempelvis, hvis barnet ender med at blive ked af det eller bliver uvenner med forældrene efter at have talt eller skrevet sammen med dem (Egelund m.fl., 2008).

Figurerne viser, at graden af kontakt via elektroniske medier stiger med alderen. I og med at brug af mobiltelefon og computer kræver visse færdigheder, herunder skrive- og læsefærdigheder, er det ikke overraskende, at brugen af denne kommunikationsform bliver større med alderen. Også her ser vi, at piger har mindre kontakt til deres fædre (46 pct.), mens de (63 pct.) omvendt har mere kontakt med deres mødre end drengene (57 pct.). Men hvor 13- og 15-årige drenge og piger lige ofte snakker eller skriver med deres fædre, svarer 11- og 17-årige piger langt oftere, at de aldrig eller sjældent er i kontakt med deres far via telefon, SMS, mail eller chat end 11- og 17-årige drenge (ikke vist i figurerne).

I Figur 3.3.a og 3.3.b så vi, at børn på døgninstitution oftere er sammen med deres forældre mindst én gang om ugen i forhold til børn anbragt andre steder. Dette mønster gør sig imidlertid ikke gældende i forhold til kontakt via telefon, SMS, mail eller

FIG. 3.4.a: Kontakt med mor via tlf., SMS, mail mv. blandt 11-17-årige anbragte. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

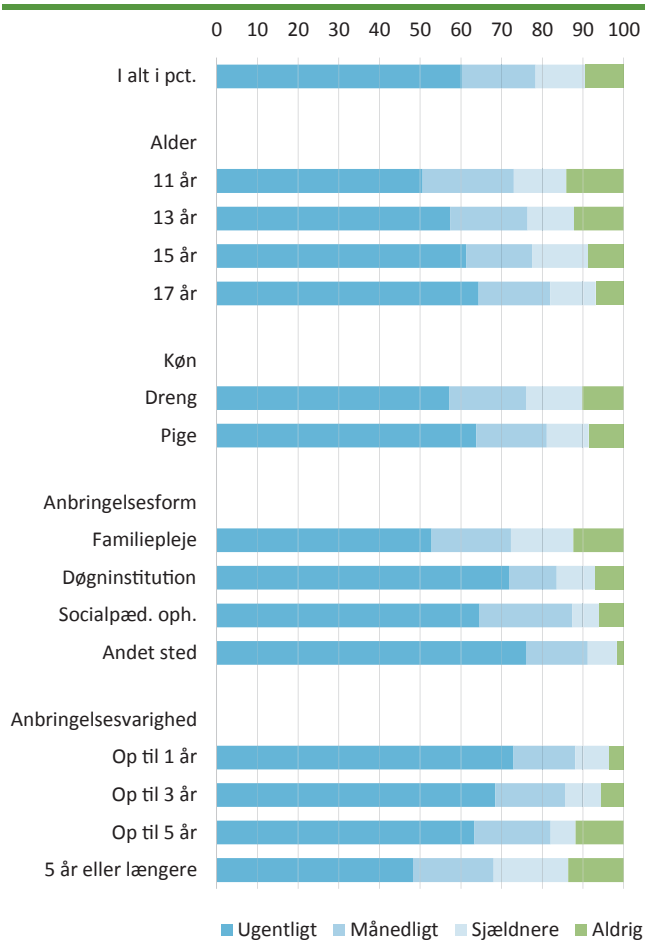
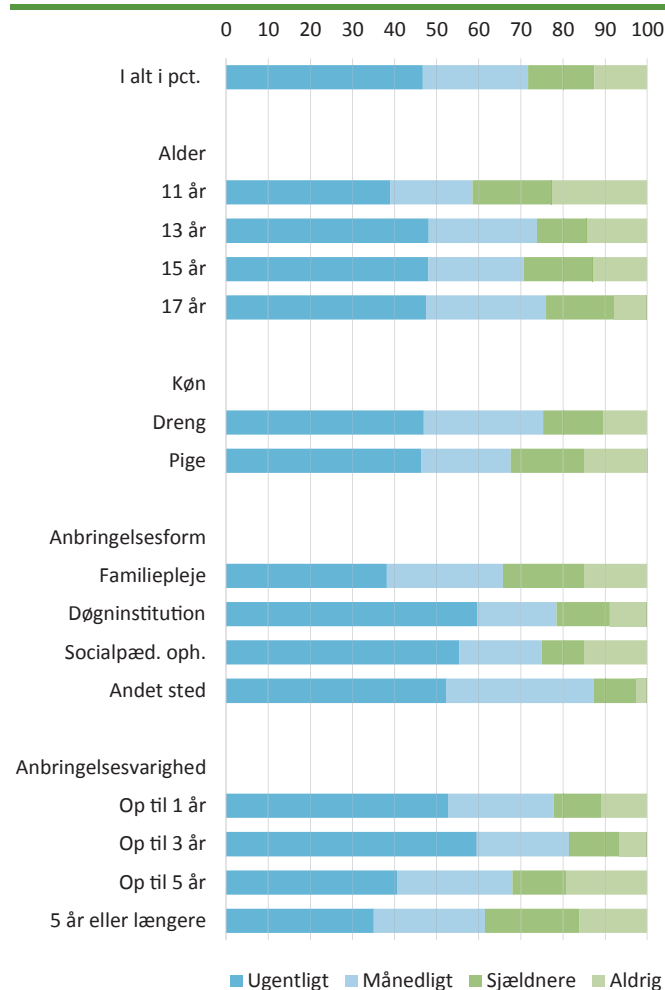

FIG. 3.4.b: Kontakt med far via tlf., SMS, mail mv. blandt 11-17-årige anbragte. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

chat. Mens anbragte børn på døgninstitution, socialpædagogiske opholdssteder og 'andet sted' er nogenlunde lige ofte i kontakt med deres forældre via telefon, SMS, mail eller chat, er børn anbragt i plejefamilie sjældnere i kontakt med deres forældre via disse medier. Derudover er der markant flere, som har været på anbringelsesstedet i mere end 5 år, som sjældent eller aldrig er i kontakt med deres forældre via telefon, SMS, mail eller chat.

Brugen af elektroniske kommunikationsformer er kommet for at blive – også for anbragte børn. I mange tilfælde kan den mere uformelle kommunikationsform bidrage til at fastholde relationerne og betyde en kontinuerlig kontakt med forældre, søskende, øvrig familie og venner. Eksempelvis kan det være godt at kunne sende en smiley for at vise, at det går godt, eller at man er glad eller at kunne chatte med venner og følge med i begivenheder, fx på Facebook. Der er derfor et stort potentiale i de elektroniske medier som et middel til at opretholde kontakt til familie og netværk for de anbragte børn. Som for alle børn er der også blandt de anbragte børn et stort behov for at blive beskyttet imod mobning, chikane eller andre ubehageligheder via elektroniske medier. En undersøgelse viser, at børn fra økonomisk ressourcestærke familier har mere viden om det at færdes på internettet, bl.a. om den indsamling af informationer, der foregår på nettet, end børn fra økonomisk ressourcetsvage familier (Børnerådet, 2014). Langt hen ad vejen må det formodes, at anbragte børn og unge kan sidestilles med børn fra økonomisk ressourcetsvage familier i deres viden om adfærd på og brug af internettet. Der er

derfor en særlig opgave for anbringelsesstederne at støtte børnene i deres færden på nettet og hjælpe til, at børnene ikke kommer ud for ubehageligheder. Det kan være en vanskelig opgave, da det kræver ressourcer i form af viden om medierne, tid til at tale om brugen af dem og fortrolighed til at tale med barnet eller den unge om, hvordan de bruger elektroniske medier, og lige så vigtigt i forhold til, hvis barnet eller den unge oplever noget ubehageligt, at de føler, de kan tale med de voksne på stedet om hændelsen. Derfor er særlig opmærksomhed omkring brug og kontakt via elektroniske medier nødvendig, for at anbragte børn kan få det fulde udbytte, som den mere uformelle kommunikation åbner op for.

KONTAKT TIL SØSKENDE

Som nævnt i indledningen til dette kapitel har anbragte børn mere komplekse familieforhold. Når både hel-, halv- og papsøskende inkluderes, har nogle anbragte op til 17 søskende. Flertallet har dog kun 1, 2 eller 3 søskende (71 pct.). På grund af kompleksiteten i søskendeflokken har vi begrænset os til at spørge de anbragte børn og unge, om de er tilfredse med kontakten til den søskende, som de har mest kontakt til.

Knap halvdelen (48 pct.) af de anbragte børn har et ønske om mere kontakt til den søskende, som de har mest kontakt til, jf. figur 3.5. Dette kan tolkes som et afsavn, de anbragte børn og unge oplever i hverdagen. Ønsket om mere kontakt er mest udtalt hos piger (53 pct.) end hos drenge (43 pct.). Desuden er der

flest 11-årige, som ønsker mere kontakt til sin søskende (58 pct.). Der er færre børn anbragt i plejefamilie (44 pct.), som har et ønske om at se mere til sin søskende end børn på øvrige anbringelsessteder. Blandt de yngre i plejefamilie er der flere, som gerne vil have mere kontakt end de ældre i plejefamilie. På trods af, at størstedelen synes, at de ser nok til deres søskende eller gerne vil se mere til ham/hende, er der også – dog ganske få – børn, som svarer, at de gerne vil se mindre til deres søster eller bror eller gerne vil være helt fri for kontakt til ham/hende. Det gør sig især gældende blandt børn anbragt i familiepleje og for børn, som har været på samme anbringelsessted i mere end 5 år. Som tidligere nævnt er der en høj korrelation mellem at være anbragt i familiepleje og have været på det samme anbringelsessted i lang tid, og det er da også særligt børn, der er anbragt i plejefamilie og har været på samme sted i mere end 5 år, som ønsker mindre eller ingen kontakt til deres søskende. Denne gruppe af børn vil

som oftest have været anbragt, fra de var helt små, og vil have fået en tæt og stabil kontakt til deres plejefamilie.

KONTAKT TIL BEDSTEFORÆLDRE

For mange børn er det en fornøjelse og en glæde at komme på besøg hos deres bedsteforældre. For anbragte børn, hvor kontakten til forældrene er ustabil, kan bedsteforældre også somme tider være den/de ressourcepersoner, som barnet har, og som er et fast holdepunkt i barnets liv. Samtidig kan det være en udfordring for anbragte børn at fastholde kontakt under en anbringelse, i og med at barnet ofte kun er hjemme hver anden weekend og besøg af eller hos bedsteforældre ikke prioriteres. Figur 3.6 viser, at 29 pct. svarer, at de aldrig ser deres bedsteforældre, og 36 pct. svarer, at de sjældent ser deres bedsteforældre. Der er en tendens til, at drenge ser deres bedsteforældre oftere end piger. Tidligere så vi, at piger har mindre kontakt til deres fædre end drenge, hvilket kan være med til at forklare, hvorfor piger har mindre kontakt til deres bedsteforældre – i hvert fald på deres fars side. Jo længere tid, anbringelsen på stedet har varet, jo oftere har barnet kontakt med bedsteforældrene én gang om måneden eller oftere. Dog ikke, hvis anbringelsen på stedet har varet i mere end 5 år. Det kan tyde på, at når anbringelsen er effektueret, og der kommer ro over anbringelsen, stabiliseres forholdet til bedsteforældrene. Det kan endda være, at det er bedsteforældrene, barnet tager hjem til, når det er på weekend fra anbringelsesstedet. Børn, som er anbragt i familiepleje, har signifikant mere kontakt med bedsteforældrene end børn på døgninstitution og på

FIG. 3.5: Ønske om kontakt til søskende blandt 11-17-årige anbragte. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

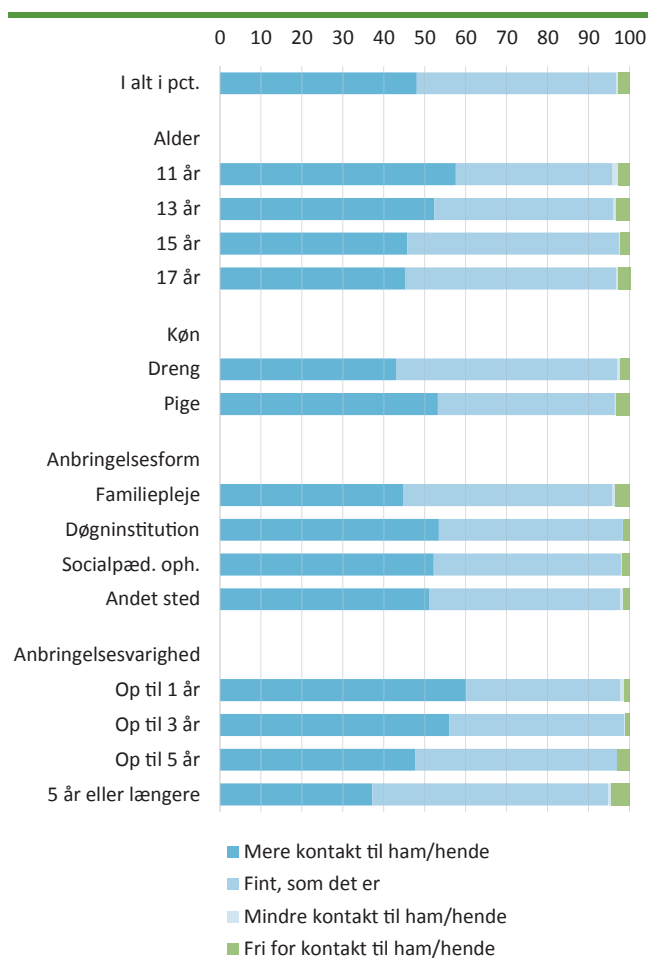
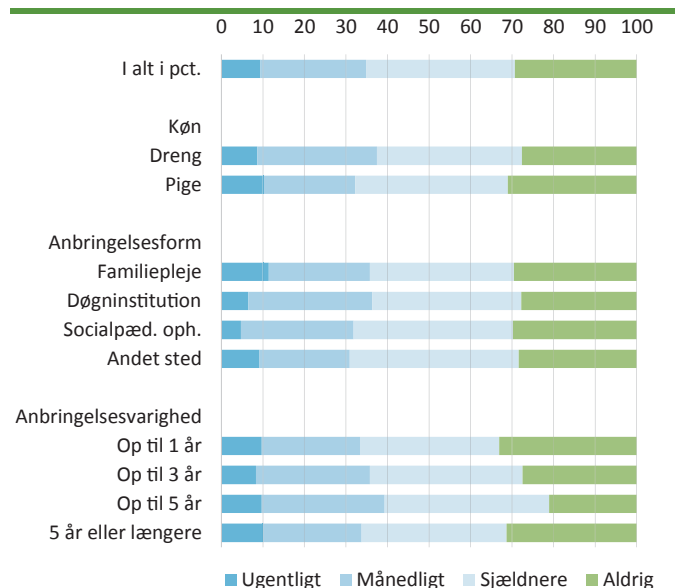

FIG. 3.6: Hyppigheden af kontakt til bedsteforældre blandt 11-17-årige anbragte. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

socialpædagogisk opholdssted. En stor del af forklaringen ligger i, at nogle af de anbragte i plejefamilie er anbragt i slægtspleje og derfor rent faktisk bor hos deres bedsteforældre.

FAMILIENS STØTTE TIL BØRN

I kapitel 2 blev anbragte børns oplevelse af støtte på anbringelsesstedet beskrevet. Kapitel 2 viste, at anbragte børn i høj grad føler sig støttet og holdt af af de voksne på anbringelsesstedet. I det følgende beskrives de anbragte børns oplevelse af støtte fra deres biologiske forældre og samspillet hjemme hos forældrene. Støtten fra forældrene belyses dels ved, om børnene oplever, at de kan gå til deres forældre, når de har brug for råd, om de føler sig følelsesmæssigt tilknyttet, om de føler sig elsket af forældrene og også ved, om de føler sig hjemme hos forældrene, om de oplever harmoni i hjemmet og tilstrækkeligt med privatliv.

SOCIAL STØTTE FRA FORÆLDRE

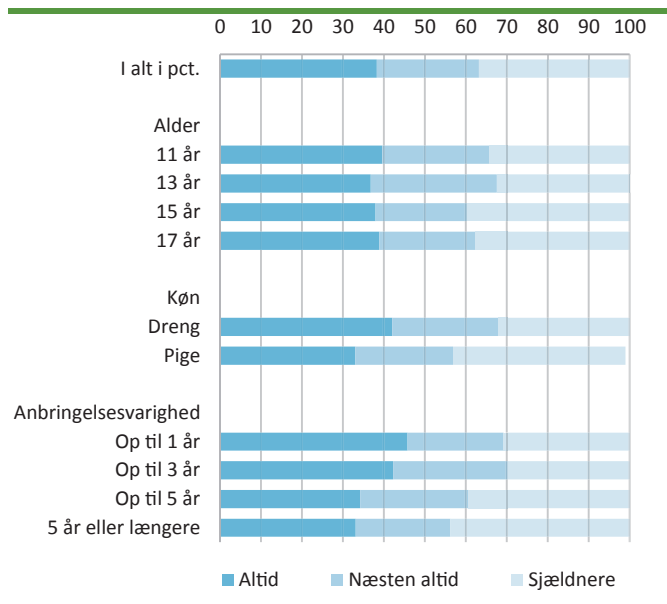
Som tidligere nævnt er det naturligt for børn at komme til deres forældre for støtte og vejledning gennem barndom, ungdom og også ind i voksenlivet. At mangle nogen at kunne spørge til råds kan være afgørende for de beslutninger, der bliver taget. Ud fra følgende tre udsagn belyses det, om barnet oplever social støtte fra sine forældre.

- "Du kan regne med, at dine forældre lytter til dig"
- "Du kan gå til dine forældre for at få et godt råd"
- "Du kan regne med hjælp fra dine forældre, hvis du har et problem".

Af figur 3.7 kan vi se, at 38 pct. altid oplever social støtte fra deres forældre, 25 pct. oplever næsten altid social støtte, mens 37 pct. sjældent oplever social støtte fra deres forældre. Jævnfør kapitel 2 føler de anbragte i højere grad social støtte fra de voksne på anbringelsesstedet (57 pct.). Det er fortrinsvis piger, som svarer, at de sjældent får støtte fra deres forældre. 42 pct. af pigerne oplever sjældent social støtte fra deres forældre mod 32 pct. af drengene. Især oplever de 11-årige piger (42 pct.) ikke støtte fra deres forældre. For de 11-årige drenge er det 27 pct. At forskellen er særlig stor mellem 11-årige piger og drenge, kan skyldes, at puberteten sætter tidligere ind hos pigerne, og der i den forbindelse opstår en masse spørgsmål, som man gerne ville kunne søge svar på eller kunne snakke med sine forældre om. Dette behov kommer lidt senere for drenge. Forskellen mellem drenge og piger forbliver konstant på alle fire alderstrin, men er størst mellem de 11-årige og dernæst mellem de 17-årige piger og drenge. 44 pct. af de 17-årige piger oplever sjældent social støtte fra forældrene sammenlignet med 32 pct. af de 17-årige drenge.

De børn, som har været anbragt langvarigt på samme anbringelsessted, svarer oftere, at de sjældent får støtte fra deres forældre, end børn, som har været på deres anbringelsessted i kortere tid. I de kortere anbringelser kan kontakten med forældrene være tættere, og derfor oplever denne gruppe i højere grad at kunne søge støtte hos forældrene. Derudover kan forældrene til de børn, som har været anbragt længe, selv have en høj akku-

FIG. 3.7: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af at kunne få social støtte fra deres forældre. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

mulering af problemer. Der er ikke signifikant forskel aldersgrupperne imellem eller mellem anbringelsessteder.

FØLELSMÆSSIG TILKNYTNING TIL FORÆLDRE

Vi ved fra tidligere undersøgelser, at oplevelse af lav følelsesmæssig tilknytning til sine forældre har en sammenhæng med generel lav tilfredshed med livet (Ottosen m.fl., 2010). Derfor er følelsesmæssig tilknytning til en primær omsorgsperson afgørende for et barns trivsel. I de fleste tilfælde vil barnet have denne tilknytning til sine forældre. For de anbragte børn kan denne tilknytning dog være svagere. Hvorvidt et barn oplever at være følelsesmæssigt tilknyttet til sine forældre, er dog ikke nemt at svare på direkte. Derfor måler vi dette ud fra følgende tre udsagn:

- "Dit forhold til dine forældre er vigtigt for dig"
- "Du stoler på dine forældre"
- "Dine forældre spiller en ret stor rolle i dit liv".

45 pct. svarer, at deres forældre har meget stor betydning for dem. 25 pct. svarer, at deres forældre har stor betydning for dem, og 30 pct. svarer, at deres forældre har mindre betydning for dem. Af figur 3.8 fremgår det, at 11-årige oftere føler sig knyttet til sine forældre end 15- og 17-årige. At tilknytningen er større blandt yngre børn, ser vi også blandt ikke-anbragte børn. Yngre børn er generelt mere afhængige af deres forældre end ældre børn, i og med at de er i gang med en løsrivelsesproces og er ved at danne deres egen identitet. Desuden oplever piger hyppigere, at tilknytningen til forældrene er svagere, end drenge gør. Især

er det piger i plejefamilier (39 pct.) og piger, som har været i mere end 5 år på anbringelsesstedet (52 pct.), som oplever en mindre følelsesmæssig tilknytning til deres forældre. For drenge i plejefamilier er andelen 26 pct., og for drenge, som har været i mere end 5 år på anbringelsesstedet, er andelen 30 pct. Generelt viser figur 3.8, at børn, som har været anbragt længe (i mere end 5 år), i højere grad føler sig svagt tilknyttet følelsesmæssigt til deres forældre end børn anbragt i kortere tid på samme anbringelsessted. Dette skyldes i mange tilfælde, at børn som har været kort tid på stedet, kommer hjemme fra deres forældre og relationen derfor er stærkere.

AT FØLE SIG HOLDT AF

De fleste børn føler sig holdt af af deres forældre, hvilket er udgangspunktet for en tryk base, hvorfra barnet kan udvikle sig. Langt de fleste anbragte børn føler sig altid holdt af af deres forældre (76 pct.), jf. figur 3.9. Det er et meget positivt resultat. Dog er der 12 pct., som kun af og til, sjældent eller aldrig føler sig holdt af af deres forældre. Drenge føler sig oftere holdt af af deres forældre, end piger gør. Desuden viser figur 3.9 en klar aldersgradient, hvilket betyder, at de 11- og 13-årige i højere grad føler sig holdt af end især de 17-årige. Ydermere føler dem, som er anbragt 'andet sted', sig i mindre grad holdt af af deres forældre. Som nævnt er der en høj andel af 17-årige, som er anbragt 'andet sted'. Sammenholdes det med, at de 17-årige i mindre grad har kontakt til deres forældre, understreger det, at der blandt de ældste anbragte er en gruppe med begrænset relation til familie

FIG. 3.8: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af følelsesmæssig tilknytning til deres forældre. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

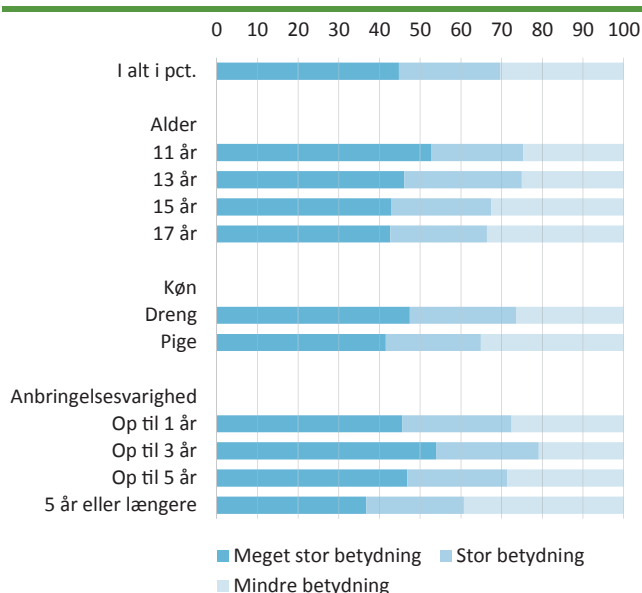
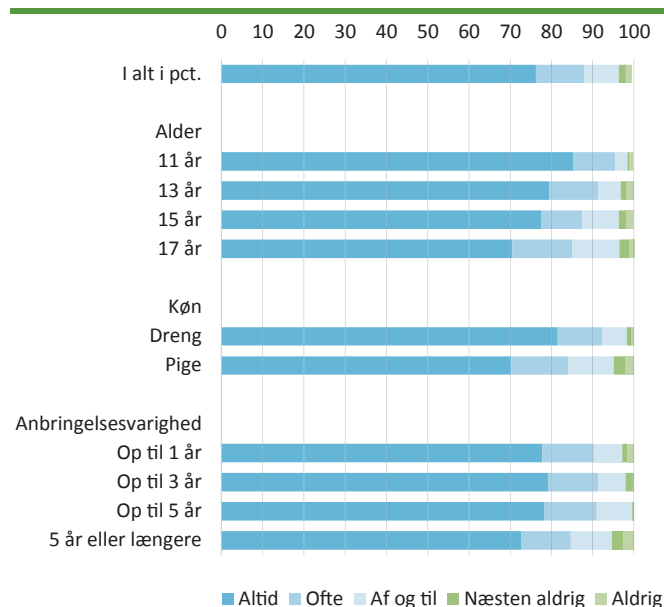

FIG. 3.9: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af at føle sig holdt af. Fordelt på baggrundsforhold. Procent.

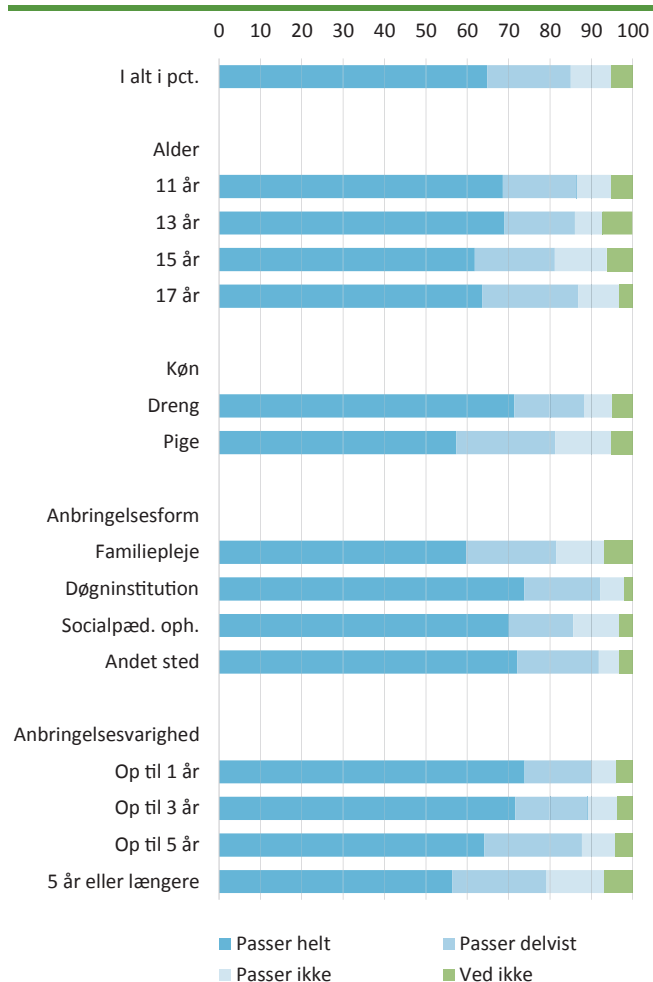

og netværk, som kan være isolerede eller ensomme. På trods af, at hovedparten af anbragte børn føler sig holdt af af deres forældre, er der 3 pct., der aldrig eller næsten aldrig føler sig holdt af af deres forældre. Der er ikke signifikant forskel mellem anbringelsessteder.

HJEMLIGHED OG HARMONI

Stemningen i hjemmet er den sidste dimension, som belyser barnets forhold til sine forældre. Harmoni i hjemmet betyder, at hjemmet er et trygt og sikkert sted at være. Hjemmet er udgangspunkt for megen læring omkring social adfærd og sociale forhandlinger. For eksempel kan hjemmet være et sted, hvor man lærer at komme overens med hinanden på trods af forskellige ønsker ved at gå på kompromis eller via forhandling. Omvendt kan disharmoni i hjemmet betyde, at barnet ikke lærer at indgå positivt i sociale relationer på lige fod med jævnaldrende.

FIG. 3.10: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af at føle sig tryk hjemme hos deres forældre. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

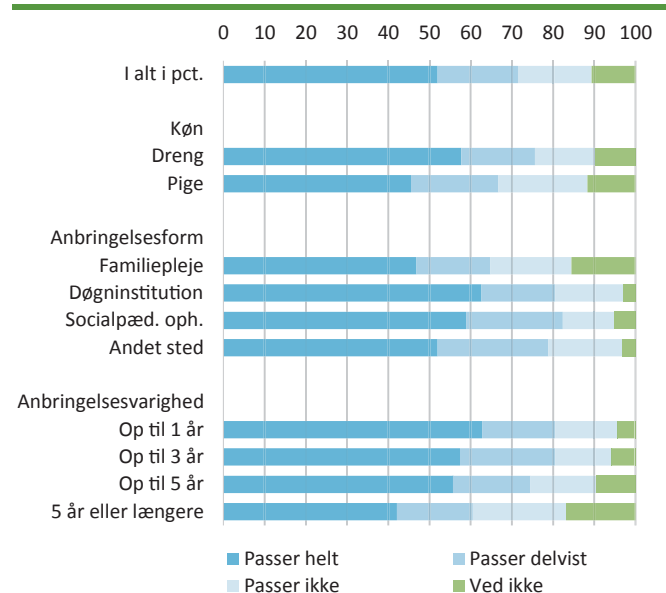
HJEMLIGHED HOS DEN PRIMÆRE FORÆLDER

Den overvejende del af anbragte børn føler sig trygge hjemme hos deres forældre (65 pct.), jf. figur 3.10. Dog føler piger sig i mindre grad trygge hjemme hos forældrene end drenge. Kønsforskellen er gældende for alle fire alderstrin, men er markant størst mellem de 17-årige piger og drenge. Plejefamilieanbragte føler sig i mindre grad trygge hjemme hos forældrene end anbragte på døgninstitution og opholdssted. Blandt de plejefamilieanbragte, er det de børn, som har været på stedet kortest tid, som oftest føler sig trygge hjemme hos forældrene, mens det for anbragte på opholdssteder forholder sig omvendt. Her er det dem, som har været længst tid på stedet, som oftest føler sig trygge hjemme hos forældrene. Generelt er det dog de børn, som har været længst tid på anbringelsesstedet, som føler sig mindst trygge hjemme hos forældrene.

PRIVATLIV HOS DEN PRIMÆRE FORÆLDER

Blandt de anbragte børn er 52 pct. enige i, at de har tilstrækkeligt med privatliv hjemme hos deres forældre. 19 pct. er delvist enige, mens 17 pct. ikke mener, at de har tilstrækkeligt med privatliv, jf. figur 3.11. Piger oplever i mindre grad at have tilstrækkeligt med privatliv end drenge hjemme hos forældrene. Især børn, som bor i plejefamilie, oplever ikke at have tilstrækkeligt med privatliv hjemme hos forældrene. Dette fortæller formentlig mere om forskelle i anbringelsestyper end i graden af privatliv. I kapitel 2 fandt vi, at anbragte på døgninstitutioner oftere oplever manglende privatliv i forhold til plejefamilieanbragte. I plejefamilier

FIG. 3.11: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af at have privatliv hjemme hos deres forældre. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

er der muligheden for at have eget værelse, hvor barnet i vid udstrækning kan trække sig tilbage og forvente, at hans/hendes ting forbliver på deres plads. På døgninstitutioner kan man forestille sig en højere grad af forstyrrelser fra andre anbragte og voksne, hvilket bidrager til, at kontrasten fra anbringelsessted til hjem er forskellig alt efter anbringelsestype.

HARMONI HOS DEN PRIMÆRE FORÆLDER

Endelig har vi spurgt de anbragte børn, om de oplever, at de kommer godt ud af det sammen med den biologiske familie. 56 pct. svarer, at det gør de, 33 pct. svarer, at det gør de delvist, og 7 pct. svarer, at det synes de ikke, at de gør, jf. figur 3.12. Der er flest drenge, som oplever, at de kommer godt ud af det sammen med den biologiske familie og færre piger. Blandt dem, som er anbragt 'andet sted', finder vi den største andel, som synes, de ikke kommer godt ud af det sammen hjemme hos forældrene. Der er

færrest blandt plejefamilieanbragte. Sluttelig ser vi, jf. figur 3.12, at flere, som ikke oplever, at de kommer godt ud af det sammen hjemme hos forældrene, har været i mere end 5 år på samme anbringelsessted.

PERSPEKTIVERING: ANBRAGTE OG IKKE-ANBRAGTE BØRN

Som beskrevet kommer anbragte børn ofte fra brudte familier. Figur 3.13 viser, at langt flere blandt de anbragte børn end blandt ikke-anbragte børn har mistet en forælder, og langt flere anbragte børn har ikke kontakt med deres bedsteforældre. Andelen af børn, som oplever et tab af slægt, er således markant højere blandt anbragte børn end blandt deres ikke-anbragte jævnaldrende.

Når vi måler, i hvor høj grad, at de anbragte børn oplever støtte fra familien, finder vi, at 34 pct. af de anbragte 11-årige og 40 pct.

FIG. 3.12: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af harmoni hjemme hos deres forældre. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

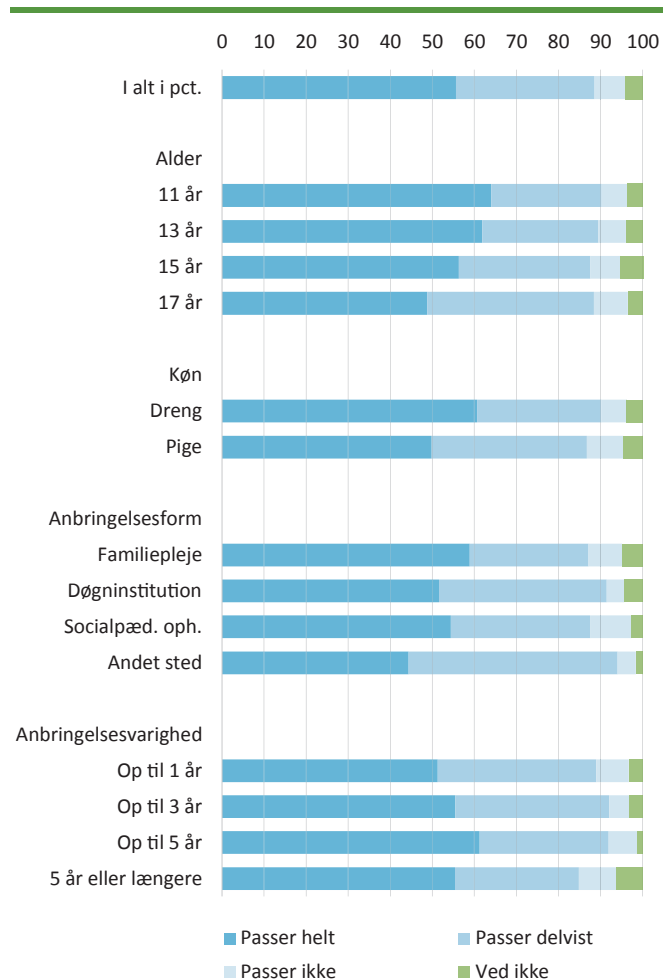
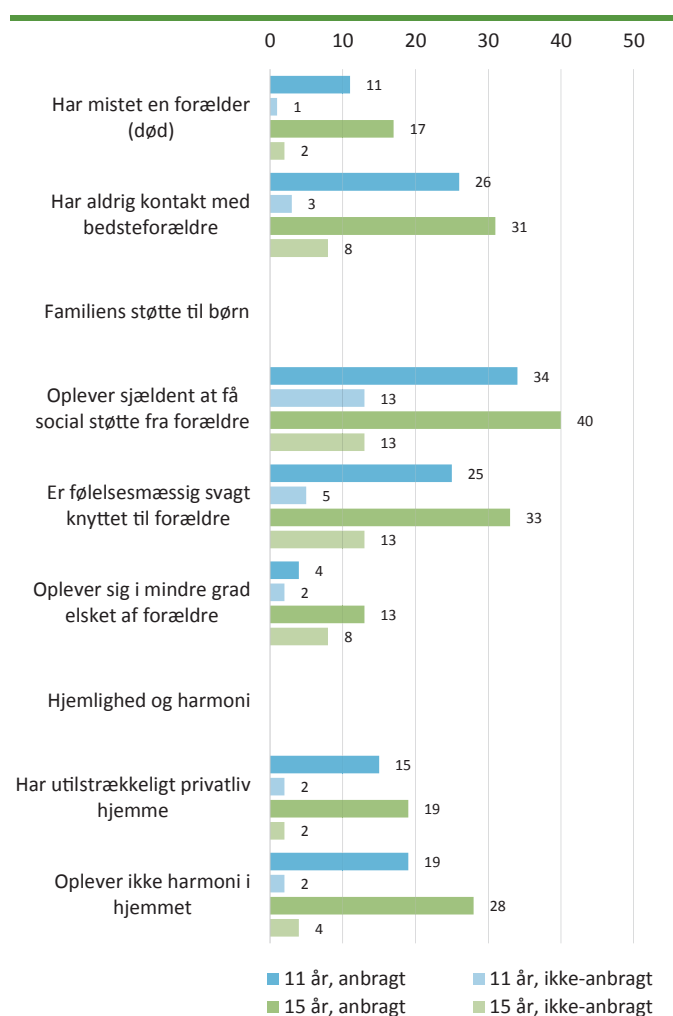

FIG. 3.13: Anbragte og ikke-anbragte 11- og 15-årige børns familierelationer. Procent

af de 15-årige oplever, at de ikke kan søge råd hos deres forældre. Blandt jævnaldrende 11- og 15-årige er det 13 pct., som oplever, at de kun sjældent kan søge råd hos deres forældre. Der er altså langt flere anbragte børn og unge, som ikke føler, at de kan få råd fra deres forældre. Endvidere oplever anbragte børn en lavere grad af følelsesmæssig tilknytning til deres forældre end deres jævnaldrende: 25 pct. af de 11-årige og 33 pct. af de 15-årige anbragte børn føler sig svagt knyttet til deres forældre. Til sammenligning føler kun 5 pct. af de 11-årige ikke-anbragte og 13 pct. af de 15-årige ikke-anbragte sig svagt følelsesmæssigt knyttet til deres forældre. Når vi spørger børnene om, hvorvidt de føler sig elsket af deres forældre, viser det sig, at der kun er meget lille forskel mellem anbragte og ikke-anbragte børn. Det er meget positivt, at på trods af at en anbringelse har været nødvendig, så føler langt de fleste børn sig elsket af deres forældre.

Forholdet og rammerne i hjemmet er forskellige mellem anbragte og ikke-anbragte børn. Anbragte børn oplever et højere konfliktniveau i hjemmet end jævnaldrende ikke-anbragte. Omkring hver fjerde (et gennemsnit af hhv. 19 pct. og 28 pct.) af anbragte børn og unge oplever ikke harmoni i hjemmet, mens nærmest ingen jævnaldrende rapporterer om disharmoni i hjemmet. Endelig er der 15 pct. af de 11-årige og 19 pct. af de 15-årige anbragte børn, som ikke oplever at have tilstrækkeligt med privatliv, mod kun 2 pct. af deres ikke-anbragte jævnaldrende.

OPSAMLLENDE KONKLUSION

Langt de fleste børn, som er anbragt uden for hjemmet, har regelmæssig kontakt med deres forældre både i form af samvær men også via telefon, SMS, mail eller chat. Relationen med forældrene ser dog ud til at være svagere for de 17-årige end for de 11-årige. De 17-årige oplever desuden i mindre grad støtte fra deres forældre eksemplificeret ved, at de i mindre grad oplever

social støtte fra deres forældre, føler sig mindre knyttede til deres forældre og mindre holdt af af deres forældre.

Vi ser ydermere en tendens til, at piger har mindre kontakt med deres fædre og deres bedsteforældre. Det er bemærkelsesværdigt, at piger i mindre grad oplever social støtte og følelsesmæssig tilknytning til deres forældre end drenge. Pigerne oplever også mindre privatliv, mindre harmoni og mindre hjemlighed hos forældrene end drengene. Desuden føler piger sig i mindre grad holdt af af forældrene end drenge. En del af denne kønsforskel kan tilskrives generelle forskelle mellem drenge og piger. Det er dog vigtigt at have en særlig opmærksomhed på anbragte pigers følelsesmæssige og relationelle trivsel.

Sammenholder vi de anbragte børns besvarelser om støtte fra forældrene og den oplevelse, de har af hjemmemiljøet hos den/ de biologiske forældre i dette kapitel med besvarelserne i kapitel 2 om støtte fra de voksne på anbringelsesstedet, ser vi, at de anbragte i høj grad både føler sig holdt af af forældre (76 pct.) og holdt af af de voksne på anbringelsesstedet (74 pct.). Med hensyn til harmoni ser vi, at de anbragte børn og unge oplever omtrent samme grad af harmoni hjemme hos de biologiske forældre (56 pct.) som på anbringelsesstedet (61 pct.). Når vi ser på oplevelsen af tryghed, er der forskel mellem hjemmet hos de biologiske forældre og anbringelsesstedet. 65 pct. føler sig trygge hjemme hos forældrene, mens 80 pct. føler sig trygge på anbringelsesstedet. Samtidig oplever kun 28 pct. af de anbragte børn og unge, at de altid får social støtte fra deres forældre, mens 57 pct. oplever social støtte på anbringelsesstedet. Der er også en større andel af de anbragte børn og unge, som i højere grad oplever, at have privatliv på anbringelsesstedet (76 pct.) end hjemme hos forældrene (52 pct.).

¹ Det skal dog bemærkes, at de børn, som er med i denne undersøgelse, ikke er mere handicappede, end at de selv har kunnet besvare spørgeskemaet.

KAPITEL 4

SKOLEGANG

INDLEDNING

Unge, der har været anbragt uden for hjemmet, har hyppigere end andre unge en problematisk skoletid at se tilbage på (se fx Lausten m.fl., 2013; Vinnerljung, Öman & Gunnarson, 2005). De har oftere måttet skifte skole, bl.a. fordi selve anbringelsen, hvis den sker i skolealderen, ofte vil medføre et skoleskift. Ideelt set skal begge forhold, et nyt sted at bo og evt. en ny skole, være bragt på plads samtidig, men det er ikke altid praktisk muligt. Der kan være en (kortere) periode, hvor barnet reelt er uden et skoletilbud.

I dette kapitel belyses, hvor mange anbragte børn og unge der (på interviewtidspunktet) ikke går i skole, og hvad årsagerne hertil er. Desuden ses på, hvilke ressourcer der findes omkring barnet eller den unge til at støtte op om skolegangen, og hvordan den anbragte klarer sig i skolen, både socialt og fagligt. Endelig belyser kapitlet den unges forventninger til fremtiden, hvad angår uddannelse og beskæftigelse.

DELTAGELSE I UDDANNELSE

Det er en almindelig forudsætning, at børn, der er i den undervisningspligtige alder, opfylder denne pligt. Derfor føres der ikke løbende statistik over børn, som i en periode står uden et undervisningstilbud. Ganske vist opgøres elevernes fravær (fordelt på lovligt og ikke-lovligt), men det er netop fravær fra et tilbud, som eleverne er tilmeldt. Her taler vi om børn, der ikke har noget tilbud. Deres antal opgøres lejlighedsvis, når der er interesse for at kende problemets omfang. En analyse af data fra Ankestyrelsens anbringelsesstatistik i 2006 viste, at knap 7 pct. af de 12-14-årige før anbringelsen ikke var indskrevet på nogen skole eller uddannelse (Andersen, 2008). En anden undersøgelse i 2013 viste, at 16 pct. af de anbragte børn og unge på opholdssteder og døgninstitutioner ikke havde modtaget undervisning i gennemsnitligt 6 mdr. før anbringelsen (Jørgensen, 2013). Hvordan det forholdt sig under anbringelsen, siger disse opgørelser ikke noget om. Ifølge SFI's forløbsundersøgelse af anbragte børn fra 1995-generationen modtog 4 pct. som 11-årig ingen undervisning (Egelund

ANVENDTE TRIVSELSINDIKATORER

Deltagelse i uddannelse

Andel, der ikke går i skole

Grunde til ikke at gå i skole

Normal og særlig undervisning

Problemer i skolen

Antal problemer i skolen

Skoleskift

Pjækkeri

Ressourcer til skolegang

Adgang til bøger

Adgang til uddannelsesressourcer

Særlig lærer

Skolepræstationer

Afslutning af grundskolen

Klarer sig fagligt

Trivsel i skolen

Forventninger til fremtiden

Beskæftigelse efter skolen

Forestilling om uddannelsesniveau

m.fl., 2008), og i 15-års-alderen opgøres andelen til 5 pct. af de anbragte eller tidligere anbragte børn, som lod sig interviewe til undersøgelsen (Lausten m.fl., 2013).

Figur 4.1 viser for de fire aldersgrupper i denne undersøgelse, hvor store andele af de anbragte børn og unge i 2014 der ikke går i skole eller er under anden form for uddannelse. Når der ikke er nogen markering på figuren af de 11-åriges forhold, skyldes det, at alle de 11-årige i undersøgelsen går i skole. Knap 1 pct. af de 13-årige går ikke i skole for tiden, mens det for de 15-åriges vedkommende er knap 4 pct., der for tiden ikke går i skole.² På grund af bortfaldets natur³ er det muligt, at den reelle andel, som ikke går i skole, er underdrevet i denne undersøgelse. Den lille gruppe af 15-årige, som for tiden ikke går i skole, bor næsten alle på en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted.

De 17-årige, som er ude over den undervisningspligtige alder, er for det store flertals vedkommende fortsat i gang med uddannelse i skolen (46 pct.) eller på en ungdomsuddannelse (26 pct.). Den sidste fjerdedel er uden for uddannelsessystemet og placerer sig som vist i figur 4.1 med 6 pct., der har erhvervsarbejde, 8 pct., der holder fri eller er under aktivering, og 10 pct., som foretager sig noget andet. Det fremgår, at dette 'andet' dækker over aktiviteter, der i bred forstand har et uddannelsesforberedende formål eller blot sigter mod at forbedre den unges livskvalitet (fx erhvervsgrunduddannelse (EGU), særlig tilrettelagt uddannelse (STU), produktionsskole, efterskole, praktik, gå til hånd). Sam-

menlignet med årgangen som helhed, hvor op mod hver fjerde i 17-års-alderen vil være ved at afslutte deres skolegang i 10. klasse, er de 46 pct. af anbragte unge en høj andel, som skal ses i lyset af, at det er en gruppe unge med større udfordringer end gennemsnitligt. Oplysningerne om deres nuværende beskæftigelse viser, at de ikke i videre omfang er droppet ud af skole og uddannelse for blot at drive rundt på må og få.⁴

Der er 100 unge i undersøgelsen, som ikke går i skole eller er under uddannelse, og de blev spurgt om, hvorfor de ikke går i skole (se figur 4.2). 39 angav, at de var over den undervisningspligtige alder, og 16 ville ikke i skole. Med andre ord angav godt halvdelen, at skolen (ikke længere) var noget for dem. 21 angav sygdom som forklaring på den manglende skolegang, og lige så mange pegede på, at der ikke fandtes et passende undervisningstilbud til dem. De to forklaringer kan ses som to måder at sige det samme på: Der findes ikke et lokalt tilbud, som matcher mine mentale eller fysiske udfordringer. Mere praktisk betonedede forklaringer som at man var flyttet til området for nylig, eller at der ikke var en ledig plads på skolen, blev fremført af ganske få personer. Endelig skal det noteres, at 40 personer angav et bredt spektrum af 'andre grunde', som næsten hver gang anførtes i tillæg til en af de øvrige og derfor kan tolkes som udtryk for, at motivet til ikke at gå i skole eller uddanne sig ofte er mere sammensat end det, der kan rummes i en enkelt af svarkategorierne.

FIG. 4.1: Anbragte 11-17-årige, som ikke går i skole/er under uddannelse. Procent

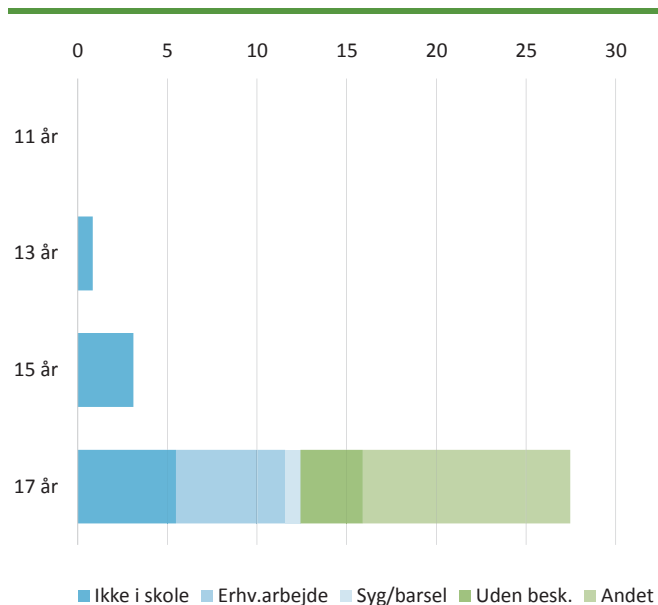
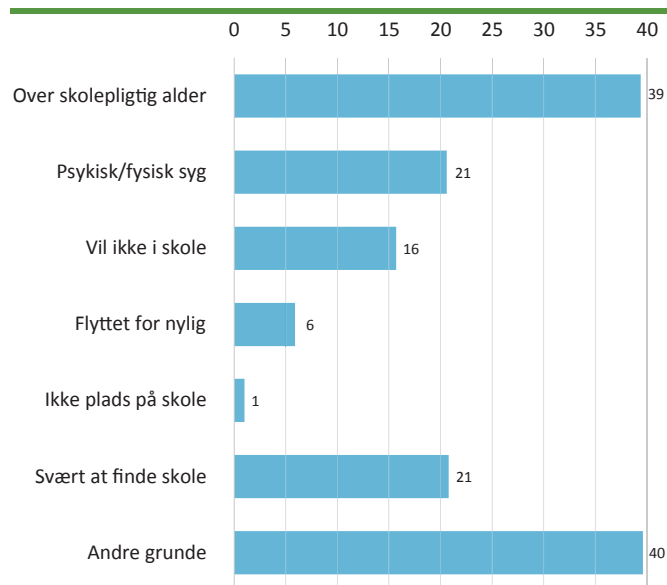

FIG. 4.2: Anbragte 15-17-åriges grunde til ikke at gå i skole. Antal

NORMAL OG SÆRLIG UNDERVISNING

Elever, der undervises på helt almindelig vis i folkeskolen, udgør 60 pct. af de anbragte 11-15-årige (jf. figur 4.3). Af de øvrige befinder en del sig i folkeskolens regi, hvor de kan være placeret i en specialklasse, eller de kan som elever i en normalklasse modtage støtteundervisning i nogle af timerne. Alt i alt får 3 ud af 4 anbragte 11- og 13-årige deres undervisning i en almindelig skole (folkeskole eller privatskole), mens resten undervises på specialskole eller på opholdsstedets interne skole. Blandt de 15-årige er balancen rykket, således at kun 57 pct. går i en almindelig skole. Cirka 8 pct. er placeret på en kost- eller efterskole⁵, og en tredjedel modtager specialundervisning på bostedets interne skole eller på en specialskole. Til sammenligning kan nævnes, at blandt alle 15-årige, som er interviewet til undersøgelsen af *Børn og unge i Danmark (BUD)*, modtog 8 pct. specialundervisning i et eller andet omfang.

Det interne skoletilbud benyttes hovedsageligt af unge, der er anbragt på en institution med et sådant tilbud. 34 pct. af børn og unge på døgninstitution og 28 pct. af børn og unge på socialpædagogisk opholdssted undervises internt på stedet. Af den samlede mængde anbragte børn og unge bliver godt 10 pct. undervist på en intern skole.

De ca. 45 pct. af anbragte 17-årige, som fortsat går i skole, fordeles sig med 39 pct. i en almindelig skole, mens lige så mange går på intern skole eller specialskole, og 8 pct. går på en kost- eller efterskole.

Der er, som figur 4.4 viser, en tydelig sammenhæng mellem barnets skolegang og typen af anbringelsessted. Børn og unge, der er anbragt i en plejefamilie, går i langt mindre grad (43 pct.) end de institutionsanbragte (73-75 pct.) i skole med støtte i undervis-

FIG. 4.3: Anbragte 11-17-årige, der går i skole. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

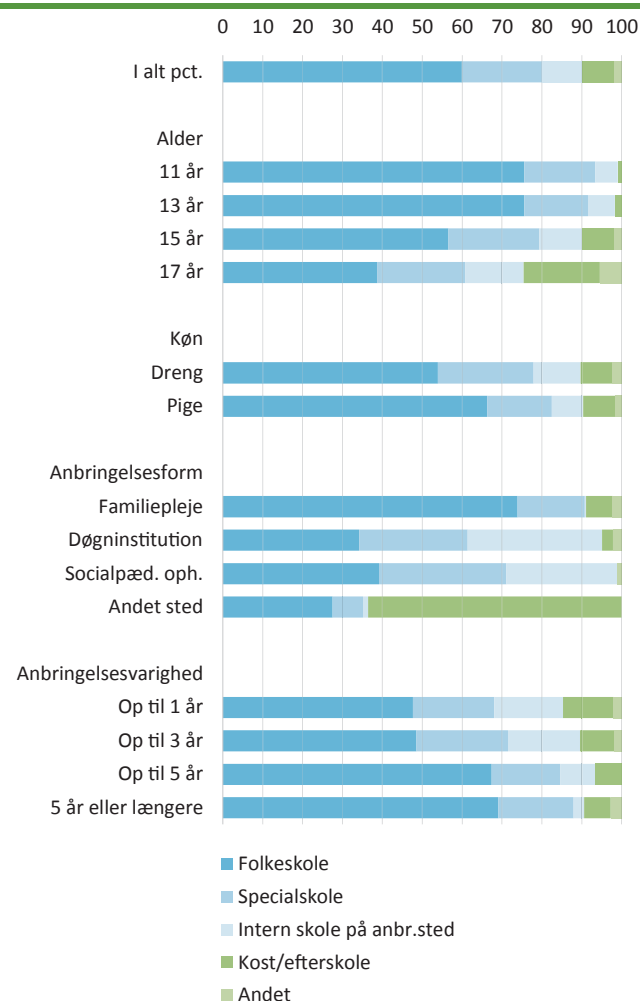
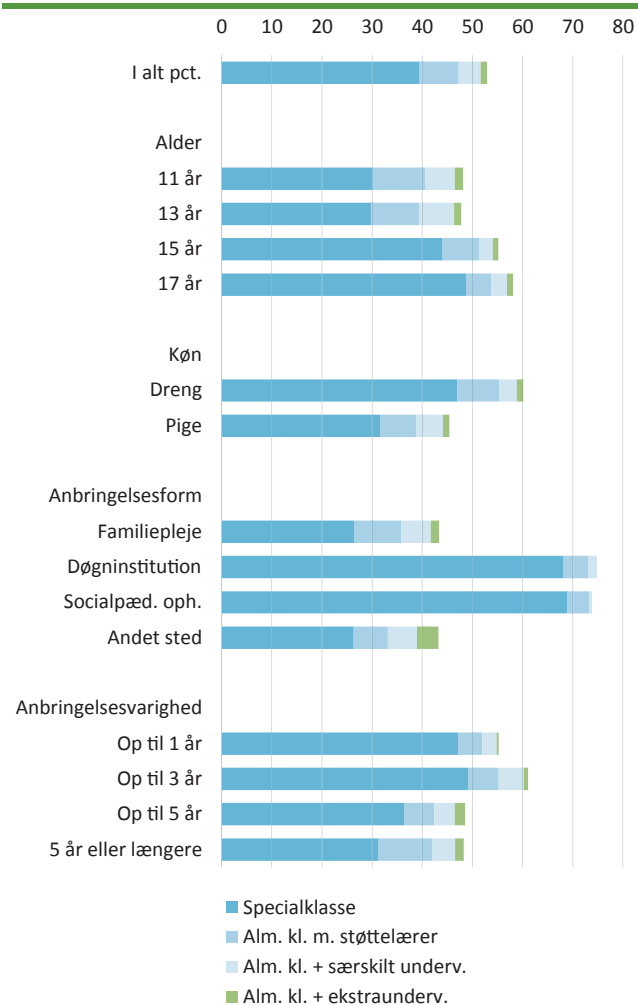

FIG. 4.4: Anbragte 11-17-årige, der får støtte i undervisningen. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

ningen. Andelen af børn i plejefamilie, hvis skolegang er henlagt til en specialskole eller specialklasse, er lavere (27 pct.) end blandt børn og unge på institution (68 pct.). En større andel af de anbragte drenge (60 pct.) modtager støtte i undervisningen set i forhold til anbragte piger (45 pct.).

PROBLEMER I SKOLEN

Skolegangen kan være forbundet med både glæder og problemer. Her ses på vanskeligheder i dagligdagen. Temaet er i figur 4.5 belyst ved et udvalg på fire problemområder, som ikke kan gøre krav på at være udtømmende for alt, hvad man kan opleve i skolens hverdag, men dog dækker felter, hvor det er væsentligt for læringsprocessen at have et lavt problemniveau. Der er spurgt til barnets eller den unges oplevelser i det sidste år af

- at være ked af det og isolere sig
- at have svært ved at koncentrere sig

- at have konflikter med kammerater
- at have konflikter med en lærer.

For de 17-åriges vedkommende refererer tallene alene til den del, som går i skole eller er i gang med en ungdomsuddannelse. Samlet set har hver tredje (35 pct.) inden for det seneste år ikke oplevet nogen af de nævnte vanskeligheder. Omvendt har hver fjerde (28 pct.) oplevet vanskeligheder på mindst 3 af de 4 områder. Disse børn og unge må siges at have haft et konfliktfyldt skoleår. Til sammenligning kan det nævnes, at 9 pct. af de unge i *Børn og unge i Danmark* som 15-årig havde oplevet problemer på 3 af disse 4 områder.

Vanskelighederne er (jf. figur 4.6) mest massivt til stede blandt de 11- og 13-årige, hvor mere end 40 pct. har haft det svært i det forløbne år. Færrest vanskeligheder har de 17-årige rapporteret.

FIG. 4.5: Anbragte skolesøgende 11-17-årige med problemer i skolen. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

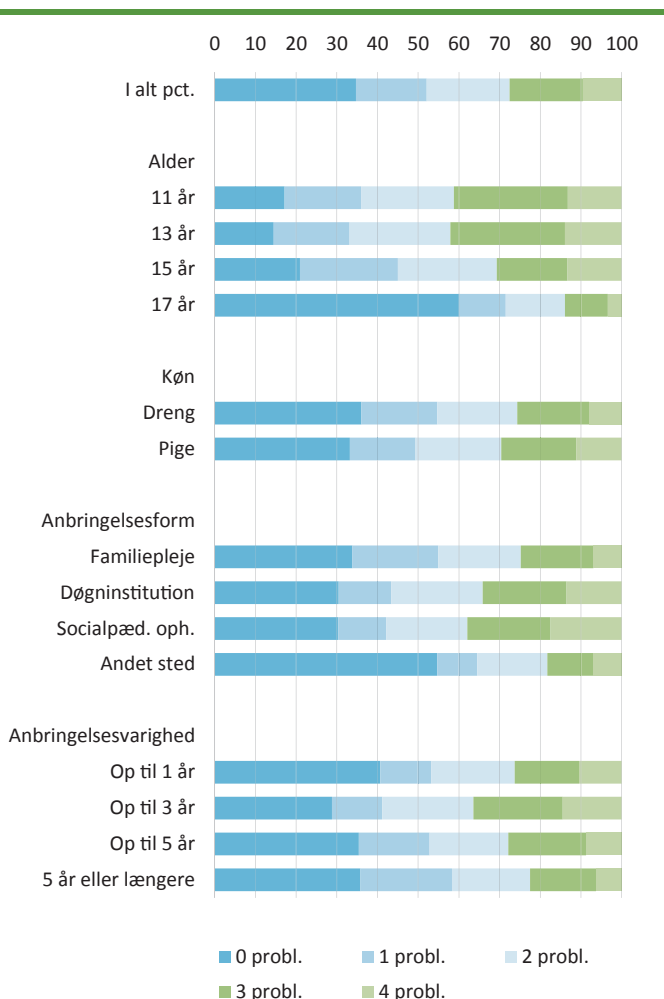
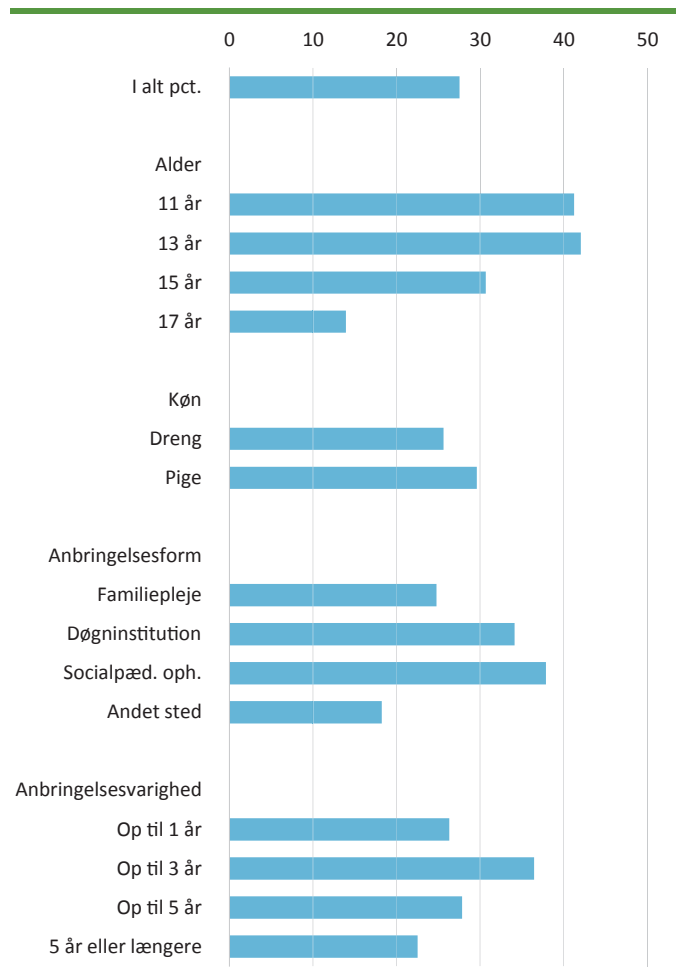

FIG. 4.6: Anbragte skolesøgende 11-17-årige med problemer i skolen på mindst 3 af 4 områder. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

Ikke alene er andelen med problemer på mindst 3 områder kun på 14 pct. Andelen, som ingen problemer har haft, er på 60 pct., altså væsentligt anderledes end de yngre anbragte. Tilsyneladende har de ældre unge det mindre vanskeligt end de yngre. Det er dog vigtigt her at huske på, at de 17-årige er ude over den undervisningspligtige alder, og at den gruppe, som ikke længere er under uddannelse og derfor ikke inkluderet i procentgrundlaget, meget vel kan have fravalgt fortsat uddannelse, fordi deres oplevelser i skolen var så negative, at det ikke kunne anspore dem til at fortsætte i det spor.

De, som er anbragt i en plejefamilie, rapporterer færre skoleproblemer, end de jævnaldrende på en institution. Således angiver 34 pct. af de anbragte på døgninstitution og 38 pct. af de anbragte på socialpædagogisk opholdssted, at de har haft vanskeligheder på mindst 3 af områderne, mens det er under 25 pct. af de anbragte i en plejefamilie, som har haft det sådan.

Den type problemer, flest af de unge (61 pct.) nævner, er, at de har haft svært ved at koncentrere sig i timerne. Hvis de kun har ét problem, er det typisk dette, der nævnes. Har de to problemer, vil det andet problem enten være konflikter med kammerater eller at være ked af det og holde sig for sig selv. Begge disse problemer, som drejer sig om at have vanskeligt ved at håndtere sociale relationer til ens jævnaldrende, nævnes hver af 43 pct. I et bredere perspektiv er konflikter med en lærer også udtryk for problemer med at klare de sociale relationer. 31 pct. nævner

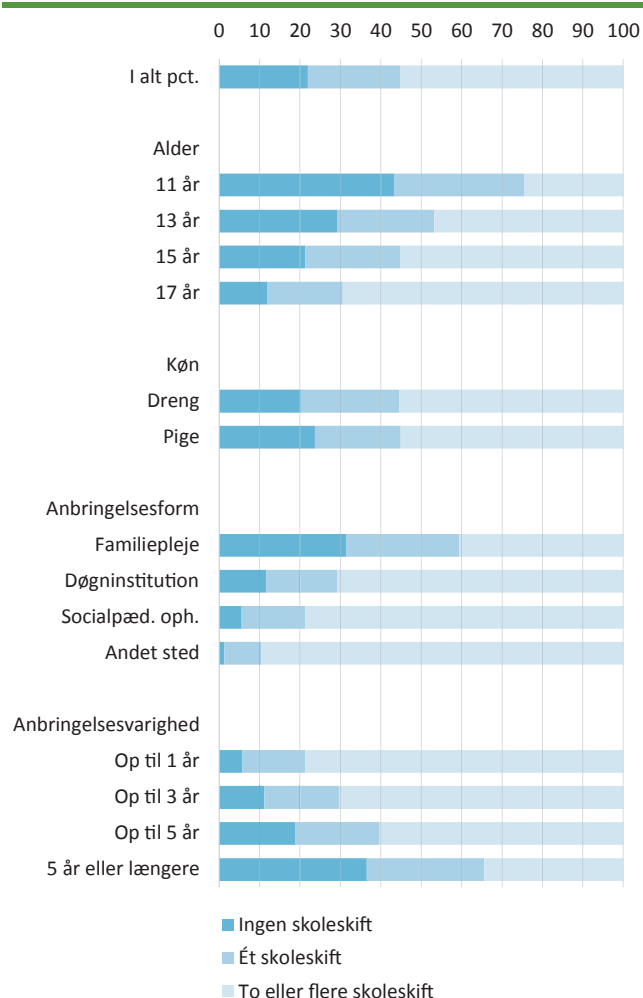
denne problemtype, som typisk er noget, der lægger sig oven i vanskeligheder med kammeraterne.

SKOLESKIFT

Mange børn følges i den samme klasse op gennem hele deres skoleforløb, men lige så mange oplever at skifte skole mindst én gang. Mere end ét skift er dog ikke noget, der sker så tit.⁶ De mest almindelige grunde til et skoleskift er flytning ud af skoledistriktet (på grund af familiens opløsning eller en forælders jobskift) eller utilfredshed med skolen. For de anbragte børns vedkommende vil selve anbringelsen, når den finder sted i skolealderen, også kunne indebære et skoleskift.

Sammenlignes de anbragte 11- og 17-årige, er der relativt flere blandt de 11-årige, som blev anbragt (første gang) allerede i førskolealderen. Det kan i nogen grad forklare, at der er stor forskel

FIG. 4.7: Antal skoleskift indtil nu blandt anbragte 11-17-årige. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

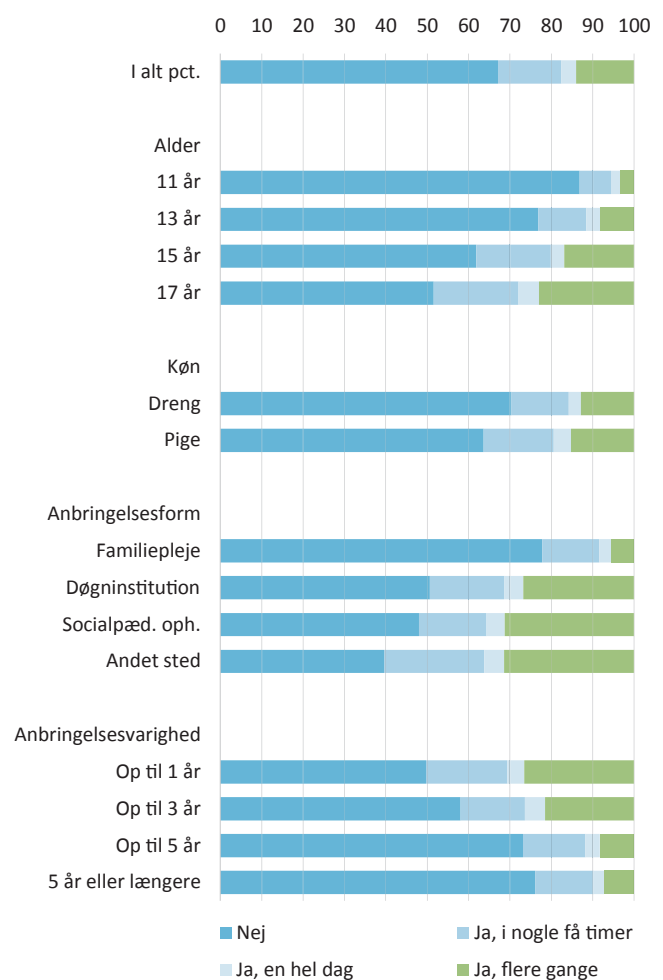
på andelen i de to aldersgrupper, som aldrig har skiftet skole, jf. figur 4.7. 43 pct. af de 11-årige og kun 12 pct. af de 17-årige går i den samme skole, som de hele tiden har gået i. Samtidig skal det bemærkes, at 25 pct. af de 11-årige allerede haft en så turbulent skoletid, at de i den alder har oplevet to eller flere skoleskift. De 17-årige har et helt skoleforløb at se tilbage på, og blandt dem er den tilsvarende andel 69 pct.

Børn, som er anbragt i en plejefamilie, har typisk færre skoleskift i bagagen, end børn, der er placeret på en institution (døgninstitution eller socialpædagogisk opholdssted). Såvel skift før som under anbringelsen tæller med. Det lavere antal skift blandt børn i plejefamilie hænger delvis sammen med, at det typisk er yngre børn, som anbringes i en plejefamilie, hvorved selve anbringelsen kan være effektueret endnu inden skolestarten og dermed ikke forårsager et skoleskift. Hertil skal lægges, at anbringelse i en plejefamilie alt andet lige forudsætter en lavere belastningsgrad end den, de specialiserede institutioner er udrustet til at håndtere. Når de tidlige anbringelser ikke ligefrem er betinget af svære handicap, der må forventes at indebære et langt liv som institutionsanbragt, vil den tidlige anbringelse ofte betyde et relativt roligt forløb uden skoleskift. Det fremgår da også af figur 4.7, at andelen med mere end to skoleskift er relativt lav (34 pct.) blandt unge, der har været anbragt i mindst 5 år, hvorimod de, som kun har været anbragt uden for hjemmet i op til ét år, ofte (79 pct.) har skiftet skole to eller flere gange.

PJÆK

Når problemerne tårner sig op, og løsningsmulighederne ikke ligefrem står i kø for at melde sig, eller når skolen bare ikke opleves som et sted, der har noget godt at tilbyde, kan eleverne forfalde til selvtagt, dvs. forsøge selv at løse problemerne ved at flygte fra dem. I skolesammenhæng hedder det at pjække fra undervisningen. I det almindelige udsnit af unge i undersøgelsen *Børn og unge i Danmark* havde 12 pct. i 15-års-alderen pjækket mindst én hel dag i det sidste år. For de anbragte 15-årige er andelen noget højere: 20 pct., jf. figur 4.8. Helt generelt gælder det, at pjækkeriets omfang øges med alderen. Endvidere viser figur 4.8, at det er mere sandsynligt, at børn og unge, som bor på en institution, har prøvet at pjække fra skolen, set i forhold til de unge i en plejefamilie.

FIG. 4.8: Anbragte 11-17-årige, som har pjækket en eller flere dage i sidste år. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

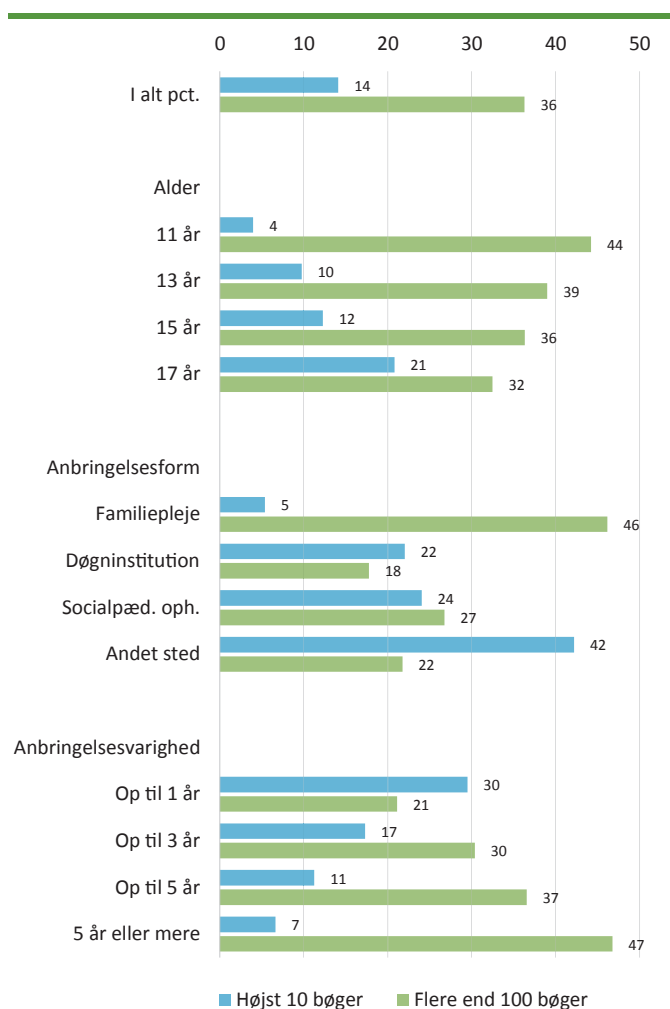

RESSOURCER TIL SKOLEGANG

ADGANG TIL BØGER

For blot 150 år siden var en stor del af befolkningen ude på landet analfabeter. Et vigtigt middel i bonde- og arbejderbevægelsens kamp for social og politisk fremgang var at få bredt læsefærdighederne ud til også at omfatte folk i jævne kår. Og når læsekoden var brudt, skulle der være noget at læse i. Derfor var det også vigtigt at sikre tilgang i almindelige hjem til forskellige former for fag- og skønlitteratur. Mængden af bøger i hjemmet har i generationer været en god indikator for graden af boglighed i familien. Med tilgangen af elektroniske medier og internet er læsningen bredt ud til også at bygge på andre medier end de trykte, som bl.a. på avisområdet oplever en markant tilbagegang i disse år. Alligevel er forekomsten af bøger, der hvor man bor, stadig en brugbar indikator for læseevne og -lyst.

FIG. 4.9: Anbragte 11-17-åriges adgang til bøger, der hvor de bor. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

Vi definerer her "et hjem uden bøger" som et sted, hvor der højst findes 10 bøger på hylden. Er der flere end 100 bøger, vil vi til gengæld betegne det som et hjem med mange bøger. Fra undersøgelsen af *Børn og unge i Danmark* ved vi, at 6 pct. af de 15-årige hører til en familie uden bøger. Blandt de anbragte 15-årige er andelen dobbelt så høj (12 pct., jf. figur 4.9). Da der ikke er spurgt til børnenes egne bogbestande, men til stedets, kunne man forvente, at institutionerne via deres muligheder for at høste nogle stordriftsfordele i form af fælles bibliotek på stedet ville have mindst lige så mange bøger at tilbyde deres unge, som man har i plejefamilierne. Men det er ikke tilfældet. I hvert fald ikke, når vi lægger de unges egne svar til grund. Der er klart flere bogløse døgninstitutioner og socialpædagogiske opholdssteder end plejefamilier uden bøger (figur 4.9). Modsat er andelen med mange bøger størst i plejefamilierne og mindst på institutionerne. En medvirkende årsag til denne forskel kan være institutionernes vurdering af behovet for bøger på stedet. Det skal huskes, at det netop er børn og unge med relativt større vanskeligheder, der er placeret på institutionerne, mens de bedst fungerende som regel hører til i en plejefamilie. Om det så er en tilstrækkelig begrundelse for kun at have et sparsomt udvalg af bøger og læsestof i det hele taget at byde på, kan nok diskuteres.

ADGANG TIL UDDANNELSESRESSOURCER

Med afskaffelsen af de formelle barrierer mod uddannelse, som tidligere udgjorde vigtige dele af fundamentet for det klassesdelte samfund, og iagttagelsen af, at der fortsat findes socialt betin-

gede forskelle i befolkningens uddannelsesniveau, er der kommet øget fokus på den sociale arvs betydning i så henseende. Viden og færdigheder er ikke kun noget, befolkningen tager til sig i uddannelsessystemet. Vigtig viden og indsigt, som giver adgang til privilegerede positioner i samfundet, formidles i høj grad i familien og andre private netværk. Et godt samspil mellem skole og hjem befordrer elevens evne til at tage imod det, skolen har at tilbyde. Den hjemlige ballast består af sociale færdigheder i at kunne begå sig, muligheder for at kunne få hjælp fra forældre eller andre i netværket til skolearbejdet, tilgang til forskellige hjælpemidler og et sted, hvor man kan arbejde i fred og ro. Og ikke mindst, at opvækstmiljøet er præget af holdninger, der er befordrende for den unges lyst til uddannelse, idet der lægges vægt på det at lære og uddanne sig som en vigtig vej til at opnå et godt liv.

Uanset om barnet vokser op i en almindelig familie eller under mere institutionaliserede vilkår, er det vigtigt, at det har ressourcer til rådighed, som kan bruges til støtte for skolearbejdet. De anbragte børn og unge er spurgt om, hvorvidt forskellige ressourcer, som er nyttige eller ligefrem nødvendige for at få det optimale udbytte af skolegangen, står til rådighed, der hvor de bor. Det drejer sig om:

- adgang til computer med tekstbehandling
- adgang til internettet
- adgang til en ordbog (evt. via internettet)
- et sted med ro til at læse lektier
- et skrivebord til at læse lektier ved

- adgang til opslagsbøger, der kan være en hjælp til skolearbejdet
- adgang til lommeregner
- adgang til klassisk litteratur (fx H.C. Andersen).

I dagens Danmark er det ganske almindeligt, at alle disse ting findes i hjemmet. 2 ud af 3 15-årige i *Børn og unge i Danmark* har adgang til alle otte goder, og 95 pct. har til mindst seks af dem (Ottosen m.fl., 2014). I denne undersøgelse har knap halvdelen af alle adgang til alle otte typer ressource, og knap 85 pct. har til mindst 6 af dem (jf. figur 4.10). Alt i alt har de anbragte børn og unge således i lidt ringere omfang end almindelige børn og unge mulighed for at trække på den vifte af uddannelsesressourcer, som er bragt på bane her.

Ligesom det gælder for mængden af bøger, der hvor børnene og de unge bor, gælder det for den bredere vifte af uddannelsesressourcer, at den optræder i rigeligere mængde, når der er tale om en plejefamilie, og mere sparsomt, når stedet er en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted (figur 4.10).

EN SÆRLIG LÆRER

Når voksne, der får prædikaten mønsterbryder hæftet på sig, skal forklare, hvad der bevirkede, at de har været i stand til at bryde med deres egen sociale arv, henvises i ikke så få tilfælde til en bestemt person, som tog sig af dem, så at sige trådte i forældrenes sted og blev deres forbillede, en mentor, de kunne

FIG. 4.10: Anbragte 11-17-åriges adgang til uddannelsesressourcer, der hvor de bor. Fordelt på anbringelsesform. Procent

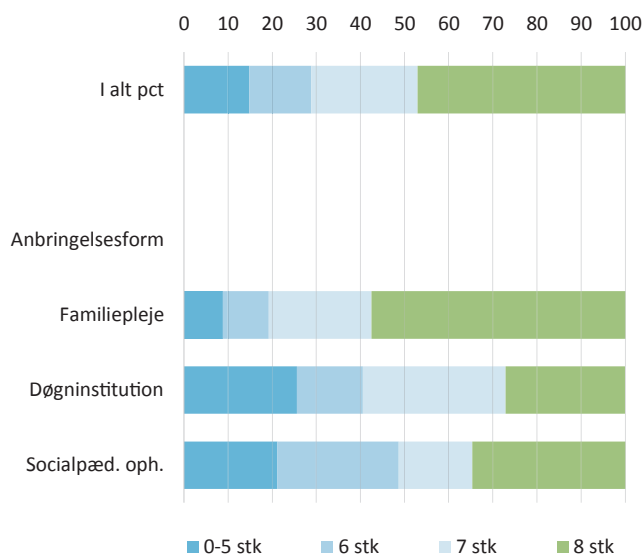
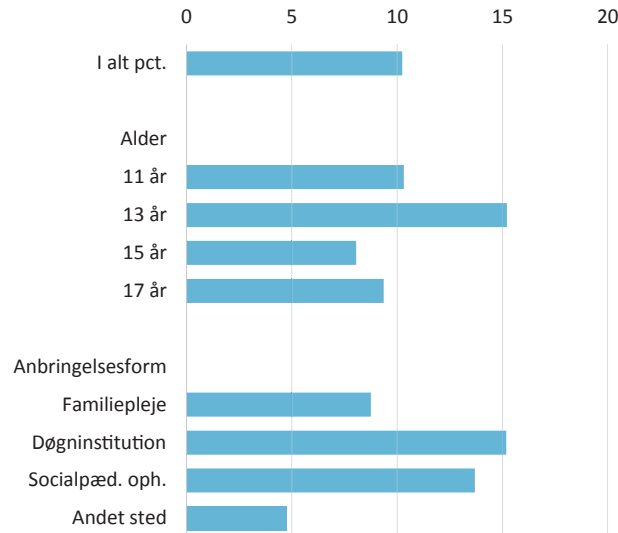
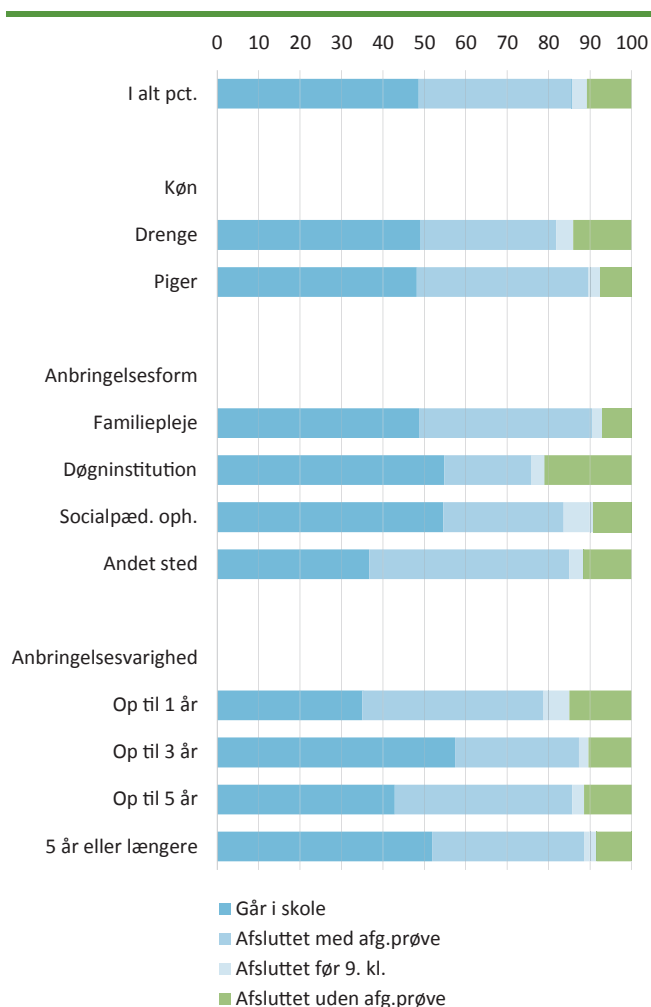

FIG. 4.11: Anbragte 11-17-årige, der ikke har oplevet at have en lærer, de var særligt glade for. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

søge støtte og råd hos. En sådan person kan være en i familien, en nabo, en sportstræner eller en lærer. I undersøgelsen er de unge blevet spurgt, om de i løbet af deres skoleforløb har haft en lærer, de har været særlig glad for. Langt de fleste har haft en eller flere af den slags lærere, men omkring hver tiende kan ikke komme i tanke om, at de er stødt på en eneste lærer, de brød sig særligt om. De har ikke mødt den lærer, som kunne inspirere dem til faglig fordybelse eller på anden måde at opleve glæde ved skolearbejdet. Dette underskud fra det daglige skolearbejde forekommer med samme hyppighed blandt de anbragte som blandt børn og unge i almindelighed. Når vi underopdeler de anbragte, forekommer det oftere blandt dem på døgninstitutioner eller socialpædagogiske opholdssteder end blandt plejefamiliernes børn og unge, at der ikke har været en lærer, de var særlig glad for (se figur 4.11).

FIG. 4.12: Anbragte 17-åriges måde at afslutte grundskolen på. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

SKOLEPRÆSTATIONER

AFSLUTNING PÅ SKOLEN

Op gennem skoletiden udvikler børnene sig forskelligt. De knapt så fremgangsrige bliver ramt af den udskillelse, som er en uundgåelig bifunktion af uddannelsessystemet, der viser sig ved, at en stigende andel med alderen halter bagefter, bliver skoletrætte og mister lysten til at gå i skole. Et styrket fokus på karakterer og anden form for evaluering forstærker oplevelsen af, at skolen også er en udskilningsproces. For de unge, som ikke kan leve op til kravene, kan testkulturen virke kontraproduktiv i forhold til målsætningen om, at alle unge skal have en ungdomsuddannelse.

I almindelighed vil 17-årige have afsluttet deres grundskoleuddannelse. Det er i denne undersøgelse kun tilfældet for knap halvdelen af de 17-årige (se figur 4.12). I denne gruppe er der ca. 4 pct., som ikke nåede frem til 9. klasse, før de gik ud af skolen. De vil typisk være blevet udskolet til en anden måde at opfylde deres undervisningspligt på. Hovedparten er dog gået ud efter 9. eller 10. klasse. Efter de gældende regler skal alle elever principielt gå op til Folkeskolens Afgangsprøve (FSA). I særlige tilfælde kan der dog ske fritagelse for prøveafleggelse.

Af de ca. 48 pct. med afsluttet grundskole har ca. 37 pct. aflagt prøve i mindst ét fag, mens 11 pct. blev fritaget (afsluttet uden afgangsprøve). De fritagne udgør en større andel blandt drenge

end piger, ligesom deres andel er klart større blandt anbragte på døgninstitution end i plejefamilie. Vi kan ikke vide, hvor mange af de 17-årige, der stadig går i skole, som vil undlade at aflægge afgangsprøve. Vi ved dog, at det er unge, som i forhold til et normeret skoleforløb er bagud og derfor alt andet lige vil tilhøre gruppen af relativt svagt præsterende unge. På den baggrund forekommer det sandsynligt, at andelen af samtlige anbragte 17-årige, som vil forlade folkeskolen uden at have aflagt afgangsprøve i noget fag, vil være lige så høj som blandt de unge fra årgangen, der allerede har forladt skolen, dvs. mindst hver ottende.

FAGLIGT PRÆSTATIONSNIVEAU

Alle aldersgrupper i undersøgelsen er blevet spurgt om, hvordan det går i skolen – rent fagligt. Erfaringerne med spørgsmålet er, at de unges svar stemmer godt overens med andre evalueringer i form af karakterer. De, som scorer højt på karakterskalaen, synes også, at de fagligt klarer sig godt i skolen. Og vice versa. Det skal dog tilføjes, at den unge ser sig selv i forhold til de andre unge på stedet. Går man på en skole med mange svagt præsterende elever, sådan som en hel del anbragte unge gør, vil der være en tendens til, at skolens niveau for en middelgod præstation objektivt set ligger lavere end på en anden skole med mange højt præsterende elever. De unge vil kun have en begrænset viden om, hvordan det er på andre skoler. Derfor vil deres faglige selvopfattelse være præget af, hvordan de placerer sig i forhold til de andre elever på skolen. Det skoleskift, som følger med en anbringelse, kan betyde, at den unge tages ud af en dygtig klasse, hvor han

hele tiden underpræsterede, og flyttes til en klasse, hvor han er på niveau med de andre og dermed får mulighed for at genvinde noget af sin skoleglæde.

Ses på fordelingen af de anbragte elevers syn på egen skolegang (se figur 4.13), svarer den i 11-års-alderen til den fordeling, som i almindelighed ses blandt ikke-anbragte elever i 15-års-alderen. Differentieringen mellem dygtige og mindre dygtige elever synes således at sætte ind i en yngre alder blandt de anbragte. Og den fortsætter med at gøre sig gældende i den sene del af skoleforløbet. Derfor ser 2 ud af 5 anbragte elever i 15-års-alderen sig selv som 'mindre gode' i faglig skolesammenhæng. Blot 15 pct. mener, at de klarer sig 'virkelig godt'.

Opdeles de anbragte børn og unge efter deres bosted, tegner der sig ikke så klart et billede, som man kunne have forventet (se figur 4.14). Kun i 13-års-alderen er der relativt flere med mindre gode præstationer blandt de institutionsanbragte end blandt de anbragte i plejefamilie. Det kan evt. hænge sammen med det ovennævnte forhold, at skolegangen for de unge i plejefamilie hyppigere udspiller sig i en almindelig skoleklasse med strengere krav end gældende for elever i en form for specialundervisning, hvilket forekommer hyppigere blandt de anbragte på institution.

SKOLETRIVSEL

Kritiske røster, som især baserer deres kritik af folkeskolen på et for svagt fagligt niveau, har med PISA-målingernes indtog fået

FIG. 4.13: Anbragte 11-17-åriges syn på, hvordan de klarer sig i skolen rent fagligt. Procent

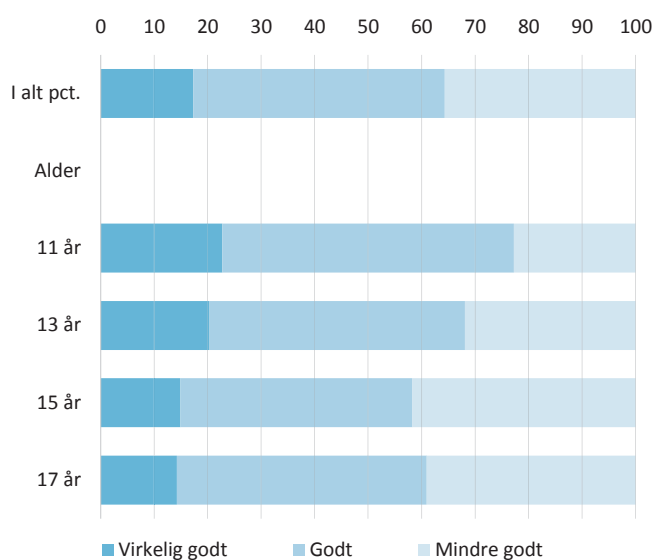
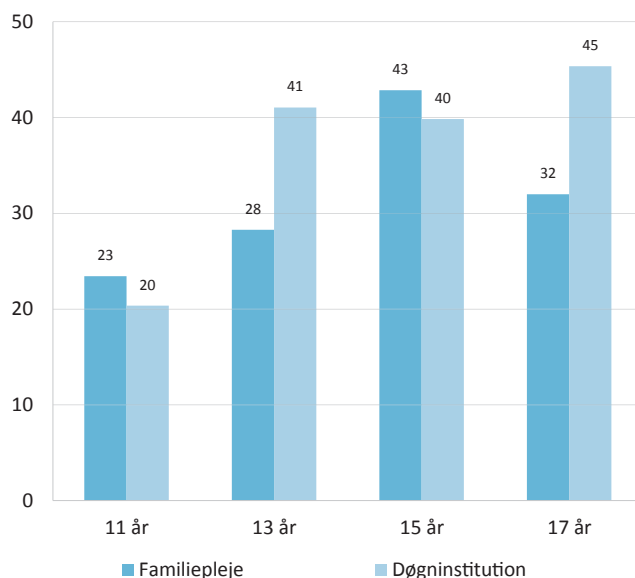

FIG. 4.14: Anbragte 11-17-årige, der synes, at det går mindre godt i skolen rent fagligt. Fordelt efter baggrundsforhold. Procent

ekstra vind i sejlene. Verdens dyreste folkeskole er ikke verdens bedste. På et punkt scorer skolen imidlertid højt i sammenligning med alle andre lande. Danske elever er mere tilfredse end alle andre med at gå i skole. 95 pct. af de 11-årige i *Børn og unge i Danmark* kan 'virkelig godt' lide deres skole, eller de synes, den er 'nogenlunde'. Ved slutningen af grundskolen (som 15-årig) er skoleglæden lidt vigende, men det er stadig 90 pct., som i det mindste synes, at skolen er 'nogenlunde'. De anbragte børns skoleglæde er på samme niveau i 11-års-alderen, men lidt lavere (83 pct.) blandt de 15-årige (figur 4.15). Det er især en nedgang i pigernes skoleglæde, som bidrager til dette resultat. Næsten hver fjerde anbragte pige kan som 15-årig ikke lide deres skole. Det er bemærkelsesværdigt, fordi piger generelt er lige så glade for at gå i skole, som drenge er. Opdeles børnene efter den form for anbringelse, de er i, ses det, at skoleglæden er størst blandt de børn i alle aldersgrupper, som er i en plejefamilie. Samtidig finder vi en

markant større skoleglæde blandt de børn, som i en årrække har været i deres nuværende anbringelse. Da et stabilt anbringelsesforhold oftere er at finde i forbindelse med en anbringelse i plejefamilie, kan vi ikke med sikkerhed sige, hvilken af de to faktorer der bidrager mest til, at skoleglæden er størst i gruppen af unge, der har en langvarig anbringelse i en plejefamilie.

FORVENTNINGER TIL FREMTIDEN

BESKÆFTIGELSE EFTER SKOLEN

Når man bare er 11 eller 13 år gammel, ligger livet som voksen endnu så langt ude i fremtiden, at de færreste har gjort sig mere konkrete tanker om, hvad der skal ske, når de er færdige med skolen. I denne undersøgelse (se figur 4.16) har vi indskrænket valgmulighederne til at:

- finde et arbejde og tjene penge
- begynde på en praktisk uddannelse (hvor du lærer gennem praktisk arbejde med tingene)
- en boglig uddannelse (hvor du lærer ved at læse om tingene).

Hver tredje 11-årige peger på den praktiske uddannelse som læring eller lignende som deres fremtidsplan, mens 30 pct. ser sig selv i en boglig uddannelse (på gymnasiet eller lignende). 8 pct. vil ingen af delene, men bare ud at arbejde og tjene nogle penge. De sidste 31 pct. ved ikke, hvad de skal svare. For de 2 år ældre har billedet ikke ændret sig nævneværdigt. Det er stadig hver tredje, som ikke kan sige, hvad de vil.

FIG. 4.15: Anbragte 11-17-åriges syn på, om de kan lide at gå i skole. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

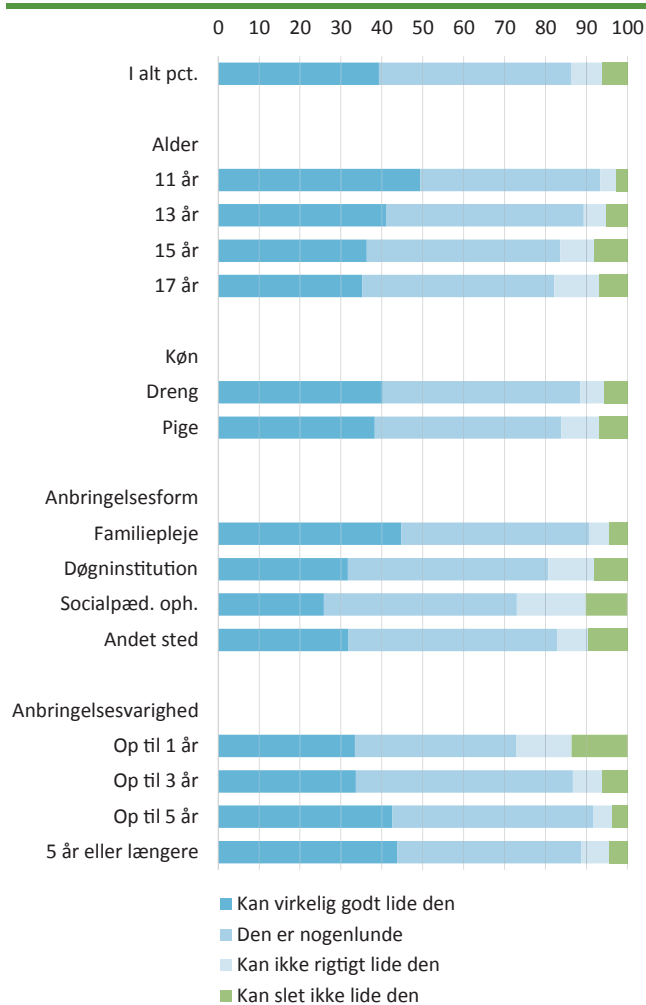
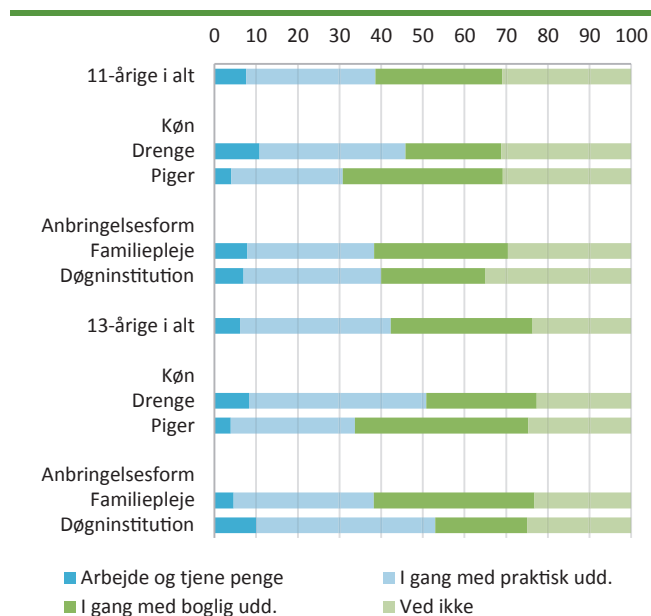

FIG. 4.16: Anbragte 11-13-årige om egen beskæftigelse efter skolen. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

Sammenlignes fordelingen med *Børn og unge i Danmark*, finder vi, at der er færre ikke-anbragte (20 pct.), som ikke ved, hvad de skal svare, og flere (54 pct.), der mener, at de skal fortsætte med en boglig uddannelse. Til gengæld tror kun 18 pct., at de vil begynde på en praktisk uddannelse. De anbragte børn orienterer sig med andre ord relativt stærkere mod en praktisk uddannelse og mindre mod en boglig (gymnasial) uddannelse. Andelen, som ikke mener, at de vil begynde på en uddannelse, men hellere vil ud og arbejde for at tjene nogle penge, er derimod på samme niveau i de to undersøgelser. Der er flere drenge end piger, som ser deres fremtid ligge i et ufaglært arbejde eller i det hele taget i et praktisk arbejde baseret på en lærlingeuddannelse. Blandt de 11-årige er der ikke større forskelle mellem de tanker, børnene gør sig i en plejefamilie og på en institution. Noget anderledes ser det ud blandt de 13-årige, hvor der synes at være en stærkere orientering mod en fremtid baseret på en praktisk uddannelse, når barnet bor på en institution, end når det hører hjemme i en plejefamilie.

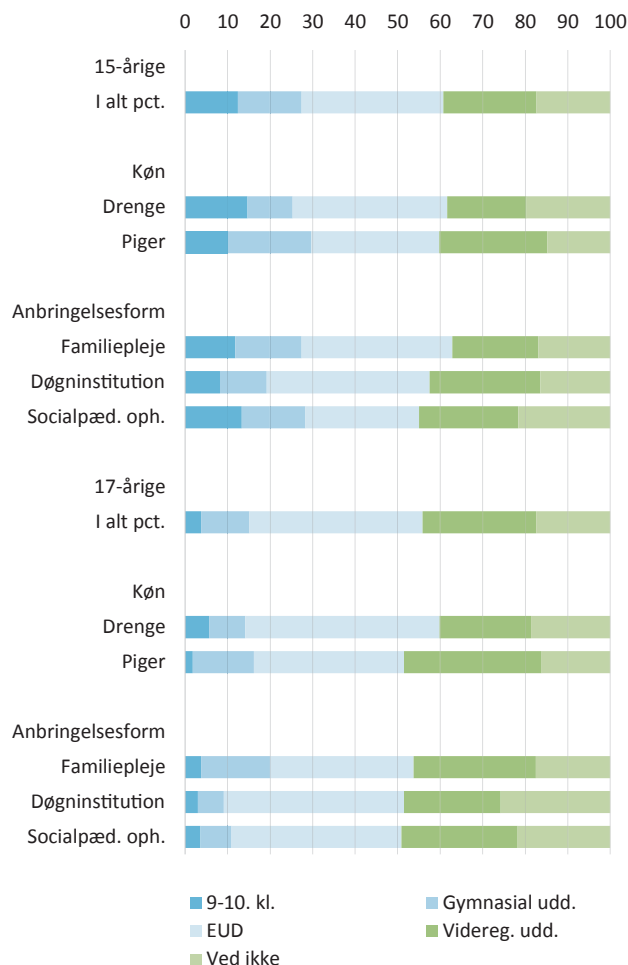
FORESTILLINGER OM FREMTIDIG UDDANNELSE

De 15- og 17-åriges forventninger til fremtiden er belyst ved et anderledes formuleret spørgsmål om, hvilket uddannelsesniveau de regner med at slutte på (figur 4.17). Knap en femtedel kan ikke besvare spørgsmålet, og godt en femtedel af de 15-årige ser en videregående uddannelse som slutstenen på deres uddannelseskariere. Hver tredje 15-årig mener, at de vil tage en faglig erhvervsuddannelse og arbejde på det grundlag. Cirka 15 pct.

ser frem til at blive studenter, men regner så ikke med at lægge yderligere uddannelse oveni. Sammen med de 12 pct., som slet ikke regner med at gennemføre nogen uddannelse ud over grundskolen, er det således 27 pct. af de anbragte 15-årige, der ikke (på nuværende tidspunkt) mener, at de gennemfører en uddannelse med erhvervskompetence.

2 år senere, som 17-årig, er der nu kun 15 pct., som ikke regner med, at de vil få nogen erhvervskompetencegivende uddannelse. En medvirkende årsag til dette betydelige fald kan være, at de unge nu faktisk (med eller uden pres) er begyndt på en uddannelse, som de så regner med at fuldføre. Faldet i restgruppens størrelse modsvares først og fremmest af en stigning i andelen, som forventer at få et svendebrev (en faglig uddannelse), men der er også blevet flere, der forventer at skulle have en videregående uddannelse.

FIG. 4.17: Anbragte 15-17-åriges forestilling om deres højeste uddannelse. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

En velkendt kønsforskel i uddannelsesmønsteret går på, at flere piger end drenge vælger den gymnasiale ungdomsuddannelse og efterfølgende en videregående uddannelse, mens drengene er i overtal på de erhvervsfaglige uddannelser. Dette mønster genfindes også i denne undersøgelse, som også peger på, at unge fra plejefamilier lidt hyppigere end de anbragte på institution ser en boglig (gymnasial) uddannelse for sig. Det er imidlertid også blandt de unge i plejefamilierne, man har svært ved at se længere frem end til gennemførelsen af den igangværende gymnasieuddannelse.

PERSPEKTIVERING: ANBRAGTE OG IKKE-ANBRAGTE BØRN

Når vi sammenligner anbragte og ikke-anbragtes skolegang og ressourcer til skolegang, fremstår der markante forskelle. En tredjedel af de 11- og 15-årige anbragte modtager støtteundervisning, hvor det kun er tilfældet for hhv. 6 og 11 pct. af de ikke-

anbragte 11- og 15-årige. Anbragte børn og unge har langt flere problemer i skolen, og flere har oplevet skoleskift. Samtidig har de anbragte selv en erkendelse af, at de ikke klarer sig godt fagligt i skolen, hvilket smitter af på de unges forventninger til fremtiden. Dobbelt så mange anbragte 15-årige som ikke-anbragte 15-årige forventer, at de ikke kommer til at tage en kompetencegivende uddannelse efter grundskolen.

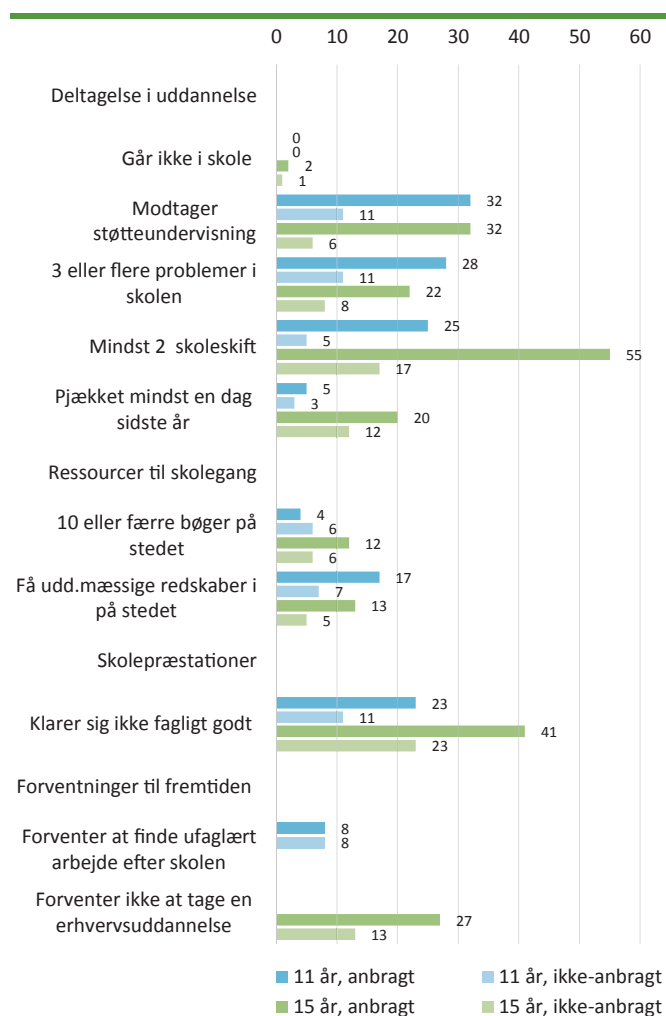
OPSAMLLENDE KONKLUSION

Resultaterne i dette kapitel peger på, at 4 pct. af de 15-årige, som fortsat er i den undervisningspligtige alder, ikke går i skole. Blandt de 17-årige går næsten halvdelen stadig i skole, og en fjerdedel er i gang med en ungdomsuddannelse. Hver sjette har et arbejde eller er placeret i en uddannelsesforberedende aktivitet. 8 pct. holder fri eller er under aktivering.

3 ud af 4 anbragte 11-13-årige får deres undervisning i en almindelig skole. Resten undervises på en specialskele (herunder på opholdsstedets interne skole). Blandt de 15-årige er det hver tredje, der undervises på en specialskele. En tydelig indikation af sammenhængen mellem de anbragte børn og unges problemtyngde og typen af anbringelse ses af, at 55 pct. af de anbragte i en plejefamilie kan følge undervisningen i en almindelig skoleklasse, mens det kun gælder for 28 pct. af de institutionsanbragte.

For unges deltagelse i fortsat uddannelse efter grundskolen er det vigtigt, at deres læsefærdigheder og -lyst holdes ved lige og

FIG. 4.18: 11- og 15-årige børns skoleforhold. Anbragte og ikke-anbragte børn. Procent

stimuleres. Et af midlerne hertil er en let tilgang til bøger. Blandt 15-årige som helhed er det blot 6 pct., der kommer fra et hjem uden bøger. For de anbragte 15-åriges vedkommende er andelen dobbelt så høj. Det er døgninstitutioner og socialpædagogiske opholdssteder, der trækker andelen op ved ikke at have et udbud af bøger til deres unge beboere. Plejefamilierne er til gengæld godt udrustede på dette felt. Undersøgelsen har endvidere set på forekomsten af en række andre goder, som er af betydning for at kunne deltage i og begå sig i den fortsatte uddannelse. Almindelige goder, som findes i de fleste danske hjem, er fx et roligt sted til skolearbejdet, ordbøger, klassisk litteratur. De anbragte unge har tilgang til mange af dem, men i lidt mindre grad end andre unge. Værst står det også her til på institutionerne, mens plejefamilierne er godt med.

3 ud af 4 anbragte har i det sidste år oplevet problemer på mindst ét af fire udvalgte områder i skolen (koncentrationsbesvær, ked af det, konflikter med kammerater og lærere). Hver tredje har oplevet massive problemer (dvs. på mindst tre områder). Herved er de anbragte børn og unge langt mere belastede end hele aldersgruppen, hvor kun hver tiende har massive skoleproblemer.

Halvdelen af alle børn oplever aldrig at skifte skole. For de anbragte er deres skolekarriere mere turbulent. Da selve anbringelsen ofte er en grund til et skoleskift, er det kun hver ottende anbragte 17-årig, der ikke har oplevet at skifte skole. 2 ud af 3 i den alder har været ude for at skulle skifte skole mindst to gange.

Pjækkeri kan ses som de skoletrætte børns forsøg på at komme væk fra noget, de ikke bryder sig om. Blandt anbragte 15-årige er pjækkeri mere udbredt (20 pct.) end i resten af aldersgruppen (15 pct.). Børn i plejefamilier holder sig på niveau med hele årgangen, mens de anbragte på institution ligger en del højere.

I den halvdel af de anbragte 17-årige, som ikke længere går i skole, har hver fjerde afsluttet sit skoleforløb uden at gå til afgangsprøve. De har fået dispensation fra det obligatoriske krav om, at alle elever skal aflægge FSA.

De skolesøgendes egen oplevelse af, hvordan det rent fagligt går dem i skolen, afspejler den tiltagende differentiering, som gør sig gældende, jo ældre eleverne bliver, og jo mere bevidste de bliver om deres egen (manglende) faglige formåen. Stadig flere indser, at de ikke ligger helt i top. Denne generelle udvikling gør sig gældende tidligere i de anbragtes liv end blandt andre unge. De oplever frasortering tidligere end andre.

Når de ældste i undersøgelsen skal forsøge at se ud i fremtiden og forestille sig, hvilket uddannelsesniveau de en gang vil nå op på, er der set i forhold til hele aldersgruppen relativt mange, som ser i retning af en praktisk, håndværksbetonet erhvervsuddannelse (ca. 35 pct.). Langt færre (omkring 17 pct.) mener på nuværende tidspunkt, at de skal have en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Hver sjette kan slet ikke besvare spørgsmålet, formentlig fordi det forekommer dem alt for uoverskueligt.

2 I alt er der 15 børn, som ikke går i skole. 6 i plejefamilie og 8 på institution samt 1 fra gruppen "andet".

3 En del af bortfaldet skyldes, at barnet ikke skønnes i stand til at gennemføre et interview. Det er sandsynligt, at nogle af disse børn heller ikke er i stand til at møde op og deltage i skoleundersøgelsen.

4 De 5 pct. af en årgang, som på grund af handicap og psykiske udviklingsproblemer skønnes aldrig at ville kunne gennemføre en ungdomsuddannelse, er for en dels vedkommende tidligt i tilværelsen blevet anbragt uden for deres familie. De fylder således godt op i gruppen, som efter undervisningspligtens ophør må forventes ikke at være under nogen form for uddannelse. På den anden side vil der også være mange af disse unge, som ikke har kunnet inddrages i undersø-

gelsen og derfor ikke vil optræde i fordelingen mht. uddannelsesaktivitet. Vi kan ikke vide, hvad nettoeffekten af disse modsatrettede kræfter er. De 10 pct. af aldersklassen, som foretager sig 'andet', er dog med de sparsomme oplysninger om, hvad dette andet er, et signal om, at nogle af dem er med i undersøgelsen.

5 Efterskoler er en bredt sammensat gruppe af skoler med forskelligt særpræg. En række af dem har specialiseret sig i at undervise elever med særlige vanskeligheder.

6 I 2011 havde 15 pct. af de 15-årige i SFI's forløbsundersøgelse af børn født i 1995 skiftet skole mere end én gang (Ottosen, 2012).

KAPITEL 5

HELBRED

INDLEDNING

Det er almindeligt kendt, at anbragte børn og unge har dårligere helbred end børnebefolkningen generelt (Olsen, Egelund & Lausten, 2011), og at anbragte unges adfærd i forhold til rygning, druk og stoffer er mere risikofyldt end andre unges (Lausten m.fl., 2013). Det er derimod ikke særligt undersøgt, hvordan anbragte børn og unge ser på egen helbredstilstand og sundhedsadfærd. Det råder vi bod på i denne rapport, hvor sundhedsadfærd indgår som en del af den generelle trivsel og helbred.

I dette kapitel beskrives anbragte børns og unges helbredstilstand, spisevaner og risikoadfærd. Vi ser først på helbredsforebyggende faktorer, der handler om det sted, man bor, og den daglige hygiejne, her eksemplificeret ved tandbørstning. Herefter følger den anbragtes egen opfattelse af helbred og sygelighed og forskellige former for sundhedsadfærd via kost, motion og søvn, som også er en stor del af at have eller forebygge et godt hel-

bred. Til slut inddrager vi forskellige former for risikoadfærd, der alle har indflydelse på børns og unges helbred.

FOREBYGGELSE

BOLIGGENER

Helbred og sundhedsvaner hænger tæt sammen med boligforhold og gener, der kan være i den bolig, hvor man bor. I tidligere danske undersøgelser af levekår (fx Andersen, 2003; Hansen, 1986; Ottosen m.fl., 2010) er der spurgt til boliggener som træk, fugt, kulde, synlige mug- og fugtpletter og støj fra naboer ved hjælp af den samme serie spørgsmål. Disse spørgsmål er også brugt i denne undersøgelse, men er kun stillet til de 15- og de 17-årige, da spørgsmålene blev vurderet for tekniske til de yngre anbragte.

9 ud af 10 anbragte oplever ikke nogen form for gener ved den bolig, de er anbragt i, mens 7 pct. svarer, at de oplever et pro-

ANVENDTE TRIVSELSINDIKATORER

Forebyggelse

Boliggener

Mundhygiejne

Helbred og sygelighed

Forekomst af hovedpine, mavepine og kvalme

Overvægt ift. BMI

Selvopfattet kropsideal

Langvarig sygdom eller handicap

Antal skadestuebesøg

Sundhedsadfærd

Morgenmad

Frugt

Fastfood forbrug

Søvnmønster

Motion

Risikoadfærd

Rygning

Alkohol

Hash

Narkotika

blem, og 4 pct. svarer, at de oplever to eller flere af de nævnte problemer med den bolig, de opholder sig i, jf. figur 5.1. Der er en del flere 17-årige end 15-årige, der angiver boliggener (24 pct.), og op mod halvdelen (42 pct.) af de anbragte, der bor andre steder, oplever boliggener. Mange af de 17-årige er anbragt på eget værelse, hvor de højst sandsynligt ikke bliver boende i flere år. Det må derfor formodes, at den ringe boligstandard, de oplever ved at bo et 'andet sted', er et forbigående fænomen.

Det er straks anderledes, når unge anbragte oplyser, at de oplever en eller flere boliggener, når de bor på døgninstitution eller socialpædagogisk opholdssted. Hver fjerde anbragt på døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted oplever, at den bygning, hvor institutionen eller opholdsstedet har til huse, er af en sådan standard, så de oplever træk, fugt, kulde eller synlige mug- eller fugtpletter.

TANDHYGIEJNE

Regelmæssig tandbørstning forebygger huller i tænderne og dårlig mundhygiejne i øvrigt. De fleste danske børn bliver opdraget til, at de skal børste tænder mindst to gange om dagen. Mangelfuld tandbørstning kan betragtes som en indikator på, at der gøres for lidt for at forebygge en ordentlig tandsundhed. Social-, Børne- og Integrationsministeriet (2013) har i forbindelse med en undersøgelse om magtanvendelse fundet frem til, at mange institutioner og plejefamilier har husregler omkring hygiejne, hvor tandbørstning indgår som en del af reglerne omkring den daglige hygiejne.

Ikke desto mindre viser svarene fra de anbragte, at 8 pct. af dem børster tænder sjældnere end én gang hver dag (figur 5.2).

Det er hovedsageligt 15- og 17-årige, der ikke børster tænder hver dag (hhv. 9 og 14 pct.), drenge (11 pct.), anbragt på døgninstitution eller socialpædagogisk opholdssted (hhv. 14 og 15 pct.), og børn og unge, der kun har været anbragt i op til 1 år (12 pct.). Dette indikerer, at det er de unge, der 'bryder' reglerne, og det er mest på institutioner, hvor reglerne omkring den daglige hygiejne brydes.

HELBRED OG SYGELIGHED

Et godt helbred er vigtigt for, at vi generelt har det godt og trives. Børn og unge, der generelt har et dårligt helbred, kan føle sig begrænset i de udfoldelsesmuligheder, som hverdagen giver mulighed for. Helbred og sygelighed kan true den fysiske og psykosociale udvikling og føre til bl.a. skolefravær og isolation fra sociale fællesskaber. Anbragte børn og unge er i forvejen udfordret i forhold til skole og sociale fællesskaber, hvor et dårligt helbred kan virke som en ekstra udfordring, set i forhold til børn og unge, som ikke er anbragt.

Helbredsundersøgelser kan baseres på flere forskellige ting, eksempelvis specifikke målinger af blodtryk, lungkapacitet, indhold af forskellige stoffer i blodet, urinen osv. I denne undersøgelse blev de anbragte børn og unge spurgt lige ud: "Hvordan synes du, dit helbred er?". Samlet set svarer 39 pct., at deres helbred er 'virkelig

FIG 5.1: Anbragte 15-17-årige, der lever med boliggener. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

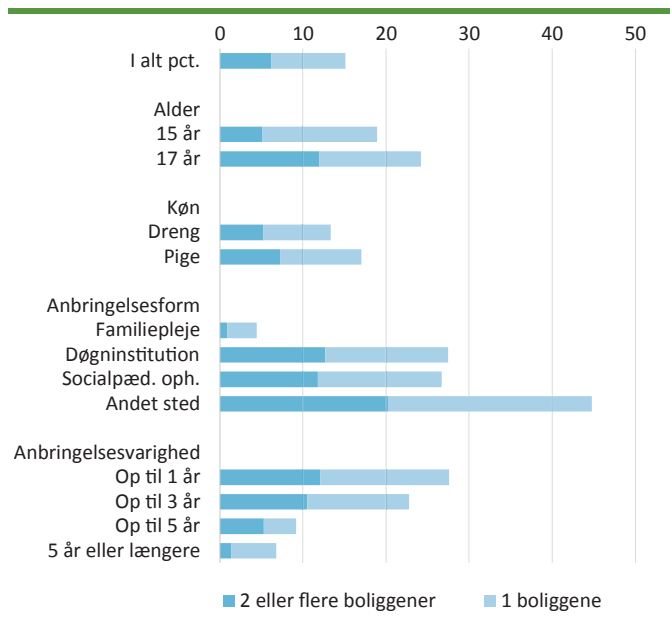
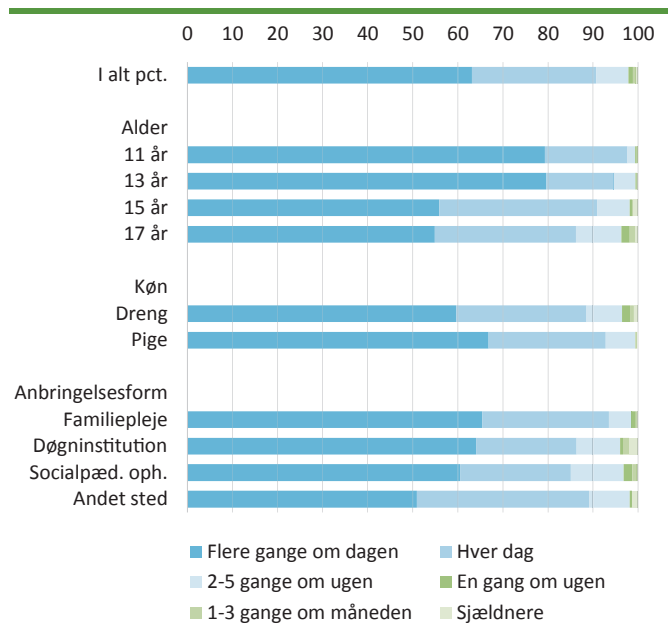

FIG. 5.2: Anbragte 11-17-åriges hyppighed i forhold til tandbørstning. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

godt' (figur 5.3), og lige så mange (41 pct.) svarer, at deres helbred er 'godt'. Næsten alle øvrige mener, at deres helbred er 'nogenlunde', og kun nogle få procent mener, at det er direkte 'dårligt'.

Der er imidlertid en markant forskel på egenvurdering af helbred i forskellige undergrupper. Der er en klar sammenhæng mellem alder og helbredsbedømmelsen. 56 pct. af de 11-årige mener, at deres helbred er virkelig godt, og ingen i denne alder mener, at det er dårligt. Jo ældre de anbragte er, jo dårligere vurderer de deres eget helbred. Blandt de 17-årige mener blot 28 pct., at helbredet er virkelig godt, mens 6 pct. anser det for at være dårligt.

Opdeler vi de anbragte efter anbringelsesform, er der en klar forskel mellem dem, der bor i en plejefamilie, og dem, der er anbragt på en institution. Sidstnævnte har en ringere vurdering af deres eget helbred end de, der er i plejefamilie. Endvidere anses

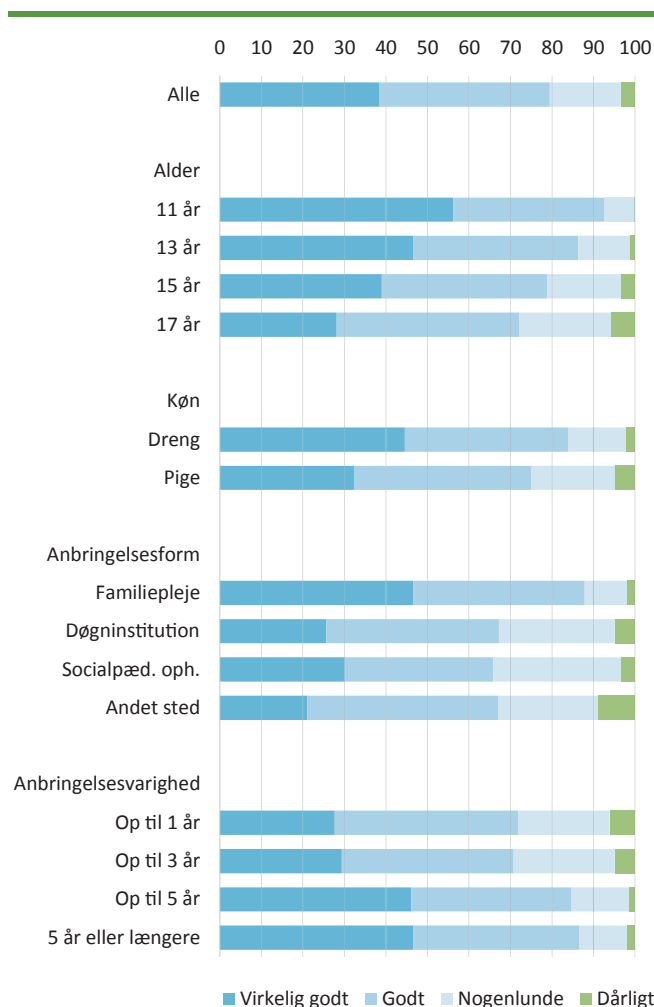
helbredet også for at være bedst, når man har været anbragt i en længere periode. Her skal det imidlertid huskes, at anbragte i plejefamilier generelt er blevet anbragt i en yngre alder og derfor vil have et længere anbringelsesforløb bag sig end de, som var ældre, da de blev anbragt på en institution, hvor de derfor endnu ikke har været i så lang en periode. Spørgsmålet, som vi ikke kommer nærmere i denne rapport, er derfor, om det er den langvarige (stabile) anbringelse eller formen for anbringelse (plejefamilie kontra institution), der giver en forskel på helbredsbedømmelsen.

De anbragtes køn spiller, jf. figur 5.3, en særlig rolle for vurderingen af helbredet. Betragtet under ét giver piger udtryk for, at deres helbred er dårligere end drenge – 16 pct. af drengene svarer, at de har et nogenlunde eller dårligt helbred mod 25 pct. af pigerne. Det er dog ikke hele sandheden. Når køn og alder samtidig indgår i analysen, viser det sig nemlig, at 11-årige drenge og piger føler sig lige raske (56 pct., ikke vist i figuren). Men med stigende alder opstår en spredning mellem kønnene. Begge vurderer i tiltagende grad deres helbred som mindre godt, men det aldersbetingede fald i tendensen til at vurdere eget helbred som godt er klart større blandt piger end drenge, således at det kun er 20 pct. af de 17-årige piger, der mener, at de har et virkelig godt helbred, hvorimod andelen blandt drenge kun er faldet til 36 pct.

FOREKOMST AF HOVEDPINE, MAVEPINE OG KVALME

En første indikator på den almene helbredstilstand er forekomsten af ubehag som hovedpine, ondt i maven og kvalme. Indika-

FIG. 5.3: Anbragte 11-17-åriges syn på eget helbred. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

toren indgår som en del af et længere spørgebatteri om børns og unges styrker og vanskeligheder (SDQ-skalaen – se Goodman & Goodman, 2011; Obel m.fl., 2003 – som er brugt i sin helhed i kapitel 8 om subjektiv trivsel). Det at lide af hovedpine, ondt i maven eller kvalme kan både være symptomer på forskellige somatiske sygdomme, og det kan være psykosomatiske reaktioner på fx et stort eller længerevarende pres. Generne i sig selv – uanset årsagen – kan føre til ubehag for det enkelte barn eller den unge.

Omtrent hver tredje anbragte (37 pct.) oplever ofte at have hovedpine, ondt i maven eller kvalme (figur 5.4). Andelen er stigende over alder, hvor 31 pct. af de 11-årige og 40 pct. af de 17-årige svarer, at udsagnet "Du har tit hovedpine, ondt i maven eller kvalme, hvor godt passer det på dig?" passer godt eller passer delvist på deres hverdag.

Der er langt flere piger end drenge, der oplever disse helbredsgener, 48 pct. af pigerne svarer, at de ofte har det sådan mod 25 pct. af drengene. Ser vi på anbringelsesform, er det oftere, at børn og unge på døgninstitutioner eller dem, der bor 'andet sted', har mavepine eller hovedpine. Ligeledes har op mod halvdelen af dem, der har været anbragt i kortere tid, svaret, at de ofte har hovedpine, mavepine eller kvalme.

VÆGT

Overvægt er en vigtig faktor i forhold til helbred og sygelighed. Overvægt er et tiltagende sundhedsmæssigt problem i den danske befolkning og især blandt børn (Pearson m.fl., 2005, Sundhedsstyrelsen, 2010). Hvis børnene slæber for mange kilo med ind i voksenlivet, kan det føre til øget sygelighed og i værste fald til for tidlig død.

FIG. 5.4: Anbragte 11-17-årige, der ofte har mavepine. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

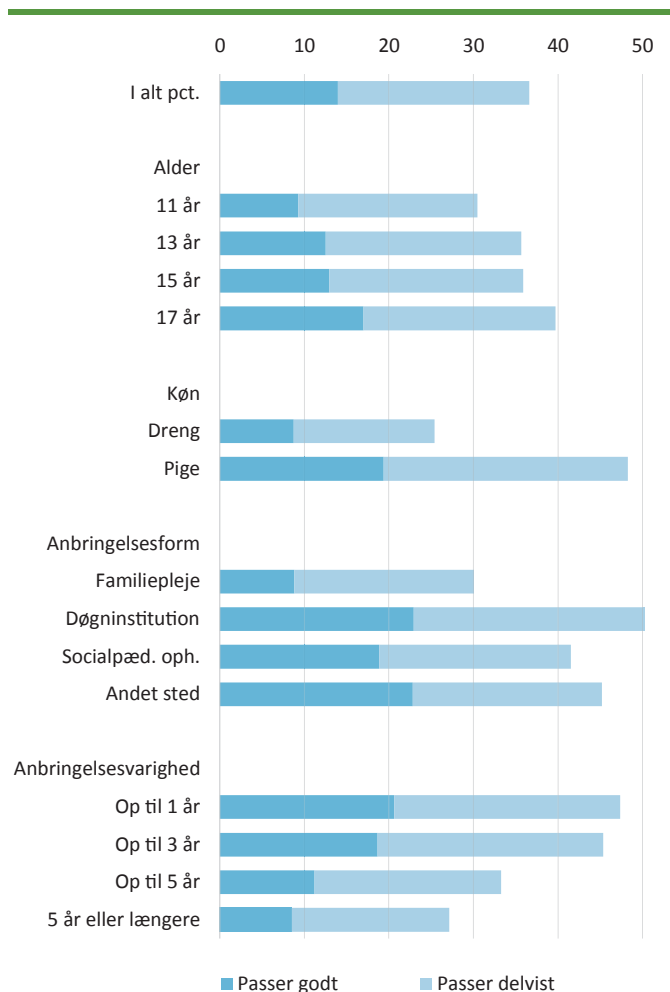
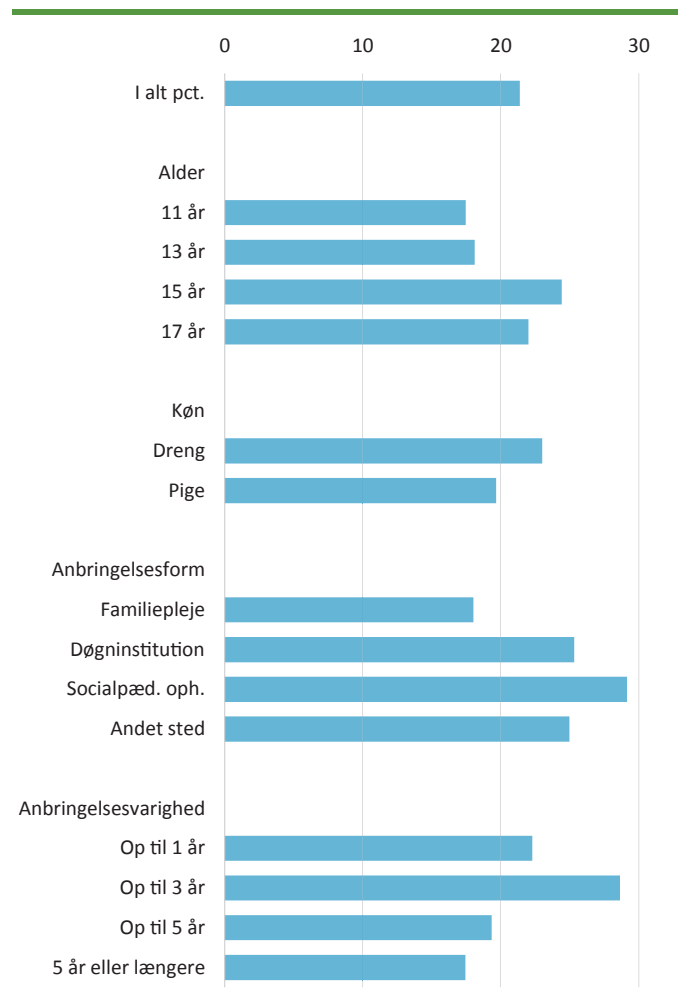

FIG. 5.5: Anbragte 11-17-årige, der er overvægtige. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

De anbragte børn og unge har selv angivet deres vægt og højde, hvorfra vi har beregnet et BMI (Body Mass Index) for hver person. BMI er en populær måde at bestemme en persons eventuelle vægtproblemer. BMI beregnes ved at dividere personens vægt (i kilo) med kvadratet på personens højde (i meter). Herefter klassificerer vi børnene og de unge i forhold til nogle på forhånd definerede grænseværdier i 1) undervægtige, 2) normalvægtige eller 3) overvægtige. Grænseværdier for BMI hos børn og unge er anderledes end hos voksne, og de ændrer sig med alderen (se fx Cole & Lobstein, 2012). Man er derfor nødt til at se på BMI i forhold til alder og køn for at bedømme BMI hos et barn. Vi skal dog understrege, at man skal være forsigtig, når man fortolker BMI i forhold til børn og unge, da der kan være mange individuelle vækstforhold (både i højde og drøjde), der gør sig gældende.

Når BMI beregnes på deres egne udsagn om vægt og højde (figur 5.5), klassificeres hver femte af alle anbragte børn (21 pct.) som overvægtig. Der er flere overvægtige drenge end piger, et faktum, der ikke kun er gældende for anbragte børn og unge, men for børnebefolkningen generelt (Sundhedsstyrelsen, 2010). Sammenlignet over anbringelsesform er der en større andel af anbragte på døgninstitutioner, socialpædagogiske opholdssteder og unge, der bor 'andet sted' (25-29 pct.), der er overvægtige, hvor andelen blandt anbragte i familiepleje er 18 pct.

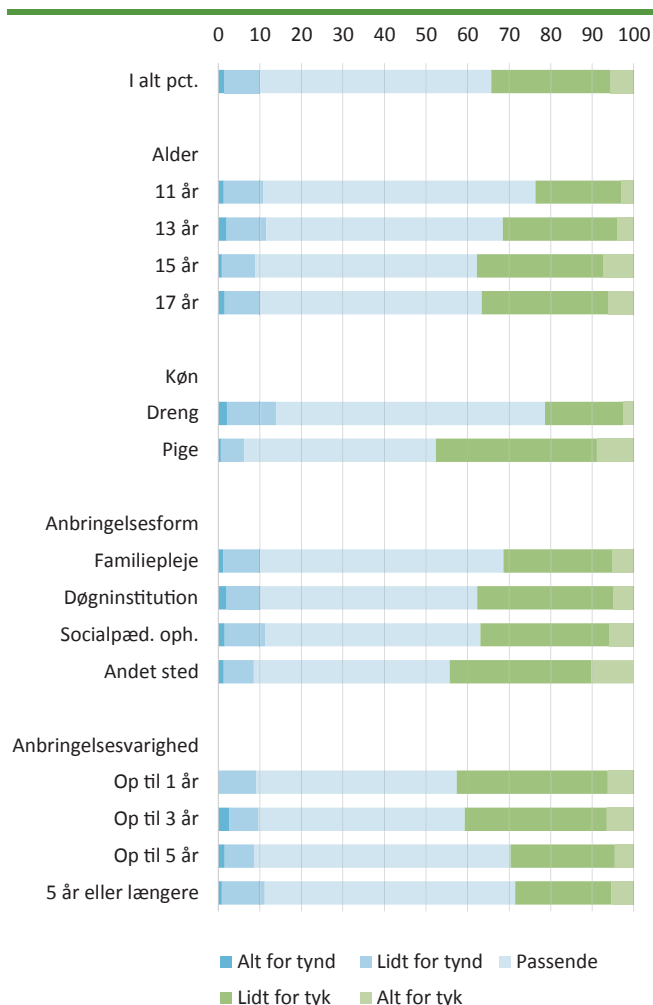
Undervægt er ligeledes et problem, især hvis det hænger sammen med anoreksilignende symptomer. 8-10 pct. af alle 11-17-årige anbragte er defineret som undervægtige iflg. de nye

grænseværdier for BMI (ikke vist i figuren). Der er ingen forskel over alder, køn, anbringelsessted eller -varighed, og andelen af undervægtige er den samme som blandt de ikke-anbragte. På dette område er anbragte børn og unge ikke forskellige fra ikke-anbragte børn og unge.

SELVOPFATTET KROPSIDEAL

Ud over børnenes og de unges informationer om højde og vægt har vi også spurgt dem til deres egen subjektive kropsopfattelse, dvs. om de selv mener, de er for tynde, for tykke eller passende. Det subjektive mål siger noget om de anbragtes trivsel i forhold til egen krop, og denne subjektive vurdering har stor betydning for den almene tilfredshed (figur 5.6). Langt størstedelen af de anbragte synes selv, de har en passende vægt (57 pct.). Der er flere blandt de 11-årige (66 pct.), set i forhold til de andre aldersgrupper, og flere drenge (65 pct.), set i forhold til piger (46 pct.), der

FIG. 5.6: Anbragte 11-17-åriges syn på egen krop. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

synes, de har en passende krop og vægt. Drengene opfatter altså ikke sig selv som overvægtige, selvom flere af dem er det, set i forhold til pigerne.

Anbragte børn og unge, der synes, at de er lidt eller alt for tykke, er oftest piger (45 pct.), anbragte, der bor 'andet sted' (43 pct.), samt børn og unge, der kun har været anbragt kort tid – op til 1 år (42 pct.).

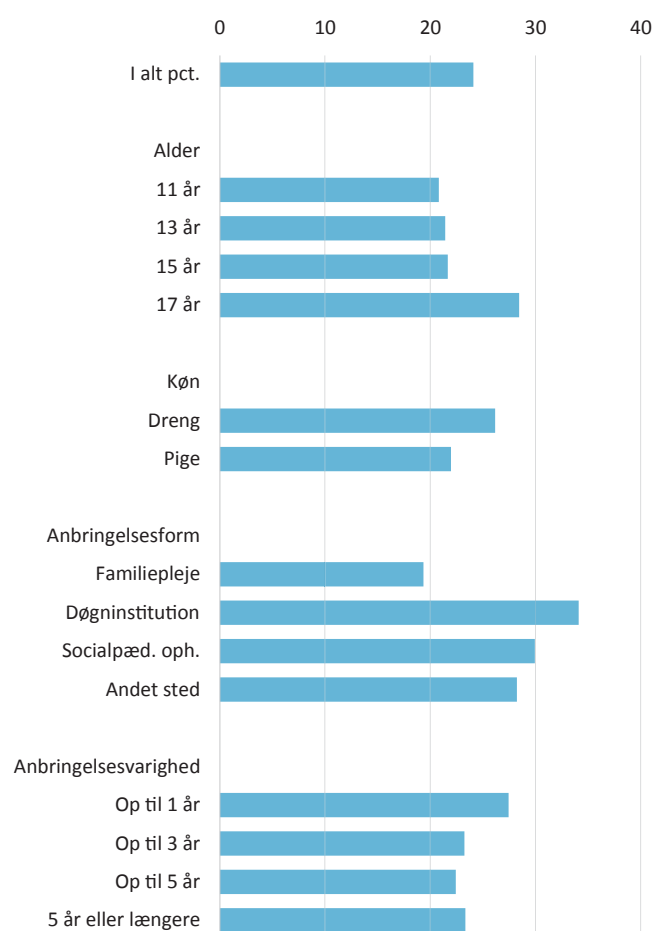
LANGVARIG SYGDOM OG HANDICAP

Langvarig sygdom og handicap kan hæmme børn eller unge i deres hverdagsliv og udviklingsmuligheder. Funktionsnedsættelsen kan være af en sådan grad, at de ikke kan deltage i en spørgeskemaundersøgelse som denne Trivselsundersøgelse blandt anbragte børn og unge, hvorfor besvarelser omkring handicap fra en sådan skal ses i relation til bortfaldet. Det er ikke muligt at sætte

tal på det samlede antal personer med handicap i Danmark. Dels registreres personer ikke efter et eventuelt handicap, dels er det ikke muligt endegyldigt at definere, hvornår en person har et handicap, ej heller om personen er hæmmet af sit handicap. 11 pct. af den oprindelige stikprøve til denne undersøgelse har et handicap med en sådan funktionsnedsættelse, at de ikke selv vil kunne besvare et spørgeskema endsige blive interviewet omkring deres egen hverdag og trivsel. Derfor skal besvarelsen på spørgsmålet til de anbragte, hvorvidt de har en langvarig sygdom eller et handicap, læses med det forbehold, at dem, der har en betydelig funktionsnedsættelse, ikke har besvaret skemaet.

Adspurgt svarer 24 pct. af de anbragte, der har deltaget i undersøgelsen, jf. figur 5.7, at de har en langvarig sygdom eller et handicap. Sammenlagt med de 11 pct., der ikke har kunnet besvare spørgeskemaet pga. handicap og funktionsnedsættelse, har 35 pct. af de anbragte 11-17-årige en langvarig sygdom eller et handicap. Af dem, der har svaret bekræftende på spørgsmålet, synes 46 pct. af de anbragte selv, at deres sygdom eller handicap hæmmer dem i dagligdagen (ikke vist i figuren).

FIG. 5.7: Anbragte 11-17-årige, der selv svarer, at de har en langvarig sygdom eller et handicap. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

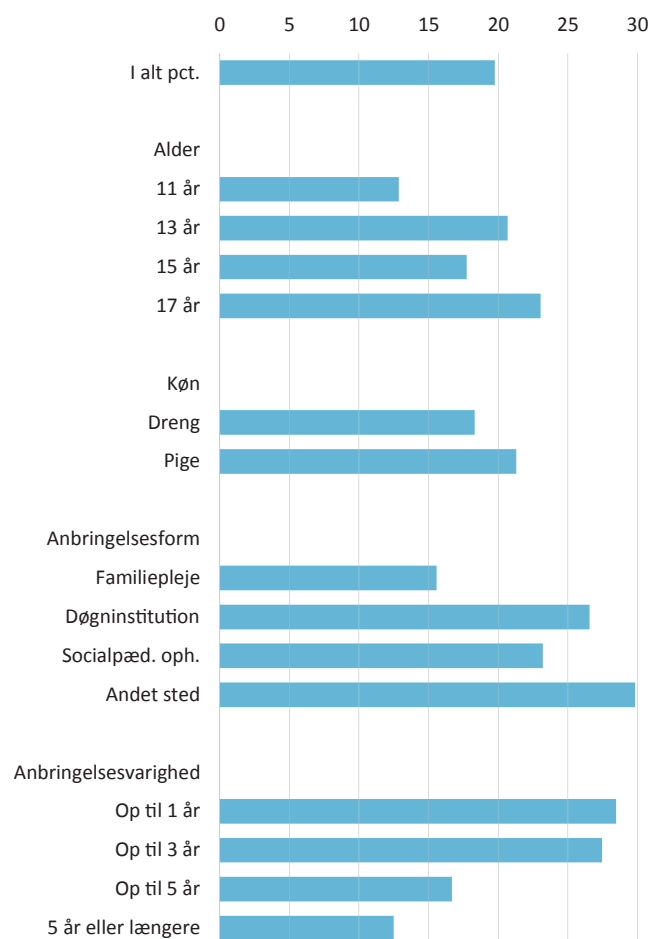
Der er lidt flere af de 17-årige anbragte (28 pct.), der svarer, at de har en langvarig sygdom eller et handicap, samtidig med at der er flere anbragte på døgninstitution (34 pct.), der har en langvarig sygdom eller et handicap. Dette hænger selvfølgelig sammen med, at flere døgninstitutioner er indrettet til at tage sig af børn og unge med specifikke handicap.

KONTAKT MED SKADESTUEN

Den sidste indikator, vi fokuserer på under helbred og sygelighed, vedrører skadestuebesøg. Antal skadestuebesøg kan bidrage til at belyse, i hvilket omfang børn og unge er udsat for behandlingskrævende ulykker. De seneste tilgængelige registerbaserede data er fra 2011 og giver derfor ikke et billede af skadestuebesøg nu og her og måske ikke en gang under denne anbringelse, men det giver et billede af graden af udsathed i forhold til behandlingskrævende ulykker.

Knap hver femte (19 pct.) af de 11-17-årige anbragte har været en eller flere gange på skadestuen, jf. figur 5.8. Andelen er stigende over alder, således at 13 pct. af de 11-årige har været forbi en skadestue, mens 23 pct. af de 17-årige har været der. Børn på institution og anbragt 'andet sted' er mere tilbøjelige til at have været på skadestuen (23-30 pct.) end børn og unge anbragt i

FIG. 5.8: Anbragte 11-17-årige, der har været på skadestuen en eller flere gange. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

familiepleje (16 pct.). Anbringelsens varighed har en mærkbar betydning for skadestuebesøg, eftersom 27-28 pct. af dem, der har været anbragt i kortere tid, dvs. i op til 3 år, har været en eller flere gange på skadestuen, mens andelen blandt de anbragte, der har været anbragt i længere tid, dvs. længere end 3 år, er 13-17 pct. Selvom optællingen af skadestuebesøg er fra 2011, indikerer disse andele, at der er langt færre, der kommer ud for behandlingskrævende ulykker, når de er anbragt, og derfor er andelen af skadestuebesøg generelt lavere for langtidsanbragte.

SUNDHEDSADFÆRD

Kost, rygning, alkohol og motion, de såkaldte KRAM-faktorer (Sundhedsstyrelsen, 2014, 2009), står bag mange folkesygdomme. Disse faktorer gælder også i forhold til børn og unge og deres livsstil gennem barn- og ungdom. Man ved, at usunde vaner, der grundlægges tidligt i livet, er både skadelige for kroppen og svære at lægge fra sig i voksenlivet (Sundhedsstyrelsen, 2011). Vi ser her på de anbragtes sundhedsadfærd gennem kost og motion og senere på deres risikoadfærd via rygning, alkohol og andre rusmidler.

MORGENMAD TIL DAGLIGT

Fornuftig kost, søvn og motion kan hænge sammen med børns trivsel og helbred, hvordan de klarer sig i skolen og senere i livet. I kampagner for folkesundheden bliver det ofte påpeget, at et godt morgenmåltid er en vigtig forudsætning for at have energi til at klare dagen. Derfor handler den første indikator om sundheds-

adfærd om morgenmadsvaner (figur 5.9). Generelt spiser 3 ud af 4 anbragte altid eller for det meste morgenmad. Opdelt på alder kan vi se, at det er de 11-årige, der oftest spiser morgenmad hver dag (93 pct.), mens de 17-årige halter langt bagefter (57 pct.) og har tendens til normalt ikke at spise morgenmad (31 pct.). Opdelt på anbringelsessted er børn og unge i familiepleje dem, der normalt spiser morgenmad (81 pct.), mens 37 pct. af dem, der bor 'andet sted', ikke spiser morgenmad til hverdag. Der er også en tydelig sammenhæng mellem varighed i anbringelse og andelen, der normalt spiser morgenmad, således at 81 pct. af dem, der har været anbragt i 5 år eller længere tid, normalt spiser morgenmad. Så hvis det at spise morgenmad er en indikator for et normalt børneliv, så nærmer børn og unge i langvarige anbringelser sig det normale børneliv, med hvad det indebærer.

FRUGT DAGLIGT

En anden kilde til fornuftig kost er frugt (figur 5.10) og grønt. Halvdelen af alle anbragte (51 pct.) spiser frugt en eller flere gange om dagen. Der er flest 11-årige (70 pct.), der spiser frugt dagligt, mens blot 41 pct. af de 17-årige spiser frugt. Forskellen mellem forskellige anbringelsessteder er ikke så stor, men der er en tendens til, at børn og unge i familiepleje oftere spiser frugt (54 pct.) set i forhold til unge, der bor 'andet sted' (40 pct.).

FIG. 5.9: Anbragte 11-17-årige, i forhold til, om spiser morgenmad. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

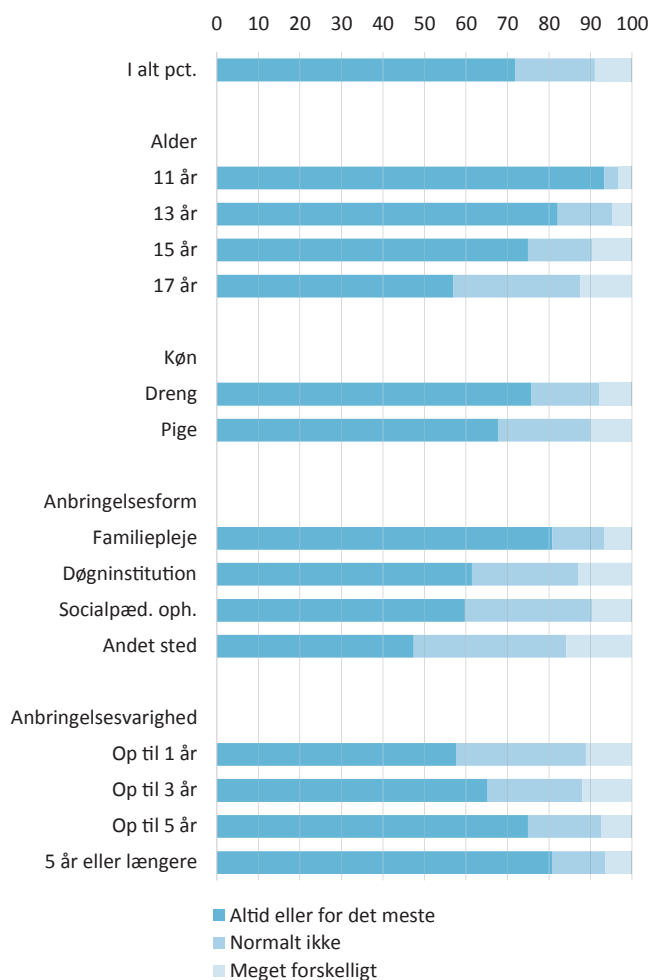
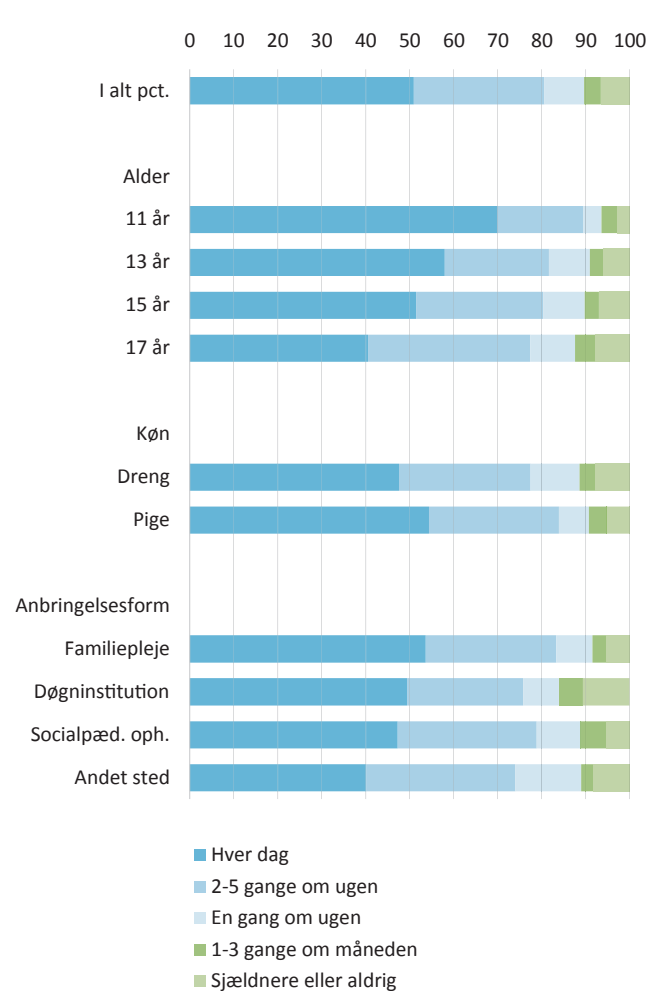

FIG. 5.10: Anbragte 11-17-årige i forhold til, om de spiser frugt dagligt. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

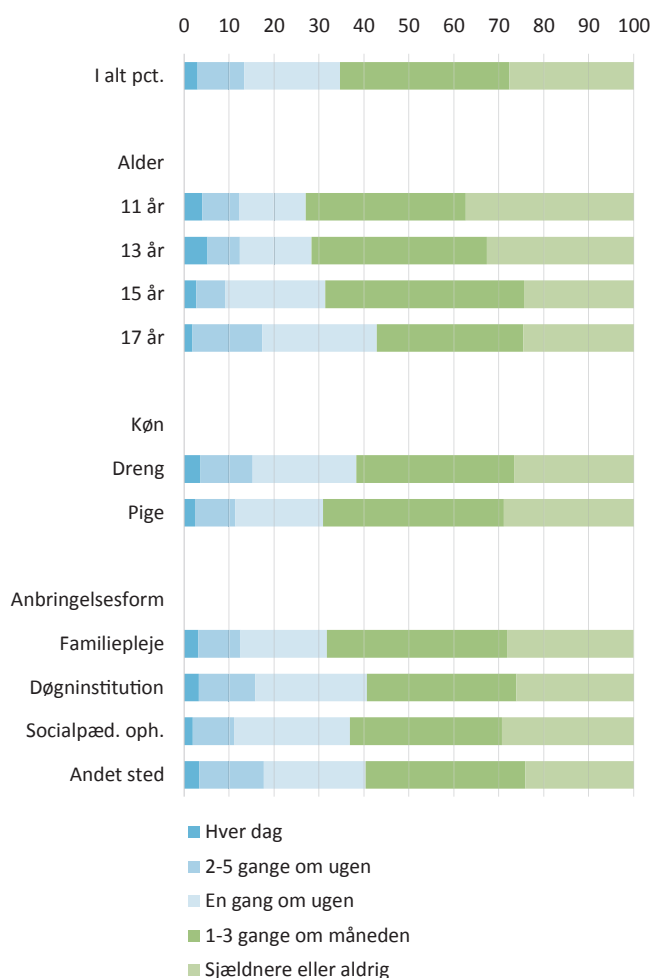

FASTFOOD FLERE GANGE OM UGEN

Fastfood er generelt madvarer, der er fattige på sunde næringsstoffer og righoldige på kalorier. I spørgeskemaet til de anbragte definerer vi fastfood ved "... pizza, burger, shawarma, pølser eller lign.". Som helhed svarer 13 pct. af de anbragte (figur 5.11), at de spiser fastfood mere end en gang om ugen. Andelen er højest blandt 17-årige, drenge og unge, der enten bor på døgninstitution eller 'andet sted'.

I den anden ende af skalaen ser vi 28 pct. af de anbragte, der meget sjældent eller aldrig spiser fastfood. Den andel er størst blandt de yngste, sandsynligvis fordi de ikke har samme frihed til at forlade anbringelsesstedet som de ældre anbragte, så de ikke har muligheden for at spise fastfood så ofte.

FIG. 5.11: Anbragte 11-17-årige i forhold til, hvor ofte de spiser fastfood. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

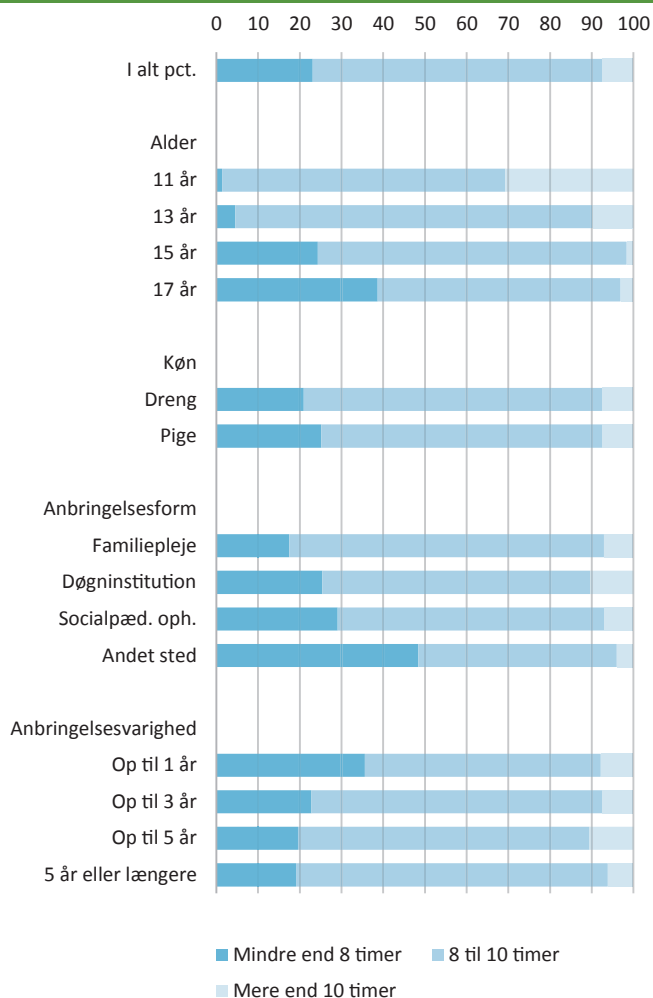

SØVN

Tilstrækkelig søvn er vigtig for børns udvikling og helbred. Manglende søvn eller dårlig søvnkvalitet kan have negativ indflydelse på børns vækst, immunforsvar, koncentration og indlæringsevne (Sundhedsstyrelsen, 2011). Sundhedsstyrelsens generelle retningsregler for børns søvnbehov viser, at 11-årige bør sove 9-11 timer/nat, mens 13-, 15- og 17-årige bør sove 8-10 timer/nat. Vi har spurgt de anbragte, hvornår de normalt går i seng på en hverdagsaften, og hvornår de normalt står op på en hverdagsmorgen, og derud fra beregnet det gennemsnitlige antal timer pr. nat. Langt størstedelen af de anbragte, svarende til 77 pct., angiver, at de sover minimum 8 timer om natten, heraf har 8 pct. svaret, at de sover mere end 10 timer pr. nat (figur 5.12).

Som i så mange andre sammenhænge er teenagere dem, der får mindst søvn, og dette gør sig også gældende for de anbragte 15-

FIG. 5.12: Anbragte 11-17-årige og gennemsnitlig søvn pr. nat. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

og 17-årige. 24 pct. af de 15-årige og 39 pct. af de 17-årige sover mindre end 8 timer om natten. Piger er en smule mere tilbøjelige end drengene til at sove mindre end 8 timer, mens unge, der bor 'andet sted', i langt højere grad end andre (48 pct.) sover mindre end 8 timer pr. nat.

MOTION

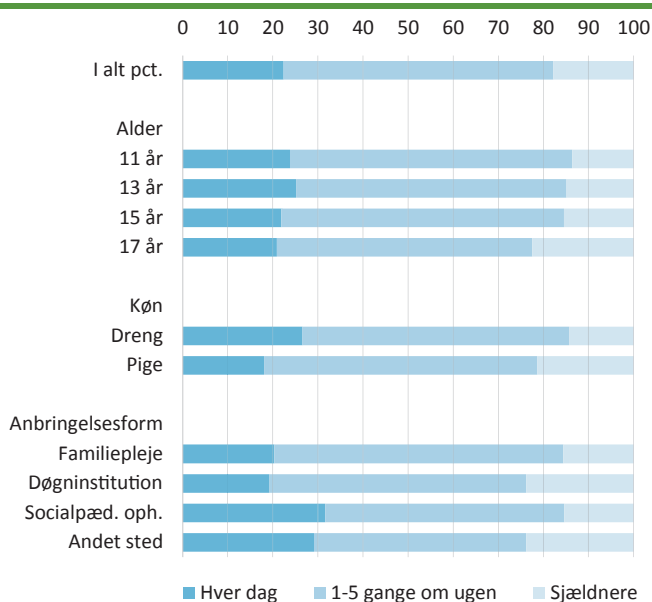
Den sidste indikator inden for sundhedsadfærd er motion. Sundhedsstyrelsen anbefaler børn og unge under 18 år at være fysisk aktive mindst en time om dagen (Sundhedsstyrelsen, 2011). Vi har ikke spurgt til tidsforbrug pr. dag, men derimod, om de anbragte dyrker motion dagligt eller mindre end dagligt (figur 5.13). Knap hver fjerde (22 pct.) dyrker motion hver dag, hvorimod det er mere normalt for anbragte børn og unge at dyrke motion 1-5 gange om ugen (60 pct.), dvs. mindre end en gang om dagen. Samtidig er der 17 pct. af de anbragte, der dyrker motion mindre end en gang ugentligt. Som for flere andre af sundhedsindikatorerne gælder dette oftest blandt de 17-årige, piger, anbragte på døgninstitution eller 'andet sted', og børn og unge, der har været anbragt i op til 1 år.

RISIKOADFÆRD

Begrebet risikoadfærd er en fællesbetegnelse for faktorer, der kan bidrage til en negativ trivsel og udvikling for barnet og den unge, lige fra tobaksrygning over drikkeri, hashrygning og narkotika til ubeskyttet sex og kriminalitet. Vi har spurgt de anbragte omkring deres forbrug af cigaretter, alkohol, hash og narkotika for at danne os et overblik over anbragte børn og unges risikoadfærd.

Disse former for risikoadfærd er ofte årsag til selve anbringelsen, se kapitel 2 for en oversigt over anbringelsesårsager. Der findes også anbringelsessteder, hvor denne adfærd er – ikke lovlig og accepteret, men – kendt, og de unge er anbragt med det formål at hjælpe dem ud af deres (mis)brug. Samtidig er spørgsmålene til de unge ikke afgrænset til kun at omhandle tiden i anbringelsen. De unge kan svare 'Ja, inden for de sidste 30 dage', 'Ja, inden for de sidste 12 måneder', 'Ja, for mere end 1 år siden' eller 'Nej' til spørgsmålene, om de har prøvet at ryge, har drukket alkohol, har prøvet hash eller andre stoffer end hash. Derved får vi ikke svar på, om de unge overtræder nogle regler og ryger og drikker, mens de er anbragt, eller om det var noget, de gjorde, før de blev anbragt.

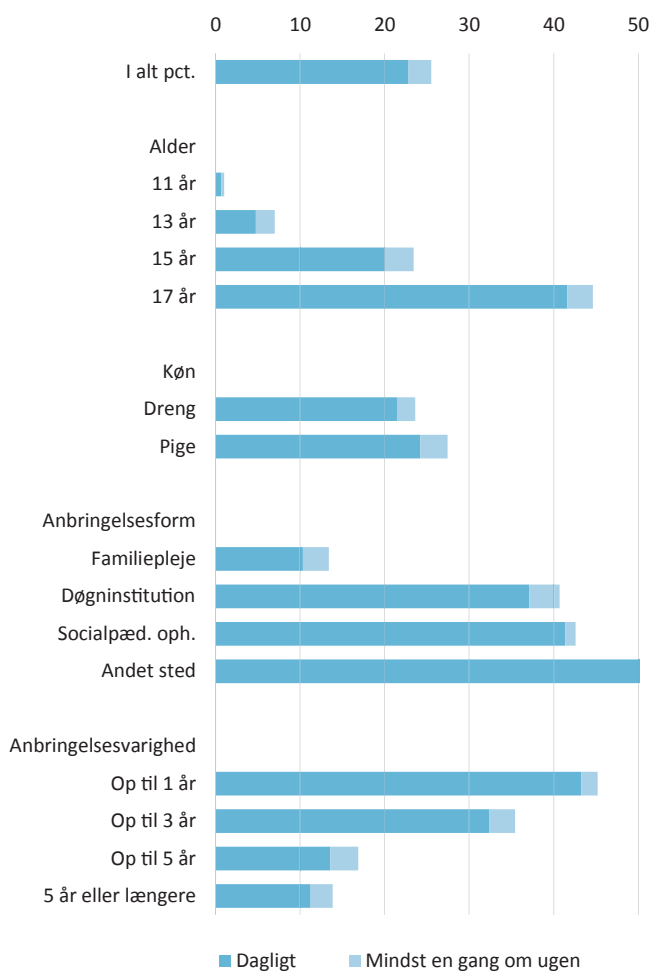
FIG. 5.13: Anbragte 11-17-årige og hvor ofte de dyrker motion. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

RYGNING

Langt størstedelen af de anbragte børn og unge ryger sjældent eller aldrig, jf. figur 5.14. 7 ud af 10 anbragte ryger ikke. Her er selvfølgelig et aldersaspekt, i og med at 2 pct. af de 11-årige ryger mindst en gang om ugen, mens 45 pct. af de 17-årige ryger mindst en gang om ugen. Der er også langt færre familieplejeanbragte (13 pct.), der ryger dagligt eller ugentligt, mens halvdelen af dem, der er anbragt 'andet sted', ryger dagligt eller mindst en gang om ugen.

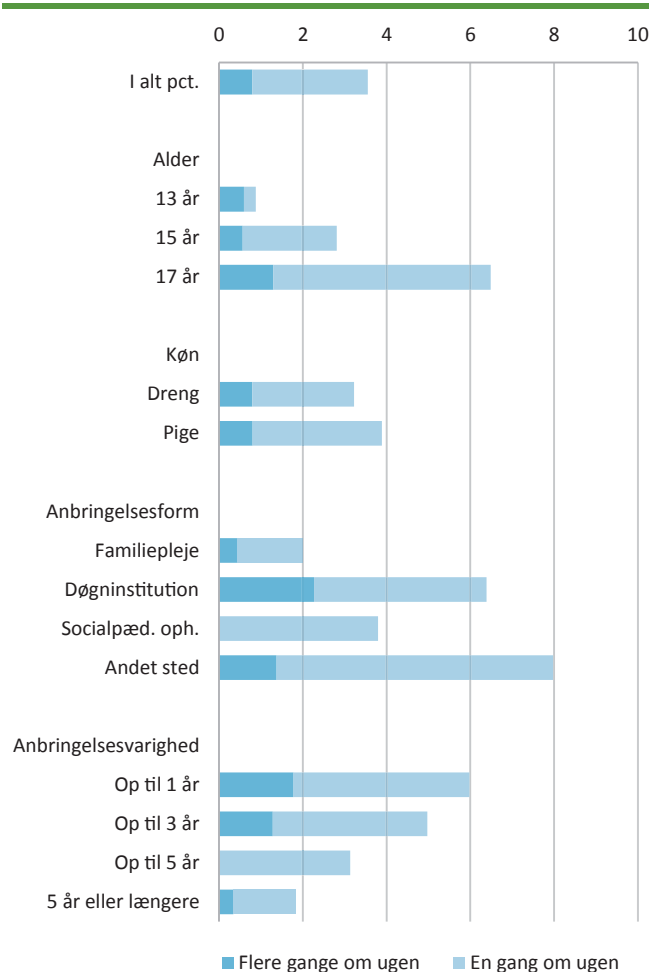
FIG. 5.14: Anbragte 11-17-årige, der ryger mindst én gang om ugen. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

ALKOHOL

Det samme billede tegner sig i forhold til alkohol. Lige over halvdelen af de anbragte (55 pct.) har ikke drukket sig fulde inden for det sidste år (inkl. dem, der slet ikke har smagt alkohol endnu), 33 pct. har drukket sig fulde en gang imellem, mens knap 4 pct. har drukket sig fulde en til flere gange om ugen (figur 5.15). Lige som ved rygning er der et aldersaspekt, hvor 89 pct. af de 13-årige ikke har drukket sig fulde (de 11-årige er ikke spurgt, hvor mange gange de har drukket sig fulde, blot om de har smagt alkohol, hvor 7 pct. svarer, at de har smagt alkohol, og kun to af de 11-årige har erfaring med at smage flere gange end en). Til sammenligning svarer 25 pct. af de 17-årige, at de er rigtigt fulde minimum 1-3 gange om måneden.

FIG. 5.15: Anbragte 15-17-årige, der er rigtigt fulde mindst en gang om ugen. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

HASH

Et forbrug af hash kan udvikle sig til et misbrug, der kan føre til, at de unge dropper ud af skolen, mister deres arbejde, bliver passive og isolerer sig socialt. Hash omtales ofte som det mest brugte rusmiddel og som en form for selvmedicinering i forhold til psykisk ustabilitet (se fx Järvinen & Ravn, 2014). Knap 20 pct. af de unge anbragte svarer, at de har røget hash inden for det sidste år, og kun 8 pct., at de har røget inden for de sidste 30 dage (figur 5.16). Det er oftest 17-årige (27 pct.) og unge, der bor 'andet sted' (45 pct.), der har røget hash, mens 13-årige (5 pct.), unge, der bor i familiepleje (9 pct.), og anbragte, der har været i anbringelse 5 år eller længere (7 pct.), relativt sjældent har røget hash.

NARKOTIKA

Misbrugsproblemer blandt forældre optræder ofte som årsager til anbringelse af børn (se fx Ankestyrelsen, 2014a; Franzén, Vinnerljung & Hjern, 2008). Anden forskning viser samtidig, at unge ofte får erfaring med risikoadfærd så som kriminalitet og rusmidler, når de er anbragt sammen med andre unge (se fx Dodge, Dishion & Lansford, 2006). Med det i baghovedet er det positivt at se, at kun 7 pct. af de anbragte har taget narkotika inden for det sidste år, jf. figur 5.17. Langt størstedelen af de anbragte har altså ikke misbrugsproblemer i forhold til narkotika. Her er igen en større andel af de 17-årige, og unge på døgninstitution eller 'andet sted', der har taget narkotika, mens det også er tydeligt, at relativt ny-anbragte har haft større mulighed for at være i kontakt med stoffer, og derfor har 17 pct. af dem, der har været anbragt i kortere tid end et år, taget narkotika inden for det sidste år.

FIG. 5.16: Anbragte 15-17-årige, der har røget hash inden for det sidste år. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

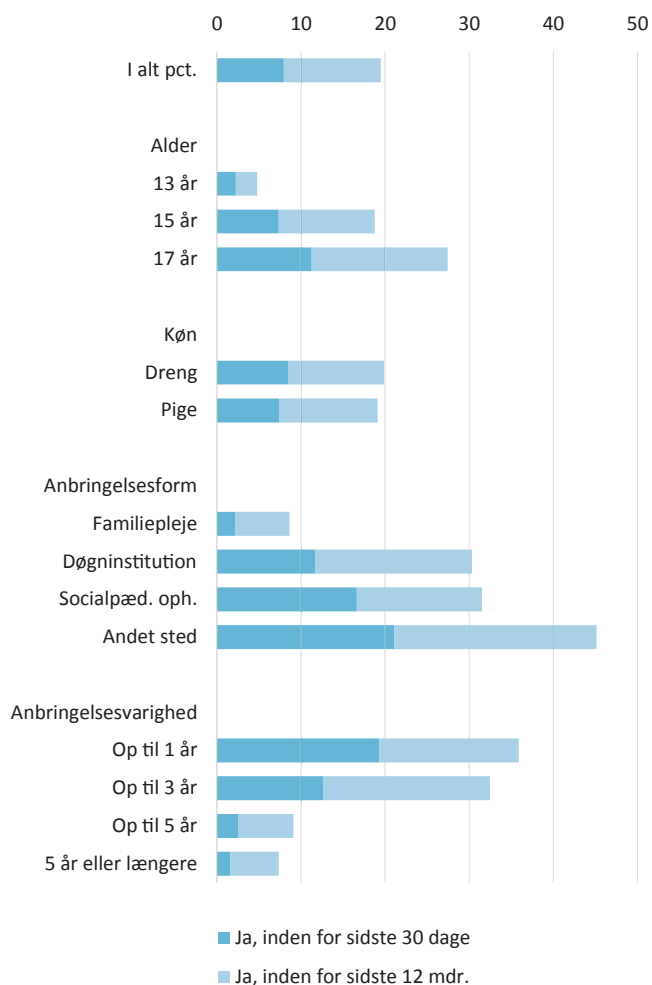
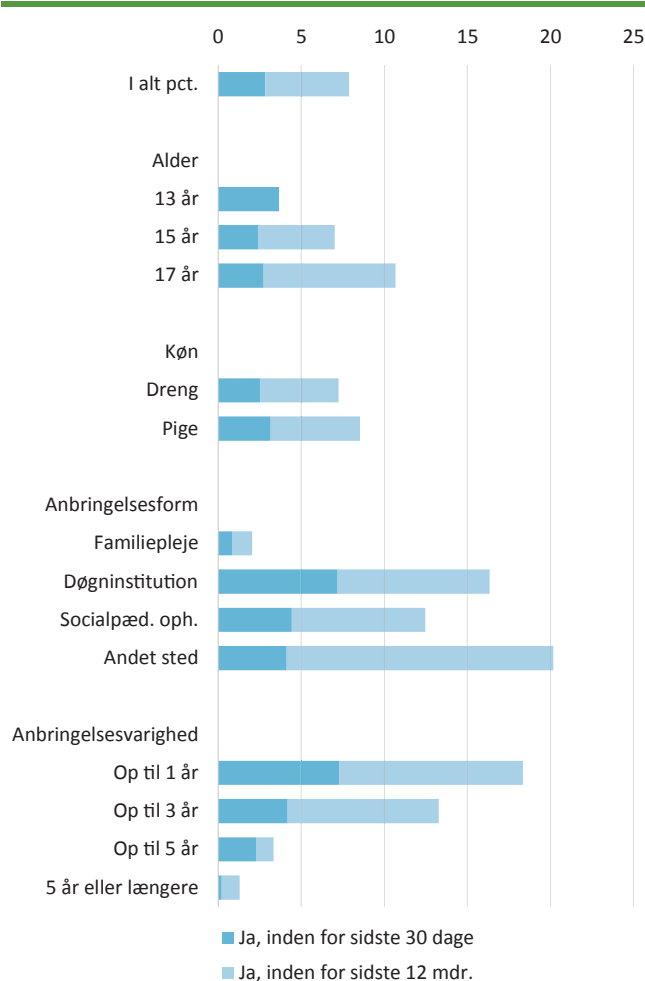

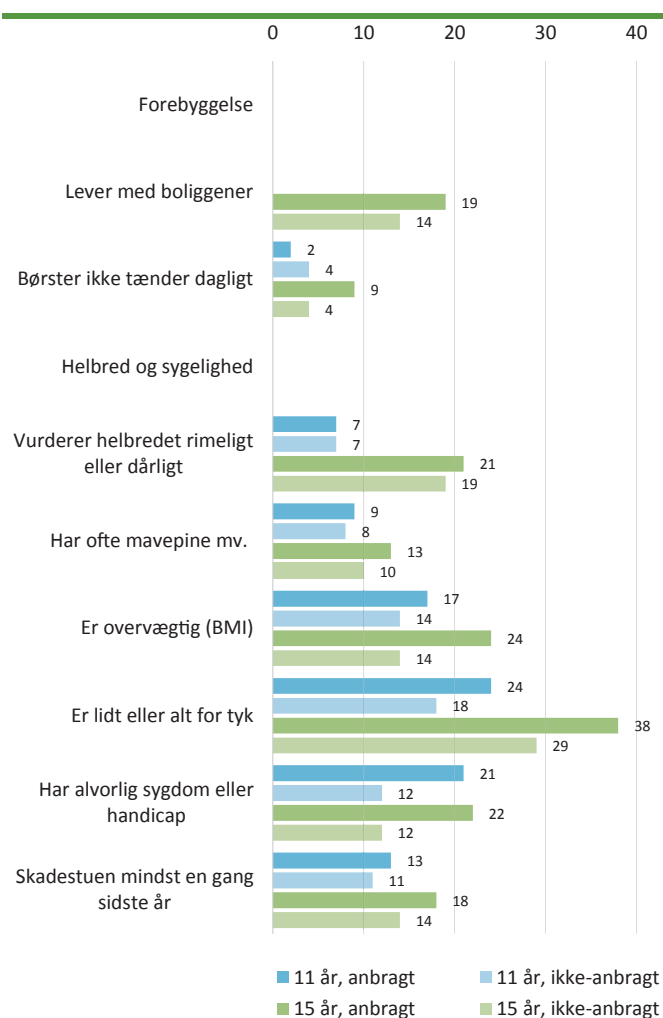
FIG. 5.17: Anbragte 15-17-årige, der har taget narkotika inden for det sidste år. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

PERSPEKTIVERING: ANBRAGTE OG IKKE-ANBRAGTE BØRN

Hvis vi sammenligner de anbragtes helbred og risikoadfærd med børn og unge, der ikke har været anbragt, fremstår de anbragte som relativt dårligere stillet. Dette er ikke ny viden, men understøtter blot resultater fra andre undersøgelser. I forhold til forebyggelse og helbred og sygelighed viser sammenligningen i figur 5.18, at de anbragte 11- og 15-årige generelt klarer sig dårligere end de ikke-anbragte, især i forhold til overvægt og eget kropsideal. De fleste forskelle er ikke signifikante for de 11-årige, hvorimod der er signifikant forskel på 15-årige anbragte og 15-årige ikke-anbragte for alle faktorer. Det kan tyde på, at yngre anbragte ikke er meget forskellige fra ikke-anbragte, hvad helbred og sygelighed angår, mens der i teenageårene opstår en større forskel mellem anbragte og ikke-anbragte, en forskel, der risikerer at række ind i voksenlivet.

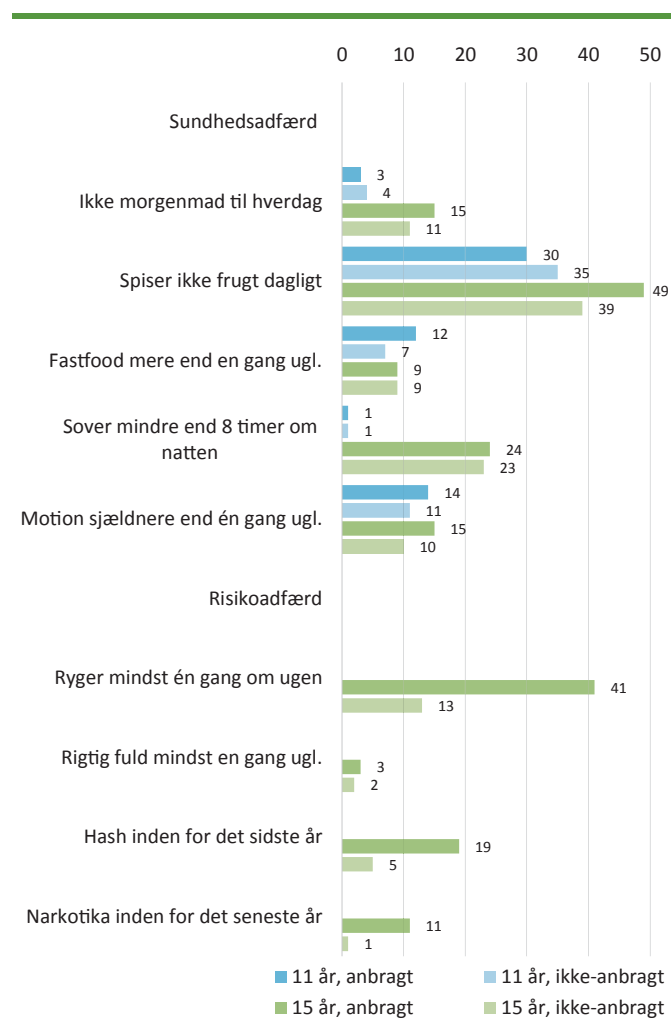
FIG. 5.18: 11- og 15-årige børns helbred. Anbragte og ikke-anbragte børn. Procent

Der er en overrepræsentation af langvarig sygdom og handicap blandt anbragte, både for de 11-årige og for de 15-årige, hvilket sandsynligvis hænger sammen med, at handicappede børn anbringes efter de samme paragraffer og vilkår som omsorgssvigtede børn og børn, der af andre årsager ikke kan bo hjemme hos forældrene.

I forhold til sundheds- og risikoadfærd er de anbragte ligeledes mere udsatte end de ikke-anbragte, jf. figur 5.19. Forskellene er større for de 15-årige end for de 11-årige, hvor vi ser tendenser til en mere usund livsstil på visse områder (kost og motion). De 15-årige anbragte har ligeledes en markant højere risikoadfærd, hvor de har langt større erfaring med rygning, druk, hash og narkotika, end 15-årige, der ikke har været anbragt.

FIG. 5.19: 11- og 15-årige børns sundheds- og risikoadfærd. Anbragte og ikke-anbragte børn. Procent

OPSAMLLENDE KONKLUSION

Et godt helbred handler ikke alene om fraværet af sygdom, men lige så meget om, at helbred og sundhed generelt er vigtigt for at kunne trives optimalt. Generel forebyggelse og følelsen af helbred og sygelighed er derfor mindst lige så vigtige for anbragte børn og unge, som for børn og unge generelt. Selvom den subjektive helbredsbedømmelse blandt anbragte ikke adskiller sig fra den blandt børn og unge generelt, er gruppen af anbragte alligevel mere udfordret i forhold til eget helbred og vedligeholdelse af en sund livsstil. De anbragte børn og unge slås i høj grad med psykosomatiske reaktioner som hovedpine/mavepine, med overvægt og en selvopfattelse af egen krop, der ikke helt svarer til fakta (pigerne er ikke så tykke, som de selv tror, og drengene er tykkere, end de selv tror, de er).

En relativt stor del af de anbragte har en langvarig sygdom eller et handicap. Dette er et område, hvor der som hovedregel ikke findes nogen statistikker, da børn og unge med funktionsnedsættelse og større handicap ikke er registreret anderledes end børn og unge, der ikke er diagnosticeret med noget tilsvarende. Anbragte børn – handicap eller ej – anbringes efter de samme paragraffer og indgår derfor i statistikker og omtale som en samlet gruppe. I *Forløbsundersøgelsen af anbragte børn født i 1995* fandt vi, at 30 pct. af de anbragte 11-årige havde en langvarig sygdom eller et handicap (Egelund m.fl., 2008). Denne andel svarer meget godt overens med de 34 pct., vi finder for de anbragte i denne undersøgelse, hvor vi har flere aldersgrupper med.

De 17-årige er en udsat gruppe, når vi taler om anbragte. De er bagud ift. den daglige personlige hygiejne, den fornuftige kost som frugt og grønt hver dag og ikke så tit fastfood, de sover mindre, og de scorer højt på alle risikoadfærdsfaktorerne. Taget i betragtning, at de som snart 18-årige er på vej ud af anbringelses-systemet og på vej til at skulle stå på egne ben og være voksne, har de en bekymrende adfærd, hvad angår helbred, sundheds- og risikoadfærd. Når analyserne samtidig viser, at de anbragte 'andet sted', som i 88 pct. af tilfældene er de 17-årige, også boner kraftigt ud på de samme faktorer, tyder denne anbringelsesform som en af de mere ustabile i forhold til at give en god overgang til voksenlivet.

KAPITEL 6

FRITID

INDLEDNING

I fritiden foregår en lang række aktiviteter, som både har social og udviklende karakter. Gennem sport lærer børn fx at dygtiggøre sig på det kropslige område, ved at spille et instrument øver børnene deres finmotoriske evner, og gennem drama og rollespil kan børnene udfolde deres fantasi og kreative evner. Ved at gå til fritidsaktiviteter oparbejdes en række individuelle kompetencer, og sociale færdigheder øves, når fx et fodboldhold eller et band skal spille sammen. Samtidig skabes en række sociale relationer, som bidrager til barnets netværk. For anbragte børn er deltagelse i fritidslivet en måde at være en del af almensamfundet i en tilværelse, som ellers er præget af at være i myndighedernes varetægt. I dette kapitel undersøges anbragte børns fritid ud fra fire temaer: børnenes opfattelse af lokalmiljøet, deres deltagelse i aktiviteter i fritiden, i hvilken udstrækning de følger med i samfundet, og hvorvidt de er på kant med loven.

OPLEVELSE AF LOKALOMRÅDET

LOKALSAMFUNDETS TILBUD

En måde at finde ud af, om børn trives, er at belyse deres tilfredshed med de tilbud, der er til dem i lokalområdet. Hvis der er et blomstrende og aktivt fritidsliv omkring barnet med forskellige tilbud både til piger og drenge, yngre og ældre børn, er sandsynligheden for, at barnet kan finde noget, der passer til hans eller hendes interesse, større. Nedenfor fokuseres ikke på det enkelte tilbud, men på, hvorvidt barnet oplever, at viften af tilbud er bred nok til at rumme ham eller hende. Figur 6.1 er konstrueret på baggrund af to spørgsmål:

- "Her, hvor du bor, har du masser af muligheder i fritiden"
- "Her omkring er der en masse steder, hvor børn kan være".

Figur 6.1 viser, at godt halvdelen af anbragte børn synes, at lokalområdet rummer tilstrækkeligt med tilbud til børn og unge. Andelen af anbragte, som er tilfredse med mulighederne i deres lokalmiljø, er størst blandt de 11-årige (64 pct.). Tilfredsheden med lokalmiljøet og dets tilbud falder med alderen. Således er færre 17-årige (46 pct.) tilfreds med deres lokalmiljø. Der er

ANVENDTE TRIVSELSINDIKATORER

Lokalområdet

Lokalsamfundets tilbud

At færdes trygt i lokalsamfundet

Fritidsaktiviteter

11-17-årige, der deltager i organiserede fritidsaktiviteter

11-17-årige, der går til sport

11-17-årige, der læser for deres fornøjelses skyld

Kultur og samfundsliv

11-17-årige, der deltager i kulturelle aktiviteter

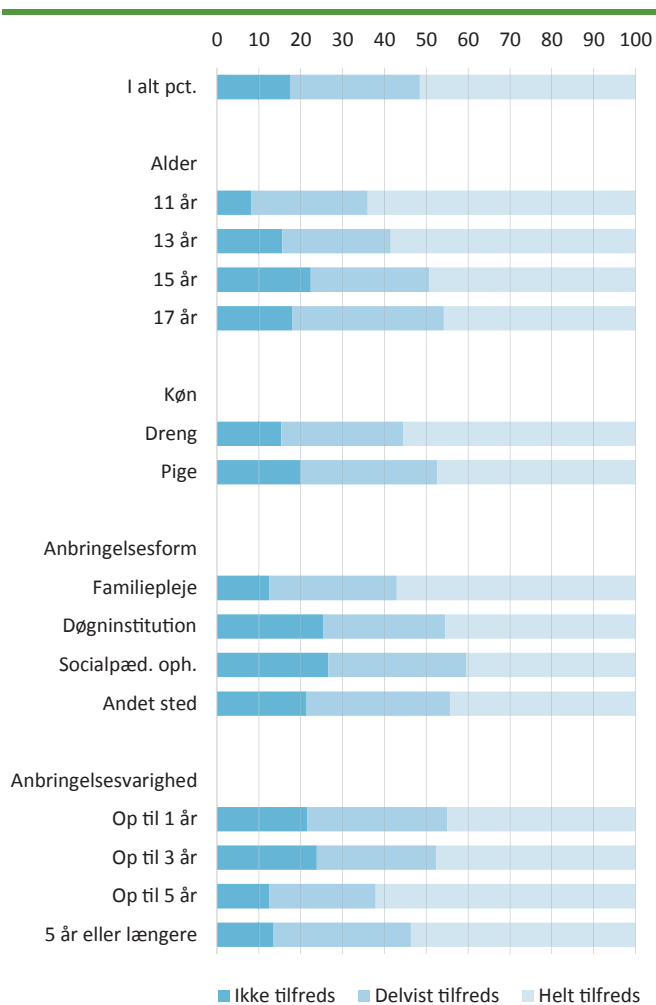
11-17-årige, der følger med i samfundet

På kant med loven

13-17-årige, der har begået kriminalitet

større tilfredshed med lokalmiljøet blandt børn i familiepleje. Dette kan være, fordi børn i familiepleje er mere integreret i lokalmiljøet og i højere grad går i skole og til fritidsaktiviteter i lokalmiljøet, end børn, som bor på døgninstitution eller på socialpædagogisk opholdssted. De børn, som har været under 1 år på anbringelsesstedet eller i 1-3 år, svarer i højere grad, at de ikke er tilfredse med lokalmiljøet, end børn, som har været længere tid på anbringelsesstedet. Børn, som har været længere tid på anbringelsesstedet, har også haft længere tid til at komme ind i en fritidsaktivitet/klub og til at lære nogen at kende. Derfor er det ikke overraskende, at vi ser denne fordeling. Der er større tilfredshed med lokalmiljøet blandt drenge end blandt piger. Men der er ikke forskel mellem drenge og piger, når vi ser på, om de går til fritidsaktiviteter eller ej. Kønsforskellen ser derfor ikke ud til at bunde i, at drenge oftere deltager i fritidsaktiviteter som fx fodbold og håndbold.

FIG. 6.1: Anbragte 11-17-årige, der oplever, at lokalområdet rummer tilbud. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

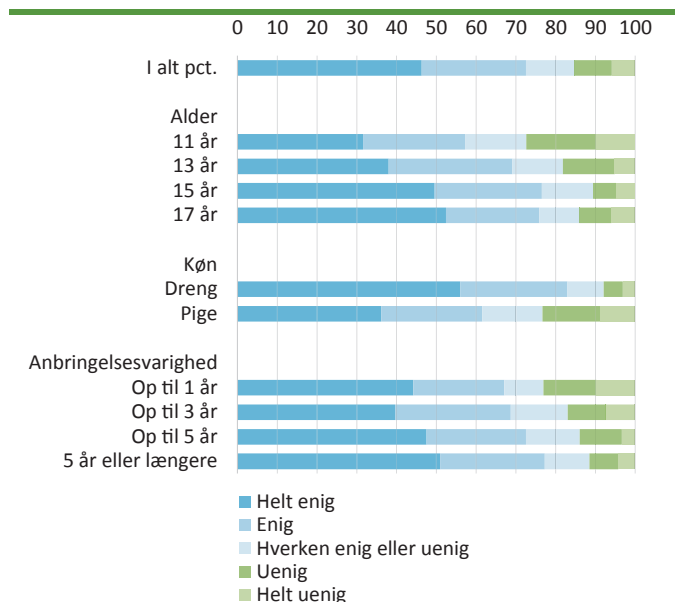

AT FÆRDES TRYGT I LOKALSAMFUNDET

Lokalrådets karakter har stor betydning for børns færden. Vi ved fra tidligere undersøgelser, at børn, som bor i udsatte boligområder, oftere føler sig utrygge (Andersen, 2010). Desuden ved vi, at etniske minoriteter, børn i fattige familier, samt børn af forsørgere, som står uden for arbejdsmarkedet, oftere føler sig utrygge (Ottosen m.fl., 2014).

Af figur 6.2 fremgår det, at knapt en femtedel af de anbragte føler sig utrygge ved at færdes i deres lokalområde om aftenen. Det er især de yngre børn (28 pct.), som føler sig utrygge, når de færdes om aftenen, hvilket falder med alderen. Andelen af piger, som føler sig utrygge ved at færdes ude om aftenen i lokalområdet, er markant højere end blandt drenge. 23 pct. af pigerne og 8 pct. drengene svarer, at de føler sig utrygge ved at færdes i lokalområdet om aftenen. Billedet af, at piger føler sig mere udsat end drenge, når de færdes ude om aftenen, er det samme blandt jævnaldrende ikke-anbragte. Ligeledes føler yngre ikke-anbragte børn sig mere utrygge end ældre ikke-anbragte (Ottosen m.fl., 2014). De børn, som har været på anbringelsesstedet i kortest tid, dvs. op til 1 år eller op til 3 år, føler sig oftere utrygge ved at færdes i lokalområdet om aftenen, end dem, som har været anbragte på samme anbringelsessted i mere end 5 år. Dette kan have at gøre med, at barnet er mere stedkendt, samt at barnet kender flere gennem skole og fritidsaktiviteter. Der er ikke signifikante forskelle i besvarelserne alt efter anbringelsessted.

FIG. 6.2: Anbragte 11-17-årige, der føler sig trygge ved at færdes i lokalområdet om aftenen. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

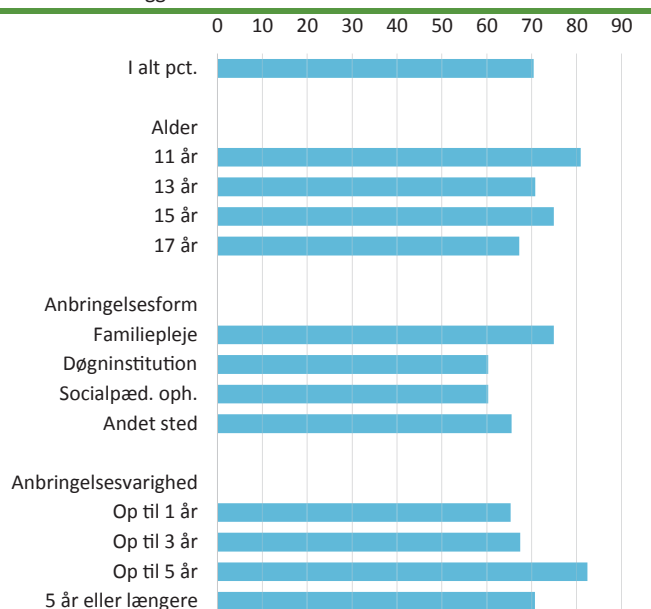
FRITIDSAKTIVITETER

Fritidsaktiviteter er en god forudsætning for at blive integreret lokalt og som nævnt et godt udgangspunkt for et socialt liv, hvor venskaber og bekendtskaber kan opstå. Blandt yngre børn er dagligdagen i høj grad fastlagt med skole, fritidsaktiviteter og pligter, mens der med alderen ændres på barnets/den unges prioriteter, og en del fravælger fritidsaktivitet til fordel for venner og kærestere. I det følgende afsnit belyses anbragte børn og unges deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter og sport. Ud over de organiserede fritidsaktiviteter kan der være en række af interesser, som dyrkes i fritiden, herunder læsning.

DELTAGELSE I ORGANISEREDE FRITIDSAKTIVITETER

70 pct. af de anbragte børn går til en eller anden form for organiseret aktivitet i deres fritid, det kan fx være sport, musik, drama eller rollespil, jf. figur 6.3. En tredjedel af de børn, som ikke går til en fritidsaktivitet, angiver, at de har en langvarig sygdom eller et handicap, hvilket kan være årsag til, at de ikke deltager i fritidslivet på lige fod med deres jævnaldrende. Herudover er der to tredjedele blandt dem, som ikke går til fritidsaktiviteter, som ikke har udfordringer i form af en langvarig sygdom eller et handicap. Hvad baggrunden er for, at denne gruppe ikke deltager i fritidslivet, kan denne undersøgelse ikke sige noget om. Børn, som er anbragt i plejefamilie, deltager i højere grad i fritidsaktivitet end børn anbragt på andre typer af anbringelsessteder, jf. figur 6.3. Kapitel 5 viste, at flere, som bor på døgninstitution, har handicap eller langvarig sygdom, hvilket også kan være bag-

FIG. 6.3: 11-17-årige, som går til fritidsaktiviteter. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

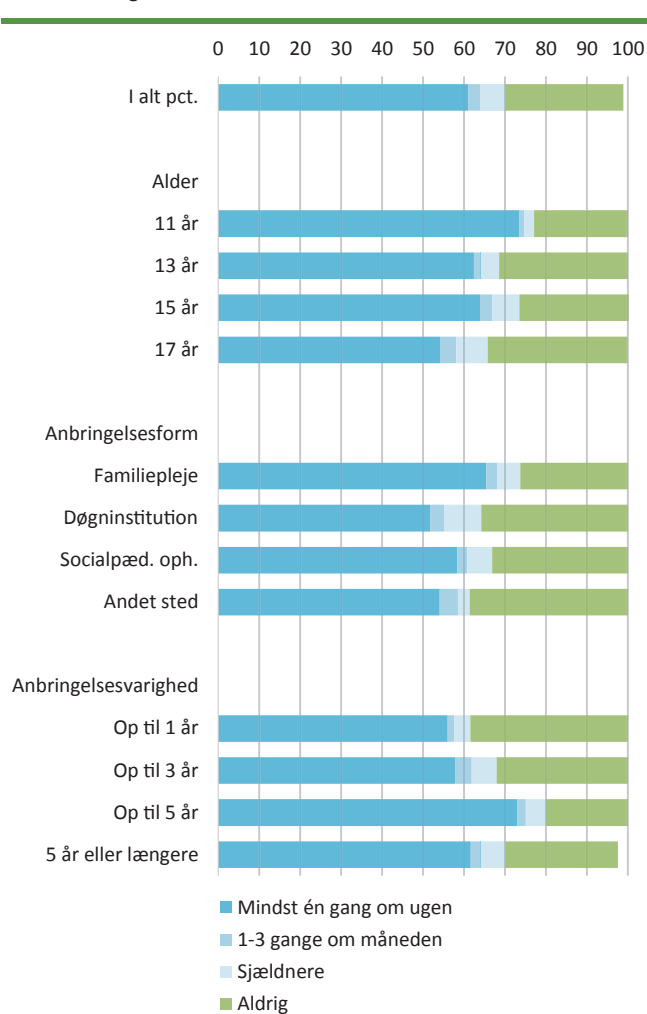

grunden for, at børn på døgninstitutioner i mindre grad går til organiserede fritidsaktiviteter. Hvis vi ser på de børn, som ikke går til fritidsaktiviteter, og som har sygdom eller handicap, bor de da også primært på døgninstitution. Omvendt ser vi, at blandt dem, som går til fritidsaktiviteter, bor flertallet i plejefamilie og har ikke handicap eller langvarig sygdom. Figuren viser desuden, at 11-årige i højere grad går til fritidsaktiviteter end de 17-årige. Det er det samme billede, vi ser blandt ikke-anbragte (Ottosen m.fl., 2014). Jo længere tid, barnet har været på anbringelsesstedet, jo oftere svarer de, at de går til aktiviteter i deres fritid. Der er ikke forskel mellem køn.

AT GÅ TIL SPORT

God fysisk form giver mange fordele. Ud over at kroppen styrkes, giver motion gevinster som glæde, selvtillid, styrkelse af de sociale færdigheder og bedre indlæring. Sidstnævnte er også bag-

FIG. 6.4: Anbragte 11-17-årige, der går til sport. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

grunden for, at fysisk aktivitet er kommet til at spille en stor rolle i Skolereformen. Motion er faktisk så sundt, at det fås på recept i stedet for medicin i forbindelse med visse lidelser (Sundhedsstyrelsen, 2014). For anbragte børn kan motion være en måde til at forbedre deres fysiske og mentale velvære, indlæring og sociale relationer. 61 pct. af anbragte børn går til sport i deres fritid mindst én gang om ugen, jf. figur 6.4. Der er flere blandt de 11-årige end blandt de 17-årige, som går til sport mindst én gang om ugen, hvilket også gælder for jævnaldrende ikke-anbragte. Der er en tendens til, at jo længere et barn har været på anbringelsesstedet, jo oftere går det til sport én gang eller flere gange om ugen. Der er signifikant færre børn, som er anbragt på døgninstitution, som går til sport ugentligt, end børn anbragt andre steder. Blandt de børn, som ikke går til sport, er der flere på døgninstitution, som har et handicap eller en langvarig sygdom, end på andre typer af anbringelsessteder, hvilket er en af årsagerne til den lavere deltagelse i sport blandt anbragte på døgninstitutioner. Der er ikke forskel i at gå til sport mindst én gang om ugen mellem drenge og piger.

AT LÆSE FOR SIN FORNØJELSE SKYLD

Ud over organiserede fritidsaktiviteter kan man læse for sin fornøjelses skyld. Hver tredje anbragte læser mindst en gang om ugen i sin fritid. Andelen af anbragte børn og unge, som læser én eller flere gange om ugen, er markant højere blandt 11- og 13-årige end blandt 15- og 17-årige, jf. figur 6.5. I og med, at 11 og 13-årige som regel er i et skoletilbud, hvor læsning er en del

af læringen, opfordres de yngre børn muligvis mere til at læse ved siden af skolen. Børn i plejefamilie læser hyppigere end børn anbragt andre steder. I kapitel 2 så vi, at der er en højere grad af social og kulturel overføring i plejefamilier end andre steder. Læsning kan ses som en yderligere del af denne type af overføring. Derfor falder dette i god tråd med vores andre resultater. Piger læser oftere end drenge i fritiden, hvilket svarer til det generelle billede af drenge og pigers læsevaner (Bille m.fl., 2005; Ottosen m.fl., 2014). Der er ikke forskel i læselysten, alt efter hvor længe man har været på anbringelsesstedet og andre steder.

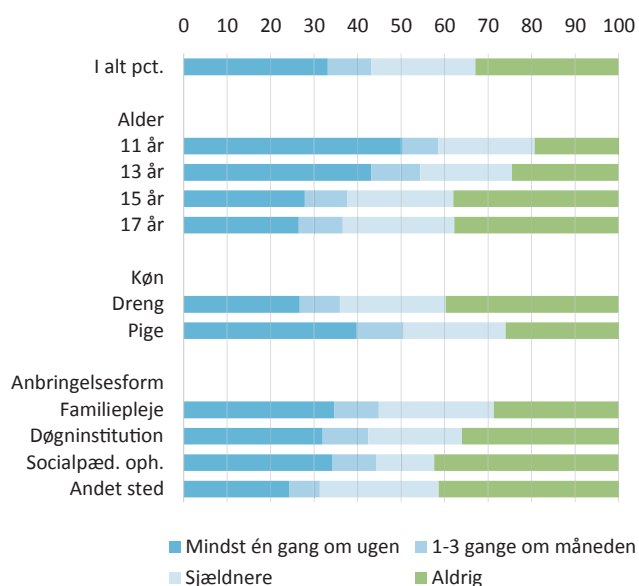
KULTUR OG SAMFUNDSLIV

I kapitel 2 blev det belyst, i hvor høj grad børn og voksne på anbringelsesstedet diskuterer politik, sociale emner eller kultur, så som film, tv, bøger mv. Ud over vigtigheden af at tale om og diskutere disse emner er deltagelse et vigtigt element i medborgerskab. Aktiv deltagelse i kultur og samfundsliv er en del af det at være borger eller medborger med mulighed for at påvirke det samfund, vi lever i. Denne type af dannelse har de fleste anbragte børn svært ved at få hjemmefra, derfor er de afhængige af at få den på anbringelsesstederne.

KULTURELLE TILBUD

Deltagelse i kulturlivet måles ved, om barnet har været på museum inden for det sidste år. Det har over halvdelen af anbragte børn (62 pct., ikke vist i en figur). Vores analyser viser, at der ikke er forskelle at spore i forhold til, hvor ofte anbragte børn kom-

FIG. 6.5: Anbragte 11-17-årige, der læser bøger i fritiden. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

mer på museum, når vi fordeler efter baggrundsfaktorer. Der er således ingen signifikante forskelle mellem aldersgrupper, køn, anbringelsessted og anbringelsesvarighed.

FØLGE NYHEDSSTRØMMEN

Der er generelt en stigende interesse for nyheder og for at følge med i samfundet, jo ældre man bliver (Ottosen m.fl., 2014). Når anbragte børn og unge spørges, om de følger med i nyheder og samfundsliv, svarer de 17-årige oftere bekræftende end dem, som er yngre. 63 pct. af de 17-årige svarer, at de følger med én eller flere gange om ugen (jf. figur 6.7). 37 pct. af de 11-årige følger med i nyheder om samfundet én gang om ugen eller oftere. Tendensen er således den samme blandt anbragte og ikke-anbragte. Det er især blandt de 17-årige, som er anbragt 'andet sted', at vi observerer, at mange følger med i nyheder dagligt. Der er ikke forskel mellem drenge og piger, i hvor høj grad de følger med i nyheder, eller i forhold til, hvor eller hvor lang tid, man har været anbragt.

PÅ KANT MED LOVEN

Kriminelle handlinger er sammen med bl.a. rygning, misbrug og manglende skolegang udtryk for risikoadfærd. Flere undersøgelser har vist, at anbragte børn har et højt niveau af risikoadfærd, herunder også kriminelle handlinger (Egelund, 2008; Lausten m.fl., 2013; Olsen, Egelund & Lausten, 2011). Tidlige erfaringer med kriminalitet er et alvorligt problem, da det øger sandsynligheden for en senere kriminel løbebane, hvilket har konsekvenser

både for barn og samfund. At niveauet for kriminalitet er højere blandt anbragte unge hænger til dels sammen med, at nogle unge bliver anbragt på baggrund af netop kriminalitet. Derfor vil der i denne undersøgelse også være unge anbragt på grund af kriminalitet, som svarer bekræftende på at have begået kriminalitet.

I dette afsnit måles kriminalitet ud fra fire parametre, om man har:

- begået indbrud
- begået hærværk
- truet eller udøvet vold
- båret våben i byen.

Disse spørgsmål er ikke blevet stillet til 11-årige. Der er blevet spurgt til, om disse handlinger er blevet begået inden for de sidste 6 måneder, 12 måneder eller tidligere endnu. Dette er gjort

FIG. 6.7: Anbragte 13-17-årige, som har begået kriminalitet. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

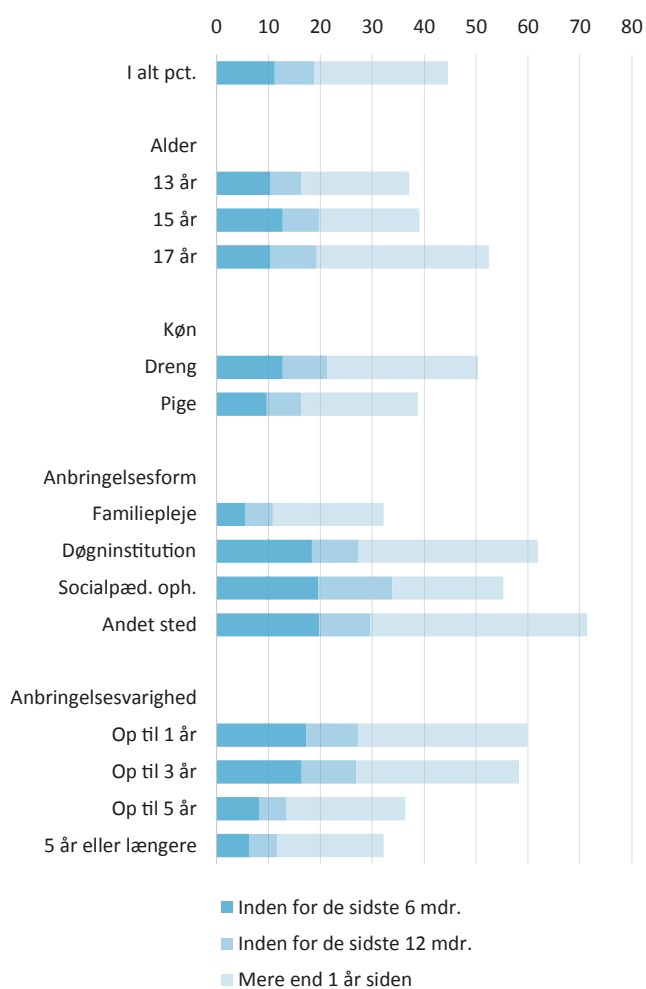
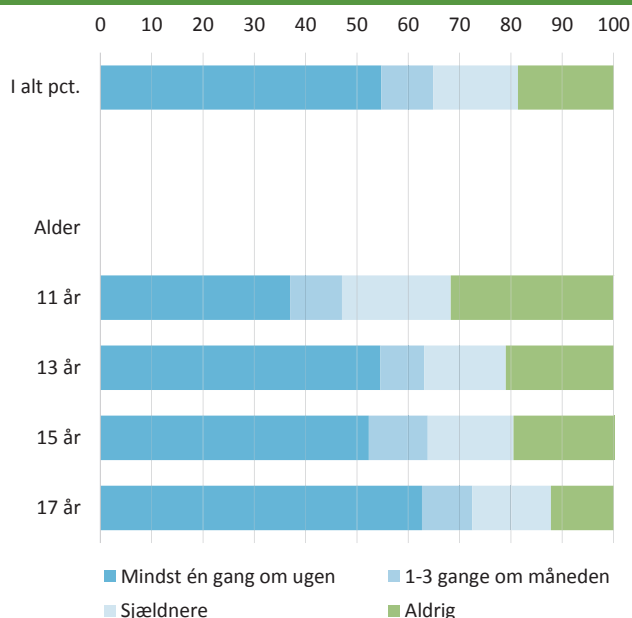

FIG. 6.6: Anbragte 11-17-årige, der følger med i nyheder om samfundet. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

for at kunne tidsfastsætte handlingerne. Det samlede mål er defineret således, at hvis man har svaret bekræftende på at have begået én af de fire forseelser inden for de sidste 6 måneder, så har man begået kriminalitet inden for de sidste 6 måneder. Har man svaret bekræftende på at have begået én af de fire forseelser inden for de sidste 12 måneder, så har man begået kriminalitet inden for de sidste 12 måneder. Og endelig, hvis man har svaret bekræftende på at have begået én af de fire forseelser for mere end 1 år siden, så har man begået kriminalitet mere for end 1 år siden. Besvarelserne fordeler sig stort set ens i forhold til baggrundsfaktorerne for hvert af de fire spørgsmål. Der er således ikke ét af spørgsmålene, som skævvrider det samlede mål i forhold til baggrundsfaktorerne. Niveauet er dog forskelligt for hvert af de fire spørgsmål. Flere har truet med eller begået vold end båret våben i byen.

45 pct. af de anbragte unge har begået kriminalitet på et eller andet tidspunkt, heraf har 11 pct. begået kriminalitet inden for de sidste 6 måneder og 8 pct. inden for de sidste 12 måneder. Størstedelen, nemlig 26 pct., har begået kriminalitet for mere end 1 år siden, jf. figur 6.7. De fleste kriminelle handlinger ligger således oftest længere end 1 år tilbage i tiden. Som nævnt kan anbringelse i nogle tilfælde være en konsekvens af, at den unge har været på kant med loven og er kommet i flere og flere konflikter med ordensmagten. En undersøgelse viser, at unge, som modtog forebyggende foranstaltninger i et år, havde øget sandsynlighed for at være anbragt året efter, hvis de havde begået kriminalitet

(Knudsen & Nielsen, 2010). Dette kan være baggrunden for, at de fleste hændelser ligger længere end 1 år tilbage.

Af figur 6.7 kan vi se, at frekvensen af kriminalitet er højest blandt de 17-årige, hvilket er tilsvarende for jævnaldrende ikke-anbragte unge (Ottosen m.fl., 2010). Desuden er der flere drenge end piger, som har været på kant med loven, hvilket også svarer til billedet i den generelle befolkning. Blandt unge anbragt i plejefamilie er der en lavere andel, der har været på kant med loven, end unge på andre typer af anbringelsessteder. Unge, som er anbragt på grund af kriminalitet, vil oftest være på døgninstitution eller opholdssted, jf. figur 2.2. Nogle institutioner og opholdssteder er specialiseret til at håndtere unge med kriminalitetsproblemer.⁷

Endelig ser vi, jf. figur 6.7, at af dem, som har været på kant med loven, har de fleste været på anbringelsesstedet under 3 år. Faktisk er der ikke signifikant forskel på at have været anbragt under 1 år eller mellem 1 år og 3 år. Blandt dem, som har opholdt sig under 3 år på anbringelsesstedet, og som har begået kriminalitet, er flertallet anbragt på et socialpædagogisk opholdssted. Blandt dem, som har været anbragt i mere end 3 år, er der en lavere andel, som har været på kant med loven. Blandt de unge, som har været på anbringelsesstedet i kortest tid, kan det være svært at afgøre, om kriminaliteten har foregået, mens den unge har været anbragt eller før. Der kan blot konstateres en højere frekvens. Det skal understreges, at der i dette afsnit er tale om oplysninger, som den unge skal huske tilbage på. Derfor kan det somme tider

være svært at huske præcis, hvor længe siden det er, at handlingen fandt sted. Desuden kan der være tale om flere kriminelle handlinger, således at barnet har været på kant med loven både inden for 6 måneder, 12 måneder og tidligere. Blandt dem, som har været på anbringelsesstedet i mere end 1 år, må kriminaliteten dog have foregået sideløbende med anbringelsen.

Blandt dem, som har været anbragt fra 3 år og op til i mere end 5 år, og som angiver, at de har begået kriminalitet, er det mere sikkert, at kriminaliteten har foregået sideløbende med anbringelsen.⁸ 6-16 pct. af disse har begået kriminalitet inden for de sidste 6 måneder, og 5-11 pct. har begået kriminalitet inden for de sidste 12 måneder (jf. figur 6.7). Der er således tale om relativt få, som har begået kriminalitet, samtidig med at de har været i et langvarigt anbringelsesforløb. De kriminelle handlinger kan både være begået, mens den unge har været på anbringelsesstedet, men det kan også være foregået, mens den unge var hjemme på weekend. Dette er der ikke mulighed for at belyse ud fra disse.

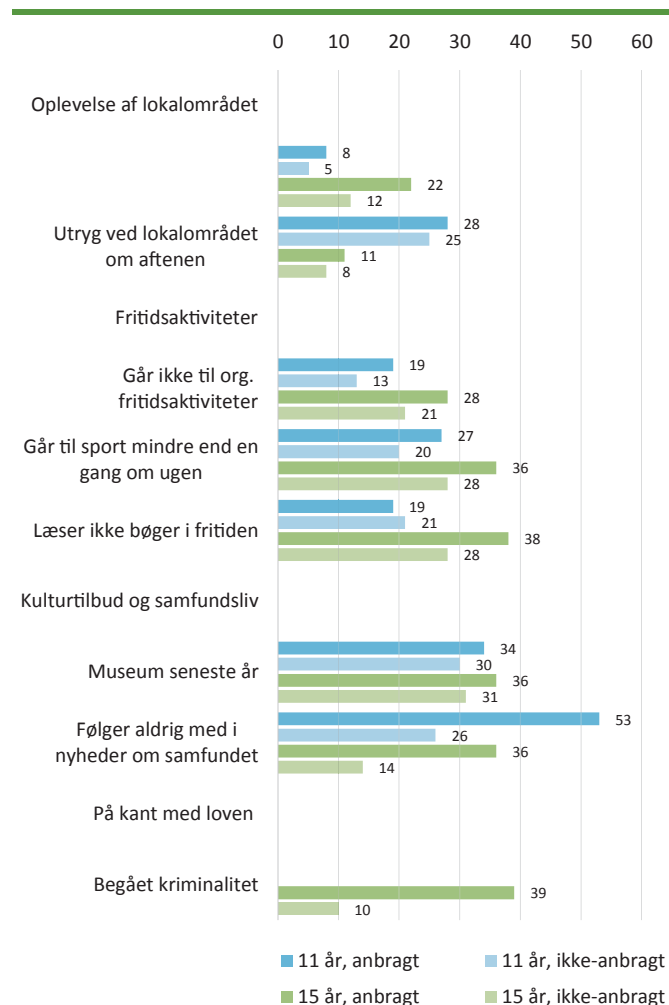
PERSPEKTIVERING: ANBRAGTE OG IKKE-ANBRAGTE BØRN

Sammenlignes de anbragte børn med deres ikke-anbragte jævnaldrende, er der kun få forskelle i opfattelsen af lokalområdet blandt de 11-årige anbragte og ikke-anbragte (jf. figur 6.8). Der er 10 procentpoint flere anbragte 15-årige, der mener, at lokalområdet ikke rummer nok tilbud, sammenlignet med ikke-anbragte 15-årige. Der er ikke forskel på, hvorvidt anbragte og ikke-anbragte børn og unge føler sig trygge eller utrygge ved at færdes i lokalområdet om aftenen.

Sammenlignes fritidsaktiviteter for anbragte børn med ikke-anbragte børn, fremgår det, at anbragte børn sjældnere går til akti-

viteter i deres fritid og i mindre omfang går til sport. Som beskrevet i dette kapitel, samt i kapitel 1, 2 og 5, har anbragte børn flere vanskeligheder end ikke-anbragte børn, og især anbragte børn på døgninstitutioner har langt flere helbredsmæssige udfordringer, som er med til at vanskeliggøre deltagelse i fritidsaktiviteter på lige fod med ikke-anbragte børn. Som vist i kapitel 2 er der en del af anbringelserne, som netop er begrundet med barnets helbredsmæssige tilstand – enten som eneste forklaring eller som én blandt flere begrundelser. Derfor er forskelle i deltagelse i fritidsaktiviteter også forventeligt. Fordi en del af de anbragte børn ud over helbredsmæssige udfordringer også har problemer rent fagligt i skolen, er det nærliggende at tro, at anbragte børn også læser mindre end ikke-anbragte børn. Det er ikke tilfældet for de 11-årige. Her læser anbragte børn i lige så stort omfang som ikke-anbragte børn. Og mange anbringelsessteder tilskynder børnene til at læse i deres fritid. Fra de 11-årige til de 15-årige ses en

FIG. 6.8: 11- og 15-årige børns fritidsliv . Anbragte og ikke-anbragte børn. Procent

markant ændring. Blandt de anbragte 15-årige er der 38 pct., som ikke læser, det samme gælder 28 pct. af de ikke-anbragte. Således er der flere anbragte og ikke-anbragte 15-årige end 11-årige, der ikke læser – forskellen er blot større for de anbragte.

Med hensyn til deltagelse i kultur er der ikke forskel blandt anbragte og ikke-anbragte. Både 11-årige og 15-årige anbragte og ikke-anbragte går i lige stort omfang på museum. Men i forhold til at følge med i nyheder om samfundet er der en markant forskel. Blandt 11-årige anbragte børn og unge er der dobbelt så mange, som ikke følger med i nyheder, end blandt 11-årige ikke-anbragte. Blandt de 15-årige er der to en halv gang flere anbragte unge, som ikke følger med i nyheder, end ikke-anbragte unge.

Med hensyn til kriminalitet har 4 gange så mange anbragte 15-årige været på kant med loven end ikke-anbragte 15-årige. Som nævnt tidligere er der nogle anbragte, som anbringes på grund af kriminalitet, hvilket er en af årsagerne til den store forskel. Derudover kommer, at anbragte børn generelt har en højere risikoadfærd, herunder kriminalitet, end ikke-anbragte (Olsen, Egelund & Lausten, 2011).

OPSAMLLENDE KONKLUSION

Overordnet viser kapitlet, at der i forhold til fritidsliv gælder mange af de samme forhold, som for ikke-anbragte børn og unge. Både blandt anbragte og ikke-anbragte sker der rigtigt meget, fra man er 11 år, til man er 17 år, derfor ser vi også tilsvarende tendenser, fx i forhold til opfattelse af lokalområdet, i forhold til fritidsaktiviteter eller i forhold til at orientere sig om samfundet. De yngre børn deltager mere i fritidsaktiviteter end de ældre og er mere tilfredse med lokalområdet, omvendt følger de ældre mere med i samfundslivet end de yngre. Kapitlet belyser såle-

des, og ikke overraskende, at anbragte går gennem de samme overgange fra barn til ung som ikke-anbragte, dog kan niveauerne være forskellige blandt anbragte og ikke-anbragte. Piger føler sig i højere grad utrygge ved at færdes ude om aftenen end drenge, hvilket også ses blandt deres jævnaldrende. Herudover viser kapitlet nogle tydelige forskelle mellem børn og unge på forskellige typer af anbringelsessteder. Børn anbragt i plejefamilie er mere tilfredse med lokalmiljøet, går oftere til fritidsaktiviteter og deltager i sport hyppigt og regelmæssigt. Børn i plejefamilie har også i mindre grad været på kant med loven end børn anbragt andre steder.

Når disse resultater forholdes til de anbragtes helbred, viser det sig dog, at de børn og unge, som bor på døgninstitutioner og ikke har et aktivt fritidsliv, oftere har handicap eller lider af langvarig sygdom, hvilket bevirker, at de ikke i samme omfang kan deltage i sport og andet, som dem, som er anbragt i plejefamilie. Endelig viser kapitlet, at dem, som har været kortest tid på stedet, i mindre grad har en aktiv fritid. For eksempel føler de sig oftere utrygge ved at færdes i lokalområdet om aftenen, er mindre tilfredse med lokalområdets tilbud og går i mindre grad til organiserede fritidsaktiviteter eller sport. I og med, at barnet eller den unge er ny på stedet, har han eller hun ikke dannet kendskab til lokalområdet endnu. I mange tilfælde vil de nye omgivelser på anbringelsesstedet og den nye situation også overskygge behovet for at skulle indgå i nye aktiviteter. Behovet for ro og regelmæssighed vejere tungere, kan man sige. Samtidig er der nogle anbringelser, hvor der er en fastsat tidsgrænse, fx i forbindelse med en udredning, så det slet ikke er relevant at udforme en plan i forhold til fritidsaktiviteter. På den anden side er de gavnlige effekter af motion mange og veldokumenterede, hvilket kan bidrage til at lette overgangen til det nye sted.

7 Det gælder bl.a. de sikrede institutioner, som er for unge under 18 år, der er varetægtsfængslede eller med regulære domme.

8 Der er 329, som har været anbragt fra 3 år og op til mere end 5 år, og som angiver, at de har begået kriminalitet.

KAPITEL 7

VENSKABER

INDLEDNING

I dette kapitel beskrives anbragte børns venskaber. Venskaber er afgørende i forhold til at indgå i fællesskaber, og nære venskaber er afgørende i forhold til at have én eller flere fortrolige, som man kan betro sig til om bekymringer, problemer og glæder. Venner er også afgørende i forhold til at finde fodfæste og danne sin identitet, som kan være udfordrende for alle unge mennesker (se fx Frønes, 2004). Vi undersøger i kapitlet, om de anbragte børn har venner både på og uden for anbringelsesstedet. Vi undersøger også, om de har venner med hjemme og er på besøg hos deres venner. Det at være på besøg hos hinanden indikerer en dybere relation af venskabet, end hvis man kun er sammen i skolen eller til en fritidsaktivitet. Den sidste del af kapitlet handler om at være uden for fællesskabet. Ensomhed, mobning og overgreb kan betyde, at denne i forvejen udsatte gruppe bliver endnu mere marginaliseret.

VENSKABER

En anbringelse kan gøre det svært for børn at fastholde stabile relationer til jævnaldrende, hvilket kan bevirke, at de i en kortere eller længere periode føler sig isolerede. Desuden kan den situation, som en anbringelse er, bevirke, at børn har vanskeligheder ved

at knytte nye relationer, men også omgivelserne kan have svært ved at finde ud af, hvordan de skal forholde sig. En konsekvens kan være, at anbragte børn i en periode er så sårbare med hensyn til relationer, at det kan få betydning for deres muligheder for at indgå i sociale fællesskaber. Blandt de adspurgte børn har 88 pct. to eller flere nære venner. 12 pct. har svaret, at de har højst én god ven. Heraf er der 1 pct. (svarende til 26 personer), som svarer, at de slet ikke har nogen nære venner (figur vises ikke). Der er ikke nogen signifikante forskelle mellem drenge og piger, aldersgrupper, anbringelsessted eller anbringelsesvarighed.

VENNER PÅ ANBRINGELSESSTEDET

Vi har undersøgt venskaber på stedet for de børn, som bor på døgninstitution, socialpædagogisk opholdssted eller en kost- eller efterskole. 16 pct. siger, at de ikke har nogen nær ven på anbringelsesstedet, jf. figur 7.1. Af disse 16 pct. har to tredjedele to eller flere gode venner uden for anbringelsesstedet, og en tredjedel har højst én god ven uden for anbringelsesstedet. Der er således en lille gruppe af anbragte børn, som har meget få venskaber både på anbringelsesstedet og udenfor. Endvidere kan vi se, at jo kortere tid et barn har været på samme anbringelses-

ANVENDTE TRIVSELSINDIKATORER

Venskaber

Venner på anbringelsesstedet

Er sammen med venner

Uden for fællesskabet

Ensomhed

Mobning

Overgreb fra andre unge

BØRNECITAT OM VENSKABER PÅ ANBRINGELSESSTEDET

Jeg vil ikke sige, at jeg har nogen venner heroppe – jeg vil gerne sige, at jeg godt kan være sammen med personer heroppe, men jeg har ikke nogen venner heroppe ... Jeg kan godt lide at være alene – det er derfor. På min gamle skole, der vil jeg sige, at jeg havde to venner – altså sådan to rigtig tæt knyttede venner. Men heroppe (...) er det ikke inden for kategorien venner. På et tidspunkt så troede jeg, at jeg havde en ven heroppe, men der skete bare ... pladder, og så, ja ... Men nu er personen så flyttet herfra, og jeg er blevet her (...) Han skulle hjem.

Dreng, 13 år

sted, jo sjældnere har de nære venskaber på stedet, jf. figur 7.1. Nære venskaber opbygges over lang tid, og derfor stemmer besvarelsene fint overens med, at jo længere tid et barn har været anbragt på samme sted, jo oftere har de fået opbygget venskaber, der er nære og fortrolige.

SAMMEN MED VENNER

Det, at have venner med hjemme eller være på besøg hjemme hos venner fortæller noget om dybden af venskabet. Jo oftere, man er på besøg hos hinanden, jo bedre lærer man hinanden at kende og dermed dannes basis for nære venskaber og fortrolighed. 33 pct. har ofte eller meget ofte besøg/er på besøg hos venner, mens 67 pct. sjældent eller meget sjældent har besøg/er på besøg hos venner, jf. figur 7.2. En af årsagerne til, at kun omkring en tredjedel ofte eller meget ofte har besøg/er på besøg hos venner, kan være, at deres dagligdag i høj grad er struktureret og skemalagt som en del af anbringelsesforløbet (Egelund, 2010). En anden årsag kan være, at anbringelsesstedet har regler for besøg af venner af forskellige årsager. Derudover kan det være, at barnet ikke ønsker at have venner med hjemme. Hvis barnet eksempelvis bor på døgninstitution eller på et opholdssted, så er rammerne noget anderledes end almindelige hjem, hvilket tydeliggør, at barnet ikke kan bo hjemme hos sine forældre. Det er da også børn og unge på døgninstitutioner og på opholdssteder, som er mindst sammen med venner. 82 pct. af børn og unge på døgninstitutioner har sjældent eller meget sjældent besøg/er på besøg hos venner, hvilket gør sig gældende for 85 pct. af anbragte børn og unge på opholds-

steder og 59 pct. af børn og unge anbragt i familiepleje. Ydermere er de, som bor på døgninstitution og på opholdssted, og som ikke/sjældent er sammen med venner, i højere grad handicappede eller har langvarig sygdom. 17-årige er mindre sammen med venner. Piger har også oftere besøg/er på besøg hos venner end drenge, og børn, som har været anbragt lang tid på samme sted, har ligeledes oftere besøg/er på besøg hos venner, end børn, som har været kortere tid på anbringelsesstedet.

UDEN FOR FÆLLESSKABET

Oplevelsen af at stå uden venner og decideret ensomhed kan være en risikofaktor i flere henseender i livet. Generelt ved vi ikke ret meget om ensomhed blandt børn og unge, men en undersøgelse har vist, at ensomhed sjældent optræder som en selvstændig faktor, men optræder i samspil med en række andre risikofaktorer som manglende fortrolighed og konflikter i familien, konflikter

FIG. 7.1: Anbragte 11-17-årige efter, om de har venner på anbringelsesstedet. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

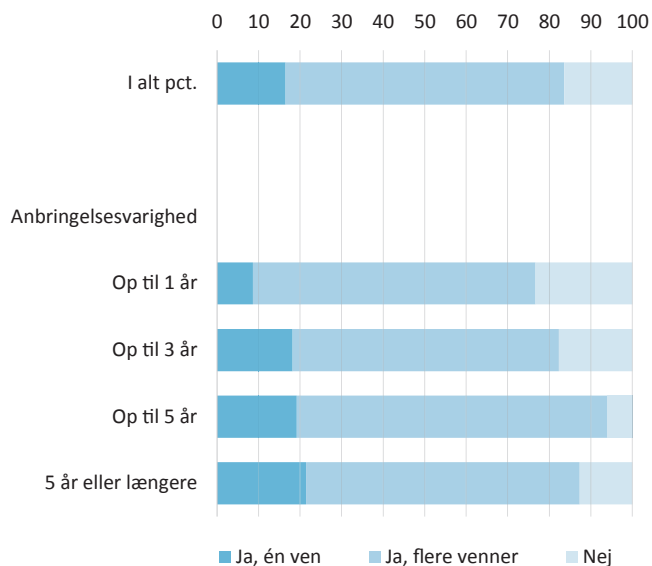
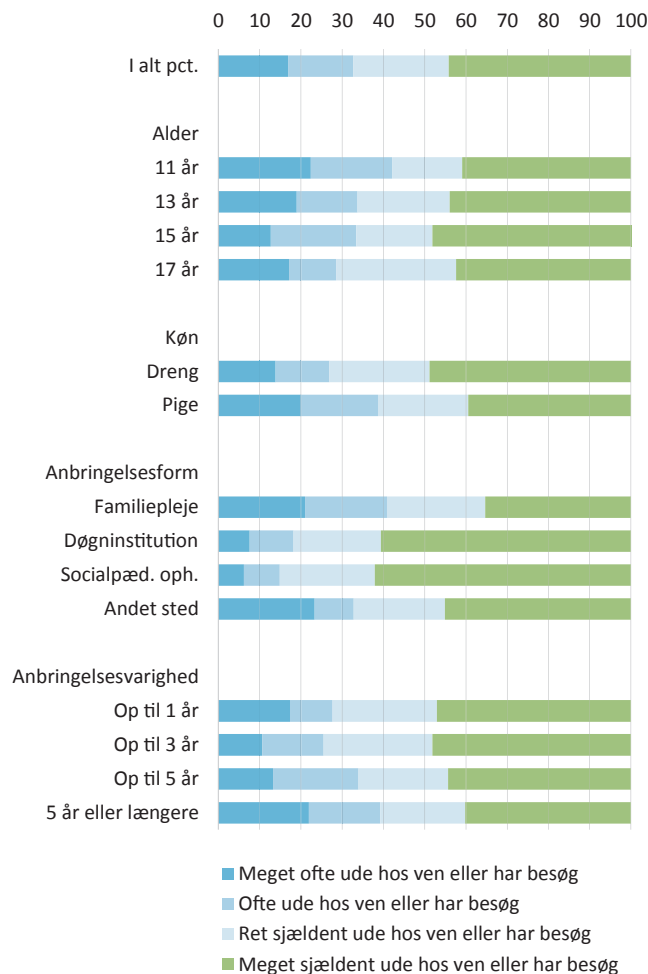

FIG. 7.2: Anbragte 11-17-årige efter, om de er sammen med venner uden for anbringelsesstedet. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

med jævnaldrende, mobning, lavt selvværd, ringe skolepræstationer, psykiske problemer og selvskadende adfærd (Lasgaard, 2011). Andre undersøgelser har vist, at børn, som er udsat for mobning, i højere grad har dårligt helbred og svage sociale relationer (Rasmussen & Due, 2010). Der er altså en risiko for, at børnenes sociale relationer kan være en større belastning end støtte.

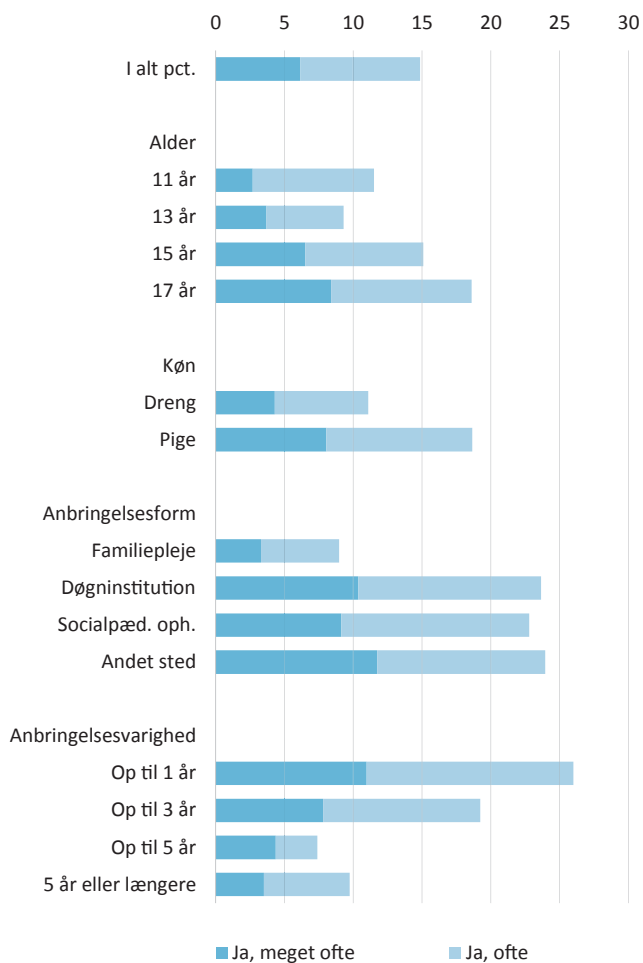
ENSOMHED

Størstedelen af de anbragte har ikke problemer med ensomhed, men 15 pct. føler sig enten ofte eller meget ofte ensomme, jf. figur 7.3. Blandt børn generelt ser vi, at ensomhed ofte indtræder i de sene teenageår, og at piger i højere grad føler sig ensomme end drenge (Ottosen m.fl., 2014). Det samme mønster ser vi også blandt de anbragte børn. Andelen er lavest blandt de anbragte 13-årige (9 pct.) og højest blandt de 17-årige (18 pct.), jf. figur 7.3. Blandt piger er andelen, der føler sig ensomme, 19 pct., mens

11 pct. af drengene føler sig ensomme ofte eller meget ofte. Det er bemærkelsesværdigt, at andelen af børn, som føler sig ensomme, er markant lavere for børn anbragt i plejefamilie end blandt børn i andre anbringelsesformer. Faktisk er frekvensen to en halv gang højere blandt børn, som er anbragt i de øvrige anbringelsesformer. Den lavere frekvens er gældende for alle fire aldersgrupper. Det er derfor ikke, fordi yngre børn oftest er anbragt i plejefamilie end i de øvrige anbringelsesformer, at frekvensen blandt plejefamilieanbragte er lav. Det ser heller ikke ud til, at den lave frekvens blandt anbragte i familiepleje skyldes, at familieplejeanbringelser oftere er langvarige. Der er nemlig ikke forskel i frekvensen, uanset om anbringelsen har været under 1 år eller mere end 5 år i plejefamilien. Forskellen i frekvensen af ensomhed kan bero på, at institutioner overordnet er kendetegnet ved, at hovedparten af barnets aktivitet foregår inden for matriklen og i udpræget grad er skemalagt. Plejefamilier er i højere grad lagt an på at forandre underprivilegerede børns vilkår gennem hjemlighed og normalitet (Egelund, 2010). Denne forskel i anbringelsesmiljø kan være udslagsgivende for følelsen af ensomhed. Hvis vi udelukkende ser på, hvor lang tid et barn har været på det samme anbringelsessted, viser figur 7.3, at børn, som har været under 1 år på anbringelsesstedet, er dem, som oftest føler sig ensomme. Den højere frekvens af ensomme, som har været under 1 år på anbringelsesstedet, hidrører fra børn anbragt på døgninstitution og socialpædagogiske opholdssteder.⁹

Hvis et barn har et handicap eller en langvarig sygdom, kan han eller hun have vanskeligt ved at indgå i sociale relationer eller

FIG. 7.3: Anbragte 11-17-årige, der ofte føler sig ensomme. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

have svært ved at opretholde en kontinuitet i vedligeholdelsen af disse relationer. Således kan man forestille sig, at børn, som er ensomme, i højere grad har et handicap eller en langvarig sygdom, som vanskeliggør vedvarende social interaktion med andre jævnaldrende. 28 pct. af de børn, som føler sig ensomme, har et handicap, mens 11 pct. af de børn, som ikke føler sig ensomme, har et handicap (vises ikke i figur). Der er således en svag – men signifikant – tendens til, at flere af de børn, som føler sig ensomme, har et handicap eller en langvarig sygdom.

MOBNING

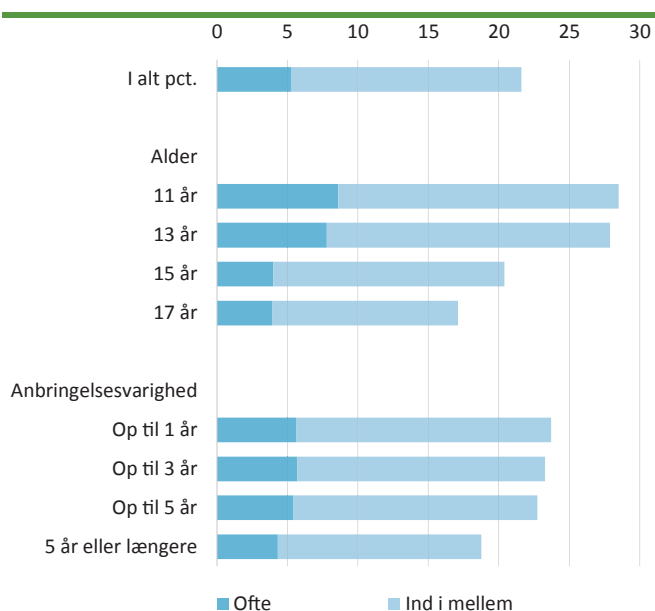
Mobning er et problem for samfundet, men især for det barn, som det går ud over. Blandt de anbragte børn har 5 pct. oplevet at blive mobbet ofte, og 16 pct. har oplevet at blive mobbet en gang imellem, dvs. at i alt 21 pct. har oplevet mobning, jf. figur 7.4. Danske og internationale undersøgelser viser, at mobning har konsekvenser både på kort og langt sigt bl.a. i form af selvskadende adfærd, dårligt helbred og lave skolepræstationer. (Due m.fl., 2005; Fisher m.fl., 2012). Af de børn, som oplever at blive mobbet ofte, går 51 pct. i normalt skoletilbud, 30 pct. går i specialskole, og 12 pct. går i intern skole.¹⁰ Blandt de anbragte børn oplever flere 11- og 13-årige at bliver mobbet end 15- og 17-årige, jf. figur 7.4. Sådan er det også blandt børn generelt (Ottosen m.fl., 2014). En del af forklaringen kan være, at 11- og 13-åriges sociale liv i høj grad er fastlagt af skole, fritidsordning og fritidsaktiviteter. Når barnet bliver ældre, orienterer han eller hun sig i højere grad mod jævnaldrende og vælger eller fravælger selv sociale relatio-

ner og fritidsbeskæftigelser. Med hensyn til anbringelsessted er der også forskel på, hvor stor en andel der oplever at blive mobbet. 20 pct., der er anbragt i plejefamilie, bliver mobbet. Det er signifikant færre end blandt dem på en døgninstitution (26 pct.) og på et socialpædagogisk opholdssted (27 pct.). Denne forskel kan skyldes, at anbragte på døgninstitution og opholdssted en større del af tiden er sammen med andre børn end plejefamilieanbragte, hvilket betyder, at risikoen for at blive mobbet er større. Som nævnt viser undersøgelser, at børn, som er udsat for mobning, har dårligere helbred. De anbragte børn i denne undersøgelse bekræfter dette. Blandt de anbragte børn, som oplever at blive mobbet, svarer signifikant flere, at de vurderer deres helbred som dårligt eller nogenlunde, end blandt de anbragte børn, som ikke mobbes.

OVERGREB FRA ANDRE UNGE

Spørgsmål omkring overgreb fra andre unge er udelukkende stillet til de 15- og 17-årige, men ikke til unge anbragt i egen hybel eller på kost- eller efterskole. Derfor er besvarelserne også kun gældende for 617 15- og 17-årige, som har besvaret spørgsmålet, og som er anbragt i plejefamilie, på døgninstitution eller på socialpædagogisk opholdssted. Med overgreb menes der her, om den unge er blevet udsat for vold eller seksuelle overgreb fra andre unge på anbringelsesstedet. Antalsmæssigt drejer det sig om 30 15- og 17-årige, som har været udsat for overgreb fra andre unge på anbringelsesstedet. Analysemæssigt betyder det, at vi ikke har mulighed for at dele op på forskellige baggrundsfaktorer.

FIG. 7.4: Anbragte 11-17-årige, der mobbes. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

Der er ganske enkelt for få observationer til, at det vil give mening med en yderligere opdeling.

PERSPEKTIVERING: ANBRAGTE OG IKKE-ANBRAGTE BØRN

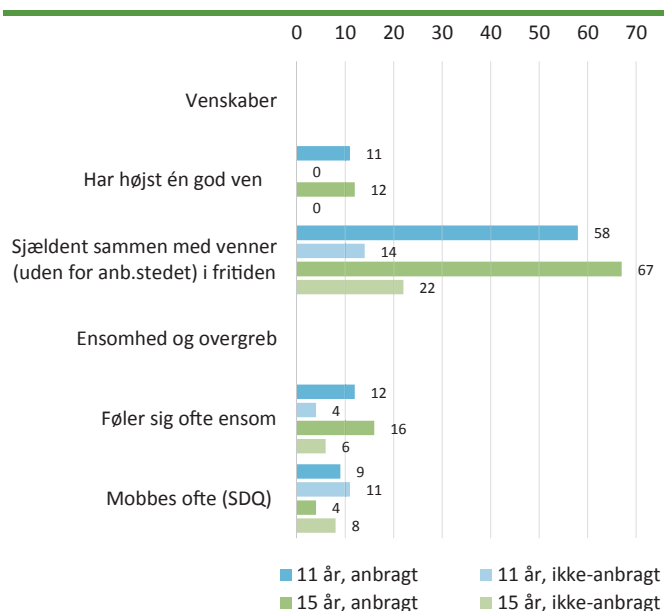
Sammenlignet med børn, som ikke er anbragt, er de anbragte børn mere sårbare vedrørende venskaber. 10 pct. blandt anbragte 11-årige og 12 pct. blandt anbragte 15-årige har højst én god ven, mens der er under 1 pct. af deres jævnaldrende ikke-anbragte, som også kun har højst én god ven (se figur 7.5). Samtidig angiver både 11- og 15-årige langt hyppigere, at de ikke er på besøg/har besøg af venner end ikke-anbragte børn. Rent faktisk svarer fire gange så mange anbragte 11-årige, at de sjældent er sammen med venner i forhold til ikke-anbragte 11-årige. For de 15-årige er det tre gange så mange. Derudover er der to en halv gange flere anbragte 11- og 15-årige, som føler sig ensomme, i forhold til ikke-anbragte. Andelen af anbragte børn og unge, som føler sig mobbet, er også markant højere end blandt ikke-anbragte børn og unge. Der er to en halv gange så mange 11- og 15-årige anbragte, som oplever mobning, som blandt ikke-anbragte 11- og 15-årige. Der er altså stor forskel mellem anbragte og ikke-anbragte i antallet af venskaber, graden af samvær med venner samt oplevelsen af at være uden for fællesskabet i form af ensomhed og mobning.

OPSAMLLENDE KONKLUSION

Anbragte børn er sårbare i forhold til deres relationer og netværk til jævnaldrende. Typen af anbringelsessted ser ud til at spille en

stor rolle i forhold til samvær med venner og i forhold til ensomhed og mobning. Børn, som er anbragt i plejefamilier, er oftere sammen med venner og oplever sjældnere ensomhed og mobning. Resultaterne indikerer, at der institutionelt er indlejret nogle barrierer på døgninstitutioner og på opholdssteder, som betyder mindre samvær med venner og større oplevelse af ensomhed og mobning. Herudover fremgår det af kapitlet, at varigheden af anbringelsen på stedet betyder noget. Børn, som har været anbragt på samme sted i under ét år, føler sig oftere ensomme og har færre venner. Som tidligere beskrevet (jf. kapitel 2) er der en sammenhæng mellem anbringelsessted og varighed på nuværende anbringelsessted. Gruppen af børn og unge, som har været kort tid på anbringelsesstedet, er i højere grad anbragt på døgninstitutioner og på opholdssteder end i plejefamilier. Denne gruppe består dels af nogle nye anbringelser, som forventes at vare i længere tid, dels nogle forløb, som fx er udredningsforløb, hvilket betyder, at barnet eller den unge som udgangspunkt ikke skal forblive på anbringelsesstedet. Dette kan være en del af forklaringen på, at vi observerer mindre samvær med venner og større oplevelse af ensomhed blandt børn og unge, som har været anbragt i kort tid på anbringelsesstedet, på døgninstitutioner og på opholdssteder. Når vi deler op på øvrige baggrundsfaktorer, ser vi generelt de samme tendenser som blandt ikke-anbragte børn, dog på et højere niveau. Således er piger oftere sammen med venner end drenge er, men piger føler sig samtidig også oftere ensomme end drenge. Desuden er der flere blandt de ældste, som føler sig ensomme, end blandt de yngste.

FIG. 7.5: 11- og 15-årige børns venskaber. Anbragte og ikke-anbragte børn. Procent

9 Kun få har været anbragt på 'andet sted' i mere end 3 år.

10 Summer ikke til 100. De resterende går i andre skole tilbud, fx efterskole.

KAPITEL 8

SUBJEKTIV TRIVSEL

INDLEDNING

De anbragte børn og unge, som har bidraget til denne rapport, har i de foregående kapitler leveret udsagn om forskellige sider af deres nuværende liv, herunder om deres trivsel i forhold til helbred og skole. Disse sider af den samlede trivsel skal ikke gentages her, hvor vi vil sætte fokus dels på deres besvarelse af et spørgsmålsbatteri om personlige styrker og vanskeligheder (SDQ), dels på nogle sammenfattende mål for deres livstilfredshed.

MENTAL TRIVSEL (SDQ)

Med SDQ har vi et spørgeskemabaseret mål for unges styrker og svagheder (se Goodman & Goodman, 2011; Obel m.fl., 2003, eller Egelund m.fl., 2008, for en nærmere beskrivelse). Det er anvendt i denne undersøgelse, ligesom det har været brugt i SFI's forløbsundersøgelser på børneområdet. SDQ bygger på i alt 25 spørgsmål om barnets/den unges personlige styrker og vanskeligheder på fem områder:

- det følelsesmæssige/emotionelle
- det adfærdsmæssige (opførsel)
- det kammeratskabsmæssige

- hyperaktivitet
- prosocial adfærd.

For hvert område tildeles barnet et antal point, som indplacerer det på den tilhørende delskala. Derefter lægges pointene fra de første fire delskalaer (dvs. ekskl. delskalaen for prosocial adfærd) sammen til et samlet mål for SDQ.

På grundlag af de point, den enkelte opnår, kan vedkommende placeres på en delskala eller på den samlede skala, der dels rummer et overvældende flertal uden problemer i nævneværdigt omfang (de tilhører 'normalområdet'), dels en mindre gruppe med problemer i et omfang, der klart placerer vedkommende 'uden for normalområdet'. Endelig kan pointsummen være sådan, at personen hverken tilhører normalområdet eller falder klart uden for. Denne gruppe, der ligger mellem de to kategorier, tilhører 'grænseområdet' (borderline). I et udsnit af unge i almindelighed vil mere end 90 pct. falde inden for normalområdet, og mindre end 5 pct. falde klart uden for. Når undersøgelsespopulationen er anbragte børn og unge, som bl.a. vil være anbragt uden for hjemmet af grunde, som afspejler sig i en unormal score på dele af

ANVENDTE TRIVSELSINDIKATORER

Mental trivsel (SDQ)

Samlet SDQ-indeks

Adfærdsproblemer

Emotionelle problemer

Hyperaktivitet

Kammeratskabsproblemer

Prosocial adfærd

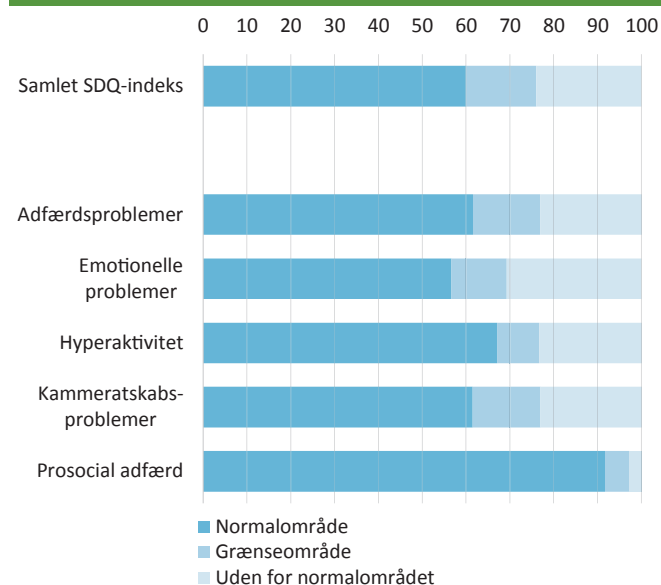
Livstilfredshed

Hvor tilfreds er du for tiden med livet?

Syn på fremtiden

Hvor glad bliver du, når du tænker på, hvad der skal ske med dig senere i dit liv?

FIG. 8.1: Anbragte 11-17-åriges placering på det samlede SDQ-indeks, på fire delskalaer for SDQ, samt på skalaen for prosocial adfærd. Procent

det samlede SDQ-indeks, må det forventes, at en betragtelig del af populationen bliver placeret uden for normalområdet. Det ses da også, jf. figur 8.1, at være tilfældet. Hver fjerde (23 pct.) falder uden for normalområdet på den samlede SDQ-skala, mens 60 pct. regnes for at tilhøre normalområdet.

Der er en vis forskel på, hvor mange af de anbragte der tilhører normalområdet for de enkelte delindeks. På indekset for emotionelle problemer placeres 31 pct. uden for normalområdet, og på de tre andre delindeks er det 22 pct. Det særlige indeks for prosocial adfærd viser, at 92 pct. tilhører normalområdet, og blot 3 pct. falder udenfor. Det er næsten som for det almindelige udsnit af 15-årige i undersøgelsen *Børn og unge i Danmark* (Ottosen m.fl., 2014). Vi kan således konstatere, at meget få af de anbragte unge – efter deres egen opfattelse – mener, at de har problemer med at være prosociale. Derimod er en hel del af dem belastet af især emotionelle problemer.

Figur 8.2 viser fordelingen på den samlede SDQ-skala for de fire aldersgrupper. Der synes at være en svag tendens til, at andelen, der falder uden for normalområdet, stiger med alderen. Men billedet kan ikke bekræftes at være statistisk signifikant. Derimod er resultatet, som fremgår af figur 8.3, statistisk signifikant. Piger bærer i højere grad end drenge på problemer, der fører til, at de ikke kan rummes i normalområdet på den samlede SDQ-skala.

På tre af de fire delskalaer er der ikke forskel på drenges og pigers fordeling. Det er der til gengæld, når det gælder indekset

for emotionelle problemer, jf. figur 8.3. Her falder 18 pct. af drengene, men 43 pct. af pigerne, uden for normalområdet. Det er denne forskel, som sætter sig igennem i det samlede SDQ-indeks og bevirker, at pigerne her i højere grad end drengene falder uden for normalområdet.

Figur 8.4 viser derudover, at andelen af piger med emotionelle problemer stiger over alderen, således at halvdelen af de 17-årige piger scorer sig selv uden for normalområdet, mens der ikke er signifikant forskel på drenges emotionelle problemer over alderen.

Når vi sammenholder disse resultater med de tilsvarende i undersøgelsen *Børn og unge i Danmark*, finder vi der den samme struktur i resultaterne, som vi ser i denne undersøgelse. Det er et helt generelt fænomen, at piger i teenageårene rammes hårdere end drenge af dårlig trivsel på det emotionelle område (jf. figur 8.12).

De anbragte unge er i figur 8.5 blevet opdelt efter, hvor de bor. På det samlede indeks for SDQ er der en tydelig forskel mellem de, som er anbragt i en plejefamilie, og de andre, som bor på en døgninstitution, et socialpædagogisk opholdssted eller hører til gruppen 'andet'. Forskellen mellem plejefamiliernes børn og de andre unge består i, at de unge i plejefamilierne samlet set er mindre belastede end de øvrige unge. 19 pct. af familieplejeanbragte og 30-40 pct. af de øvrige er placeret uden for normalområdet på den samlede SDQ-skala.

FIG. 8.2: Anbragte 11-17-åriges placering på den samlede SDQ-skala. Fordelt på alder. Procent

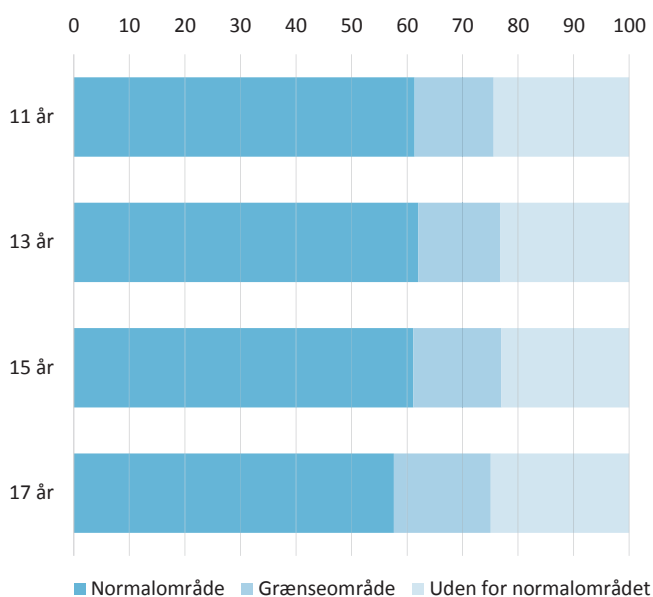
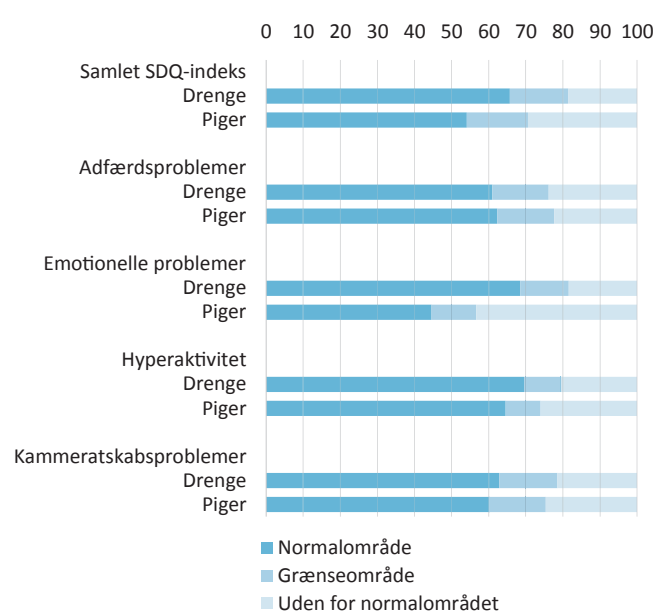
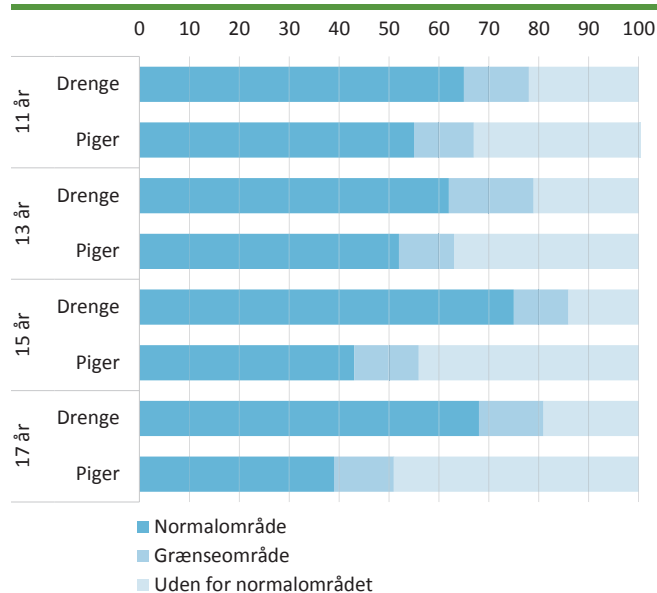

FIG. 8.3: Anbragte 11-17-åriges placering på den samlede SDQ-skala og på dens fire dele. Fordelt på køn. Procent

Det er karakteristisk, at denne forskel i belastningsgrad mellem de forskellige typer af anbringelsessteder kan iagttages for alle de fire delindeks. Det er let på grundlag heraf at foretage den fejlslutning, at en anbringelse i plejefamilie medfører, at børnene og de unge får en bedre score på SDQ-skalaen, dvs. at deres problembelastning bliver mindre, end hvis de anbringes på en institution. Det kan man imidlertid ikke konkludere, fordi det netop indgår som et kriterium ved valg af anbringelsessted, hvor belastet barnet eller den unge er. De mest belastede og dem med størst behov for en specialiseret hjælpeindsats vil næsten altid blive anbragt på en institution eller et opholdssted med et personale, der er uddannet hertil. Vi må nøjes med at konstatere, at børn og unge på institution har større udfordringer end børn og unge i en plejefamilie.

FIG. 8.4: Anbragte 11-17-åriges placering på skalaen for emotionelle problemer. Fordelt på alder og køn. Procent

I figur 8.6 er køn og anbringelsessted begge brugt samtidig til opdeling af de unge¹¹. Det fremgår, at mens anbringelsesstedet har en selvstændig betydning for udfaldet på de enkelte indeks og dermed også på det samlede SDQ-indeks, er billedet mindre klart for kønnets vedkommende. Hvad indekset for emotionelle problemer angår, ses en kønsforskelse, som er uafhængig af anbringelsesstedet, dvs. den forekommer begge steder. For unge med bopæl på en institution (men ikke i en plejefamilie) ses endvidere en forskel mellem drenges og pigers score på områderne for kammeratskabsproblemer og hyperaktivitet. På det sidste område, adfærdsproblemer, er der ikke nogen signifikant forskel mellem drenges og pigers score. Den omstændighed, at kønsforskellene viser sig på flere felter blandt de institutionsanbragte unge, fører til, at der også kan konstateres en signifikant kønsforskelse i det samlede SDQ-indeks for de anbragte på institution.

FIG. 8.5: Anbragte 11-17-åriges placering på den samlede SDQ-skala samt på dens delindeks. Procent

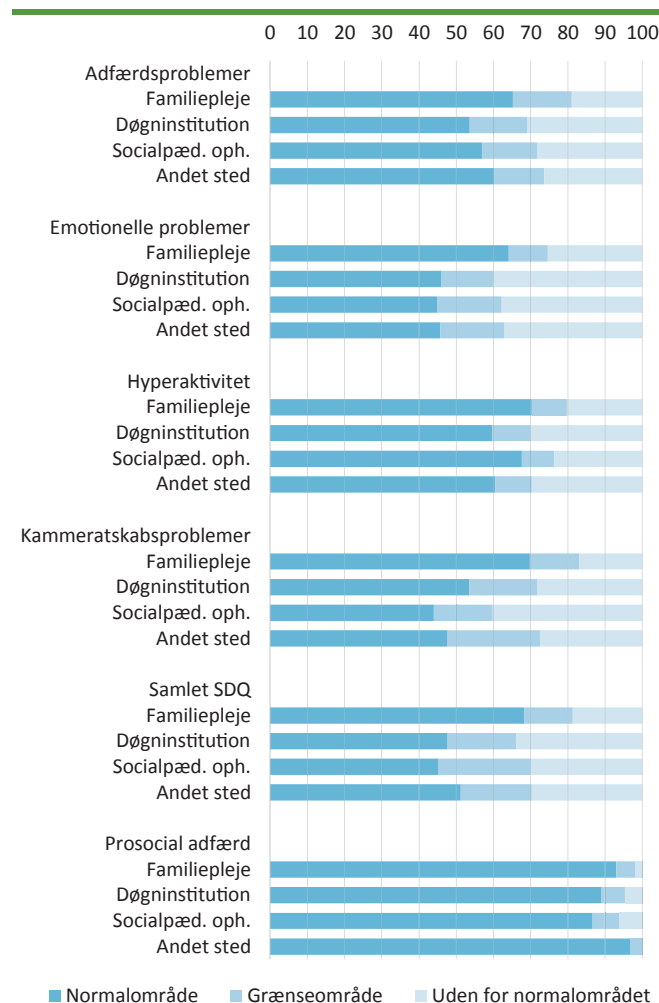
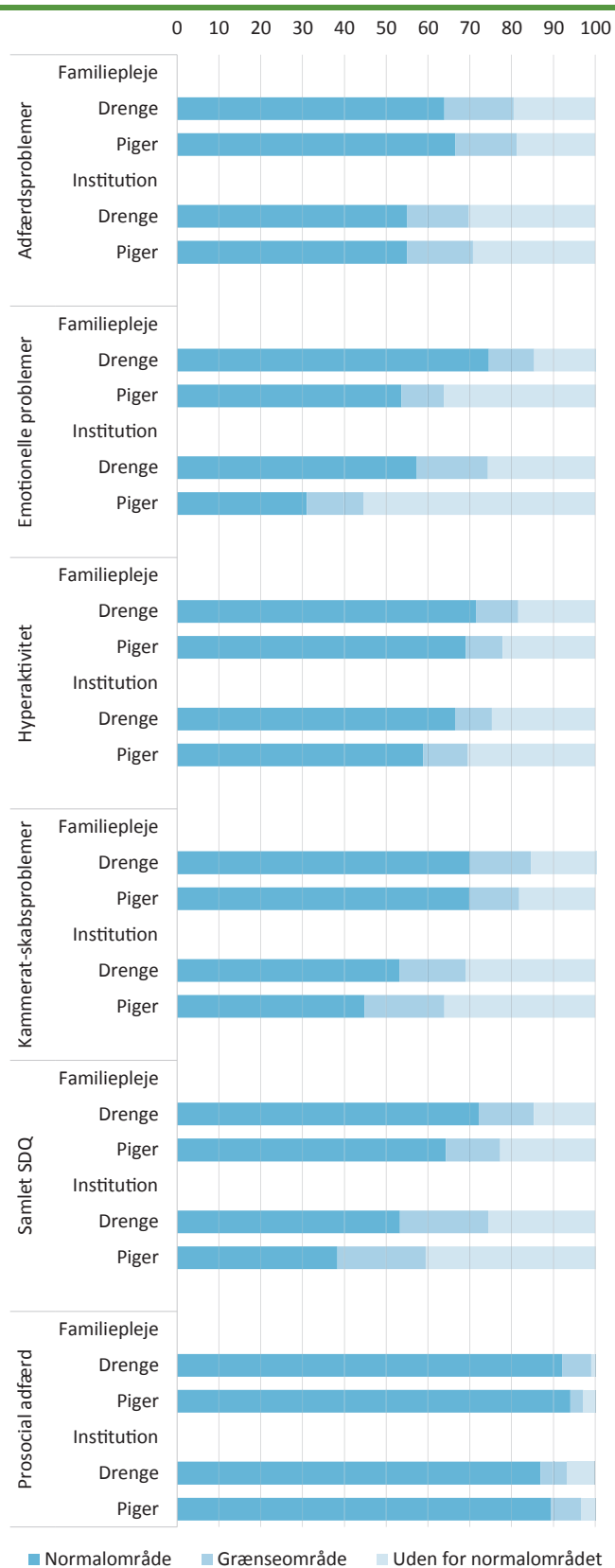

FIG. 8.6: Anbragte 11-17-åriges placering på den samlede SDQ-skala samt på dens delindeks. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

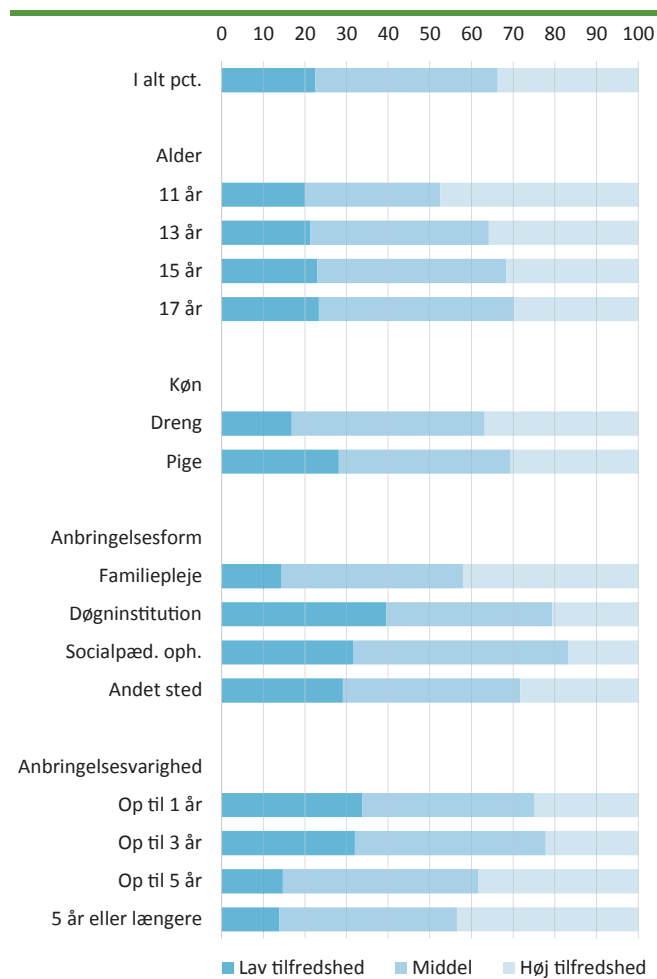

LIVSTILFREDSHED

De unge blev bedt om på en skala fra 0 til 10 at angive, "Hvor tilfreds er du for tiden med dit liv?" (hvor 10 betyder det bedst tænkelige, og 0 det værst tænkelige liv). Det er et spørgsmål, som med godt resultat har været brugt i en række undersøgelser, herunder i *Børn og unge i Danmark* (Ottosen m.fl., 2014), hvor en score på 0-5 point kaldes en lav livstilfredshed, 6-8 point er udtryk for en middel livstilfredshed, og 9-10 point angiver en høj grad af tilfredshed med livet. I denne undersøgelse er det, jf. figur 8.7, 23 pct. af de anbragte 11-17-årige, som svarer, at de har en lav tilfredshed med livet lige nu. Modsat vurderer 34 pct., at de har en høj grad af livstilfredshed.

Man kan ikke forvente, at børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, oplever den samme grad af livstilfredshed som unge, der ikke har en tilsvarende bagage af oplevelser at bære med sig

FIG. 8.7: Anbragte 11-17-åriges livstilfredshed, opdelt i lav, middel og høj tilfredshed. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

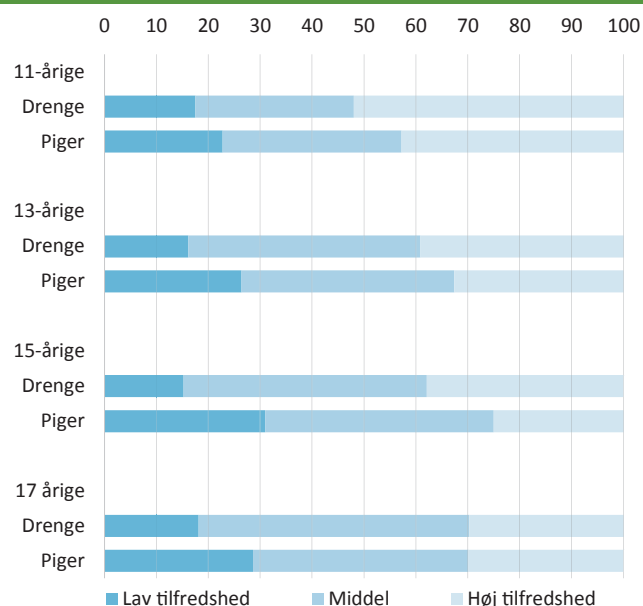

gennem livet. I undersøgelsen *Børn og unge i Danmark* er det da også blot 7 pct. af de 15-årige, der har lav livstilfredshed, mens den er høj for 38 pct. I den 'gode' ende af skalaen er der altså ikke nævneværdig forskel mellem de anbragte og de ikke-anbragte. Der er stort set lige så mange anbragte 15-årige, der mener, at deres liv er rigtigt godt, som der er blandt ikke-anbragte 15-årige. Men i den 'tunge' ende af skalaen, hvor livstilfredsheden er lav, er der til gengæld en klart større andel af anbragte 15-årige (23 pct.) end af ikke-anbragte 15-årige (7 pct.).

Inden for hver aldersklasse er livstilfredsheden større blandt drenge end blandt piger, jf. figur 8.8. For begge køn er den samtidig faldende med stigende alder. Udviklingen gør sig navnlig gældende i den øvre ende af skalaen, idet der bliver færre 17-årige anbragte, som har høj livstilfredshed, og flere med middel tilfredshed, set i forhold til de yngre anbragte. Andelen, som tilkendegiver, at deres livstilfredshed er lav, er til gengæld nogenlunde stabil.

Som ventet er der markant forskel på livstilfredsheden blandt de unge, som er placeret i en plejefamilie, og de unge, som bor på en institution, jf. figur 8.7. I plejefamilierne er der blot 14 pct. med lav livstilfredshed og 42 pct. med høj tilfredshed. Blandt unge på døgninstitution er de tilsvarende andele hhv. 40 pct. og 21 pct. De unge, som bor på et socialpædagogisk opholdssted, er gennemgående lidt mere tilfredse med deres liv end de unge på døgninstitution, men ikke så tilfredse som de unge i en plejefamilie.

FIG. 8.8: Anbragte 11-17-åriges livstilfredshed. Fordelt på alder og køn. Procent

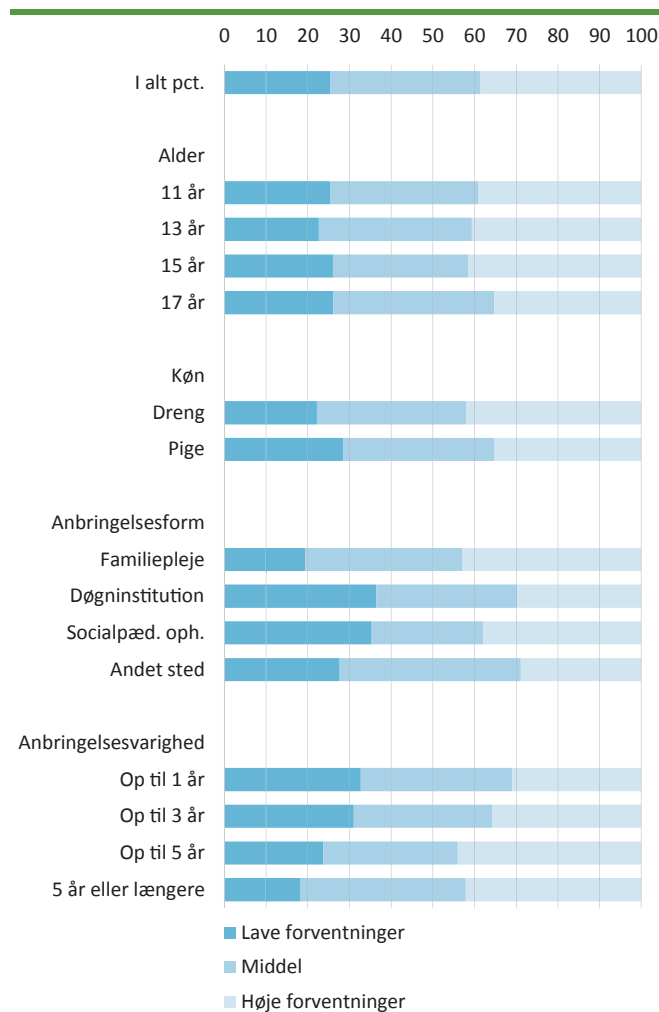

Endelig viser tallene, at livstilfredsheden er markant højere blandt unge, der har boet det samme sted igennem en årrække (mere end 5 år), end blandt unge, der har været ret kort tid på det nuværende anbringelsessted.

SYN PÅ FREMTIDEN

For unge, som er anbragt uden for hjemmet, har deres 18-års fødselsdag en langt mere indholdsmættet betydning, end den har for andre unge. Mens de fleste unge blot kan fortsætte deres hidtidige liv og blive boende hjemme hos deres forældre, mødes de anbragte af den barske virkelighed, når anbringelsen ophører, og den unge i princippet skal klare sig selv, herunder skaffe sig et sted at bo. Selvom der gives muligheder for at fortsætte det offentlige støtte til den unge, nu i form af efterværn, er der knyttet en betydelig usikkerhed til den unges situation.

FIG. 8.9: Anbragte 11-17-årige og deres syn på fremtiden. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

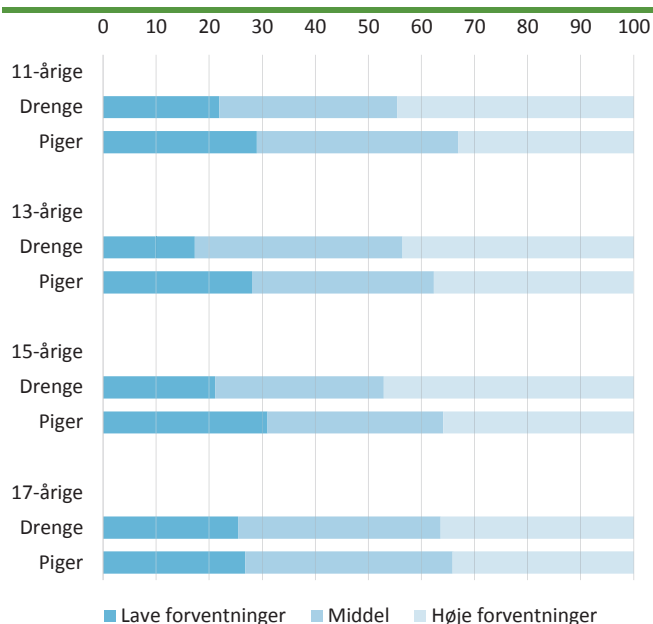

Ud over denne usikkerhed knytter der sig de samme udfordringer til livet for anbragte unge som for alle andre unge. Blot med den forskel, at de anbragte, som det er dokumenteret i det foregående, på mange måder er svagere udrustet til at møde og håndtere disse udfordringer på bedste vis. Der kan derfor være god grund til at bekymre sig om fremtiden. Hvad skal der ske med mig? Efter at have svaret på, hvor tilfredse de var med deres liv, blev de unge spurgt: "Hvor glad bliver du, når du tænker på, hvad der kan ske med dig senere i dit liv (dvs. i fremtiden)?" Også her skulle der svares på en skala fra 0 til 10 (hvor 0 betyder 'meget ked af det', og 10 betyder 'meget glad'.)

Fordelingen af de unges svar på dette spørgsmål er, jf. figur 8.9, ikke meget anderledes end fordelingen mht. livstilfredshed. Dog med en lille forskydning i retning af mere tro på fremtiden i forhold til graden af tilfredshed med livet netop nu.

Som påvist ovenfor er piger generelt mindre glade for deres nuværende liv, end drenge er. Det samme er tilfældet med de unges syn på fremtiden. Piger ser mere dystert på deres fremtidige liv, end drenge gør. Endvidere nærer de unge i plejefamilie større tillid til fremtiden end de, der er anbragt på en institution, gør. Og der er en klar sammenhæng med varigheden af den nuværende anbringelse. Jo længere tid anbringelsen har varet, jo større tro er der på, at fremtiden vil bringe noget godt. Derimod synes alderen, jf. figur 8.10, ikke at spille nogen rolle, når vi ser bort fra de 17-årige. At færre blandt de 17-årige har positive forventninger til

FIG. 8.10: Anbragte 11-17-åriges syn på fremtiden. Fordelt på alder og køn. Procent

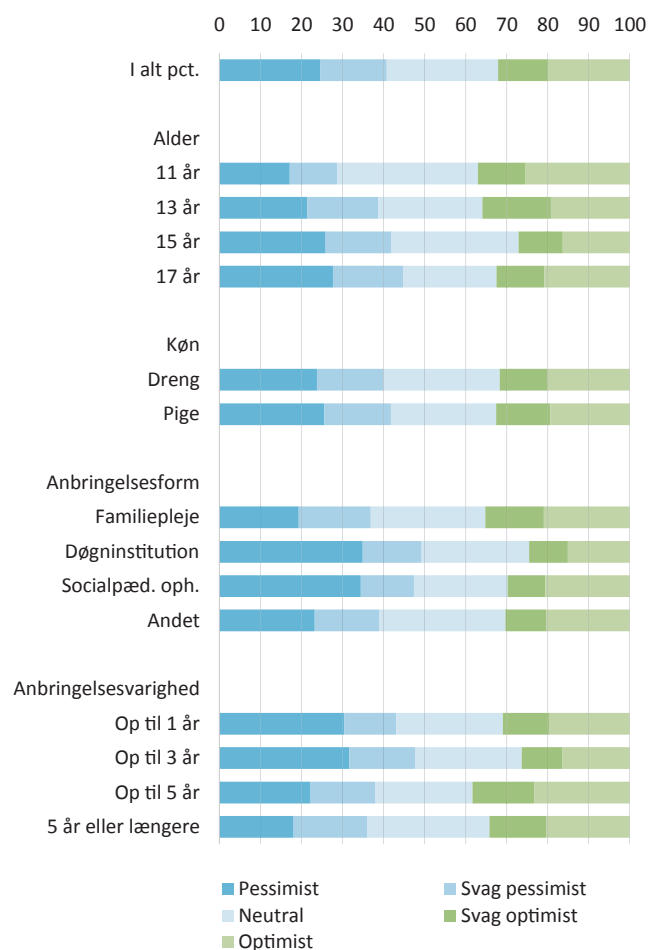

fremtiden kan hænge sammen med usikkerheden om, hvad der skal ske, når anbringelsen formelt ophører på deres 18-års dag.

Vi har sammenlignet de to svar, der blev givet på ovennævnte spørgsmål. Hvis den unge valgte den samme værdi på skalaen fra 0 til 10 i begge spørgsmål, tolker vi det som et udtryk for, at barnet eller den unge ser neutralt på sine fremtidsudsigter, dvs. hverken særligt positivt eller særligt negativt. Ligger det ene af svarene ét point over eller under det andet, er det udtryk for en svag optimisme eller pessimisme. Og ligger det mere end ét point over eller under, ser vi det som et klart positivt eller negativt syn på fremtiden.

Samlet set for alle de anbragte børn og unge i undersøgelsen er det mest almindelige (3 ud af 4), at den unge forventer, at noget vil ændre sig, jf. figur 8.11. Forventningerne peger i begge retnin-

FIG. 8.11: Anbragte 11-17-åriges tanker om fremtiden set i lyset af deres nuværende situation. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

ger, dog med en overvægt af anbragte børn og unge, der har et overvejende pessimistisk syn på fremtiden (41 pct.) set i forhold til andelen på 32 pct. med et overvejende positivt syn på fremtiden. 27 pct. ser neutralt på den.

Som vist er piger generelt mindre tilfredse med deres nuværende liv, end drenge er. Man kan sige, at pigernes forbedringspotentiale dermed er større end drengenes. Der er imidlertid ingen forskel mellem drenges og pigers relative syn på fremtiden. Generelt forventer de anbragte piger med andre ord også i fremtiden at være mindre glade for deres liv, end drenge forventer at være for deres liv. Der er også en svag tendens til, at de ældre ser mere positivt på fremtiden end de yngre. Men når der bortses fra de 11-årige, er det ikke nogen stærk tendens.

Sammenlignes de børn og unge, der er anbragt på en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted, med de børn og unge, som bor i en plejefamilie, har de førstnævnte både en lavere livstilfredshed og en svagere tro på fremtiden. De ser generelt også mere pessimistisk på fremtiden målt i forhold til nutiden.

HVAD FORTÆLLER BØRN OM DERES FREMTIDSFÖRESTILLINGER?

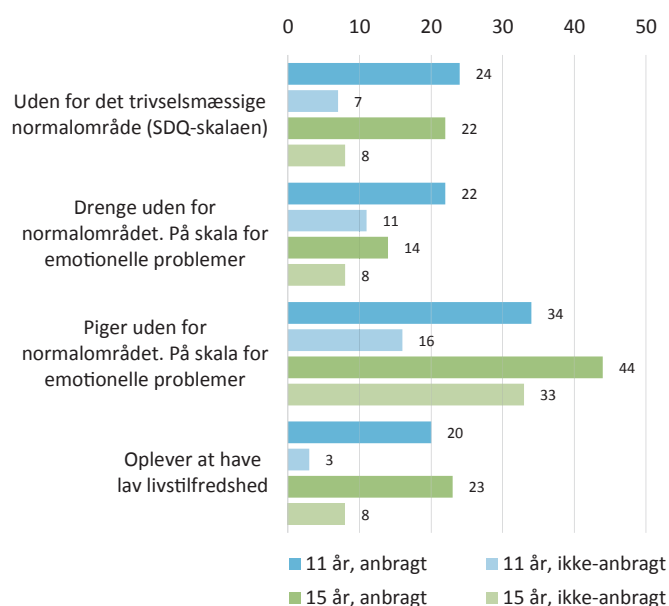
Ligesom i spørgeskemaundersøgelsen har vi også talt mere indgående med et lille udvalg af anbragte børn om, hvordan de ser på fremtiden. Vi talte med dem om, hvor de mon var henne i livet om 10 år. Samtalerne afspejler, at nogle børn har udfoldede

og positive forestillinger om, hvad fremtiden vil bringe for dem. Andre har ikke rigtigt gjort sig nogen tanker. Endelig er der også eksempler på børn, som ser dystert på deres fremtidige liv. Disse forskellige tilgange illustrerer vi nedenfor gennem tre små casebeskrivelser. Som det fremgår, ser børns – mere eller mindre konkrete – planer og forestillinger om fremtiden ikke ud til at hænge sammen med, hvor gamle de er.

DRØMMER OM NOGET MED DYR

En 11-årig pige har tiltro til, at det bedste, der sker i hendes liv, ligger ude i fremtiden. Hun vil ikke være som nogle af de ældre drenge, der bor på institutionen, som har stjålet biler og ligger og kører rundt. Hun tror heller ikke, at hun bliver en af dem, der bliver boende på institutionen, efter at de er fyldt 18 år, fordi de ikke ved, hvad de vil med deres liv. Hun er heller ikke som de skolekammerater, der sover i timerne. Hun prøver at gøre noget ved skolearbejdet, for hun ved godt, hvad hun skal. Hun tror, hun flytter væk fra institutionen, når hun er 18 år. Hun vil gerne tilbage til den provinsby på Sjælland, hvor næsten hele hendes familie bor. Der vil hun flytte sammen med sin lillesøster og sin bedste veninde fra opholdsstedet – det har de nemlig aftalt. Hun elsker dyr og drømmer om at arbejde i zoologisk have eller som dyrlæge. For tiden har hun to fugleedderkopper på sit værelse, som hun har gjort tamme. Hun har lært dem, at de ikke må bruge giften mod hende eller hendes familie.

FIG. 8.12: 11- og 15-årige børns subjektive trivsel. Anbragte og ikke-anbragte børn. Procent

VED IKKE RIGTIGT

En pige på 15 år har ikke rigtigt tænkt konkret over, hvad der skal ske i fremtiden. Hun har bare tænkt: "Hvad skal der ske?". Hun har ingen forestillinger om, hvad hun laver om 10 år, eller om hun bor sammen med nogen. Men hun tror nok, at hun godt kunne tænke sig at bo i en fed lejlighed i København. Lidt ligesom hendes storebror, der har en lejlighed i København i en bolig, hvor der også bor andre unge. Hun er ikke bekymret for fremtiden, men hun synes, det er mærkeligt, at nogen siger, at man ikke kan få et godt liv, hvis man bor på et opholdssted. Selv kender hun mange, der har boet her på opholdsstedet, som har fået godt liv, og som ved, hvordan man skal klare sig.

MERE TRIST END GODT

En 13-årig dreng synes, at det er svært at forestille sig, hvad der skal ske i fremtiden. Der kan jo ske de værste ting fra den ene dag til den anden. Der kan ske de bedste ting fra den ene dag til den anden. Han fortæller, at hans største drøm er at blive astronaut, men sandsynligheden for at blive det er nok lille, fordi han er farveblind og har ADHD. Han har også tænkt på at blive politimand eller soldat. Han ser mere trist end lyst på fremtiden. Han er bekymret for, om der på et eller andet tidspunkt vil ske hans familie noget ondt. Og de samme tanker har han for sig selv. Hans tanker kredser om, hvordan han selv kommer til at dø.

OPSAMLLENDE KONKLUSION

De anbragtes mentale trivsel er målt ved hjælp af SDQ. 23 pct. placeres uden for normalområdet på den samlede skala. Blandt

alle unge er andelen blot 3 pct. Forskellen gør sig gældende på alle fire delområder i SDQ, men er mest udtalt på området for emotionelle problemer. Piger falder langt hyppigere end drenge helt uden for normalområdet, når det gælder emotionelle problemer. Og de unge, som er anbragt på en institution, har en dårligere score på SDQ-skalaen, end de unge i plejefamilier.

En lige så stor andel af de anbragte som af alle unge oplever, at de har en høj grad af livstilfredshed. Til gengæld er der en markant forskel i bunden af skalaen. 23 pct. af de anbragte, men kun 7 pct. af alle unge, har en lav tilfredshed med livet. Livstilfredsheden bliver lavere med stigende alder, og den er lavere blandt piger end blandt drenge. Den er ligeledes lavere blandt de anbragte på institution end blandt dem i plejefamilie.

Når de unge bliver spurgt om deres syn på fremtiden, svarer de omtrent det samme som på spørgsmålet om deres aktuelle livstilfredshed. Med en tendens til at se med mistro på fremtiden. 41 pct. af de unge er pessimister, mens 32 pct. er optimister. De unge i plejefamilierne er mere fortrøstningsfulde end de unge på institution. Det kan måske hænge sammen med, at deres liv er præget af større stabilitet i anbringelsen, end hvad der gælder for anbragte på institution. Forholdet mellem livstilfredsheden nu og som den forventes at blive i fremtiden er ens for drenge og piger. Det betyder, at anbragte piger generelt forventer fortsat at have en lavere livstilfredshed end anbragte drenge.

11 Døgninstitution og socialpædagogisk opholdssted er slået sammen til institution i denne figur.

KAPITEL 9

MEDINDDRAGELSE

INDLEDNING

I dette kapitel beskrives anbragte børns og unges medinddragelse og indflydelsen på beslutninger, der tages omkring dem og deres situation. Medinddragelse af børn og unge i de beslutninger, der bliver taget omkring dem selv, er fastlagt dels i grundloven, men også via Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og FN's Børnekonvention. Det er dog en konkret vurdering i hver enkelt sag, hvor meget barnet eller den unge kan inddrages. Inddragelsen af barnet/den unge udmøntes ved, at barnets/den unges synspunkter inddrages i tilrettelæggelsen af indsatsen i overensstemmelse med barnets alder og modenhed. På den måde skal både tilrettelæggelse og gennemførelse ske i dialog med barnet (Socialstyrelsen, 2012). Det er naturligvis vigtigt, at myndighederne er bekendt med og følger barnets rettigheder i forbindelse med en anbringelse, men det er også vigtigt, at børn og unge også selv er bekendt med deres rettigheder. Alle børn har fx ret til:

- Inddragelse i beslutninger
- Samvær med forældre, søskende og netværk
- En handleplan for anbringelsen
- Opfølgning og tilsyn under anbringelsen
- En bisidder, der er med til møder i kommunen.

ANVENDTE TRIVSELSINDIKATORER

Indflydelse på anbringelsessted

Taget med på råd

Oplever at kunne søge hjælp

Kontakt med familien

Medbestemmelse i kontakt til forældre

Medbestemmelse i kontakt til søskende

Medbestemmelse i hverdagen

Medbestemmelse på husregler

Medbestemmelse på fællesaktiviteter

Oplevelse af frihed

Oplevelse af kunne leve sit liv, som man vil

Oplevelse af at kunne ytre sig

Socialstyrelsen har i 2007 udarbejdet to pjecer til børn og unge, der fortæller om børns rettigheder (Socialstyrelsen, 2007a, 2007b).

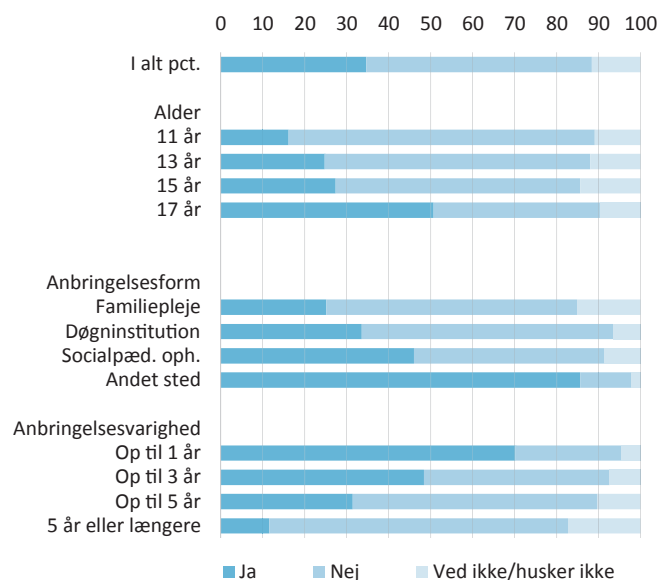
I dette kapitel undersøger vi, i hvor høj grad de anbragte børn og unge er blevet taget med på råd i beslutningen om anbringelsessted, hvor de oplever at kunne søge hjælp, i hvor høj grad de inddrages i beslutninger om samvær med forældre og søskende, samt deres oplevelse af personlig frihed og ytringsfrihed.

INDFLYDELSE PÅ EGEN SITUATION

BLEV TAGET MED PÅ RÅD

Anbringelsesstedet og valget heraf har stor betydning for anbragte børn og unges liv. Anbragte børn og unge ønsker at blive lyttet til og delagtiggjort i beslutninger om deres eget liv, derfor er måden, hvorpå en beslutning om et anbringelsessted bliver taget, også afgørende. Herudover er det vigtigt, at den beslutning, der tages, uanset barnets/den unges holdning, begrundes for barnet eller den unge (Børnerådet, 2012). Figur 9.1 viser, hvor mange der føler, at de blev inddraget i beslutningen om nuværende

FIG. 9.1: Anbragte 11-17-årige, der blev taget med på råd inden beslutning om anbringelsessted. Fordelt på baggrundsforhold. Procent.

anbringelsessted. 35 pct. blev taget med på råd, 55 pct. blev ikke taget med på råd, og 12 pct. har svaret ved ikke eller husker ikke. Der er naturligvis flere faktorer, der spiller ind i forhold til denne fordeling. Fordi inddragelse er afhængig af barnets alder og modenhed, er det ikke overraskende, at andelen, som er blevet inddraget i beslutningen om anbringelsessted, stiger med alderen, jf. figur 9.1. 16 pct. af de 11-årige er blevet inddraget, 25 pct. af de 13-årige, 27 pct. af 15-årige blev taget med på råd om valg af anbringelsessted, mens 51 pct. af de 17-årige blev taget med på råd. Der er således en bemærkelsesværdig stigning fra 15 til 17 år i graden af medinddragelse. Børn anbragt i plejefamilie har oftere ikke været med på råd i beslutningen om anbringelsessted. Dette gør sig gældende i alle fire aldersgrupper. Anbragte børn og unge på 'andet sted' er dem, der oftest er blevet inddraget i beslutningen, hvilket hænger sammen med, at denne gruppe er ældre end på de øvrige anbringelsesformer. Ydermere viser figur 9.1, at der er en klar overvægt blandt børn, som har været anbragt under 1 år på anbringelsesstedet, som er blevet inddraget i beslutningen. Jo længere tid anbringelsen har varet, jo færre har været inddraget i beslutningen om stedet. Desuden viser figuren, at jo længere tid anbringelsen har varet, jo oftere har barnet/den unge svaret 'ved ikke'. Det kan dels skyldes, at jo længere tid der er gået siden beslutningen om anbringelsen er taget, jo mindre huskes der omkring beslutningen. Dels kan barnet/den unge have været så længe på anbringelsesstedet, at han eller hun blev vurderet for ung til at blive inddraget i beslutningen på anbringelsestidspunktet. Figur 9.1.a viser, at netop alder ved effektivering af første an-

bringelse har stor betydning for graden af inddragelse vedrørende anbringelsessted. Blandt dem, som var 0-6 år ved første anbringelse, og som stadig er anbragt samme sted, er 7 pct. blevet medinddraget i beslutningen om anbringelsessted. Blandt dem, som var 7-12 år ved første anbringelse, og som stadig er anbragt samme sted, svarer 27 pct., at de blev inddraget i valg af anbringelsessted. Blandt dem, som var 13-16 år ved første anbringelse, og som stadig er anbragt samme sted, er 66 pct. blevet inddraget i beslutningen om anbringelsesstedet. Yderligere kan man forestille sig, at det at have et handicap eller en langvarig sygdom påvirker graden af medinddragelse af anbringelsessted. Det ser dog ikke ud til at være tilfældet (figur ikke vist). Blandt dem, som svarer, at de er blevet inddraget i beslutningen om anbringelsessted, har 21 pct. et handicap eller en langvarig sygdom. Blandt dem, som svarer, at de ikke er blevet inddraget i beslutningen, har 24 pct. et handicap eller en langvarig sygdom.

SØGE HJÆLP

Hvis et barn er rigtigt ked af eller utilfreds med at bo på et anbringelsessted er det godt, hvis det kender til sine rettigheder, således barnet ved, hvem det kan gå til, og hvad han eller hun har ret til (Børnerådet, 2012). At være ked af at være på anbringelsesstedet har afgørende betydning for barnets daglige trivsel, og hvis der ikke tages hånd om at afhjælpe problemet, kan det i yderste tilfælde ende med et sammenbrud i anbringelsen. De anbragte børn og unge i denne undersøgelse er blevet spurgt om, hvem de ville gå til for at få hjælp, hvis de var rigtigt kede

FIG. 9.1.a: Medindflydelse på anbringelsessted, blandt 11-17-årige anbragte, som stadig bor på deres første anbringelsessted. Fordelt på alder ved første anbringelse. Procent

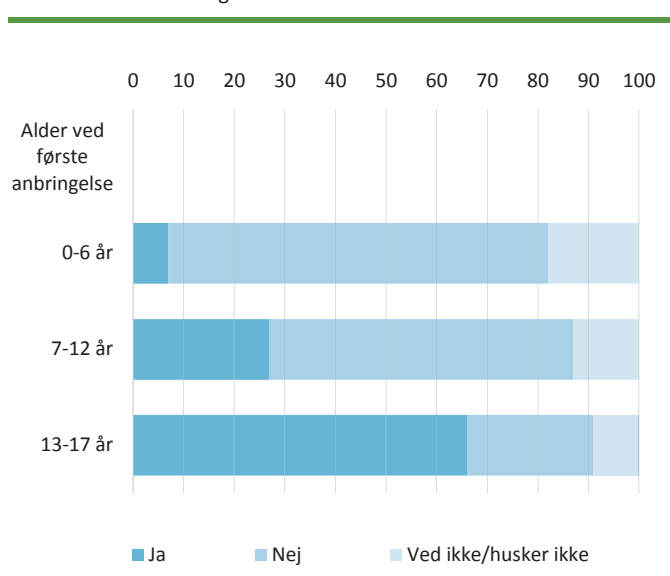
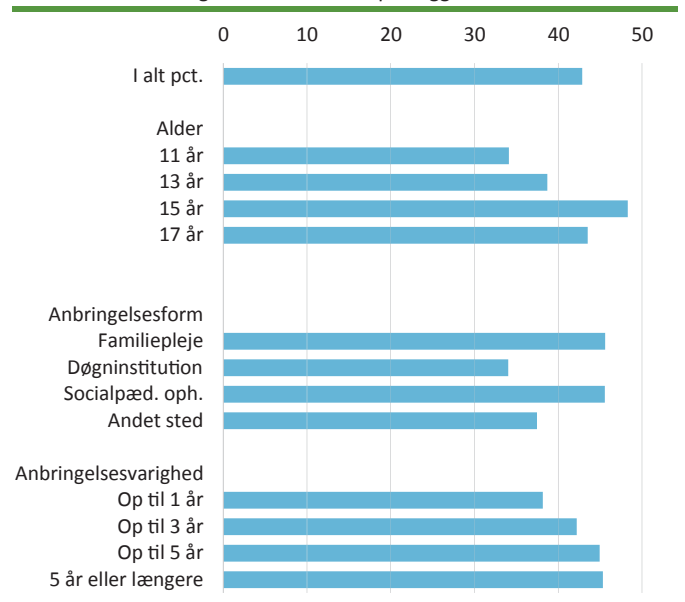

FIG. 9.2: Anbragte 11-17-årige, der følger, at de kan få hjælp af professionelle voksne, hvis de er rigtigt kede af deres anbringelsessted. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

af eller utilfredse med anbringelsesstedet. Figur 9.2. viser, at 43 pct. ville gå til en professionel voksen, der her er defineret som en sagsbehandler, kontaktperson, lærer, pædagog, sportstræner eller lignende. Andelen, som vil gå til en professionel voksen, er lavest blandt de 11-årige (34 pct.). Blandt de 15- og 17-årige er der signifikant flere, som ville bede en voksen om hjælp (48 pct. og 44 pct.). Der er altså en tendens til, at de ældre teenagere går til professionelle for at få hjælp, hvis de er kedede af eller utilfredse med deres anbringelsessted. Knap halvdelen af anbragte i familiepleje og på socialpædagogiske opholdssteder ville gå til en professionel voksen. Det er der kun en tredjedel blandt anbragte på døgninstitutioner og 'andet sted', som ville gøre.

KONTAKT MED FAMILIEN

Børn har via ovennævnte lovgivning og konventioner ret til samvær og kontakt med deres forældre og netværk. Det er kommu-

nen, som skal sørge for, at forbindelsen mellem forældrene og barnet holdes ved lige, og således træffe afgørelse om omfanget og udførelsen af samværet og kontakten. I udgangspunktet skal barnet høres. Der kan dog være tilfælde, hvor kommunen går ind og vurderer, at samvær i en periode ikke er hensigtsmæssigt for barnet (Ankestyrelsen, 2014b; Lov om Social Service § 71). I kapitel 3 så vi, at anbragte børn og unge i høj grad har kontakt og samvær med deres forældre. I det nedenstående undersøger vi, i hvor høj grad anbragte børn og unge oplever selv at have indflydelse på graden af kontakt og samvær.

SAMVÆR MED FORÆLDRE OG SØSKENDE

Figur 9.3 viser, at 27 pct. af de anbragte føler, at de næsten aldrig er med til at bestemme, hvornår de ser deres forældre. Dette er særlig udtalt for de 11-årige (62 pct.). 40 pct. blandt de 13-årige, 22 pct. blandt de 15-årige og 13 pct. blandt de 17-årige er næsten

FIG. 9.3: Anbragte 11-17-årige, der ikke er med til at bestemme, hvornår de skal se deres forældre. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

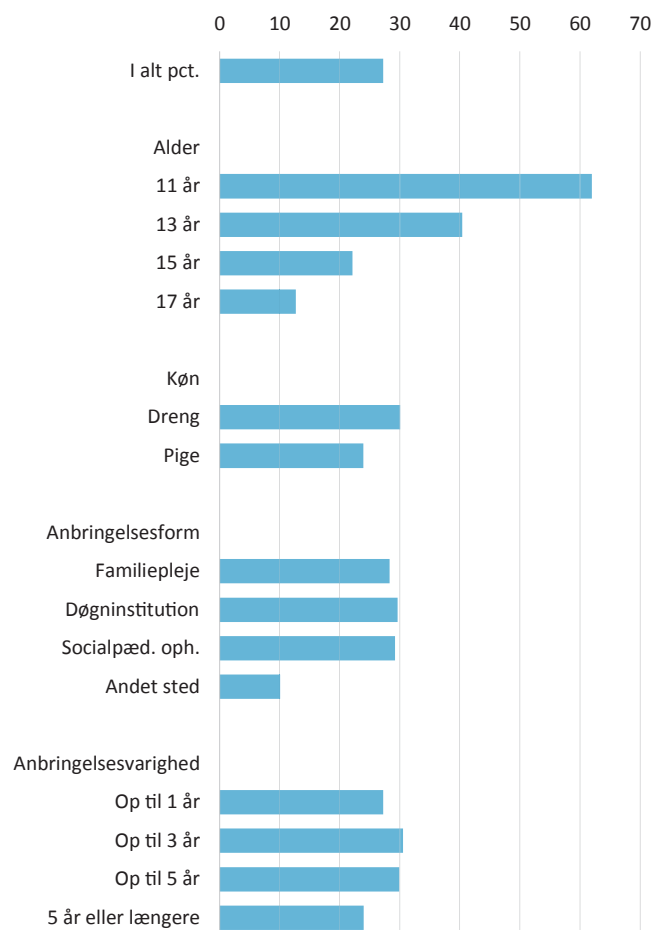
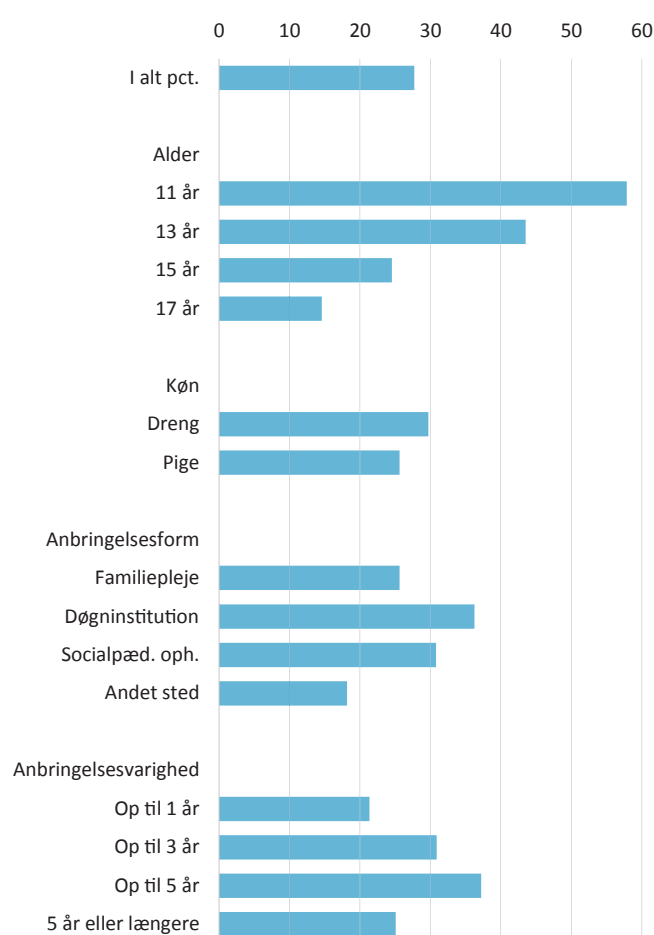

FIG. 9.4: Anbragte 11-17-årige, der ikke er med til at bestemme, hvornår de skal se deres søskende. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

aldrig med til at bestemme, hvornår de ser deres forældre. Det at være anbragt 'andet sted' er som beskrevet højt korreleret med alder. Derfor er der også meget få 17-årige, som er anbragt 'andet sted', som ikke selv er med til at bestemme, hvor ofte de ser deres forældre. Piger oplever i højere grad end drenge at have indflydelse på, hvor ofte de ser deres forældre, og børn og unge, som har været anbragt i mere end 5 år, har også oftere indflydelse på, hvor ofte de ser deres forældre. I kapitel 3 så vi, at børn og unge, som bor på døgninstitution, oftere var sammen med deres forældre, end børn og unge anbragt andre steder.

Billedet for anbragte børn og unge, der ikke er med til at bestemme, hvornår de skal se deres søskende, er meget lig det, vi så i forhold til forældrene, særligt med hensyn til køn og alder. 27 pct. er ikke med til at bestemme, hvornår de skal se deres søskende. Således er piger også oftere end drenge med til at bestemme, hvornår de skal se deres søskende. Med hensyn til alder er 58 pct. af de 11-årige næsten aldrig med til at bestemme, hvornår de skal se deres søskende. Det gælder for 44 pct. af de 13-årige, 25 pct. af de 15-årige og 15 pct. af de 17-årige. Samværet med søskende vil som oftest foregå, samtidig med at forældrene besøges. Derfor vil mønsteret minde meget om hinanden. Dog er der forskel med hensyn til anbringelsessted og anbringelsesvarighed. 36 pct. af børn og unge, som er anbragt på døgninstitution, svarer, at de næsten aldrig er med til at bestemme, hvornår de ser deres søskende. Det er både en større andel end anbragte på andre anbringelsessteder, jf. figur 9.4. Desuden ser vi, at medbestemmel-

sesgraden falder med anbringelsesvarigheden, bortset fra dem, som har været anbragt i mere end 5 år. Denne ændring i varighed ses ikke i indflydelsen på forældrekontakt. Sammenholdt med, at vi i kapitel 3 så, at der er en del af de anbragte børn og unge, som ønsker at se mere til deres søskende, tyder det på, at anbragte børn og unge reelt har mulighed for at påvirke graden af samvær med deres søskende. En rapport fra Børnerådet beskriver, at netop savnet til søskende kan være særligt stort under en anbringelse (Børnerådet, 2012), hvilket underbygger ønsket om at have medindflydelse herpå.

MEDBESTEMMELSE I HVERDAGEN

Oplevelsen af at have medbestemmelse på det sted, hvor man bor, fx på regler og aktiviteter, er vigtigt i forhold til følelsen af at blive set, hørt og taget alvorligt. Nogle anbragte børn og unge oplever, at møder med dem foregår rent proforma, og at de ingen indflydelse har på trods af møder og samtaler. Andre oplever derimod reelt at have indflydelse og at have mulighed for at ændre og påvirke både beslutninger om deres situation og anbringelse, men også med hensyn til regler i hverdagen (Børnerådet, 2012).

HUSREGLER

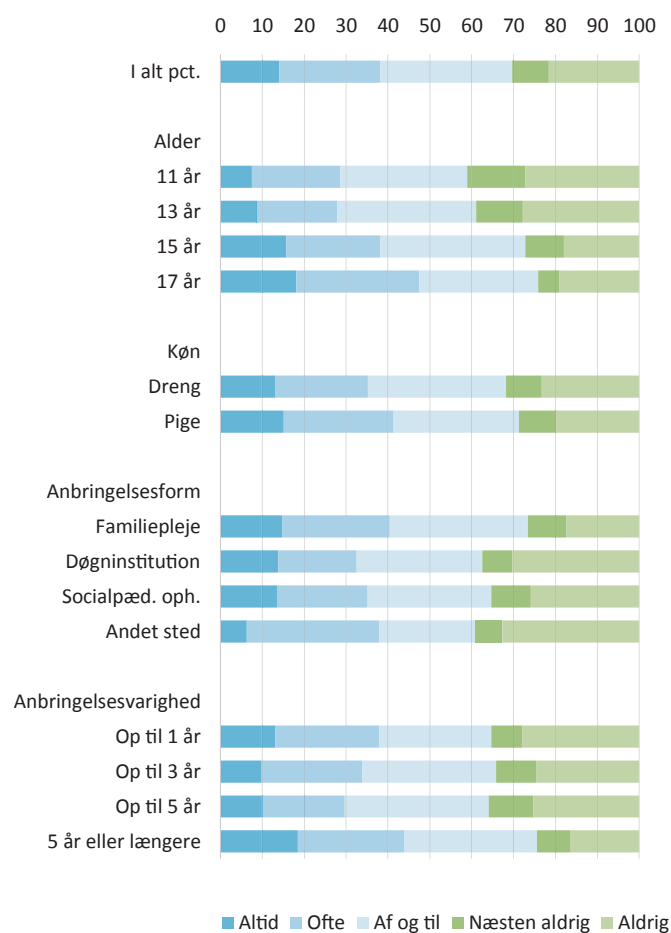
38 pct. af anbragte børn og unge føler, at de altid eller ofte har medbestemmelse i forhold til anbringelsesstedets husregler, mens 22 pct. føler, at de aldrig har det, jf. figur 9.5. Aldersmæssigt viser figur 9.5, at jo yngre, jo mindre medbestemmelse. Drenge har i mindre grad indflydelse på husreglerne end piger. Anbragte

i plejefamilier er dem, der hyppigst oplever at have indflydelse. En forklaring kan være, at døgninstitutioner, socialpædagogiske opholdssteder og kost- og efterskoler er større enheder, hvor der må være et klart regelsæt, som er knapt så fleksibelt i forhold til individuelle ønsker. Faste rammer på anbringelsesstedet kan netop være baggrunden for, at barnet er anbragt der og ikke et andet sted. I plejefamilier kan der i videre udstrækning være forhandlinger om, hvordan husreglerne skal tilpasses i den givne situation.

FÆLLESAKTIVITETER

Et andet sted, hvor de anbragte børn og unge kan opleve at have medbestemmelse, er i forhold til fællesaktiviteter. Halvdelen af de anbragte oplever altid eller ofte at have medbestemmelse på fællesaktiviteter. Figur 9.6 viser en aldersgradient i medbestemmelsen på fællesaktiviteter. Således oplever de 11- og 13-årige

FIG. 9.5: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af at have medbestemmelse på anbringelsesstedets husregler. Fordelt på baggrundsforhold. Procent.

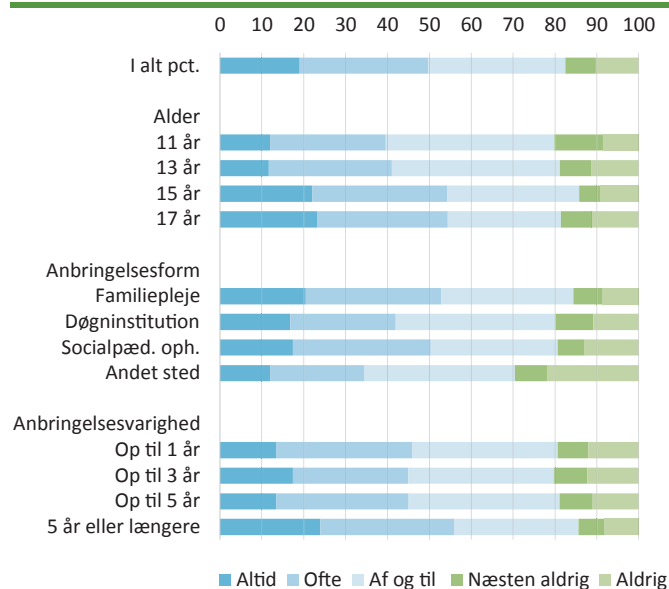

medindflydelse (40 pct.), mens de 15- og 17-årige oftere svarer, at de altid eller ofte er med til at bestemme fællesaktiviteter (22 og 23 pct.). Endvidere fremgår det, at det især er anbragte på kost- og efterskoler, der oplever ikke at have nogen medbestemmelse. Det kan være med udgangspunkt i, at skolen har nogle bestemte ting, de skal opfylde i forhold til pensum eller i forhold til skolens faglige profil. For eksempel har idrætsefterskoler flere sportslige arrangementer end efterskoler med en musikprofil. Det kan efterlade et mindre rum for medindflydelse for den enkelte.

OPLEVELSE AF FRIHED

En vigtig del af det at gå fra barn til ung er den gradvise myndiggørelse, som finder sted i denne livsfase. Det store barn bliver inddraget i flere beslutninger, som det forventes at have en egen interesse i og en mening om. Hvis det ikke umiddelbart er tilfældet, kan inddragelsen ses som en tilskyndelse til at begynde at tænke over disse ting. Lysten til medindflydelse og til at træffe egne beslutninger om sine egne forhold er ikke altid i harmoni med forældres og andre voksnes opfattelser af disse forhold. De voksne synes ikke altid, at den unge er moden nok til selv at bestemme. Når barnet eller den unge er anbragt uden for hjemmet, skyldes det i en række tilfælde, at barnet har problemer (et vanskeligt sind, en uheldsmæssig opførsel, fysiske eller psykiske skavanker), som de voksne omkring det finder, at der må tages særligt hensyn til. Den beskyttende holdning fører let til, at barnets handlefrihed søges begrænset (for at hindre det i at gøre noget dumt). Omvendt oplever den unge i sådanne situationer at

FIG 9.6: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af at have medbestemmelse på anbringelsesstedets fællesaktiviteter. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

blive begrænset i sine udfoldelsesmuligheder. I denne undersøgelse er de anbragte blevet spurgt om deres oplevelse af deres frihed til selv at bestemme og til at kunne sige, hvad de tænker og mener.

OPLEVELSE AF AT KUNNE LEVE SIT LIV, SOM MAN VIL

Mere end 60 pct. af alle de anbragte børn og unge vælger en af de to grader af enighed, når de skal forholde sig til udsagnet: "Du føler dig fri til selv at bestemme, hvordan du vil leve dit liv", jf. figur 9.7. Blot 14 pct. er uenige. Der er ikke forskel på, hvordan drenge og piger ser på spørgsmålet. Med stigende alder synes de at blive lidt mere positive (højere grad af enighed) i synet på egen frihed. Det er især de 17-årige, som her springer i øjnene. En forklaring kunne være, at en del af de 17-årige nu er på efterskole eller bor for sig selv (i hybel eller lignende), hvor de er uden for de voksnes rækkevidde, og i højere grad må klare sig selv.

I modsætning til unge, der bor 'andet sted', markerer de anbragte på døgninstitution sig ved en markant dårligere opfattelse af deres personlige frihed.

OPLEVELSE AF AT KUNNE YTRE SIG

Langt størstedelen (80 pct.) af anbragte børn og unge oplever, at de frit kan sige, hvad de tænker og mener, jf. figur 9.8. Samtidig er der knapt 8 pct., som oplever ikke at kunne ytre sig frit. Der er ikke forskel mellem aldersgrupperne i andelen, der ikke oplever at kunne ytre sig frit, men andelen, som er helt enig i, at de frit kan ytre

sig om, hvad de mener og tænker, stiger med alderen fra 32 pct. blandt de 11-årige til 53 pct. blandt de 17-årige. Der er en større andel, som oplever, at de kan sige, hvad de mener, blandt børn og unge anbragt i plejefamilie, og blandt dem, som er anbragt 'andet sted'. Sidstnævnte giver god mening, især hvis den unge er anbragt i egen hybel. Det er dog bemærkelsesværdigt, at 12 pct., som bor på døgninstitution, og 13 pct. af dem, som bor på socialpædagogisk opholdssted, ikke føler, at de kan sige, hvad de mener.

HVAD BØRN SELV SIGER OM MEDBESTEMMELSE: UDDRAG FRA BØRNESAMTALER

Der kan, som vi tidligere har været inde på, være mange regler at overholde i dagligdagen, hvis man er et barn, der er anbragt på en døgninstitution. De børn, vi har talt med, synes ikke altid, at reglerne er rimelige og retfærdige, og navnlig opponerer de over for kollektive sanktioner. De mange regler behøver imidlertid ikke at betyde, at der ikke bliver lyttet til børnene. I det lille interviewmateriale, som vi har indsamlet blandt institutionsanbragte børn, finder vi en række udsagn, som handler om muligheder for at handle og blive hørt på forskellige niveauer. Når de yngre børn taler om medbestemmelse, henviser de gennem anekdoter fra hverdagen til, hvad de må eller ikke må få lov til i hverdagen. Eksplicitte udsagn om, hvad børn har ret til, krav på eller har sat sig som mål, hørte vi mest om fra de ældste af børnene.

Det er, som survey-undersøgelsen (og det efterfølgende kapitel) viser, langt fra alle børn, der har indflydelse på, hvor de bliver an-

FIG. 9.7: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af frihed til selv at bestemme. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

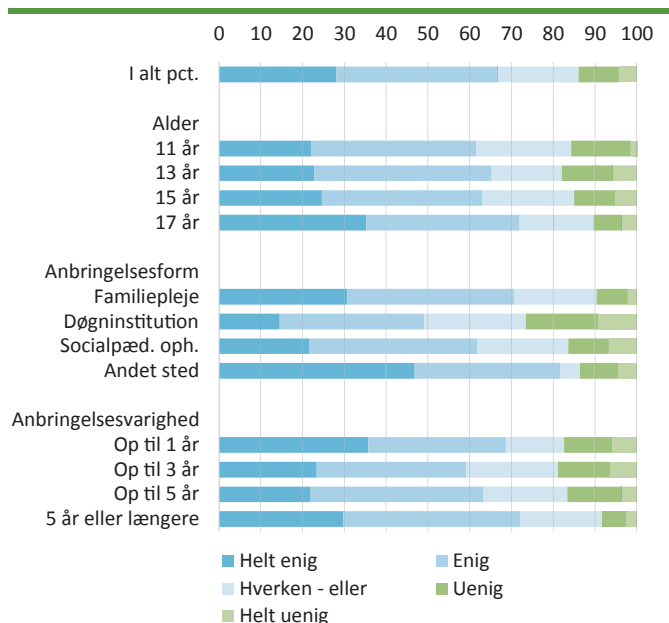
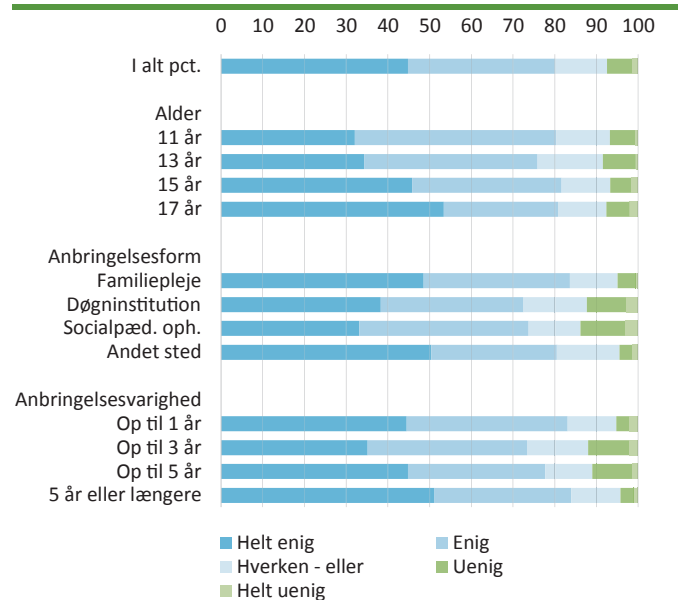

FIG. 9.8: Anbragte 11-17-åriges oplevelse af at kunne sige, hvad de tænker og mener. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

bragt. Alligevel er der børn, som føler sig medinddraget. Her har vi valgt at tage afsæt i en 15-årig pige. Hun fortæller om, hvordan hun 6 år tidligere oplevede, at der blev lyttet til hende, da der skulle findes et permanent anbringelsessted til hende og hendes søskende:

Vi sagde, at vi var glade for at bo der (på det akutte anbringelsessted), og så tror jeg, de har hørt på os. Jeg tror, de hørte på os, fordi vi sagde, at vi ikke havde lyst til at flytte. Vi var glade for at bo der, så jeg tror, de hørte efter. Så sagde de det videre til vores sagsbehandler, og hun synes, det var en god ide, hvis de synes det også.

Samme pige, hvis mor kom fra Somalia, fortalte også, at hun var blevet støttet først af anbringelsesstedets ledere og senere af myndighederne, fordi hun fortalte, at moren slog børnene, når de var hjemme på samvær hos hende. Det førte til, at der blev lavet en overvåget samværsordning.

Nogle gange, så slog hun os. Det er sådan en Somalia ting – afrikanere, det ved du godt, ikke? De giver et rap og sådan. Du ved, sådan er man opdraget. (...) Så sagde jeg det til lederne, og så gjorde de noget ved det. De sagde, at så skulle der være overvåget besøg, og så tog vi op i retten inde ved Rådhuspladsen, og så sagde de, at der skulle være overvåget samvær. Det er fint nok, men det var heller ikke så voldsomt. Men det skal også være hyggeligt at være sammen, ikke?

Pigen vidste også godt, hvordan hun ville agere, hvis hun skulle blive ked at bo på det aktuelle anbringelsessted:

Nu har man lidt at skulle have sagt, når man er oppe i den der alder – 15. Så skal de høre på en, lige meget hvad. Så jeg tror, jeg ville have sagt det til pædagogerne. Heroppe siger de, at hvis man ikke bliver spurgt, så siger man det bare. Der er noget, der hedder opfølgingsmøder og sådan noget. Så kan man sige det, for der er ens sagsbehandler. Og så prøver de at finde et andet sted til en (...) Altså når du er 15, så skal de høre på dig lige meget hvad, og ellers så tager de det op i retten, og så finder de ud af det derfra. Hvis nogen er uenige – hvis du forstår, hvad jeg mener.

Også muligheden for at være med til at ændre på tingenes gang i dagligdagen oplevede pigen at have:

Hvis ... lad os sige i skolen eller på afdelingen, at jeg oplever, dén voksne er irriterende. Det må man godt sige, ikke. Og så hører de på én, og så tager de det op på et møde – kun de voksne. Og så kan de voksne gøre det anderledes. Så man kan godt sige navne, du ved. Så kan den voksne tænke over, hvordan han gør det på en anderledes måde. Så hører de på én. Men man skal også sige det på en ordentlig måde – en fair måde. Ikke på sådan en vred måde – forstår du, hvad jeg mener? Ikke sådan en ond måde, vel. Men på en sød måde, og så hører de på en. Så vil de godt lave sig selv om. Hvis det bare er pænt, du siger det, så hører de efter. Det er jeg faktisk glad for, at vi har børnemøder. Så kan vi sige alt muligt. Så hører de på en.

PERSPEKTIVERING: ANBRAGTE OG IKKE-ANBRAGTE BØRN

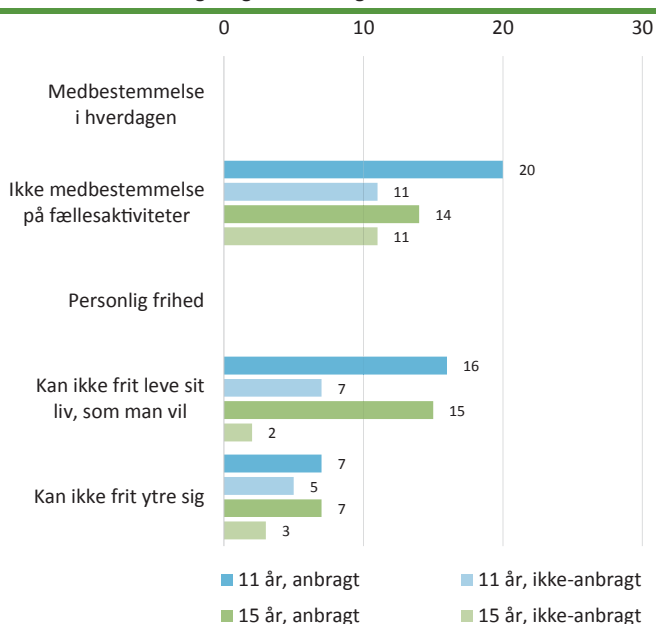
Det at blive set, hørt og taget med i beslutninger er vigtigt for alle børn. Dog er det særligt vigtigt for de børn, som er i det offentlige varetægt. Disse børn er samtidig en særligt udsat gruppe, og det er derfor vigtigt at kende til, i hvilken udstrækning anbragte børn er inddraget i beslutninger om deres situationer også i sammenligning med ikke-anbragte børn og unge. I forhold til deres jævnaldrende er det bl.a. relevant at se på graden af medbestemmelse i hverdagsbeslutninger. I beslutninger omkring fællesaktiviteter er der ikke forskel mellem 15-årige anbragte og 15-årige ikke-anbragtes medindflydelse, jf. figur 9.9. Det er der dog blandt 11-årige. 20 pct. af 11-årige anbragte svarer, at de ikke har medindflydelse på fællesaktiviteter, mod kun 11 pct. af 11-årige ikke-anbragte. Hverken for de 11-årige eller de 15-årige anbragte og ikke-anbragte er der forskel i oplevelsen af at kunne frit tale om, hvad man mener og tænker. Der er derimod stor forskel mellem både 11- og 15-årige anbragte og ikke-anbragte i oplevelsen af ikke at kunne leve sit liv, som man vil. 16 pct. af 11-årige anbragte føler, at de ikke kan leve deres liv, som de vil, det gælder for 7 pct. af 11-årige ikke-anbragte. Ligeledes føler 15 pct. af 15-årige anbragte, at de ikke kan leve deres liv, som de vil, men kun 2 pct. af 15-årige ikke-anbragte har denne oplevelse.

OPSAMLLENDE KONKLUSION

Inddragelsen af barnets eller den unges synspunkter og holdninger i tilrettelæggelsen af indsatsen skal som nævnt ske i

overensstemmelse med barnets eller den unges alder og modenhed. Dette bevirker, at alder på forskellig vis er et centralt tema i dette kapitel. Dels er der en tydelig aldersgradient i og med, at 15- og 17-årige i langt højere grad end 11- og 13-årige oplever at have været været inddraget i beslutningen vedrørende nuværende anbringelsessted. Samtidig svarer de 15- og 17-årige også hyppigere, at de ville gå til en professionel voksen for at få hjælp, hvis de var kedede af eller utilfredse med anbringelsesstedet. Desuden har de ældre anbragte også oftere end de yngre indflydelse på, hvor ofte de ser deres forældre og søskende og på anbringelsesstedets husregler, og de oplever i højere grad at kunne leve, som de vil, og at kunne sige, hvad de mener. Anbringelsessted og anbringelsesvarighed har også en betydning i forhold til graden af inddragelse. Som vist i kapitel 2 hænger anbringelsessted og alder ved første anbringelse sammen. Derfor ser vi også et samspil mellem graden af medinddragelse, anbringelsessted og anbringelsesvarighed. I forhold til valget af anbringelsesstedet svarer børn og unge i plejefamilier i mindre grad, at de har været inddraget i beslutningen, end børn og unge anbragt andre steder, men med hensyn til indflydelse på regler, aktiviteter og oplevelse af frihed og det at kunne ytre sig, oplever plejefamiliebørnene hyppigere, at de er blevet inddraget, end børn og unge anbragt andre steder. Det er særligt børn og unge på døgninstitutioner og på socialpædagogiske opholdssteder, som oplever ikke frit at kunne sige, hvad de tænker og mener, eller at have frihed til at kunne leve, som de selv ønsker.

FIG. 9.9: 11- og 15-åriges medbestemmelse og personlig frihed. Anbragte og ikke-anbragte børn. Procent

KAPITEL 10 – SÆRLIGT TEMA

KONTINUITET, SKIFT OG SAMMENBRUD I BØRNS ANBRINGELSER

INDLEDNING

Med afsæt i undersøgelsens analyseudvalg er formålet med dette kapitel at belyse, hvilke erfaringer anbragte børn har med kontinuitet, skift og sammenbrud i deres anbringelsesforløb, herunder også at indkredse, hvordan børn selv begrunder eller forklarer, hvorfor der evt. er sket skift i deres anbringelsesforløb.

Problemstillingen er relevant, fordi hensigten med en anbringelse ofte er at skabe større stabilitet i børns liv. Derfor kan det fremstå som et paradoks, såfremt ustabiliteten – i form af flytninger – fortsætter under børnenes anbringelsesforløb.

'Sammenbrud' kan defineres forskelligt. Ifølge Ankestyrelsen, der registrerer anbragte børns flytninger og sammenbrud i anbringelser, defineres et sammenbrud ved, at et barn enten ikke ønsker at være i anbringelsen mere, eller at anbringelsesstedet opgiver. Det kan også være begge dele. Ifølge denne definition var der ved udgangen af 2013 4,7 pct. af det samlede antal anbragte børn dette år, som havde oplevet et sammenbrud. Andelen var den samme i 2012. Siden 2010 faldt antallet af sammenbrud efter denne opgørelsesmåde fra 710 sammenbrud til 545 sammenbrud i 2013. Det svarer til et fald fra 5,5 pct. til 4,7 pct. (Ankestyrelsen, 2014a).

I tidligere undersøgelser fra SFI og i nordisk regi er 'sammenbrud' blevet defineret noget bredere som døgnanbringelser, som afsluttes uplanlagt af enten barnet/den unge, forældrene, anbringelsesstedet eller forvaltningen (Egelund m.fl. 2010; Sallnäs, Vinnerljung & Kyhle Westermærk, 2004). Sammenbrud er således

en delmængde af de skift i omsorgsmiljøet, som anbragte børn kan opleve. SFI's undersøgelser om sammenbrud i anbringelser har bl.a. vist, at 44 pct. af unge 13-17-årige har oplevet et eller flere sammenbrud under deres anbringelsesforløb (Egelund m.fl., 2010, 2008). Dette omfang svarer nogenlunde til, hvad der er blevet påvist i den internationale forskning. De faktorer, som ud fra en af undersøgelserne har vist at øge risikoen for sammenbrud, er først og fremmest 'systemfaktorer'. Det drejer sig dels om sagsbehandlerskift; dvs. at den unge har haft to eller flere sagsbehandlere i anbringelsesforløbet; dels om økonomiske begrænsninger i kommunen, fx at det er vanskeligt at finde optimale anbringelsessteder på grund af økonomiske restriktioner. Forhold, der omvendt har sammenhæng med stabilitet i anbringelsen, kan også henføres til 'systemfaktorer': At der er udarbejdet en handleplan, at forvaltningen har sikret sig, at den unge er enig i anbringelsen, og at den unge forud for anbringelsen har været placeret i aflastning.

I denne trivselsundersøgelse belyser vi ud fra børn og unges egne besvarelser, hvor mange der har oplevet skift eller flytninger i deres anbringelsesforløb, og herefter om det sidst oplevede skift var planlagt eller uplanlagt. I sidstnævnte tilfælde kan der således være tale om, at anbringelsen er brudt sammen. Vi har også bedt børnene om at svare på, hvorfor de mente, at der skete skift i anbringelsesforløbet, herunder også hvem der ønskede, at barnet skulle flytte. Endelig har vi bedt børnene vurdere, om de mener, at skiftet har været en forbedring for dem.

BØRN, DER HAR OPLEVET SKIFT I ANBRINGELSESFORLØBET

Halvdelen af de børn, der har deltaget i undersøgelsen, oplyser, at det sted, hvor de aktuelt opholder sig, er deres første anbringelsessted. 32 pct. har boet på et andet anbringelsessted før det aktuelle, mens 18 pct. har været anbragt på to eller flere steder før dette, som vist i figur 10.1.

Erfaringerne med skift i anbringelser varierer ikke overraskende med børns alder, den aktuelle anbringelsesform og hvor lang tid, de har boet på det aktuelle sted, jf. figur 10.1. 17-årige har således dobbelt så hyppigt erfaringer med multiple skift (28 pct.) som 11-årige (13 pct.). Børn, der aktuelt lever i en plejefamilie, har omtrent dobbelt så hyppigt erfaringer med ét stabilt anbringelsesforløb (60 pct.) som børn, der er på et socialpædagogisk opholdssted (27 pct.) eller er et 'andet sted' (30 pct.). For 38 pct. af børnene,

der bor på en døgninstitution, er dette deres første ophold. Endelig ses, at jo længere tid, børnene har boet på det aktuelle sted, desto færre er der, som har erfaringer med skift i anbringelsen.

Figur 10.2 viser, hvor gamle undersøgelsens børn var, da de blev anbragt første gang. 43 pct. af de 11-17-årige blev anbragt i førskolealderen, 37 pct. var mellem 6 og 11 år, mens de sidste 20 pct. blev anbragt første gang, efter at de var fyldt 12 år. Blandt de ældste børn og unge, som deltager i undersøgelsen, er hele 40 pct. anbragt første gang i 12-års-alderen eller derefter. De tidligt anbragte børn bor hyppigst i en plejefamilie, mens de børn, der er blevet anbragt sent, typisk er på et socialpædagogisk opholdssted eller et 'andet sted', fx en kostskole.

Når vi i det følgende kortlægger børns egne erfaringer med skift i anbringelsen, er det ikke alle flytninger gennem hele deres livsfor-

FIG. 10.1: Antal steder, som anbragte 11-17-årige har opholdt sig. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

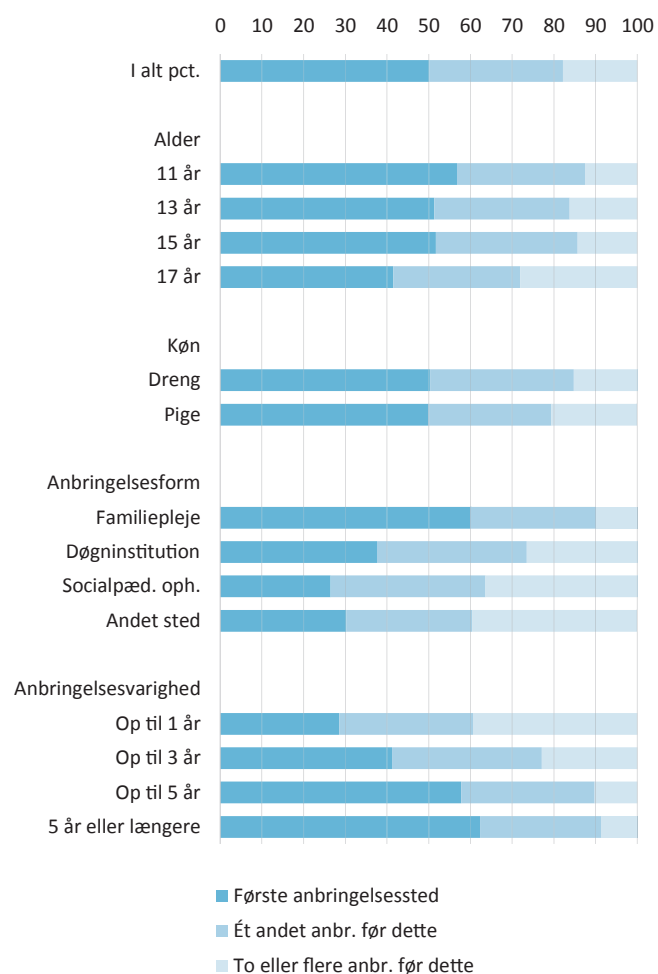
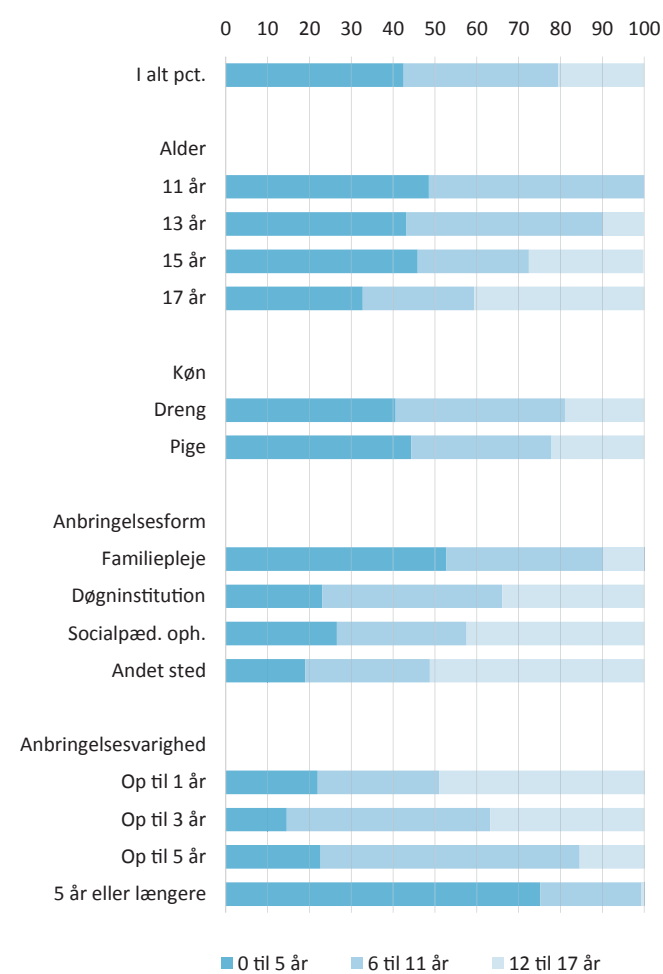

FIG. 10.2: Anbragte 11-17-åriges alder ved første anbringelse. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

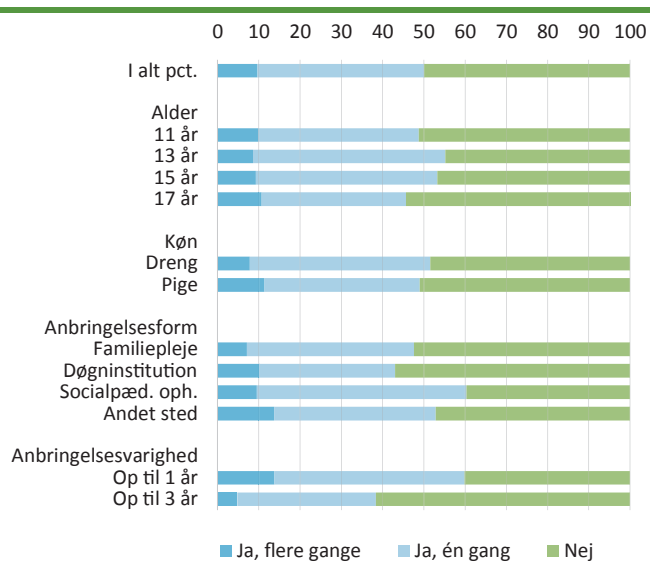

løb, vi sætter fokus på. Nogle af de tidligt anbragte børn kan have oplevet skift som ganske små. Man kan ikke forvente, at børn har viden eller erindringer om hændelser, der daterer sig tilbage til den tidligste barndom. Vi fokuserer derfor på eventuelle skift i anbringelsen, som er sket fornylig. Grundlaget for analysen er derfor de børn, som har svaret, at de højst har boet på det aktuelle sted i 2 år, og som samtidig oplyser, at de har boet på mindst ét andet anbringelsessted tidligere. 277 af de 1.385 børn, som har deltaget i undersøgelsen, svarende til 20 pct. af respondenterne, har efter disse kriterier oplevet et skift i anbringelsen for nylig.

For at indkredse, om denne delmængde af respondenterne har oplevet et uplanlagt skift i anbringelsen, dvs. et muligt sammenbrud, spurgte vi til, om de inden for de 2 sidste år havde skiftet til et nyt anbringelsessted, selvom det ikke var planen, at de skulle flytte. Til dette spørgsmål har 50 pct. svaret nej, 40 pct. har svaret, at de har oplevet et skift, mens 10 pct. oplyser, at der har været flere skift, jf. figur 10.3. Blandt alle undersøgelsens deltagere er det således 10 pct., der inden for en tidshorisont på 2 år har oplevet et anbringelses-skift, der ikke har været planlagt.

Samkørt med de baggrundsvariable, vi anvender i undersøgelsen (jf. figur 10.3), tegner der sig intet entydigt mønster, da hverken alder, køn eller anbringelsesform kan siges at have sammenhæng med uplanlagte skift i anbringelsen. Der er dog en tendens til, at børn, der har levet på samme anbringelsessted i længere tid, hyppigere oplever skift, fordi dette har været planlagt.

FIG. 10.3: Anbragte 11-17-årige, der har skiftet anbringelsessted inden for de 2 sidste år, selvom det ikke var planen, at de skulle flytte. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

SAGSBEHANDLERSKIFT

Ud over skift i anbringelsesforløb har vi også belyst omfanget af stabilitet/turbulens i forhold til børnenes kommunale sagsbehandler. Også her har vi afgrænset perioden til de sidste 2 år. 28 pct. af børnene oplyser, at de har haft den samme sagsbehandler gennem hele denne periode, 30 pct. siger, at de har haft to sagsbehandlere, 16 pct. har haft tre, ligesom andre 16 pct. oplyser, at de har haft fire eller flere sagsbehandlere. Hvert tiende barn kan ikke huske, hvor mange der har været. Alt i alt er det således henvend to tredjedele af børnene, der inden for en tidshorisont på 2 år har oplevet at få ny sagsbehandler mindst en gang. Vi kan ikke i denne undersøgelse eftervise en sammenhæng mellem skift i sagsbehandlere og skift i anbringelsesforløb.

BØRNS EGNE FORKLARINGER PÅ SKIFT I ANBRINGELSEN

Vi bad alle børn, der fornylig har oplevet skift – planlagt som uplanlagt – om at begrunde, hvorfor skiftet var sket. Der er tale om såkaldt åbne besvarelser, hvor børn med egne ord skulle forklare en interviewer eller skriftligt beskrive, hvad grunden var til, at de var flyttet til et nyt anbringelsessted. Langt de fleste børn har givet et svar, dog oftest i en ganske kortfattet form. Vi har kategoriseret besvarelserne manuelt ud fra børnenes egne beskrivelser og finder, at alle besvarelser kan placeres inden for et af nedenstående temaer.

BØRNECITAT OM KONTINUITET I ANBRINGELSESFORLØBET

Jeg vil gerne have min gamle sagsbehandler tilbage. Jeg vil gerne have Nanna tilbage. Hun forstod mig i det mindste. Det gør den nye ikke sådan rigtigt. Man får jo en ny hvert andet år. Jeg fik bare lov at beholde Nanna i et år til. Jeg synes bare, det er irriterende, at man ikke får sin sagsbehandler tilbage igen.

Pige, 11 år

MISMATCH MELLEML BARN OG ANBRINGELSESSTEDET

Den suverænt største kategori af besvarelser (84 cases svarende til 30 pct. af besvarelserne) handler om et mismatch mellem barnet og anbringelsesstedet, både når der er tale om en planlagt og uplanlagt flytning. Ud fra børnenes beskrivelser handler det fx om, at der har været dårlig kemi mellem barnet og anbringelsesstedet, fx at barnet ikke følte sig ordenligt behandlet af plejefamilien, ikke trivedes, ikke følte sig velkommen, ikke blev en del af familien, eller at det havde konflikter med plejefamilien. For børn på opholdssteder kan der være tale om, at der var for mange mennesker, for mange regler, at barnet ikke trivedes eller ikke kunne lide at være der, at barnet følte sig utryk eller har konflikter med andre børn. Nogle eksempler på udsagn er:

Det var fordi, jeg ikke trives på det sted, jeg boede før. De kunne ikke forstå, at jeg havde brug for familiekærlighed og omsorg, ligesom det jeg får, når jeg er hjemme ved min mor, far og lillebror.

Flyttede flere gange, fordi det ikke fungerede i plejefamilien. Bestemte selv, at hun ville prøve institution (interviewernotat).

Jeg følte mig ikke velkommen, og plejefaren var racist – der blev gjort stor forskel på deres egne børn og plejebørn.

FORHOLD HOS BARNET SELV

Forhold hos barnet selv angives som årsag til skift i 31 cases, svarende til 11 pct. af besvarelserne. I disse cases henviser børnene fx til, at de har problemer med misbrug (fx hash og andre stoffer), med kriminalitet (fx vold, svindel, salg af stoffer), at barnet stak af fra anbringelsesstedet og virkede 'ustyrlig' eller pjækkede fra skole. Der er også børn, der henviser til, at de er psykisk sårbare. Eksempler på udsagn:

Problemer med udadreagerende adfærd og for meget hash.

Lederen sagde, jeg var voldelig.

Problemer derhjemme. Satte ild til mit tidligere opholdssted.

FORHOLD I BARNETS FAMILIE ELLER FAMILIENETVÆRKET

I 31 cases (svarende til 11 pct. af besvarelserne) begrundes barnet sin sidste flytning med forskellige forhold, der relaterer sig til dets familie. Forklaringerne efterlader i mange tilfælde det indtryk, at barnets tidligere sted har været familien. Vi formoder, at der her kan være tale om tidligere hjemgivne børn, hvor flytningen indebærer, at barnet flytter fra familien og ind i en ny anbringelse. Det kan være, fordi der er kontroverser derhjemme, fx at barnet ikke kan enes med forældrene eller en ny stedforælder; eller at forældrene indbyrdes har det svært. Der er også eksempler på forældre med sygdom og misbrug, eller at barnet beskriver sig som den lille voksne derhjemme. I nogle tilfælde

ser det dog også ud til, at barnet er flyttet efter at have været anbragt hos andre familiemedlemmer end forældrene. Endelig er der også nogle børn, som fremhæver, at de flyttede for at komme til at bo tættere på familien. Eksempler på udsagn:

Jeg var for moden til at bo hjemme ved min mor, og vi ville ikke kunne enes, hvis jeg flyttede der hjem. Jeg har jo været frivillig anbragt uden for hjemmet, siden jeg var knap 5 år.

Boede ved søster, med min mors tilladelse, kommunen lovede at finde et sted i løbet af 3 måneder, men det skete ikke. Efter 9 måneder røg jeg psykisk ned, "psyk" kontaktede kommunen, blev akut anbragt.

IP boede hos sin morbror. Moren og morbroderen blev uvenner (interviewnotat).

OVERGANG FRA ÉT TIL NOGET ANDET

30 cases, svarende til 11 pct. af besvarelserne, handler om overgangsproblemstillinger: Ganske mange cases i denne kategori handler om unge 17-årige, der beskriver, at de er ved at være klar til at leve et voksenliv for dem selv i egen bolig eller sammen med en kæreste. Andre forklarer, at de bare skulle videre og have nye udfordringer. Eksempler på udsagn er:

Syntes, det var på tide at flytte for mig selv.

Jeg flyttede fra (xx) kostskole, til (xx) Kollegiet. Så bor i et hus med to andre. Jeg går på gymnasiet nu, men stedet her er tilsluttet (xx) Kostskole.

Jeg var anbragt på en højskole og fik to valgmuligheder af min sagsbehandler: jeg kunne fortsætte et til år på højskolen eller flytte i egen bolig, selvom jeg selv ville i slægts/netværkspleje hos min mor.

BEHANDLINGSTILBUDET PASSER IKKE TIL BARNET (19 CASES/7 PCT.)

Begrundelserne for at skifte anbringelsessted handler i denne kategori om, at barnet har oplevet at være fejlanbragt, enten fordi det er for gammelt eller for ungt i forhold til de andre børn på stedet. Det kan også være, fordi barnet har brug mere hjælp, end stedet kan tilbyde (fx med spiseforstyrrelse, diabetes, eller at der er sket for lidt på stedet). Omvendt er der også børn, som anfører, at de var for velfungerende i forhold til det øvrige klientel. Der optræder også forklaringer om, at det tidligere steds organisering ikke var god nok (fx skiftende personale, ikke ordnede forhold). Eksempler på udsagn er:

Selvmoordsforsøg, og (xx) kostskole kunne ikke hjælpe mig med min spiseforstyrrelse.

Det var ikke et sted for mig. Der var folk med mange flere problemer, end jeg selv havde, så det var slet ikke et sted, jeg passede ind.

LUKNINGER

I 18 cases (7 pct.) oplyser barnet, at han/hun flyttede, fordi stedet lukkede, fik taget sin opholdstilladelse eller gik konkurs. Man efterlades med indtrykket af, at der i helt overvejende grad er tale om institutioner/opholdssteder. I to cases refereres der dog til, at aftaler med plejefamilier opsiges. Eksempel på udsagn: "Det tidligere anbringelsessted, jeg boede på, gik desværre konkurs".

MIDLERTIDIGE OPHOLD

I 17 cases (6 pct.) forklarer børnene, at det forrige sted var et midlertidigt sted eller en akutinstitution for en periode. Det virker som om, børnene godt er klar over, at de skal videre i systemet. Eksempel på udsagn: "Fordi det bare var et midlertidigt sted inden plejefamilie".

PROBLEMER PÅ ANBRINGELSESSTEDET

14 cases (5 pct.), som i vid udstrækning refererer til plejefamilier, forklarer flytningen med, at der opstod sociale problemer, fx plejeforælderen blev syg eller døde; eller fordi plejeforældrene skulle skilles. Eksempel på udsagn: "Tidligere plejeforældre blev begge syge".

Blandt de resterende cases optræder en kategori, som vi har kaldt "forældrenes ønske" (6 cases), der i næsten alle tilfælde handler om samarbejdsproblemer mellem anbringelsesstedet og forældrene; 3 cases handler om udslusning; 9 cases er ikke-kategoriserbare, fordi besvarelsene ikke er indholdsmæssigt fyldestgørende. Endelig er der 18 cases (7 pct.), hvor barnet har svaret, at det "ikke ved", hvorfor det skulle flytte. Det forekommer at være ganske mange.

SAMMENHÆNGE MELLEM BEGRUNDELSER OG UPLANLAGTE HHV. PLANLAGTE SKIFT

Vi har undersøgt, om der findes sammenhænge mellem disse forskellige forklaringstyper, og om den sidste flytning, som børnene oplevede, var planlagt eller uplanlagt. Besvarelsesmønstret viser jf. figur 10.4, at det ikke forholder sig sådan, at uplanlagte skift eller flytninger i anbringelsesforløbet hænger snævert sammen med bestemte forklaringstyper. Når det er sagt – og vi må her samtidig tage forbehold for det relativt beskedne antal cases – er tendensen, at uplanlagte flytninger, de såkaldte sammenbrud, hyppigere har fundet sted, når der har været et mismatch mellem barnet og anbringelsesstedet, og når det er forhold hos barnet selv, der var årsag til flytningen. Omvendt kan de planlagte flytninger – ikke så overraskende – kædes sammen med forklaringstyperne om midlertidige ophold, overgangsproblemstillinger og udslusning, dvs. omstændigheder, hvor det ligger i kortene, at barnet skal flytte.

HVEM ØNSKEDE SKIFTET?

Vi har også indhentet oplysninger om, hvem der ønskede, at barnet skulle flytte, sidst det var aktuelt. Disse aktører ses af figur 10.5, hvor vi også har opdelt børnene efter alder. Det ses for det første, at den hyppigste initiativtager til, at børn flyttes et andet sted hen efter børnenes opfattelse, er kommunen (60 pct.). Det gælder særligt for de 15-årige. For det andet viser figuren, at med stigende alder er barnet også selv en væsentlig aktør bag flytningen til et nyt sted. Det gælder særligt blandt de 17-årige, hvor 68 pct. oplyser, at de selv ønskede at flytte. Forældrenes ønsker om få barnet flyttet ligger på et nogenlunde stabilt niveau (31-36 pct.) hen over alle aldersgrupper, og det samme gør det tidligere anbringelsessted, som i 28 pct. af tilfældene har stået bag ønsket om at få barnet flyttet et andet sted hen. Figuren viser, at også "andre" i 18 pct. af tilfældene – og lidt hyppigere blandt de ældste børn end blandt de yngste – har haft ønsker om at få barnet flyttet. En ledetråd til, hvem disse

andre er, ligger i børnenes åbne besvarelser om, hvorfor de flyttede. Det er formodentlig dels domstole (i forbindelse med børns udøvelse af kriminalitet); dels det lægelige system (fx i forbindelse med børns handicap eller psykisk sårbarhed), dels andre familie-medlemmer end forældre (fx stedforældre); og endelig instanser, der kan have haft indflydelse på, at et anbringelsessted lukker.

De forskellige aktører, der har ønsket, at barnet skulle flytte et andet sted hen, er ikke hinanden gensidigt udelukkende, men kan optræde i forskellige kombinationsmuligheder. I denne undersøgelse er det hyppigst forekommende, at det er kommunen alene, der står bag ønsket om at få barnet flyttet (22 pct. af alle flytninger), mens det næsthøjest er, at det er barnet alene, der vil et andet sted hen (14 pct.). Den tredjehøjest forekomst er, at det er barnet og kommunen, der i fællesskab har ønsket flytningen (12 pct.) (vises ikke i figur).

FIG. 10.4: Anbragte 11-17-åriges forklaringstyper, fordelt efter om sidste flytning var planlagt eller uplanlagt. Procent

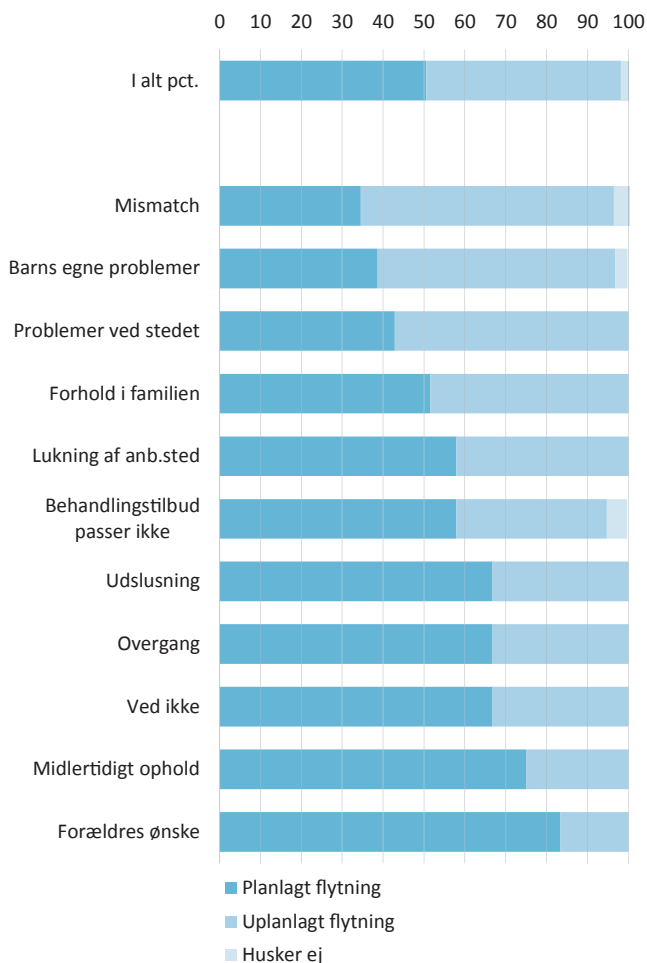
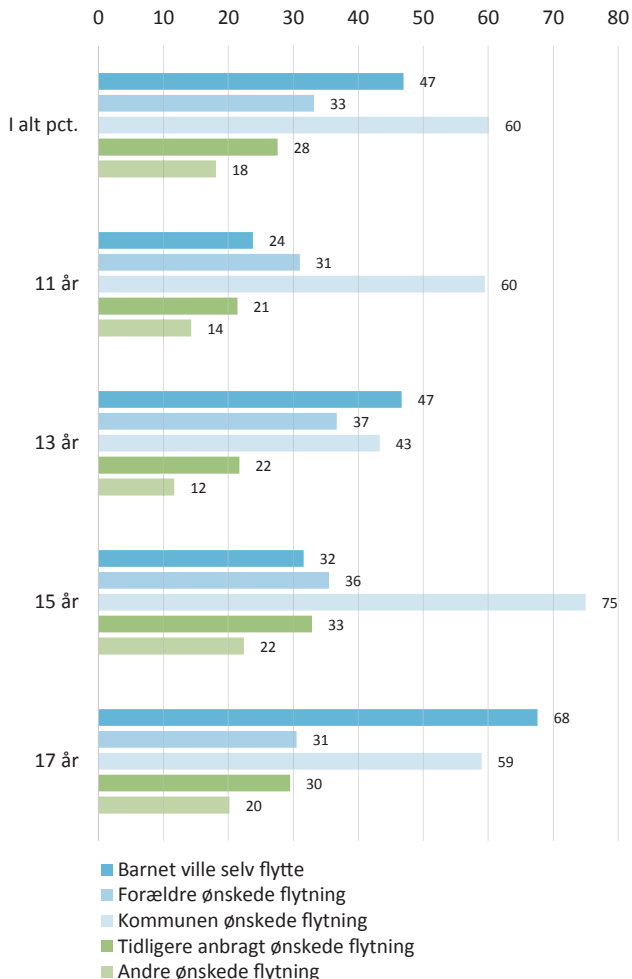

FIG. 10.5: Anbragte 11-17-årige, fordelt efter hvem som ønskede, at barnet skulle flytte til nyt anbringelsessted. Procent

Vi har undersøgt, om der findes sammenhæng mellem, om den sidste flytning var planlagt hhv. uplanlagt og børnenes oplysninger om, hvem der stod bag flytningen. Vi kan ikke eftervise, at der er nogen sammenhænge.

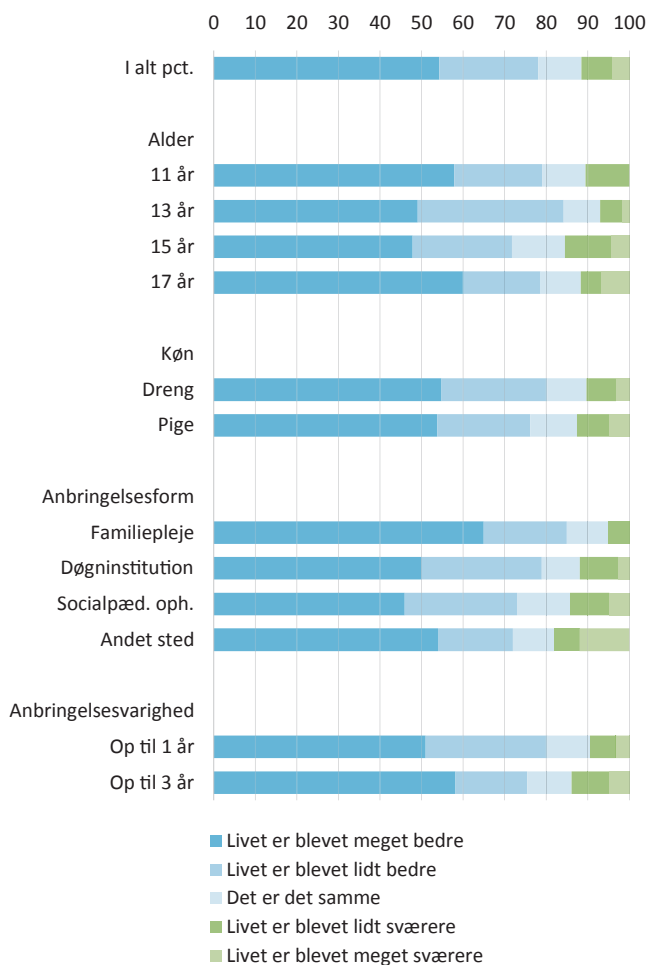
FØRTE SKIFTET TIL ET ANDET STED TIL, AT BARNET FIK DET BEDRE?

Vi har i undersøgelsen også spurgt de børn og unge, der har været udsat for et skift i anbringelsen gennem de to sidste år, om flytningen til det aktuelle anbringelsessted har gjort deres liv bedre eller sværere. Her er det et meget positivt resultat, jf. figur 10.6, at næsten 8 ud af 10 børn oplever, at deres liv er blevet lidt eller meget bedre, efter de er flyttet hen til det nye sted. Tendensen er, at børn, der er flyttet i plejefamilie, er de mest positive. Vi kan ikke eftervise en sammenhæng mellem børns evaluering af, hvad skiftet har betydet for dem, og om skiftet var planlagt eller uplanlagt.

OPSAMLLENDE KONKLUSION

Vi har i dette kapitel fokuseret på kontinuitet og skift i børns anbringelsesforløb og har herunder set på, hvilke forklaringer børn selv giver, hvis de fornylig er flyttet hen til et andet sted. Gennemgangen har vist, at halvdelen af de 11-17 årige har oplevet mindst et skift gennem deres samlede anbringelsesforløb. Børn, der på undersøgelsestidspunktet levede i en plejefamilie, har gennemgående haft mere stabile anbringelsesforhold end børn, der opholdt sig på en institution. 20 pct. af undersøgelsens børn har haft erfaringer med at flytte inden for de sidste 2 år, og heraf oplyser halvdelen, at flytningen ikke var planlagt, hvilket indikerer, at et anbringelsesforløb er brudt sammen. De hyppigste grunde til, at anbragte børn flytter til et andet sted, kan efter børnenes egne besvarelser henføres til et mismatch mellem barnet og anbringelsesstedet, til barnets egne problemer eller til forhold i barnets familie. Er barnet flyttet pga. et mismatch eller pga. forhold, der vedrører barnet selv, har der hyppigere være tale om et uplanlagt end om et planlagt skift. De fleste børn – næsten 8 ud af 10 – som for nylig har oplevet et skift i anbringelsen, oplyser, at deres liv er blevet lidt eller meget bedre, efter at de er flyttet. Det må siges at være et overordentligt positivt resultat.

FIG. 10.6: Anbragte 11-17-årige, der har fået et bedre hhv. sværere liv efter flytning til nyt anbringelsessted. Fordelt på baggrundsforhold. Procent

KAPITEL 11

SAMMENFATTENDE KONKLUSION OG PERSPEKTIVER

INDLEDNING

Gennem de sidste 10-15 år har der været øget socialpolitisk opmærksomhed på at forbedre forholdene for anbragte børn og unge, hvilket har afspejlet sig ved flere reformer på anbringelsesområdet. I kølvandet herpå er der opstået behov for at dokumentere og undersøge, hvordan feltet udvikler sig. I de senere år er der udført udredninger og forskning, som ud fra forskellige informationskilder og undersøgelsesmetoder har belyst anbringelsesområdet og livsvilkårene for anbragte børn og unge. En del af denne forskning er udført på SFI, som bl.a. har gennemført Anbringelsesforløbsundersøgelsen. Den følger alle børn fra årgang 1995, som har været anbragt gennem opvæksten.

Den aktuelle undersøgelse placerer sig som en forlængelse af tidligere undersøgelser om anbragte børns hverdagsliv og opvækstbetingelser, men markerer sig samtidig som den første i Danmark, der i 'large scale' anlægger et børneperspektiv ved udelukkende at basere sig på børns og unges egne informationer om, hvordan det er at være anbragt uden for hjemmet. Desuden har undersøgelsen været optaget af at belyse, om anbragte børn og unges hverdagsliv og opfattelser af tilværelsen adskiller sig fra eller ligner forholdene for børn, som ikke er anbragt. Derved skriver undersøgelsen de anbragte børn ind i et 'normaliseringsperspektiv'.

Undersøgelsens formål har været at foretage en beskrivende temperaturmåling, der kortlægger, hvordan anbragte børn og

unge i 11-17-års-alderen trives i forhold til deres anbringelsessted, familie, skole, helbred, fritid og venskaber. Også deres subjektive trivsel er belyst. Desuden har undersøgelsen sat fokus på børns medinddragelse og som et særligt tema også på børns og unges erfaringer med kontinuitet og skift i anbringelsesforløbet.

Disse temaer er belyst ud fra ca. 90 indikatorer. En stor del af indikatorerne har været anvendt i andre trivselsundersøgelser udført blandt børn og unge, mens andre indikatorer, som omhandler anbragte børns specifikke omstændigheder, er udviklet særligt til dette formål. Undersøgelsen er designet som en aldersstratificeret survey, der blev stilet til 650 tilfældigt udvalgte børn og unge i hver af aldersgrupperne 11, 13, 15 og 17 år, som i foråret 2014 var anbragt uden for hjemmet. 1.404 børn og unge har deltaget i undersøgelsen, svarende til 55 pct. af den samlede stikprøve (som bestod af 2.600 individer) og 64 pct. af den interviewbare stikprøve.

Alle fremviste analyser i rapporten er baseret på aldersvægtede gennemsnit, som korrigerer for, at populationen af anbragte børn og unge består af flere 17-årige end 11-årige. Kapitel 10 udgør en undtagelse ved at lægge det faktiske antal besvarelser til grund for analyserne, fordi analysetilgangen her er semikvalitativ. Til trods for aldersvægtningen tyder det samlede billede på, at der er en systematisk skævhed i data, bl.a. fordi der relativt set er indkommet flere besvarelser fra familieplejeanbragte børn og

unge end fra jævnaldrende, der er anbragt under andre former. Det kan efter vort skøn indebære, at undersøgelsesfundene efterlader et lidt for optimistisk syn på anbragtes trivsel i forhold til, hvad der ville være dækning for, såfremt alle udtrukne anbragte børn og unge faktisk havde deltaget i undersøgelsen.

UNDERSØGELSENS CENTRALE FUND

BØRN OG UNGES TRIVSEL MED ANBRINGELSESSTEDET

Kapitel 2 belyser anbragtes børn og unges trivsel på anbringelsesstedet, herunder deres relationer til de voksne og deres syn på at være anbragt det aktuelle sted. 60 pct. af de 11-17-årige, som har deltaget i denne undersøgelse, bor i en plejefamilie, mens de fleste øvrige er institutionsanbragte på en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted. En lille gruppe (9 pct.) er anbragt andetsteds, fx på eget værelse eller en efterskole. Børn i plejefamilier er hyppigere yngre – ofte i førskolealderen – da de blev anbragt første gang, og de har typisk været anbragt på det aktuelle sted gennem længere tid.

De 11-17-årige anbragte børns besvarelser om, hvordan de har det med at bo på et anbringelsessted, efterlader helt overordnet indtryk af, at flertallet af børnene bliver støttet af de voksne på anbringelsesstedet, og at børnene gennemgående trives og har det godt, der hvor de bor. Dette overordnede billede dækker imidlertid over nogle betydelige variationer, når det kommer til, hvilken anbringelsesform børn er i. Børn og unge, der lever i plejefamilier, er hyppigere mere glade for deres anbringelsessted end børn på døgninstitutioner og opholdssteder. De familieplejeanbragte børn føler sig også i højere grad støttet og holdt af, og de oplever hyppigere, at anbringelsesstedet er trygt, harmonisk og hjemligt. En sammenligning af, hvordan anbragte og ikke-anbragte børn oplever deres omsorgsmiljø, viser, at anbragte børn – især

de yngre – på en række områder ikke forekommer at være mere ugunstigt stillet end børn, der lever i almindelige familier. Det er et meget positivt resultat, at anbragte børn i næsten samme grad som børn i almindelige familier oplever, at der er voksne i deres daglige omsorgsmiljø, som holder af dem.

KONTAKTEN TIL FAMILIEN

Kapitel 3 beskriver anbragte børn og unges kontakt til deres familie. 3 pct. af børnene oplyser, at de ingen mor eller far har – oftest fordi forældrene er døde. Hertil kommer, at 20 pct. ikke har kontakt til den ene af forældrene. Når der er forældre i barnets liv, har langt de fleste børn en regelmæssig kontakt med disse både i form af samvær, men også via telefon, SMS, mail eller chat.

Både registerbaserede data og børnenes egne udsagn afspejler, at der ofte er færre materielle og sociale ressourcer i anbragte børns familier (herunder fx hjælp til at støtte børnenes opvækst) – og det er sikkert i mange tilfælde netop begrundelsen for, at de er blevet anbragt. Trods fraværet af familieressourcer føler de anbragte børn sig omtrent i lige så høj grad elsket af deres forældre, som børn, der ikke er anbragt. Relationen til forældrene ser dog ud til at være svagere for de 17-årige end for de 11-årige. De 17-årige oplever fx sjældnere at kunne få råd fra deres forældre, og de føler sig mindre knyttet til og også mindre elsket af deres forældre.

SKOLEGANG

Kapitel 4 om anbragte børn og unges skolegang, belyser undervisningsdeltagelse, ressourcer til skolegang, skolepræstationer og trivsel samt uddannelsesforventninger.

4 pct. af de 15-årige, som fortsat er i den undervisningspligtige alder, går ikke i skole. Blandt de 17-årige går næsten halvdelen

stadig i skole, og en fjerdedel er i gang med en ungdomsuddannelse. Hver sjette har et arbejde eller er placeret i en uddannelsesforberedende aktivitet, mens 8 pct. holder fri eller er under aktivering. De fleste anbragte unge har i 17-års-alderen oplevet turbulens i løbet af skoleforløbet i form af et skoleskift, og to tredjedele af dem har oplevet at skifte skole mindst to gange. Blandt de 17-årige, som ikke længere går i skole, har hver fjerde afsluttet sit skoleforløb uden at gå til afgangsprøve.

3 ud af 4 anbragte 11-13-årige modtager undervisning i en almindelig skole. Resten undervises på en specialskole. Blandt de 15-årige går hver tredje på en specialskole. Tre fjerdedele af de plejefamilieanbragte børn går i en almindelig folkeskoleklasse, mens det kun gælder for hver tredje af de døgninstitutionsanbragte. Det indikerer, at der er en sammenhæng mellem børns problemtyngde og anbringelsesformen.

Blandt de 11-17-årige, som aktuelt går i skole, rapporterer mere end hver fjerde om massive skoleproblemer med fx koncentrationsbesvær, problemer med lærere eller kammerater. Blandt de 15-årige har hver femte haft erfaringer med pjækkeri i løbet af det sidste skoleår. Det er især institutionsanbragte, der tegner sig for disse erfaringer. Oplevelsen af det faglige præstationsniveau i skolen er lige som i den øvrige del af børnebefolkningen aldersbettinget – med stigende alder bliver børn mere bevidste om deres egen (manglende) faglige formåen. Undersøgelsen her tyder på, at denne differentiering sker tidligere for anbragte børn end for børn, der ikke er anbragt. I almindelighed trives ældre skolebørn dårligere i skolen end yngre. Blandt piger er den faldende trivsel stærkere end blandt drenge. Dette mønster gælder også for anbragte børn, hvis glæde ved skolen dog ligger på et lavere niveau end for deres jævnaldrende i hele børnebefolkningen.

Adgang til bøger og andre uddannelsesredskaber på anbringelsesstedet har betydning for at kunne deltage i og begå sig i den fortsatte uddannelse. Undersøgelsen viser, at institutionsanbragte børn sjældnere end børn i plejefamilier oplever at have sådanne goder til rådighed. Når de ældste anbragte børn i undersøgelsen skuer ud i fremtiden og forestiller sig, hvilket uddannelsesniveau de ender med at få, tror relativt mange – 45 pct. – at de får en praktisk, håndværksbetonet erhvervsuddannelse. Færre – omkring hver fjerde – forventer at få en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Uddannelsesaspirationerne er lavere end i børnebefolkningen generelt.

HELBRED, SUNDHEDS- OG RISIKOADFÆRD

Undersøgelsen har i kapitel 5 anvendt et antal indikatorer, der belyser de anbragte børns helbred og sundheds- og risikoadfærd. I forhold til børns helbred og sygelighed oplyser knap hver fjerde, at de har en langvarig sygdom eller et handicap. Det er dobbelt så mange, som i børnebefolkningen som helhed. Dertil kommer, at ca. 11 pct. af de børn, som oprindeligt var udvalgt til undersøgelsen, ikke har været i stand til at deltage pga. en funktionsnedsættelse. Men derudover forekommer der ikke at være store helbredsmæssige forskelle blandt yngre (11-årige) børn, der er anbragt, hhv. ikke er anbragt. Blandt de ældre 15-årige rapporterer anbragte unge hyppigere om problemer med helbredet end unge, der ikke er anbragte, fx er anbragte 15-årige dobbelt så hyppigt overvægtige, som deres ikke-anbragte jævnaldrende. Det ser således ud til, at helbredsforskellene imellem anbragte og ikke-anbragte øges med stigende alder.

Til trods for, at de anbragte oftere har helbredsmæssige problemer at slås med, er deres selvoplevede helbredsopfattelse næsten lige så positiv som blandt jævnaldrende ikke-anbragte. Som for ikke-anbragte børn og unge bliver også de anbragtes

oplevelse af eget helbred dårligere, i takt med at de bliver ældre. Faldet er stærkere blandt piger end drenge, hvilket betyder, at skønt udgangspunktet i 11-års-alderen er ens for de to køn, oplever 17-årige piger i gennemsnit at have et dårligere helbred end drenge. Undersøgelsen finder, at det selvoplevede helbred er bedre blandt unge i plejefamilier end på døgninstitutioner og socialpædagogiske opholdssteder, hvilket antages at bero på, at det er de mest belastede børn og unge, også helbredsmæssigt set, der placeres på institutionerne.

Undersøgelsen hæfter sig ved, at navnlig de 17-årige anbragte – lige som ældre teenagere i almindelighed – fremstår som en udsat gruppe i forhold til helbred og sundhed. De er i forhold til yngre anbragte børn bagud i forhold til den daglige personlige hygiejne og de fornuftige kostvaner, de sover mindre, og de scorer højt på de risikoadfærdsindikatorer, som omhandler rygning og rusmidler. Adfærden er bekymrende, set i betragtning af at de snart er på vej ud af anbringelsessystemet og skal stå på egne ben. Samtidig viser analyserne, at en del af den bekymrende sundhedsadfærd kan lokaliseres til at være anbragt 'andet sted' (fx på eget værelse eller på kost- og efterskoler). Ud fra undersøgelsesmønstrene om sundhedsadfærd kan det se ud til, at nogle af disse 'andre' anbringelsesformer er mere ustabile i forhold til at kunne give de unge en god overgang til voksenlivet – i det mindste, når det kommer til livsstil og sundhedsadfærd.

FRITIDSLIVET

Når det drejer sig om anbragte børns fritidsliv, ser vi i kapitel 6 nogle mønstre, som også gælder for børn, der ikke er anbragt: Yngre anbragte børn deltager hyppigere i fritidsaktiviteter end ældre børn, og de er også mere tilfredse med deres lokalområdes fritidstilbud. Omvendt følger de ældre anbragte mere med i, hvad der sker i samfundslivet end yngre børn. I forhold til instituti-

onsanbragte børn og unge er børn, der bor i en plejefamilie, gennemgående mere tilfredse med lokalmiljøets udbud af fritidsmuligheder, og de går oftere til fritidsaktiviteter og deltager i sport hyppigt og regelmæssigt. Unge, der bor i plejefamilier, har også sjældnere været på kant med loven, end unge, der er anbragt andre steder.

VENSKABER

Undersøgelsen belyser anbragte børns venskaber i kapitel 7, som viser, at anbragte børn er sårbare i forhold til deres relationer og netværk til jævnaldrende. 11- og 15-årige anbragte har sjældnere venner end ikke-anbragte jævnaldrende, og de rapporterer hyppigere om ensomhed og om at være udsat for mobning. Undersøgelsesresultaterne tyder på, at anbringelsesformen spiller en rolle i forhold til børns mulighed for at have samvær med venner. Børn, som er anbragt i plejefamilier, er oftere end institutionsanbragte børn sammen med venner, og de føler sig sjældnere ensomme. Desuden betyder det noget, hvor lang tid barnet har været anbragt på det aktuelle anbringelsessted: Børn, som har været anbragt på stedet i under ét år, føler sig oftere ensomme og har færre venner, end børn, der har været på stedet i længere tid.

SUBJEKTIV TRIVSEL

Undersøgelsen anvender i kapitel 8 tre indikatorer, der belyser anbragte børn og unges subjektive trivsel, dvs. hvordan de selv oplever at have det og ser på deres tilværelse. Den mentale trivsel er målt ved hjælp af Strengths and Difficulties Questionnaire. Knap hver fjerde af undersøgelsens deltagere befinder sig uden for det normale trivselsområde. Ser vi fx på de 15-årige, er det knap hver fjerde af de anbragte unge, der ikke trives mentalt, mens den tilsvarende andel er 8 pct. blandt jævnaldrende, der ikke er anbragt. Anbragte piger falder langt hyppigere end an-

bragte drenge uden for det normale trivselsområde; en forskel, der især kan tilskrives en meget høj forekomst af emotionelle problemer blandt pigerne. Børn og unge, der er anbragt på en institution, har hyppigere mentale trivselsproblemer, end de, der bor i en plejefamilie.

Når det drejer sig om tilfredshed med livet, oplever lige store andele af anbragte og ikke-anbragte unge 15-årige, at de har en høj grad af livstilfredshed. Dette resultat er positivt. Til gengæld er der en markant forskel i bunden af skalaen, hvor 23 pct. af de anbragte, men kun 8 pct. af ikke-anbragte unge, har en lav tilfredshed med livet. Lige som i børnepopulationen i almindelighed ses også blandt anbragte børn og unge, at livstilfredsheden bliver lavere med stigende alder, og at den er lavere blandt piger end blandt drenge. Den er ligeledes lavere blandt de anbragte på institution end blandt børn og unge i plejefamilier. Blandt de institutionsanbragte børn og unge oplever 40 pct. af dem, der bor på døgninstitutioner, og 32 pct. af dem, der er på et socialpædagogisk opholdssted, at deres livstilfredshed er lav; blandt jævnaldrende i plejefamilie er det mindre end halvdelen (14 pct.).

Besvarelsesmønstret er omtrent det samme, når vi spørger de unge anbragte om deres syn på fremtiden. Også her ser vi, at unge i plejefamilierne er mere fortrøstningsfulde end de unge på institution, hvilket kan hænge sammen med, at de familieplejeanbragtes liv er præget af større stabilitet i anbringelsen.

MEDINDDRAGELSE

Undersøgelsen har i kapitel 9 belyst problemstillingen om børn og unges kendskab til egne rettigheder ved at spørge, om de unge interviewpersoner oplever at have medindflydelse på forhold, der vedrører deres hverdag og anbringelsesforløb. Der er en tydelig aldersgradient. De 15- og 17-årige har i højere grad end de 11- og

13-årige været inddraget i beslutningen om anbringelsesstedet og svarer, at de oftere vil gå til en professionel voksen for at få hjælp, hvis de var kede af eller utilfredse med anbringelsesstedet. Desuden har de ældre anbragte også oftere indflydelse på, hvor ofte de ser deres forældre og på husreglerne på anbringelsesstedet.

Vi har også spurgt de 11-17-årige, i hvilken grad de oplever frihed til at bestemme over, hvordan de vil leve deres liv. I takt med deres stigende alder bliver de unge mere myndige og får et lidt mere positivt syn på deres egen frihed til at selv at bestemme. Anbringelsesformen som ramme omkring børnenes og de unges liv spiller en rolle for oplevelsen af at have personlig frihed. De institutionsanbragte – og særligt dem, der er på døgninstitution – føler sig mere begrænsede end dem, der bor i en plejefamilie eller er anbragt 'andet sted', fx på egen hybel eller på en kostskole.

KONTINUITET, SKIFT OG SAMMENBRUD I ANBRINGELSEN

Det er en del af regeringens målsætninger (de såkaldt 2020-mål) at nedbringe andelen af anbringelser, der ender med at bryde sammen. Det er baggrunden for, at undersøgelsen som et særligt tema i kapitel 10 også fokuserer på kontinuitet, skift og sammenbrud i børns anbringelsesforløb. Vi har herunder set på, hvilke begrundelser børn og unge selv giver, hvis de fornylig er flyttet til et andet sted. Gennemgangen har vist, at halvdelen af de 11-17-årige har oplevet mindst et skift gennem deres samlede anbringelsesforløb. Børn, der på undersøgelsestidspunktet bor i en plejefamilie, har gennemgående haft mere stabile anbringelsesforhold, end børn, der er anbragt på en institution. 20 pct. af undersøgelsens børn har haft erfaringer med at flytte inden for de sidste 2 år, og heraf oplyser halvdelen, at flytningen ikke var planlagt, hvilket indikerer, at et anbringelsesforløb er brudt sammen. De hyppigste grunde til, at børnene flytter til

et andet sted, kan efter deres egne besvarelser henføres til et mismatch mellem barnet og anbringelsesstedet, til barnets egne problemer eller til forhold i barnets familie. Er barnet flyttet pga. et mismatch eller pga. af egne problemer, har der hyppigere være tale om et uplanlagt end om et planlagt skift. De fleste børn – næsten 8 ud af 10 – som for nylig har oplevet et skift i anbringelsen, oplyser, at deres liv er blevet lidt eller meget bedre, efter at de er flyttet. Det må siges at være et overordentligt positivt resultat og en nuancering af diskussionen om sammenbrud i anbringelser.

DISKUSSION OG PERSPEKTIVER

Gennem hele undersøgelsen har vi belyst, om anbragte børn og unges trivsel hænger sammen med alder, køn, anbringelsesform og anbringelsesvarighed. En del steder har vi også sammenstillet fundene om anbragte børn og unges trivsel med, hvordan trivselsbilledet ser ud i børnebefolkningen som helhed. Den sammenligning er nyttig, bl.a. fordi den åbenbarer, at nogle af de alders- og kønsvariationer, som vi finder i denne undersøgelse, ikke er specifikke for anbragte børn og unge, men er alment gyldige mønstre for børn og unge generelt. Når man sammenligner anbragte børn og unge med jævnaldrende ikke-anbragte, er det imidlertid samtidig væsentligt at holde sig for øje, at der er en betydeligt højere forekomst af selvrapporterede handicap eller langvarige sygdomme og mentale trivselsproblemer blandt anbragte børn. Disse forudsætninger må alt andet lige give anbragte børn og unge et dårligere udgangspunkt for at trives. Vi har også vist, at børn med disse vanskeligheder ikke fordeler sig ensartet blandt de forskellige anbringelsesformer. Anbringelsesårsagerne har ofte en anden karakter, og problemtyngden er gennemgående større blandt børn og unge, der er anbragt på døgninstitutioner eller specialpædagogiske opholdssteder i forhold til børn og unge, der bor i plejefamilier. Når de plejefamilieanbragte scorer

mere positivt på en række af undersøgelsens trivselsmål, må det ses i sammenhæng med, at de på nogle områder har færre udfordringer end børn og unge, der er institutionsanbragte.

Vi har i undersøgelsen inddraget en række indikatorer, som måler om børns basale behov bliver dækket på anbringelsesstederne. Lever de i ordentlige fysiske rammer (eget værelse, fravær af boliggener)? Får de tilstrækkeligt med søvn og fornuftig kost (fx morgenmad)? Ser omsorgsmiljøet ud til at varetage helbredsforebyggelse (tandhygiejne, kropsvægt), og har børn adgang til midler, der kan støtte deres skolegang (lektiehjælp)? At dømme ud fra resultaterne ser det overordnet ud til, at anbringelsesstederne sikrer, at den basale børnevelværd befinder sig på et forsvarligt niveau, dvs. på et niveau, som stiller de anbragte børn omtrent lige så gunstigt som børn, der ikke er anbragt. På enkelte af de målte områder synes institutionerne dog at halte bagud.

Når det drejer sig om anbringelsesstedernes sociale støtte til børn er det positivt, at et flertal af børnene oplever sig støttet af de voksne, og at de er glade for deres anbringelsessted, som de i vid udstrækning oplever som trygt, hjemligt og harmonisk. Særligt positivt er det, at anbragte børn i næsten samme grad som børn i almindelige familier oplever, at der i omsorgsmiljøet er voksne, som holder af dem. Billedet er dog mere positivt blandt familieplejeanbragte børn end blandt børn, der bor i et institutionelt miljø. Vi vil særligt fremhæve, at der er ganske høje andele af institutionsanbragte børn og unge, som føler sig mindre trygge på deres anbringelsessted. Her ser vi en udfordring, som døgninstitutionerne kan arbejde videre med. Vi finder det også påfaldende, at institutionsanbragte børn og unge i noget mindre grad end børn i plejefamilier oplever at have personlig frihed og medbestemmelse i hverdagen. Det kan bero på, at den socialpædagogiske indsats på institutionerne er karakteriseret ved en høj grad af

strukturering af børnenes hverdag, en stuktur, der bl.a. omfatter mange husregler. Det giver mindre rum til individuelle forhandlinger, aftaler og ønsker.

Selvom vi på nogle områder ser parallelle besvarelsesmønstre mellem anbragte børns oplevelser af deres omsorgsmiljø på anbringelsesstederne og det hverdagsliv, ikke-anbragte børn har i deres familier, er der betydelige forskelle på andre områder. En væsentlig del af disse forskelle lader sig samle under begrebet om orienteringen mod omverdenen. Problemstillingen gælder særligt, men ikke kun de institutionsanbragte børn og unge.

Her vil vi for det første pege på problemstillingen om anbragte børns sårbarhed i forhold til venskaber. En mulighed for at danne relationer og venskaber med andre jævnaldrende kan ske gennem deltagelse i organiserede aktiviteter i fritiden, men undersøgelsesresultaterne har vist, at især institutionsanbragte børn og unge sjældnere deltager i fritidsaktiviteter. Desuden viser undersøgelsen, at en høj andel af anbragte børn og unge selv rapporterer, at de sjældent er sammen med venner (uden for anbringelsesstedet) i fritiden. Dette efterlader et samlet indtryk af, at ganske mange anbragte børn og unge befinder sig i et lukket univers på anbringelsesstedet uden mulighed for at etablere omverdensrelationer til jævnaldrende, der lever et 'normalt' liv.

For det andet afføder undersøgelsesfundene en problemstilling, der omhandler de anbragte børns skolegang og dannelse. Selvom anbringelsesstederne dækker børnenes basale velfærdsbehov og gennemgående leverer en god social støtte til dem, kniber det med den type input, der kan henføres til det, man betegner som 'kulturel kapital'. Det drejer sig i bred forstand om give børn et fundament, som sætter dem i stand til at begå sig i uddannelsessystemet og i bredere forstand i samfundslivet som sådan.

Det fundament handler ikke kun om at hjælpe børnene med det konkrete skolearbejde (en opgave, som anbringelsesstederne allerede udfylder), men tillige om, at omsorgsmiljøet tilbyder børn og unge mulighed for fx at læse bøger, deltage i kulturelle aktiviteter, være orienteret om samfundslivet eller følge med i nyhedsstrømmen – og ikke mindst mulighed for, at børn får mulighed for at fordøje sådanne indtryk i samtaler med lyttende voksne. Sådanne aktiviteter er med til at forme børns og unges omverdensforståelse. Undersøgelsen har vist, at anbragte børn og unge – særligt de institutionsanbragte – er mindre gunstigt stillet på dette område, end børn i almindelighed er. Problemstillingen om dannelsesaspektet accentueres af, at anbragte børn ser ud til at opleve skolens sorteringsmekanisme tidligere og ved, at deres uddannelsesaspirationer er lavere end blandt børn i almindelighed.

Alt i alt peger undersøgelsens resultater således på, at selvom anbringelsesstederne på mange områder ser ud til at skabe gode rammer for børn og unges hverdagsliv i anbringelsesforløbet, så er der et forbedringspotentiale omkring omverdensorienteringen, særligt på institutionerne, hvis målet er at normalisere anbragte børns barn- og ungdom og støtte dem til en mindre problemfyldt overgang til voksenlivet.

REFERENCER

- Andersen, B.H. (2003): *Udviklingen i befolkningens leveår over et kvart århundrede*. København: Socialforskningsinstituttet, 03:14.
- Andersen, D. (2008): Anbragte børn i tal. Kvantitative analyser af data om børn, der er anbragt uden for hjemmet med fokus på skolegang. Delrapport 1. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 08:14.
- Andersen, H.S. (2010): *Når teltpælene rykkes op. Geografisk mobilitet i Danmark og dens årsager*. København: Center for bolig og velfærd, Realdania Forskning.
- Ankestyrelsen (2014a): *Anbringelsesstatistik. Årsstatistik 2013*. København: Ankestyrelsen.
- Ankestyrelsen (2014b): Anbragte børn og unge har ret til samvær og kontakt under anbringelsen. <https://ast.dk/born-familie/sager-om-born-og-unge/ret-til-samvaer-og-kontakt>
- Bille, T., T. Fridberg, S. Storgaard & E. Wulff (2005): *Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 – med udviklingslinjer tilbage til 1964*. København: Kulturministeriet/AKF Forlaget.
- Børnerådet (2014): *Rige børn leger bedst på nettet*. Analysenotat fra Børnerådet, (9)1. København: Børnerådet.
- Børnerådet (2012): *De prøver at gøre det så normalt som muligt – et indblik i 113 anbragte børn og unges liv*. København: Børnerådet.
- Bradshaw, J., P. Hoelscher & D. Richardson (2006): "Comparing Child Well-Being in OECD Countries: Concepts and Methods". *Innocenti Working Paper* No. 2006-03. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre.
- Bronfenbrenner, U. & P.A. Morris (1998): "The Ecology of Developmental Processes". I: Damon, W. & R.M. Lerner (red.): *Handbook of Child Psychology: Theoretical Models of Human Development*. (1)5. New York: Wiley.
- Cole, T.J. & T. Lobstein (2012): "Extended International (IOTF) Body Mass Index Cut-Offs for Thinness, Overweight and Obesity". *Pediatric Obesity*, 7(4), s. 284-294.
- Dodge, K.A., T.J. Dishion & J.E. Lansford (red.) (2006): *Deviant Peer Influences in Programs for Youth; Problems and Solutions*. New York: Guilford.
- Due, P., B.E. Holstein, J. Lynch, F. Diderichsen, S.N. Gabhain, P. Scheidt & C. Currie (2005): "Bullying and Symptoms Among School-Aged Children: International Comparative Cross Sectional Study in 28 Countries". *The European Journal of Public Health*, 15(2), s. 128-132.
- Egelund, T. (2010): "Hverdag og vilkår for børn anbragt på døgninstitution". I: Ottosen, M.H., D. Andersen, L.P. Nielsen, M. Lausten & S. Stage: *Børn og unge i Danmark. Trivsel og velfærd 2010*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 10:20.

- Egelund, T., D. Andersen, A.-D. Hestbæk, M. Lausten, L. Knudsen, R.F. Olsen & F. Gerstoft (2008): *Anbragte børns udvikling og vilkår*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 08:23.
- Egelund, T., T.B. Jakobsen, I. Hammen, M. Olsson & A. Høst (2010): *Sammenbrud i anbringelser af unge. Erfaringer, forklaringer og årsager bag*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 10:06.
- Fischer, H.L., T.E. Moffitt, R.M. Houts, D.W. Belsky, L. Arseneault & A. Caspi (2012): "Bullying Victimization and Risk of Self Harm in Early Adolescence: Longitudinal Cohort Study". *British Medical Journal*, 344(5), s. 1-9.
- Franzén, E., B. Vinnerljung & A. Hjern (2008): "The Epidemiology of Out-of-Home Care for Children and Youth: A National Cohort Study". *British Journal of Social Work*, 38(6), s. 1043-1059.
- Frederiksen, S. (2012): *Empirical Essays on Placements in Outside Home Care*. Aarhus: Aarhus University.
- Frønes, I. (2004): "Kammeraterne og moderniteten". I: Dencik, L. & P.S. Jørgensen (red.): *Børn og familie i det postmoderne samfund*, s. 273-287. København: Hans Reitzels Forlag.
- Goodman, A. & R. Goodman (2011): "Population Mean Scores Predict Child Mental Disorder Rates: Validating SDQ Prevalence Estimators in Britain". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 52(1), s. 100-108.
- Hansen, E.J. (1986): *Danskernes levekår – 1986 sammenholdt med 1976*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, M. & S. Ravn (2014): "Explanations and Expectations: Drug Narratives Among Young Cannabis Users in Treatment". (indsendt til *Sociology of Health and Illness*).
- Jørgensen, G. (2013): *Undersøgelse af anbragte børns undervisning. Skoleåret 2012/2013*. København: LOS, Landsorganisationen af Opholdssteder, og FADD, Foreningen af Danske Døgninstitutioner for børn og unge.
- Knudsen, L. & V.L. Nielsen (2010): *Effekten af kommunernes forebyggende foranstaltninger for unge*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 10:13.
- Koldsø, B.R. (red.) (2012): *Barnets velfærd i centrum – ICS håndbog*. Odense: Socialstyrelsen.
- Lasgaard, M. (2011): "Ensom i en social verden". *Psyke & Logos*, (31)1, s. 206-231.
- Lausten, M., D. Andersen, P.R. Skov & A.A. Nielsen (2013): *Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 13:07.
- Lov om social service § 71 <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=164215>
- Luckow, S.T., T.B. Jakobsen, A.P. Langhede & J.H. Pejtersen (2013): *Bedre overgange for udsatte unge*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 13:20.
- Martorano, B., L. Natali, C. de Neubourg & J. Bradshaw (2014): "Child Well-Being in Advanced Economies in the Late 2000s". *Social Indicators Research*, 118(1), s. 247-283.
- Obel, C., S. Dalsgaard, H.-P. Stax & N. Bilenberg (2003): "Spørgeskema om barnets styrker og vanskeligheder (SDQ-DAN)". *Ugeskrift for læger*, 165/5, s. 462-465.
- Olsen, L., N. Ploug, L. Andersen, S.E. Sabiers & J.G. Andersen (2014): *Klassekamp fra oven. Den danske samfundsmode under pres*. København: Forlaget Gyldendal.

- Olsen, R.F., T. Egelund & M. Lausten (2011): *Tidligere anbragte som unge voksne*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 11:35.
- Ottosen, M.H. (2009): "A Sense of One's Place: Residentale erfaringer i arbejder- og overklassen". *Sociologisk Tidsskrift*, 17(01), s. 41-69.
- Ottosen, M.H., M. Lausten, D. Andersen, L.P. Nielsen & S. Stage (2010): *Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2010*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 10:20.
- Ottosen, M.H., D. Andersen, K.M. Dahl, A.T. Hansen, M. Lausten & S.V. Østergaard (2014): *Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 14:30.
- Pearson, S., L.W. Olsen, B. Hansen & T.I.A. Sørensen (2005): "Stigning i overvægt og fedme blandt københavnske skolebørn i perioden 1947-2003". *Ugeskrift for Læger*, 167(2), s. 158-162.
- Rasmussen, M. & P. Due (2011): *Skolebørnsundersøgelsen 2010*. Syddansk Universitet: Statens Institut for Folkesundhed.
- Sallnäs, M., B. Vinnerljung & P.K. Westermark (2004): "Break-down of Teenage Placements in Swedish Foster and Residential Care". *Child and Family Social Work*, 9, s. 141-152.
- Social-, Børne- og Integrationsministeriet (2013): *Konsulentbistand i relation til magtanvendelsesudvalget. Afrapportering*. København: Social-, Børne- og Integrationsministeriet.
- Socialstyrelsen (2012): *Oplanerade avbrott i familjehemsplaceringar av yngre barn och långvarigt placerade barn*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2007a): *Det har du ret til! Børn 0-12 år, som skal anbringes – er eller har været anbragt*. Odense: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2007b): *Det har du ret til! – til børn og unge 13-17 år, som skal anbringes – er eller har været anbragt*. Odense: Socialstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2014): *Danskernes sundhed. Den nationale sundhedsprofil 2013*. København: Sundhedsstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2011): *National Sundhedsprofil Unge 2011*. København: Sundhedsstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2010): *Temarapport om børn og overvægt*. København: Sundhedsstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2009): *KRAM-undersøgelsen i tal og billeder*. København: Sundhedsstyrelsen.
- Vinnerljung, B., M. Öman & T. Gunnarson (2005): "Educational Attainments of Former Child Welfare Clients – A Swedish National Cohort Study". *International Journal of Social Welfare*, 14(4), s. 265-276.

ANBRAGTE BØRN OG UNGES TRIVSEL 2014

Hvordan har anbragte børn det egentlig? Denne undersøgelse er en temperaturmåling på trivslen hos de 11-17-årige børn og unge, der er anbragt i familiepleje, på en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted eller andetsteds, for eksempel på eget værelse eller en efterskole.

De anbragte børns besvarelser om, hvordan de har det med at bo på et anbringelsessted, efterlader helt overordnet det positive indtryk, at flertallet af børnene bliver støttet af de voksne på anbringelsesstedet, og at børnene gennemgående trives og har det godt der, hvor de bor.

Trods fraværet af familieressourcer føler de anbragte børn sig omtrent i lige så høj grad elsket af deres biologiske forældre som børn, der ikke er anbragt. Det er et meget positivt resultat.

Dette overordnede billede af, at de anbragte børn har det godt, dækker imidlertid over nogle betydelige variationer, når det kommer til, hvilken anbringelsesform børn er i. Børn og unge, der lever i familiepleje, er hyppigere mere glade for deres anbringelsessted end børn på døgninstitutioner og socialpædagogiske opholdssteder. De familieplejeanbragte børn føler sig i højere grad støttet og holdt af, og de oplever hyppigere, at anbringelsesstedet er trygt, harmonisk og hjemligt.

Undersøgelsen er bestilt og finansieret af Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold.

ISBN 978-87-7119-276-6

